

**BJØRNSTJERNE
BJØRNSON**

SAMLEDE VÆRKER

HUNDREÅRSUTGAVE

HUNDREÅRSUTGAVE

BJØRNSTJERNE BJØRNSON

SAMLEDE VÆRKER

III BIND

DE NYGIFTE
FISKERJÆNTEN
MINDRE FORTÆLLINGER

GYLDENDAL NORSK FORLAG

OSLO MCMXXXII

-

PRINTED IN NORWAY
CENTRALTRYKKERIET
OSLO

-

DE NYGIFTE
(1865)

DE HANDLENDE

A m t m a n n e n .

F r u e n .

L a u r a , deres datter.

A x e l , hennes mann.

M a t i l d e , hennes veninne.

FØRSTE AKT

Et rikt utstyret værelse med gulvtæppe, en sofa til højre og en til venstre, begge i forgrunnen. Et bord i midten med lænestoler om. Døren i bakgrunnen fører til et forværelse. Foran sofaen til venstre et lite bord, hvorpå aviser.

FØRSTE SCENE

Amtmannen (i sofaen til venstre, læsende i aviser). Axel (i sofaen til højre med en avis over sine knæ, hvori han ikke læser). Fruen (syende ved bordet). Laura (trær nætop in). (Senere) Matilde.

Laura. God morgen, mor! *(Kysser henne.)*

Fruen. God morgen, min kjære! Du har sovet godt?

Laura. Godt. God morgen, far! *(Kysser ham.)*

Amtmannen. God morgen, lille ven, god morgen! Glad og vel tilmode?

Laura. Ja, meget vel. *(Går forbi Axel.)* God morgen, Axel! *(Hun sætter sig ved bordet like overfor sin mor.)*

Axel. God morgen!

Fruen. Det gjør mig ondt, mit barn, at jeg ikke kan ta med på ball idag. Men den lange tur derhen, i så koldt forårsvejr...

Amtmannen *(bestandig læsende)*. Mor er ikke vel, hun har hostet inat.

Laura. Har hun igjæn hostet?

Amtmannen. To ganger. *(Fruen hoster, amtmannen ser op.)* Kan du høre! Mor må ikke ta ut, ikke på nogen måte.

Laura. Så tar heller ikke jeg med.

Amtmannen. Det er også det beste; vejret er så råt. — *(Til fruén.)* Men du har intet sjal om dig, min pike; hvor er dit sjal?

Laura. Axel, hænt mors sjal; det hænger i forstuen. (*Axel går.*)

Fruen. Her er ingen rigtig vår ænnu. Det undrer mig at her ikke er lagt i kakkelovnen.

Laura (*til Axel, som brer sjalet om fruén*). Axel, ring på, og la os få i ovnen. (*Han gjør det, og gir tjeneren besked.*)

Fruen. Dersom vi alle blir borte fra ballet, må der gå bud. — Kanske du, Axel, besørger det?

Axel. Gjærne; — men går det også an at bli borte fra dette ball?

Laura. Du hører jo at mor har hostet inat.

Axel. Jeg hører det. Men ballet er gjort av min eneste ven på disse kanter for at hædre dig og mig; vi er hele fæstens anledning — og da at bli bortel!

Laura. Vi har jo ingen glæde av at ta derhen, når mor ikke er med.

Axel. Man må ofte gjøre det hvorav man ingen glæde har.

Laura. Når det er tale om pligt, ja. Men vor første pligt er mot mor, som umulig kan sitte hjemme alene, når hun er syk.

Axel. Jeg oppfattet det ikke så at mor var syk.

Amtmannen (*læsende*). Hun har hostet to ganger inat. Hun hostet for et øjeblik siden.

Fruen. Axel mener at det er ingen sygdom, og deri har han jo ret.

Amtmannen (*læsende*). Hoste kan bety meget slemt. (*Kræmter.*) Brystet, lungen. (*Kræmter igjen.*) Jeg tror at heller ikke jeg er rigtig vel.

Laura. Lille far, du går for let klædd.

Fruen. Du klær dig som om her var sommer, og det er her jo slet ikke.

Amtmannen. Nu brønner det straks i kakkelovnen. (*Kræmter atter.*) Slet ikke rigtig.

Laura. Axel! (*Han kommer hen til henne.*) Nu kunde du læse noget av aviserne for os, intil frokosten blev færdig.

Axel. Gjærne. Dog vilde jeg først høre om vi virkelig ikke skal ta på ball?

Laura. Du kan jo gjøre det og bringe unskyllning fra os andre.

Fruen. Det går ikke an. Husk at nu er I gift.

Axel. Men nættop derfor synes mig at heller ikke Laura kan være hjemme; hun må jo nu ta mest hensyn til at hun er min kone, og ballet er jo for os to, der intet fejler, likesom et ball overhodet er for de unge —

Fruen. — og ikke for de gamle.

Laura. Takk, mor har begynt at danse igjæn, siden jeg blev voksen. Jeg har aldrig været på et ball som ikke mor har ført op.

Fruen. Men Axel mener at jeg helst ikke burde ha gjort det.

Amtmannen (*læsende*). Mor danser just nydelig.

Axel. Det må jo jeg vite, som så ofte har hat den ære at føre op med mor. Men denne gang er halvhundre mennesker kommet sammen, og meget bryderi, megen bekostning og megen glæde opbudt for vor skyll alene. Det er ordentlig synd at skuffe dem.

Amtmannen (*læsende*). Vi kan jo gjøre et ball for dem igjæn.

Fruen. Så meget mere som vi skyller et.

Laura. Ja, det er bedre; her er også mere rum.

(*En pause.*)

Axel (*over Lauras stol*). Og din nye ballkjole, min første gave til dig — den skulde ikke friste dig? Blåt flor med sølvstjærner i? De skal ikke gå op for første gang iaften?

Laura (*smilende*). Nej — den ballaften hvor mor er borte, kan stjærnerne ikke lyse.

Axel. Vel, jeg skal sende atterbud. (*Går.*)

Amtmannen (*læsende*). Kanske det dog er bedre at jeg skriver et par ord. (*Axel stanser.*)

Fruen. Ja, du gjør det best.

Matilde (*trær in, fulgt av en tjener, som åpner begge dører*). Frokosten er færdig.

Amtmannen (*idet han tar fruens arm*). Behold sjalet på, min beste; det er koldt gjennem forstuen. (*De går.*)

Axel (*byr Laura armen og går efter*). Kunde jeg få tale et par ord med dig, forinden vi gik in? (*Stanser ved døren.*)

Laura. Nu skal vi jo spise.

Axel (*til Matilde, som står bak og venter*). Værsgo'. (*Hun går, tjeneren følger.*)

ANNEN SCENE

Axel. Laura. Senere Matilde.

Axel. Du er ikke til at bevæge? — Ta med på dette ball!

Laura. Ja, det kunde jeg tænke at det var derom.

Axel. For min skyld!

Laura. Men du så selv. Mor og far ønsket det ikke.

Axel. Jeg ønsker det.

Laura. Når mor og far ikke vil?

Axel. Du er altså først deres datter — og siden min hustru?

Laura (*ler*). Ja, det er da naturligt.

Axel. Nej, det er ikke naturligt, ti for to dager siden lovte du at forlate far og mor og følge mig.

Laura (*ler*). På ball? Nej, det lovte jeg ikke.

Axel. Hvorhen jeg vil.

Laura. Men dette vil du ikke, søte Axel; — for det går slet ikke an.

Axel. Jo, det går an, hvis du vill!

Laura. Ja, men jeg vil ikke.

Axel. Samme dag hørte du også at mannen er konens herre; du må ville gå fra dem, når jeg vil; — derpå gav du mig din hånd, lille egensindige.

Laura. Det var jo nætop for bestandig at kunne bli hos far og mor at jeg gjorde det.

Axel. Så det var det. — Du vil altså ikke bli hos mig?

Laura. Jo; men ikke forlate dem.

Axel. Aldrig? —

Laura. Aldrig? (*Stille.*) Jo, når jeg engang må.

Axel. Når må du?

Laura. Når? — Når mor og far . . . ikke er mere. Men hvorfor tænke på det . . . ?

Axel. Gråt ikke, kjære! Hør mig; kunde du slet ikke følge mig — før de forlater os?

Laura. Nej, kan du tænke det?

Axel. Å, Laura, du elsker mig ikke.

Laura. Hvorfor siger du slikt? Det er bare for at få mig bedrøvet.

Axel. Du vet ikke engang hvad «elske» er.

Laura. Vet ikke jeg? — Dette er ikke smukt av dig.

Axel. Så si det da, du kjære, forklar det!

Laura (*kysser ham*). Nu skal du ikke mere tale om det; for så vet du jo at jeg får røde øjne, og så vil far og mor vite hvorfor, og så kan jeg ikke sige det — og så blir det lejt.

Axel. Bedre litt gråt nu — æn megen senere.

Laura. Hvad har jeg da gjort, siden jeg skal gråte for det?

Axel. Git din hånd uten tillike at gi dit hjerte, git dit ja, men ikke din vilje, git dig selv uten at vite hvortil. Det som nu skulde være mig til den største og reneste glæde i mit liv, begynner at bli til sorg, og fremtiden mørknes.

Laura. Du himmel — og i alt dette er jeg skyll?

Axel. Nej, jeg er selv skyll i det. Jeg har dåret mig med smigrende håb, jeg har tænkt det var så let en sak for min kjærlighed at få din vakt, men jeg kan ikke engang få dig til at forstå mig, hvært middel er glippet. Så må jeg ta mot til mig: jeg må prøve det siste.

Laura. Hvilket? Det siste?

Axel. Ak, Laura, jeg elsker dig så ubeskrivelig.

Laura. Gjorde du det, så gjorde du mig ikke ondt. Jeg gjør aldrig dig ondt.

Axel. Så vis mig bare denne ene føjelighed, og jeg skal tro den er løfte om mere: — gå med på ballet!

Laura. Det kan jeg jo ikke!

Axel. Å, så tør heller ikke jeg opsættel

Laura. Du gjør mig bange! Du ser så vredt.

Axel. Nej, nej; men således kan det ikke længer gå. Jeg holder det ikke ut!

Laura. Er jeg da så slem? Det har ingen sagt om mig før.

Axel. Gråt ikke, lille dejlige alv; du har ingen skyll uten den at du er så vidunderlig søt, både når du ler og gråter. Det ånder op av din stemning som av en blomst Hyss, hyss, ingen røde øjne, la ingen se det, der kommer mor . . . nej, det er Matilde.

Matilde. Kaffen blir kald.

Axel. Nu kommer vi også. Det vil sige: Laura. Jeg vilde få lov til at tale et par ord med Dem.

Matilde. Med mig?

Axel. Hvis De tillater?

Matilde. Gjærne.

Laura. Men du kommer dog in til os?

Axel. Straks, min ven.

Laura. Og er ikke mere vred på mig.

Axel (*følger henne*). Det har jeg aldrig været — og det kan jeg aldrig bli.

Laura. Gudskelov! (*Springer ut.*)

TREDJE SCENE

Axel. Matilde.

Matilde. Hvad vil De mig?

Axel. Frøken, kan De tie?

Matilde. Nej.

Axel. De vil ikke?

Matilde. Nej.

Axel. Ikke mere dele fortrolighed med mig? (*Tar hennes hånd.*) Før delte vi . . .

Matilde (*tar hånden tilbake og viger fremover*). Ja før.

Axel. Hvorfor ikke længer? (*Efter henne.*) Hvad er forandret?

Matilde. De. — De er jo nu gift.

Axel. Nej, det er jeg nætop ikke.

Matilde. Så?

Axel. Det må dog De som ser så skarpt, ha mærket.

Matilde. Jeg tænkte det var sådan De vilde ha det.

Axel. De svarer mig så forbeholdent. Har jeg forbrutt mig mot Dem?

Matilde. Hvorfor faller det Dem in at spørge om det?

Axel. Fordi De i den senere tid ungår mig. Husk hvor god De engang var, ja, at jeg skyller Dem alt! Det er jo gjennem Dem at jeg har nådd til henne. Jeg måtte sette Dem stævnemøte for at få henne med; jeg måtte by Dem armen for at kunne gi henne den andre og tale med Dem for at få henne til at børe. Den lille trodde at hun gjorde Dem en tjeneste —

Matilde. — Og så var det jeg som gjorde henne en —

Axel. — Uten at vite av det; — det var det morsomme ved det.

Matilde. Det er sant det var det morsomme ved det.

Axel. Men man sa snart at vi to var hemmelig forlovet, og at vi brukte Laura til skalkeskjul; — så måtte jeg jo for Deres skyll gjøre en hurtig ænde på det.

Matilde. Ja, De overrasket mange.

Axel. Like til Dem selv, tror jeg — ikke at tale om forældrene og Laura. Men det værste er at jeg også overrasket min egen lykke.

Matilde. Hvad mener De?

Axel. Jeg visste jo at Laura kun var et barn; men jeg tænkte hun skulde nok vokse, når kjærligheden kom. Men den kommer ikke. Men De kan hjelpe. Hos Dem har hun levd med alle sine første længsler. De har jo også nogen årsak i at dette, det viktigste i hennes liv, kom uforberedt på henne; derfor skyller De at ta henne ved hånden disse første skridt bort fra forældrene og hen til mig, led hennes kjærlighet mot mig —

Matilde. Jeg — (*Pause.*)

Axel. Vil De ikke?

Matilde. Nej —

Axel. Men hvorfor ikke? De elsker henne dog.

Matilde. Det gjør jeg; men dette —

Axel. Kan De gjøre! Ti De er rikere æn vi andre, har derfor også flere vejer til en sjæl æn vi. Undertiden når vi taler om sådanne ting, og De så siger Deres mening, må jeg tænke på omkvædet i de gamle kjæmpeviser, der i to linjer har hele visens poesi.

Matilde. Ja — jeg har hørt Dem smigre før.

Axel. Jeg smigre? Nætop det jeg nu ber Dem om, viser jo mere æn noget annet hvor stor min —

Matilde. Nok, nok, jeg gjør det ikke!

Axel. Hvorfor ikke? Vær dog i det minste åpen!

Matilde. Fordi, å, fordi — (Går.)

Axel. Men hvad har gjort Dem så uvenlig? (*Matilde stanser, som vilde hun svare, men går hurtig.*)

FJÆRDE SCENE

Axel. Hvad går der dog av henne? Er der kommet noget i vejen med Laura? Noget i huset? — Nu, det må være hvad det vil; ti jeg får altså annet at tænke på. Når den ene ikke kan, den annen ikke vil forstå mig, og de gamle hverken kan eller vil, så må jeg handle på egen hånd — og helst straks! Senere vil det se ut for værden som et brudd; altså nu, før vi setter bo. Skal dette vare, går vi tilgrunne. At finne sig i det unaturlige er som godvillig at la sig slå lam. Her binder hensynenes fine garn mig på hænder og føtter. Jeg må gå den hele rute med kvart damp; jeg må liste mig med samme varsomhed mellem deres møbler og blomster som mellom deres vaner. Man kan snarere vâlte hele dette hus æn få en liten ting forandret deri. Jeg kan ikke røre mig! Det blir også tilsist utåleligt. At flytte den sofa litt længere in til væggen eller den stol bort, er det da mot naturen? Eller er det bestemt fra evighed av at det bord skal stå der? Kan det ikke flyttes? (*Flytter det.*) Jøgu kan det flyttes. Ha, ha! Og sofaen med! Hvorfor så langt fremme, (*Skyter den bakover.*) og hvorfor stolene altid i vejen? Den skal stå der — og den der. (*Flytter.*) Jeg vil ha plass for mine ben, jeg tror tilforladelig jeg har glæmt at gå; jeg har heller ikke på et år hørt lyden av mine egne

skridt — eller av min egen stemme; her hvisker og hoster man altid. Jeg har vel da min stemme ænnu?

Brister, brister, alle bånd!
Mit fængsel vil jeg bryte,
møte frem, med stål i hånd,
hvor kamp —

FEMTE SCENE

Amtmannen, fruén, Laura, Matilde (tyggende og drikkende). Axel.

(Lang pause.)

Laura. Men Axel?

Matilde. Hvad? Ganske alene?

Fruen. Er du på ball?

Amtmannen. Og besørger både dansen og musikken?

Axel. Jeg morer mig.

Amtmannen. Med vore møbler?

Axel. Jeg vilde bare se om de kunde flyttes.

Fruen. Om de kunde flyttes?

Laura. Men hvorfor skriker du så?

Axel. Jeg vilde bare prøve om jeg ænnu hadde min stemme.

Laura. Om du hadde din stemme?

Fruen. Der ligger en stor skog op til huset hvor du kan øve dig.

Amtmannen. Og en foss — hvis det er en Demostenes du vil bli.

Laura. Men Axel, er du blet gal?

Axel. Nej, men jeg tror at jeg snart blir det.

Fruen. Er der da gåt dig noget imot?

Axel. Ja, meget.

Fruen. Hvad er det? En ubehagelig tidende med posten?

Axel. Nej, ikke det; — men jeg er ulykkelig.

Fruen. To dager efter dit bryllup?

Amtmannen. Højest besynderlig måte at vise det på.

Axel. Det kommer slik over mig undertiden.

Fruen. Men hvad er dette? Du er heller ikke så lykkelig som vi håbet du nu måtte være. Min ven, betro dig til os, som nu er dine forældre.

Axel. Jeg har længe tænkt det, men jeg har savnet mot.

Fruen. Hvorfor? Er vi ikke gode imot dig?

Axel. I er altfor gode.

Amtmannen. Hvad skal det sige?

Axel. At jeg har det altfor godt her, at det øver ikke mine kræfter, tilfredsstiller ikke min trang til virksomhed, til kamp — ikke min ærgjærighed.

Amtmannen. Ikke det? Hvad vil da du?

Axel. Jeg vil arbejde for mig selv, skylle mig selv min stilling i samfundet, jeg vil bli til noget.

Amtmannen. Så. — Griller! (*Går mot døren.*)

Fruen. Men som vi skal ta os av? han er jo nu vort barns mann. Hvad ønsker du at bli, min ven? Stortingsmann?

Axel. Nej; men min onkel, som har omtrent den største sakførerforretning i landet, har for længre tid siden tilbudt mig at overta den.

Fruen. Den kan du jo ikke styre herifra, Axel?

Amtmannen (*ved døren*). Griller, griller! — Kom og spis! (*Vil gå.*)

Fruen (*til Axel*). Ikke sant, du kan ikke styre den herifra?

Axel. Nej; men jeg kan flytte til byen?

Alle. Flytte til byen? (*Pause, amtmannen kommer tilbake.*)

Amtmannen. Det er jo ænnu mere umuligt.

Fruen. Men her må være noget under. Er det et eller annet som trykker dig? (*Sagtere.*) Har du gjæll?

Axel. Takk, kjære svigerforældre! den har I jo betalt for mig.

Fruen. Hvad er det da, Axel? Du er så underlig i den senere tid — hvad er det, beste ven?

Amtmannen. Griller, sådanne som kommer fra maven. Du kan huske sist jeg spiste hummer. — Kom in og ta dig et glas sherry, så er det glæmt.

Axel. Nej, det er ikke glæmt. Det kommer igjæn,

og altid sterkere. Jeg må ha arbeide, mål; jeg kjeder mig.

Fruen. To dager efter bryllupet!

Amtmannen. Så ta fat, for pokker! Hvad er i vejen? Vil du drive op en av mine gårder? Vil du gjøre anlæg? Vil du — nu ja, hvad du vil! Jeg ser gjerne du har planer, og penger skal du få — bare gjør ingen spektakell!

Axel. Men da vil jeg skylle dig alt og føle avhængighed.

Amtmannen. Du vil heller skylle din onkel?

Axel. Han gir mig intet. Jeg må kjøpe det.

Amtmannen. Så? — Med hvad?

Axel. Med mit arbejde og med — ja, du vil dog låne mig litt?

Amtmannen. Ikke en skilling.

Axel. Men hvorfor?

Amtmannen. Det skal jeg sige dig: fordi min svigersøn er min svigersøn og ikke en spekulerende sakfører, der sitter for åpne dører og byr sig frem med skilt på.

Axel. Er sakførerstanden uhæderlig?

Amtmannen. Det er den ikke. Men du er optat i en av landets ældste og rikeste familier, hvis fortid du pligter at ære, og i denne familie har søn efter far i uminnelige tider været ejendomsbesiddere, ikke embedssøkere, ikke lykkejægere. De hæderlige embeder jeg har hat, er mig alle tilbudt, ikke forlangt, og heller ikke du skal sjakkre med din eksamen eller dine talenter, men sitte rolig her; så tilbyr man dig mere æn du ønsker.

Fruen. Men, kjære ven, ophiss dig ikke! Du blir så dårlig bakefter. La os få dette ordnet uten strid. Axel, han tåler ikke anstrængelse, vær dog fornuftig. Laura, hent din far et glas vand. Min ven, kom, la os gå tilbake til spisestuen.

Amtmannen. Takk, jeg har ikke mere nogen appetit.

Fruen. Der kan du se. Axel, Axel!

Laura. Fy, Axel!

Fruen. Sæt dig, min ven, sæt dig! Gud, hvor du er het!

Amtmannen. Her er også så varmt.

Fruen. Det er kakkelovnen. Matilde, slukk, slukk!

Laura (*til Axel*). Ja, du er en god en, du!

Amtmannen. Sæt — sæt stolene tilrette! (*Det sker.*) Og bordet! (*Det sker.*) Nu er det bedre.

Fruen. Der kan så let forefalle noget, når en fremmed kommer in.

Amtmannen. Men dette? — Jeg er aldrig før blet motsagt.

Fruen. Det sker én gang og så aldrig mere! Han vil snart lære hvem du er, og hvad han skylder dig.

Amtmannen. Og den første gang... av min svigersøn.

Fruen. Han vil også angre det, så længe du lever, og når du er død, aldrig få ro. Vi må håbe at den kjærlige omgang i vort hus vil forbedre ham. — Axel er også i den senere tid som forhekset.

Laura. Ja, ikke sant?

Fruen. Gud, Laura, har også du —?

Laura. Nej, jeg intet.

Fruen. Laura, vil du skjule noget?

Amtmannen. For os? (*Rejser sig.*) Er det kommet så vidt?

Laura. Jeg forsikkrer, kjære forældre, det er ingenting, det er bare —

Begge. Det er bare —?

Laura. Nej, nej, det er ingenting — men I forskrækker mig så.

Begge. Hun gråter!

Matilde (*frem*). Hun gråter!

Amtmannen. Min herre, hvorfor gråter hun?

Laura. Men far, far, se på mig, jeg gråter ikke det minste.

Fruen og Matilde. Jo, Laura gråter!

Axel. Ja — og vil gråte hver dag, intil her sker en forandring! (*Pause, hvori alle ser på ham.*) Nuvel, da så meget er sagt, kan resten siges; vort giftermål

er ikke lykkeligt! ti det savner den allerførste betingelse.

Fruen. Retfærdige Gud, hvad er det han siger?

Amtmannen. Fat dig, la mig; hvad mener du?

Axel. Laura ælsker mig ikke —

Laura. — Ja, det siger han!

Axel. Hun vet ikke engang hvad det er at ælske, og vil i sine forældres hus aldrig få det at vite.

Amtmannen og Fruen. Hvorfor?

Axel. Fordi Laura kun lever for sine forældre; mig har hun som en ældre bror der skal hjælpe henne at ælske dem.

Fruen. Er det dig så imot.

Axel. Nej, nej, jeg er eder hengiven og taknemlig, jeg er stolt av at være eders søn; men jeg blir det kun gjennem henne, og hun har ænnu ikke optat mig. Jeg kan flytte fra eller til, som jeg selv lyster; hun står fast her. Laura gir mig ingen vilje, næppe et ønske, ja ikke engang et kjærtegn som hun ikke først har delt i tre deler, og hvorav jeg får min tredjedel — får den sist eller slet ikke.

Fruen. Du er skinsyk — og på os!

Amtmannen. Han er skinsyk!

Laura. Ja, det er han, mor.

Amtmannen. En fiks idé, Axel, en latterlig idé. Du må ikke la folk høre det.

Axel. Nej, den er hverken fiks eller latterlig; den inneslutter sunheden og sanheden i vort forhold, og den fortærer mit sinn, så jeg plager henne, forarger eder, blir ledig, tom, harm —

Amtmannen. Så er det jo en sygdom.

Axel. Ja, men *I* er dens årsak.

Begge. Vi?

Amtmannen. Vær dog litt —

Axel. I lar henne behandle mig som den største av alle de dukker I har git henne; I har ikke råd til at avstå mere kjærlighed æn den hun kan gi til en dukke.

Amtmannen. Tal anstændig! ta de tilbørlige hensyn —

Åxel. Om forladelse, kjære forældre, hvis jeg ikke gjør det. Jeg mener: et barn kan ikke være en hustru, og sammen med eder vil hun stedse kun være et barn.

Fruen. Men, Åxel, var det ikke vi som sa dig at hun bare var et barn —

Åmtmannen. — Vi advarte dig, vi bad dig vente et par år —

Fruen. Fordi vi ikke kunde se at hun ælsket dig endnu.

Åmtmannen. Men da svarte du at det nætop var barnet i henne du ælsket.

Fruen. Nætop barnets uskyll og enfold; du blev renere i hennes nærhed, ja følte dig undertiden som i kirke. Og det forstod vi forældre; ti vi hadde selv følt det.

Åmtmannen. Da fattet vi tillid til dig, min søn.

Fruen. Kan du huske den morgen mens hun sov, da du sa at hennes liv var en drøm, som det var synd at forstyrre?

Åmtmannen. — Sa, at bare du tænkte på henne, gik du uvilkårlig sagtere som for ikke at vække henne.

Fruen. Hele livet var blet dig som en morgen. Du var så glad, hadde sådant mot og hadde fåt lyst til alting.

Åxel. Det er sant, hennes barnlighed lyste fred over mig, hennes stille uskyll dæmpet. Det er sant, jeg følte en liflig, dejlig morgen over mine kræfter.

Åmtmannen. Og nu er du utålmodig over at hun er et barn.

Åxel. Ja, ja! Da jeg vilde føre henne til altaret, var det måske bare mit bedre jeg, mine gode forsætter, jeg vilde gi hånden. Hun var for mig hvad madonna er for den gode katolik; men nu er hun blet mere. Avstanden er borte; jeg kan ikke bare beundre, jeg må elske, ikke bare knæle, men omfavne. Hennes øjne har samme finhed, samme uskyll; men jeg kan ikke mere sitte timevis og se på dem; nu må de sænke sig i mine med alt det de ejer. Hennes hånd, arm, munn er den samme, men hånden må ligge i mit hår, armen

om min hals, munnen til min, hennes tanke må omfavne min og som Herrens sol være over mig overalt. Hun var mig et symbol, men det er blet til kjød og blod. Jeg tok henne op i min tanke som et barn; under den daglige beskuelse er hun vokset ut til en kvinne som unselig og uvidende bøjer sig fra mig, men som jeg må besidde.

Laura (*skynder sig til ham*).

Fruen. Han elsker vort barn.

Amtmannen. Han elsker henne! (*De gamle omfavner hinannen.*) Men hvad er det så videre? Alting i orden! — Et glas sherry, kom!

Axel. Nej, det er ikke i orden. Jeg kan få hennes takk i en glad stund, men ikke hennes hjerte. Ti hvad jeg elsker, elsker ikke hun, hvad jeg vil, vil ikke hun, ja om det så bare er at ta på ball, så er det henne ingen glæde, når ikke moren kan ta med.

Fruen. Herregud, ikke annet!

Laura. Nej mor, det er ikke annet. Det er dette ball!

Amtmannen. Men så ta på ball! I er jo like tosete begge to. Kom nu in!

Axel. Ballet, det er ikke ballet; jeg bryr mig ikke om ballet.

Laura. Nej, sådan er det, mor. Når han får det han vil, så er det slet ikke det, men noget rent annet. Jeg forstår ikke hvad det er.

Axel. Nej, for det er ikke den enkelte ting, men det hele forhold. Det er kjærligheden jeg savner, og den har hun ikke, og den får hun ikke — så länge hun er hjemme! (*Pause.*)

Fruen (*langsomt*). Så länge hun er hjemme?

Amtmannen (*nærmere med litt bæven*). Hvad mener du med det?

Axel. Først når Laura ikke lenger kan hælde sig til sine forældre, er der mulighed for at hun vil hælde sig til mig.

Fruen (*lyttende*). Han mener?

Amtmannen (*likeså*). Jeg forstår ikke —?

Axel. For at bli mere æn en god datter, for at bli en god hustru — må Laura bort.

Fruen. Laura bort?

Amtmannen. Vort barn?

Laura (*til moren*). Mor!

Åxel. Det var synd mot henne jeg så inderlig elsker, synd mot mig selv og synd mot eder, der er i så god tro, hvis ikke jeg, som har magten, nu også tok kraft til at bruke den. Her lever Laura bare for eder; når I dør, er alt livet dødt for henne, men det er ikke meningen, det er ikke hvad hun lovte for altaret, og det er ikke hvad jeg vil finne mig i. At fortsætte gjør os alle ulykkelige; derfor skal Laura følge mig! (*Fruen frem, Laura til Matilde.*)

Amtmannen. Du kan ikke mene hvad du siger.

Åxel. Det er mit inderligste alvor, og ingen får mig mere derfra.

Fruen. Så se Herren i nåde til os! (*Pause.*)

Amtmannen. Du vet, Åxel, at Gud gav os fem barn, men du vet også at han tok de fire tilbake. Laura er nu vort eneste barn, vor eneste glæde.

Fruen. Vi tåler ikke at miste henne, Åxel! Hun har ikke forlatt os en eneste dag siden hun blev født; hun er vor smertes forkjælte barn; de døde vilde ha henne, så måtte vi jo holde fast.

Amtmannen. Åxel, du er ikke ond, du er ikke kommet iblant os for at gjøre alle os her ulykkelige.

Åxel. Dersom jeg nu gav efter, vilde dette bryte op igjæn hvær fjortende dag, og det kunde ingen av os holde ut. Derfor, velsignede forældre, vær nu istand til et offer; la det være ændt med én gang — og Laura flytter om otte dager med mig til byen.

Amtmannen. Retfærdige Gud — det er umuligt!

Fruen. Du har ikke hjærte til det. Se på henne, og si det én gang till! (*Han vænder sig bort.*) Nej, jeg visste at du ikke kunde. Du kan heller ikke lønne os således. (*Til amtmannen.*) Men så tal til ham, du! Sig ham sanheden, sæt ham til rette, fordi han bryter in med ondt i en god og kjærlig familie.

Amtmannen. Her har i dette hus, så langt tilbake som jeg kan minnes, aldrig været sagt et hårdt ord. Dette er mig som en ond drøm, jeg arbejder for at bli våken, men kan ikke! (*Pause.*) Da vi gav . . . Dem vor

datter, hr. Hargaut, gjorde vi ingen betingelse. Vi førte Dem til en lykkelig familie, til en rik stilling, en betydelig fremtid, og vi ventet til gjængjæll litt kjærlighed . . litt taknemlighet . . . i det minste litt hensyn. Men De bærer Dem ad som en . . . en . . . fremmed der tas in til gjæstfrihed og pleje . . . men om morgenen er borte med husets beste smykke . . . som en uskjønsom, grusom —! Å, vi har betrodd vort barn, det kjærligste, bløteste barn, vort eneste barn til . . . en mann uten hjerte! Vi var to lykkelige, rike forældre, som alle misunte, og vi er to bestjålne stakkarer, der kryper sammen i en fattig skuffelse som i en krok. (*Han sætter sig.*)

Fruen. Og således kan du handle mot denne mann, som har git dig alt! Hvad svarer du ham?

Axel. Mit hjerte bløder ved dette. Hadde jeg tænkt det så tungt, hadde jeg visst aldrig begyndt; men stanser det halvfullført, blir det aldrig mere godt imellem os, det føler jeg, og har vi nu alle tat lidelsen av det, la os da også fullføre det!

Amtmannen. Å, vi godtroende mennesker!

Fruen. Kan du ikke gi os nogen frist til rolig ettertanke. Dette er at rive itu.

Axel. Smerten vilde forlænges, og I ænde med at hade mig. Nej, nu må det ske og hurtig, eller det sker aldrig.

Fruen. Herre Jesus! (*Sætter sig.*)

Amtmannen. Axel! hør os nu! . . . Det er jo muligt du har ret . . . men derfor ber jeg . . . jeg har aldrig før bedt nogen om noget . . . men nu ber jeg dig: vær barmhjertig! Jeg er en gammel mann, jeg tåler det ikke — og hun ænnu mindre. (*Viser mot sin hustru.*)

Axel. Å, jeg er ikke hård! men jeg må prøve at være standhaftig. Taper jeg nu, taper jeg henne for hele livet, det føler jeg; derfor skal hun følge!

Fruen (*springer op*). Nej, hun skal ikke! Ælsker du henne, som du siger, hykler, da blir du hvor hun er — og her blir hun!

Laura (*som har stått hos Matilde, mot henne*). Ja, til min dødsdag!

Amtmannen (*rejser sig*). Nej! Guds lov for-

andrer vi ikke. Der står skrevet: «Manden skal forlate far og mor og bli hos sin hustru» — og da må hun også bli hos ham. — Laura rejser, når han vil.

Laura (*mot ham*). Far, kan du, er du istand til —?

Amtmannen. Nej, jeg er ikke istand til det, mit barn; men jeg gjør det allikevel, fordi det er ret. — Ak, Laura! — (*omfavner henne, fruen slutter sig til*).

Matilde (*mot Axel*). De er en jesuit! — Uten hensyn, uten skånsel trær De hjerter ned som græsstrå på den vej De vil frem. Men dette skal dog ikke gå let; ti vel er hun et barn — men jeg følger henne! Dem kjenner jeg ikke, Dem tror jeg ikke; (*med knyttet hånd*) men over henne skal jeg våke!

(*Tæppet faller.*)

ANNEN AKT

Et år senere og hos Axel. Værelset dekoreret som hint i første akt, næsten til nøjagtighed. To store portrætter, et av amtmannen og et av fruen, meget veltrufne, hænger midt imot tilskuerne.

FØRSTE SCENE

Laura (ved bordet). Matilde (på sofaen til højre).

Matilde (*læser højt av et tidsskrift*). «Nej,» lød det bestemte svar, «skylden v a r hans; men nu er den blet hennes. Han løsrev henne fra forældre, barndomshjem og vaner, og gjorde det voldsomt; men siden har han søkt efter hennes tilgivelse så vedholdende, efter hennes kjærlighed så ydmygt, at der skal et forkjælet barns hele stivsinn til for at kunne motstå. Likesom h a n før ikke vilde ta noget hensyn uten til sin kjærlighed, således vil h u n nu intet ta uten til sin selvkjærlighed; men hun er så meget dadelværdigere æn han som hennes bevæggrunner er slettere æn hans. Hun er som det barn der vækkes for tidlig om morgenen; det slår og sparker ændog til den som kun kommer for at kjæle.»

Laura. Men, Matilde! står dette der?

Matilde. Ja visst står det.

Laura. Sådan som du læser det?

Matilde. Se selv!

Laura (*tar tidsskriftet og ser, lægger det fra sig*). Det er næsten vor egen historie — retfærdige himmel, hvem har skrevet det?

Matilde. Tilfældet —

Laura. Nej, et ondt øje har engang set noget lignende, et ufølsomt sinn, istand til at håne forældres kjærlighed; det må være en som selv er slet og har hat slette forældre!

Matilde. Gud, Laura, hvor du tar på vejl —

Laura. Ja, det oprører mig, dette smædeskrift på al troskap i værden. Hvad er troskap, når et barn ikke skal være tro mot sine forældre?

Matilde. Men det læste jeg nættop for dig. (*Læser igjæn.*) «Troskapen flytter gjænstand med os selv. Barnet er tro mot sine forældre, men den gifte mot sin utvalgte, den gamle mot sine barn —»

Laura. Læs ikke mere, jeg vil ikke høre mere! Det fornærmer mig i hele sin tankegang. (*Efter en pause.*) Hvilken slet fortælling! (*Likegyldig.*) Hvordan går det dem tilsist?

Matilde (*likeså*). Hvem?

Laura. Dem — i fortællingen.

Matilde (*fremdeles likegyldig*). Ikke godt. (*Pause.*)

Laura (*ser op*). Hvem av dem går det ikke godt?

Matilde. Hvem tror du?

Laura (*syr igjæn*). Sagtens henne; — ti hun er jo allerede ulykkelig.

Matilde. Du gjættet rigtig. Hun blir forælsket.

Laura (*forundret*). Hun blir forælsket?

Matilde. Ja; der kommer en tid hvori enhver kvinne vågner for kjærlighed. Og da hun ikke kan ælske sin mann, elsker hun i tidens fylle en annen.

Laura (*forfærdet*). En annen!

Matilde. Ja. (*Pause.*)

Laura. Det er avskyeligt! (*Syr, læner derefter hånden på bordet; syr igjæn.*) Hvordan går det så ham?

Matilde. Han blir syk, meget syk. — Da er der en som finner ham og trøster ham — en kvinne.

Laura (*ser op*). Hvad vil det sige?

Matilde. Hans sjæl er som et tomt sted; en egen duft av vemod og længsel er derover. Litt efter litt er hun — trøsterinnen — flyttet derin, og så kommer en dag hvorpå han siger at han er lykkelig. (*Pause.*)

Laura (*stille*). Hvem er hun?

Matilde. En av disse forsagende naturer som kan la sig nøje med kjærlighedens efterslætt.

Laura (*etter en pause, hvori hun stivt har betraktet Matilde*). Kunde du det?

Matilde. Nej! — Den første eller ingen!

Laura. Men hun?

Matilde. Konen?

Laura. Ja. Hvordan går det henne?

Matilde. Straks hun føler at mannen gripes av en annen kjærlighed, vender hun sig mot ham med al sin magt; men da er det for silde.

Laura (*sitter hensunken, rejser sig derpå hurtig og går til et lite sybord som står ved ænden av sofaen til venstre, lukker det op, søker, tænker sig om, søker atter*).

Matilde. Hvad søker du?

Laura. Det er et portræt.

Matilde. Axels?

Laura. Nej; — men hvor er det blet av?

Matilde. Du husker at du en dag tok det op; du vilde ikke ha det, sa du. Så gjænte jeg det.

Laura. Du?

Matilde. Ja — til du spurte efter det. (*Rejser sig, lukker sit lille sybord op, som står ved sofaen til højre.*) Her er det. (*Gir henne det.*)

Laura. Så du har det! (*Lægger det ned uten at se på det og skyter skuffen til, går et par skridt, kommer tilbake, drejer nøkkelen om og tar den til sig. Stanser ved bordet.*) Har Axel læst fortællingen?

Matilde. Jeg vet ikke. Skal jeg gi ham den?

Laura. Som du vil. Du har måske lyst til at læse den højt for ham. (*En pike kommer med et brev, Laura tar det, piken går igjæn.*) Fra mine forældre! (*Kysser det med rørelse.*) De eneste som holder av mig! (*Går hurtig.*)

ANNEN SCENE

Matilde. Axel (*fra hovedingangen*).

Axel. Altid flygter hun når jeg kommer!

Matilde (*rejser sig*). Denne gang var det dog tilfældigt. (*ser på ham.*) Hvor De er blek?

Axel (*alvorlig*). Jeg er litt bevæget. — Har De læst den nye fortælling?

Matilde. I tidsskriftet?

Axel. «De nygifte».

Matilde. Å; — jeg er just ifærd med den.

Axel (*ivrig*). Laura også? Læser Laura den?

Matilde. Hun siger den er slet.

Axel. Nej, men forunderlig er den. Den forfærder mig — som at komme in i sit eget værelse og se sig selv sitte der. Den har fat like ned i det som ligger utænkt i min sjæl.

Matilde. Det har enhver god fortælling.

Axel. Det vil gå mig som i den; alle forudsætninger er der, jeg har kun ikke kjænt dem selv.

Matilde. Jeg har hørt, men bare om unge medicinere, at de føler alle de sygdommer som de læser om.

Axel. Å, dette er mere æn inbildning! Mine fristelser kommer gående lyslevende mot mig. Tankerne stiger så naturlig op av det der sker, som røken av sin ild; — og disse tanker (*med et blik på Matilde*) fører langt.

Matilde. Så vidt jeg kan se, lærer fortællingen kun at ta noget hensyn overfor en kvinne, helst når hun er ung.

Axel. Det er sant. Men hør mig: en ungkar, opdraget blant studenter, kan umulig ha alle disse hensyn færdige som en kvinnes væsen kræver. Han giftes ikke på én dag, men efterhånden; han flytter ikke straks sine vaner ned av en sofa eller sine pligter in i silkespundne forhold. Den første kjærligheds inspiration gir begavelsen, men denne må stå i lære. Å, jeg så ikke hvad jeg hadde forsømt, før hun stod skræmt og langt borte. Men hvad har jeg siden ikke gjort for at fange henne? Nærmet mig med sagte gang fra alle sider, lokkende, med gaver, med anger; men De ser selv: hun flygter altid dypere in. Mine tanker, spænt av længsel og opfinsomhed, stimer efter, kjærligheden vokser — men undertiden avløses den rigtignok av et savn så uhyre at hele livet vil forgå i det. Da trenger jeg til at klamre mig fast — å, Matilde, De har været mig meget i denne tid! (*Nærmer sig.*)

Matilde (*rejser sig*). Ja, der hænder adskilligt i et år som en ikke har tænkt sig, da vi begynte det.

Axel (*sætter sig*). Gud, hvilket år! Jeg tør ikke leve et sådant til; — denne fortælling har gjort mig rædd!

Matilde (*avsides*). Det er jo godt.

Axel (*rejser sig op igjæn*). Desuten: det arbejde jeg har, for at holde alt her, slik som hun er vant til, blir mig for stort, Matilde! I længden kan det ikke gå! Hadde jeg ænda den løn som den simpleste arbejdsmand, at hun takket mig — om bare i et smil; men når jeg har rejst ukevis omkring, slitt ondt i disse åpne båter om vinterdager, får jeg så en hilsen ved min hjemkomst? Vet hun av, når jeg sitter nätterne oppe, for hvem jeg gjør det? Har hun bare lagt mærke til det — eller til dette hus, at det med stor bekostning er inrettet som hennes forældres? Nej, hun tar alt som det så skal være — og hvis nogen sa henne: «Dette gjør han for din skyll,» sa vilde hun svare: «Det behøvde han ikke; jeg hadde det altsammen hjemme.»

Matilde. Ja, nu må der komme et vændepunkt.

Axel. Hvad mener De med det?

Matilde. Intet bestemt — der er hun!

Axel. Er der noget hændt? Hun kommer så hurtig!

TREDJE SCENE

Matilde. Axel. Laura (*med et åpent brev*).

Laura (*sagte til Matilde*). Mine forældre følger det så tomt derhjemme, de vil til utlandet, til Italien, men de kommer hit, Matilde, før de forlater landet!

Matilde. De kommer hit? — Når?

Laura. Nu straks. Jeg la ikke mærke til det. Brevet er skrevet fra næste station, de vil overraske os, de er her om et øjeblik! Gud i himlene, hvad skal vi gjøre?

Matilde (*hurtig*). Si det til Axel!

Laura. Ja, gjør det!

Matilde. Nej, det må du!

Laura (*forskrækket*). Jeg?

Matilde (*til Axel*). Laura har noget hun vil sige Dem.

Laura. Matilde!

Axel. Det vilde være første gang.

Laura. Å, si det, du! (*Matilde tier og går bort.*)

Axel (*nærmere*). Hvad er det?

Laura (*bange*). Mine forældre kommer.

Axel. Hit?

Laura. Ja.

Axel. Når? Idag?

Laura. Nu. Ret straks.

Axel. Og det har ingen sagt mig! (*Tar sin hat og går.*)

Laura (*rædd*). Axel!

Axel. Det er visst ikke for at finne mig at de kommer.

Laura. Men du må ikke gå!

Matilde. Nej, De må ikke!

Axel. Tar de da ikke in her?

Laura. Jo, jeg har tænkt, hvis du vil — i dine værelser.

Axel. Så er det jo som det skal være: jeg flytter ut, og de tar min plass.

Matilde. Ta De mit værelse, og jeg flytter sammen med Laura. Det skal jeg med letthed ordne. (*Går ut.*)

Axel. Hvorfor så mange omsvøp? At du længes efter dem, er så naturligt, og at jeg tar bort, når de kommer, er likeså naturligt; kun skulde du ha forberedt det — litt lemfældig. Ti jeg må jo tro at de nu kommer for at ta dig med — og om det koster dig intet at få gjort en ænde på dette, så må du jo vite at mig koster det!

Laura. Jeg visste ikke at de kom, før i dette øjeblik.

Axel. Nej, men dine brev har kallt dem hit, dine klager —

Laura. Jeg har ikke klaget.

Axel. Du har bare sagt dem hvorledes her stod til.

Laura. Nej, aldrig! (*Pause.*)

Axel (*forundret*). Hvad har du da skrevet til dem i hele dette år — et brev hver dag?

Laura. Jeg har sagt dem at her stod godt til.

Axel. Er det muligt? Hele tiden? Laura! Tør jeg tro det? Så meget hensyn — (*Nærmere.*) Å, så er der dog ænnu —?

Laura (*rædd*). Jeg gjorde det av hensyn til mine forældre.

Axel (*kold*). Til dine forældre? Så gjør det mig ondt for dem; ti de vil snart se hvorledes vi har det.

Laura. De blir her bare et par dager; de skal til utlandet.

Axel. Til utlandet? — Så skal vel nogen følge dem? — Du kanske?

Laura. Du kan vel ikke?

Axel. Nej. — Du rejser altså dog fra mig, Laura! — Jeg blir alene her med Matilde; — det er næsten som i fortællingen.

Laura. Med Matilde? — Ja — kanske Matilde kunde følge dem?

Axel. Hun kan jo ikke unværes her — så længe det står som nu.

Laura. Du vil måske heller at jeg —?

Axel. Du behøver jo ikke at spørge mig om noget. Du rejser, hvis du vil.

Laura. Ja, jeg kan unværes. — Imidlertid tror jeg nok at jeg blir!

Axel. Du blir — hos mig?

Laura. Ja.

Axel (*glad, nærmere*). Det er dog ikke av hensyn til dine forældre?

Laura. Nej, det er det ikke! (*Han fjærner sig forundret.*)

FJÆRDE SCENE

De forrige. Matilde.

Matilde. Nu er alt i orden. (*Til Axel.*) De blir altså?

Axel (*ser på Laura*). Jeg vet ikke. — Dersom jeg rejser bort de få dager, vil det visst gå bedre.

Matilde (*trær frem*). Godt, så rejser også jeg!

Laura. Du?

Axel. De?

Matilde. Ja, i det som da sker, vil jeg ingen del ha. (*Pause.*)

Axel. Hvad tror De da vil ske?

Matilde. La det være usagt — så længe det er uskedd. (*Pause.*)

Axel. Nu tænker De for hårdt om Deres veninne.

Laura (*rolig*). Matilde er ikke min veninne.

Axel. Er Matilde ikke din —?

Laura (*som før*). Den som bestandig skuffer, er ingen veninne.

Axel. Har Matilde skuffet nogen? Du er uretfærdig!

Laura (*altid rolig*). Er jeg det? Matilde er skyld i at jeg nu er ulykkelig.

Axel. Men Laura!

Laura. Kjære, forsvær mig, du, hvis du har trang dertil; men la mig få lov til at sige likefrem at Matilde har ført mig, fra jeg var et troskyldigt barn, og in i alt det som jeg nu lider i! Uten henne var jeg idag ikke gift og heller ikke borte fra mine forældre. Hun fulgte mig hit, ikke for at hjælpe mig, som hun sa, men for at utspejde mig videre — stillt, hemmelig, som det er hendes vis, og siden bruke hvad hun har funnet. Men dig tjener hun; ti dig — nej, jeg vil ikke sige det! (*Med stigende hæftighed.*) Men sammensværg Eder, I, og prøv så om jeg længer er noget barn! Det trær som I har flyttet med oprevne røtter, gir ikke frugt det første år, hvor meget I så rister! La det kun gå som i den fortælling hun har så megen glæde av at læse højt for mig; — men den dag jeg tigger om kjærlighed, skal I ikke level! Og så må mine forældre komme og se alt, alt, det er mig nu nætop en trang! Ti jeg vil ikke la mig lede, jeg vil ikke la mig skuffe — jeg vil ikke! (*Står et øjeblik ganske stille, brister så i hæftig gråt og løper ut.*)

FEMTE SCENE

Axel (*efter en pause*). Hvad er dette?

Matilde. Hun hader mig.

Axel (*forbauset*). Når er det kommet?

Matilde. Litt efter litt. Ser De det først nu?

Axel (*ænnu mere*). Har De da ikke længer hennes fortrolighed?

Matilde. Ikke mere æn De.

Axel. Hun, som engang trodde alle —!

Matilde. Nu tror hun ingen. (*Pause.*)

Axel. Og ænnu forunderligere — men det er ikke til at ta fejl av: hun er skinskyk!

Matilde. Ja.

Axel. Og på Dem! — Noget så ugrunnet — (*Stanser uvilkårlig, seende på henne; Matilde går til den annen side.*)

Matilde. De kan kun være glad over at dette er kommet.

Axel. Skinskyken — eller — hvad mener De?

Matilde. Den har hjulpet henne. Nu er hun på vej til at ælske Dem.

Axel. Nu —?

Matilde. Kjærligheden kommer ofte således — helst hos den der er gjort usikker.

Axel. Og De skulde være offer?

Matilde. Det er jeg vant til.

Axel (*nærmere, hurtig*). De må selv ha ælsket, Matilde?

Matilde (*stusser, siger derpå*). Det har jeg også.

Axel. Ulykkelig?

Matilde. Ikke lykkelig; men hvorfor tror De det?

Axel. De, der har oplevd sådant, har mindre egenkjærlighed æn vi andre og er istand til mere.

Matilde. Ja — kjærligheden er altid en invielse, om ikke altid til det samme.

Axel. Undertiden gjør den kun ulykkelig.

Matilde. Ja, mennesker uten inhold — og uten stolthed!

Axel. Jo mere jeg kjenner Dem, des mindre. Hvad er det dog for en mann som De kan ha ælsket uten gjænkjærlighed!

Matilde (*dæmpet*). En mann jeg nu er meget taknemlig; ti det er ikke mit kall at bli gift.

Axel. Hvad er da Deres kall?

Matilde. Et man ikke gjerne taler om, før man vet det har lykkes. — Men uten ham hadde jeg næppe opdaget det.

Axel. Og nu er De rolig — har ingen længsel?

Matilde (*hæftig, som alt følgende*). Jo, den længsel at rejse — langt, langt! At fylle min sjæl med store billeder — å, har De godhed for mig —

Axel. Matilde, jeg har mere: den varmeste taknemlighed, å, ænnu mere, jeg —

Matilde (*avbrytende*). Vel, så forson Dem med Laura! Så får jeg følge hennes forældre til utlandet! ... Å, kommer jeg nu ikke bort, langt bort, så er der noget i mig som dør!

Axel. Rejs, Matilde! — De siger det, så jeg tror Dem!

Matilde. Jeg rejser ikke, før I er forsonet! Vi skal dog ikke alle tre bli ulykkelige...! Nej, jeg er det ikke; men jeg blev det, hvis I blev det — og hvis jeg nu ikke fik rejse!

Axel. Å, hvad kan jeg gjøre til det?

Matilde (*hurtig*). Bli her for at ta godt mot de gamle! Vær så mot Laura som intet var, og hun tier!

Axel. Hvorfor tror De at hun tier?

Matilde. Av alt jeg har gjort for det!

Axel. De —?

Matilde. Ja — nej — ja, det vil sige, ikke som De har villet, men ad omvejer —

Axel. Også i den første tid?

Matilde. Nej, ikke den gang, det er sant. Men gløm det; ti nu har jeg gjort det godt igjæn! Jeg kjænte Dem ikke den gang... det var grunner —

Axel (*nærmere*). Matilde, jeg har fåt en forunderlig godhed for Dem, det er som om alt det der hist blir forsmådd, vil samles om Dem, og som om jeg nu først —

Matilde. Der er vognen.

Axel. Hvad skal jeg?

Matilde. Gå ned og ta mot de gamle! Skynd Dem! Se, Laura er alt dernede, å, la henne ikke savne Dem i denne stund! Så, det var ret! (*Går ut.*) Se, det var ret; nu har jeg først rigtig vunnet! (*Går.*)

SJETTE SCENE

Man hører fruens og amtmannens stemmer utenfor; straks kommer fru, fulgt av Laura, derpå amtmannen, fulgt av Axel og Matilde.

Fruen. Så er jeg da hos dig, mit evig ælskede barn! (*Kysser henne.*) Å, det er også godt at være adskilt, for så møtes vi igjæn! (*Kysser henne.*) Hvær eneste dag dine dejlige brev. — Takk! (*Kysser henne atter.*) Å, du er den samme, ganske den samme — kun litt blekere; — men det skal du jo være. (*Kysser henne.*)

Axel (*til amtmannen, som tar frakken og flere skjærf av*). Skal jeg ikke —?

Amtmannen (*bukkende*). Tusen takk!... Jeg skal nok selv. (*Går med det.*)

Axel. Må jeg så ikke bære det bort? (*Vil ta hat og frak m. m.*)

Amtmannen (*bukkende*). Tusen takk!... Jeg skal nok selv. (*Går med det.*)

Fruen (*til Laura sagte*). Det kostet at få far med, kan du tro. Han kan ænnu ikke glæmme —! Men vort barn måtte vi dog se, før vi rejste, og rejse måtte vi, da det blev så øde derhjemme.

Laura. Gode mor! (*Hun og Matilde hjelper henne tøjet av.*)

Axel (*til amtmannen, som er kommet in igjæn*). Amtmannen har hat en god rejse?

Amtmannen. Særdeles behagelig.

Axel. Ingen forkjølelse?

Amtmannen. Ingen egentlig, kun en let; — litt hævelse i halsen, sent ute, stærkt duggslag. — De befinner Dem vel?

Axel. Takk, meget vel.

Amtmannen. Det fornøyer mig særdeles.

Fruen (*til amtmannen*). Men ser du —?

Amtmannen. Hvad, min beste?

Fruen. Nej, ser du det ikke?

Amtmannen. Nej, hvad er det?

Fruen. Vi er kommet hjem igjæn, stuen er jo vor egen.

Amtmannen (*forundret*). Jeg mener også —

Fruen. Tæppet, betrækket, møblerne, alt intil den orden det står i! (*Går over til Axel og tar hans hånd.*) Et mere rørende bevis på din kjærlighed for henne kunde aldrig møte os! (*Til amtmannen.*) Ikke sant?

Amtmannen (*betat*). Ja, det må jeg sige —

Fruen. Og derom Laura, har du ikke skrevet et eneste ord?

Matilde. Ikke denne stue alene, men hele huset er, såvidt muligt, inrettet som eders.

Fruen. Hele huset, er det muligt!

Amtmannen. Det er den smukkeste måde at gjøre sin unge kone en glæde på som jeg nogensinne har hørt tale om!

Fruen. Jeg er så forundret over dig, mit barn, at du ikke med et ord har nævnt alt dette.

Amtmannen. Nej, ikke med et ord!

Fruen. Har du da ikke set det?

Amtmannen. Det man daglig har for øje, tror man at alle vet — ikke sant, min lille? Det har gåt så til?

Fruen. Og det har Axel git dig ved sit eget arbejde! Du er vel stolt derav?

Amtmannen (*klappende henne*). Naturligvis er hun det; men Laura plejer jo aldrig at skildre sine følelser, skjønt dette er noget så —

Fruen (*ler*). Hennes brev har i den senere tid kun været optat av betragtninger over kjærlighed.

Laura. Mor! —

Fruen. Nu, jeg skal intet sige. Men du har en god mann, Laura!

Laura. Mor! —

Fruen (*dæmpet*). Du har vist ham en eller annen opmærksomhed igjæn, git ham noget? Eller —

Amtmannen (*med hodet in mellem dem*). — Sydd noget til ham — hvad?

Axel (*da Matilde har bragt vin og skjænket i*). Et glas vin til velkomst — sherry, amtmannens yndlingsvin.

Fruen. Det husker han! (*De tar sine glas.*)

Axel. Må Laura og jeg nu få lov at ønske eder

velkommen hos os! Måtte I nu finne alt her (*bevæget*) sådan som I ønsker det; — jeg skal gjøre mit dertil, og Laura vil visst også gjøre sit.

Fruen. Det vil hun! — Klink med ham! (*Han rækker sit glas imot henne, hun skjælver på hånden, så vinen spildes.*) Du har skjænket for fullt, mit barn! (*De klinker og drikker alle.*)

Amtmannen (*da der atter er iskjænket*). Min kone og jeg . . . takker for denne mottagelse. Vi kunde jo ikke rejse uten først at se til vort barn — til vore barn. En god veninne av eder (*ser på Matilde*) rådet os til at komme uvæntet. Vi vilde ikke straks, men er nu glade ved at det skedde; ti nu — ser vi best at Lauras brev var sanne. I har det godt, og så må vi gamle jo også ha det godt — og la være glemt hvad — hvad dog er blet til det beste. — Hm hm. — Engang kunde vi ikke tænke os dette . . . og derfor ikke skilles fra vort barn; men nu kan vi det tryggt; — ti nu tror vi på Dem . . . jeg tror på dig, Axel, min søn . . . Gud velsigne dig! (*De trykker hinannens hænder, alle drikker.*)

Fruen. Vet I hvad jeg nu har lyst til?

Alle. Nej!

Fruen. At Axel fortæller hvorledes det gik til da I blev forsonet.

Laura. Mor —!

Fruen. Hvorfor er du unselig? Hvorfor har du aldrig villet fortælle det? Herregud, har vi forældre nogen større glæde æn at høre hvorledes vore barn blev lykkelige?

Amtmannen. Det er en god idé av mor! Så sætter vi os og hører på. (*De sætter sig; Laura vil gå.*) Nej, kom nu og sæt dig hos mor, Laura! Vi må jo se på dig, mens han fortæller. (*Han drar henne ned til sig.*)

Fruen. Så må du ikke glemme noget, Axel! Kom med de første tegn, den første godhed Laura viste dig.

Axel. Ja, jeg skal fortælle hvorledes det gik til.

Laura (*farer op*). Men Axel —!

Axel. Jeg fortsætter kun dine brev, Laura.

Fruen. Det er jo til ære for dig, mit barn! Hør nu stille på ham, og ret ham hvor han glæmmer noget. (*Hun dras ned igjæn.*)

Axel. Ja, kjære forældre. I vet jo at det ikke begynte godt —

Amtmannen. Å ja — men gå det forbi.

Axel. Den store uret jeg havde gjort Laura, følte jeg, straks hun stod alene. Hun skalv, når jeg nærmet mig, og snart skalv hun for alle som for mig. Først blev jeg ydmyg som den stærke, når han har sejret, men siden bange; ti jeg havde været for stærk. Da inviet jeg min kjærlighed til i Jakobs syv arbejdsår at tjene op hvad jeg havde tapt i et øjeblik. I ser dette hus — jeg jævnet det for hennes fot; I ser hvad her er — jeg satte det for hennes øje; av mine nætters arbeid, av den yderste anstrængelse hæntet jeg det frem, stykke for stykke, at hun ikke skulde støte sig på noget fremmed og koldt, men bæres av det kjænte og ælskte. Dette forstod hun, og vårens fugler begynte at flaggre om huset, og skjønt hun altid hadde flygtet, når jeg kom, mærket jeg hun hadde været i mine stuer, ved mit arbeidsbord, i hundre kjære småting —

Laura (*skamfull*). Å, det er ikke sant!

Axel. Tro henne ikke! Laura var gjort unselig av sin frygt, men hun kunde ikke motstå sine gode inskydelser eller min ydmyge troskap. Når jeg våket i mit værelse ved mit arbeid for henne, våket hun i sit, i alle fall trodde jeg ofte at høre hennes fottrin; og når jeg kom sent hjem fra hårde rejser, sprang hun vel ikke imot mig — det var ikke fordi hun savnet en hustrus taknemlighed, den har Laura! — men fordi hun ikke vilde røbe sin glæde før på forsoningens store dag.

Laura (*rejser sig*).

Amtmannen. Blev I da ikke straks forsonet?

Axel. Ikke straks.

Fruen (*bange, dæmpet*). Gud, det har Laura fortiet!

Axel. Fordi hun ælsket eder og ikke unødig vilde bedrøve eder. Men hennes taushed, ikke sant, den røbet

at hun ventet på mig; den var hennes kjærligheds første gave til mig! (*Laura sætter sig.*) Siden kom flere; hun så jo at jeg ikke var ond, tværtom, hun så, at hvad jeg hadde syndet, hadde jeg syndet av kjærlighed, for Laura er jo selv kjærlig; hun kom mig derfor i møte, litt efter litt, med blidhed, i stillhed; hun længtes til at bli en god hustru. — Så var det en dejlig formiddag, ja, som nu denne; — vi hadde hvær for sig læst en fortælling der fra det fjærne talte truende ned i vort forhold, og vi dreves sammen her av angst. Da, med én gang, fløj alle vinduer og dører op, det var brev fra eder som kom; det blev varmt derav i stuen — ja, som I nu sitter her. — Sommeren sang om huset — og da så jeg på hennes øjne at nu vilde alle blomster åpne sig! Da knælte jeg for henne — som nu — og sa: for vore forældres skyll, at de skal ha glæde av os, for min skyll, at jeg ikke lenger skal straffes, og for din skyll, at du atter skal kunne leve av dit fulle gode hjærte, la os nu finne hværandre! — Og da svarte Laura —?

Laura (*kaster sig gråtende til hans bryst; alle rejser sig*).

Fruen. Det var dejligt, barn!

Amtmannen. Dejligt, som da vi selv var unge og fant binannen! — Nej, som den mann fortæller!

Fruen. Ja, som vi oplevde det nu!

Amtmannen. Ikke sant, hvilken begavelse!

Fruen (*sagte*). Han blir noget stort!

Amtmannen (*sagte*). — Noget stort, og i vor familie.

Axel (*som har ført Laura frem i forgrunnen til venstre*). Så det svarte du, Laura?

Laura. Du husker ikke alt.

Fruen. Er der mere? La os høre mere!

Axel. Hvad sa du så?

Laura. Jo, jeg sa at jeg blev holdt tilbake længe — længe! Jeg så nok at du var glad i mig; men jeg var bange at det var som i et barn.

Axel. Laura!

Laura. Jeg er jo ikke så klok som ... mange andre ... men et barn er jeg ikke længer; ti nu elsker jeg dig!

Axel. Jo, et barn er du likevel!

Amtmannen (*til fru*). Men hvordan blir det nu med vor avtale. Vi skulde jo straks rejse videre?

Axel. Nej, bli nu nogen dager! (*Laura gjør tegn til ham.*) Ikke?

Laura (*sagte*). Nu vilde jeg at vi skulde være alene.

Fruen. Hvad siger du, Laura?

Laura. Jeg? — Jeg siger — at jeg vilde be jer, når I nu rejser, at ta Matilde med.

Fruen. Det er smukt av dig, Laura, at du husker på Matilde. Man siger ellers om nygifte at de er egoister.

Amtmannen. Nej, det er Laura ikke!

Laura. Matilde, (*sagte*) tilgi mig! (*De omfavner hinannen; sagte.*) Nu først forstår jeg dig!

Matilde. Ikke ganske.

Laura. Jo, uten dig hadde jeg visst aldrig fåt Axel.

Matilde. Det er sant.

Laura. Å, Matilde, nu er jeg så glad!

Matilde. Og jeg ønsker dig til lykke.

Axel (*idet han tar Lauras arm*). Nu kan De rejse, Matilde!

Matilde. Ja! — Og min næste roman skal bli bedre.

Axel. Deres —?

(*Tæppet faller.*)

FISKERJÆNTEN
(1868)

FØRSTE KAPITEL

Hvor silden i lang tid har hat stadig insig, danner sig efterhånden en by, når lejligheden for resten er der. Ikke alene kan man sige om slike byer, at de er kastet op av havet, men på stor avstand ser de også ut som opskyllet tømmer og vrak, eller som en flokk hvælvede båter som fiskerne har trukket over sig til ly en stormnat; når man kommer nærmere, ser man hvor tilfældig det hele har bygd sig, idet der ligger fjæll midt inne i færdselen, eller flækken deles av vand i tre, fire stumper, mens gaterne kroker og kravler. Kun én betingelse er fælles for dem alle: der er ly på havnen for de største skib; der er lunt som i en dåse, og derfor er disse innelukker gode at finne for de skib, som med forrevne seil, forslått skanseklædning kommer drivende fra storsjøen for at søke pusterum.

I en sådan liten by er stille; alt som støjer, er henvist til bryggerne hvor bøndernes båter har bitt sig fast, og skibene laster og lossar. Langs bryggerne i vor lille by ligger den eneste gate; de hvit- og rødmalte en- og toetages hus følger denne på den annen side, dog ikke vegg i vegg, men med smukke haver imellem; det er altså en lang, bred gate, som forøvrig i pålandsvind lugter av det som er på bryggerne. Her er stille — ikke av frygt for politiet; ti her er i regelen intet — men av frygt for omtale, såsom alle mennesker er kjænt. Går man nedover gaten, må man hilse in til hvært vindu, hvor der også gjerne sitter en gammel dame som hilser igjen. Ænvidere må man hilse dem man møter; ti alle disse stille mennesker går og tænker på hvad der passer seg i almindelighet, og for dem i særdeleshed. Den der overskrider det mål der er sat hans stand eller stilling,

taper sit gode rygte; ti man kjenner ikke alene ham, men hans far og hans farfar, og man leter op hvor der i familien før har vist sig hang til det usømmelige.

Til denne stille by kom for mange år siden velagtede mann Per Olsen; han kom fra landet hvor han hadde næret sig av at drive med kram og spille violin. I byen åpnet han for sine gamle kunder en bod, hvor han foruten kram solgte brænnevin og brød; man hørte ham gå op og ned og spille springdanser og brudemarscher i «bakværelset» bak boden; han gløttet in gjennem glasgluggen i døren, hvær gang han drev forbi, og var der så kommet en kunde, avsluttet han spillet med en tremulant og gik in. Handelen gik ypperlig, han giftet sig og fik en søn, som han opkalte efter sig selv, dog ikke Per, men Peter. Lille Peter skulde bli hvad Per følte han ikke var, et dannet menneske, hvorfor gutten blev sat in på latinskolen. Når nu hine som skulde være hans kammerater, banket ham hjem fra sine leker, fordi han var en søn av Per Olsen, så banket Per Olsen ham ut til dem igjæn; ti på annen måte kunde gutten ikke bli dannet. Lille Peter følte sig følgelig forlatt på skolen, og blev doven og efterhånden så like nøjd med det alt sammen, at faren hværken kunde slå smil eller gråt av ham. Da opgav Per bankingen og satte ham i boden. Hvor undredes han ikke, da han her så gutten gi enhvær hvad han forlangte, uten at gi et korn for meget, aldrig selv spise en sveske, men veje, tælle, inføre uten at ændre en mine, helst uten at tale, og meget langsomt, men med ubrødelig nøjagtighed. Faren fattet atter håb om ham og sendte ham med en sildeskute til Hamburg for at gå på et handelsinstitut og for at lære fine manerer; han var borte i otte måneder, det måtte vel være nok. Da han kom tilbake, hadde han forsynt sig med seks nye sætt klær, og bar ved landstigningen det ene sætt utenpå, det annet; «ti det man går og står i, kan ikke fortoldest». Men, tykkelsen untagen, gjorde han omtrent samme figur, da han dagen efter kom på gaten. Han gik stiv og strak, med henderne ret ned, han hilste med et pludselig rykk, han bukket, som var han ledeløs, for atter straks at bli stiv, han var blet den virkeliggjorte

høflighed, men altsammen uten at mæle et ord, og hurtigt, med en viss skyhed. Sit navn skrev han ikke længer Olsen, men Ohlsen, hvilket gav byens vittige hode lejlighed til følgende spørgsmål: «Hvor langt kom Peter Olsen i Hamburg?» Svar: «Til det første bokstav.» Han pønset også på at kalle sig Pedro; men da han døjet så megen harm for h'ets skyll, opgav han det og skrev sig P. Ohlsen. Han utvidet farens handel og ægtet allerede i sit to og tyvende år en rødhåret butikjomfru, forat hun skulde holde hus; ti faren var just blet enke-mann, og det var sikkrere at ha kone æn husholderske. Årsdagen derefter fik hun en søn, som ukedagen derefter het Pedro. Da værdige Per Olsen var blet bestefar, følte han som et indre kall til at bli gammel. Han overlot derfor handelen til sønnen, satte sig utenfor på en bænk og røkte skråtobak av en snadde. Og da han en dag tok på at kjede sig derute, ønsket han at han snart måtte få dø, og likesom alle hans ønsker stillfærdig var gåt i opfyldelse, således gik også dette.

Hadde nu sønnen Peter arvet udelukkende den ene side av farens ævne, handelsslubheden, så syntes sønnesønnen Pedro udelukkende at ha arvet den anden, tonekvikheten. Han lærte meget sent at læse, men meget tidlig at synge, han blåste fløyte så godt at man måtte være blet det var, han var fin av syn og bløt av sinn. Men dette kom bare faren til ulejlighed, såsom hans egen travle nøiagtighed skulde opdrages i gutten. Når han så glæmte noget, blev han ikke utskjændt og banket, som faren var blet, men han blev kløpet. Dette skedde ganske stille, med en venlighet man næsten kunde kalle høflig, men det skedde ved hver minste lejlighed. Moren talte hans blå og gule pletter hver kvæll, hun klædde ham av, og kysste på dem, men hun gjorde ingen motstand; ti hun blev selv kløpet. For hver rift på hans klær, der var farens omsyde Ham-burgere, for hver plet i skolebøkerne stod hun i skyll. Det het derfor altid: «Ikke det, Pedro! vogt dig, Pedro! husk, Pedro!» — han var rædd faren og blev kjed moren. Blant kammeraterne døjet han ikke vondt, da han straks gråt og bad for sine klær; men han blev

kallt vissenpinn og ikke videre vyrdt. Han lignet en syk, fjærløs andunge, som alle steder hinket efter flokken, og sprang langt avsides med den lille bit han kunde stjæle sig til; ingen delte med ham, derfor delte han heller ikke med nogen.

Men snart opdaget han det var anderledes blant byens simple barn; ti de gav sig tålmod med ham, fordi han var finere æn de selv. En høy, kraftig jænte som hersket over hele flokken, tok sig av ham. Han kunde ikke bli mæt av at se på henne: hun hadde ravnsort hår som stod i en krull og var aldrig kjæmmet anderledes æn med fingrene; hun hadde stærkt blå øjne, kort panne, det hele ansigt samlet sig i ett og fløj like på. Hun var alltid i opstyr eller arbeide, om sommeren barbent, bar-armet og brunsteckt, om vinteren klædd som andre til sommerbruk. Hennes far var lods og fisker; hun fløj om og solgte hans fisk, hun andøvde hans båt, og når han lodset, drev hun fiskeriet alene. Enhvær som så henne, måtte vænde sig og se én gang til; ti hun var selvhjulpen. Hun het Gunlaug, men kalltes Fiskerjænten, en titel hun tok imot som sin rang. Hun hjalp i lekene alltid de svake, hun hadde trang til at ta sig av andre, og nu tok hun sig av denne fine gut.

I hennes båt kunde han blåse fløjte, som var blet banlyst hjemme, siden man trodde den tok tanken fra hans lekser. Hun rodde ham ut på fjorden, hun tok ham med på sine længere fisketurer, snart gjorde han også natteturene med. Da rodde de ved solnedgang utover i den lyse sommerstillhed. Han blåste fløjte, eller hørte på henne, som fortalte ham alt hun visste, om havmenn, draug, forlis, fremmede land og sorte folk, sådant som sjømennene hadde fortalt. Hun delte sin mat med ham, som hun delte sin kunskap, og han mottok alt uten at gi noget igjæn; ti han hadde ingen mat med hjemmefra, og ingen fantasi med fra skolen. De rodde til solen gik ned over snefjællene, la så til land ved en holme og gjorde ild op, d. v. s. hun samlet kvist og kvast ihop; han sat og så på. En av sin fars havtrøjer og et åklæ hadde hun slæpt med til ham, deri blev han inpakket. Hun passet ilden, og han sovnet

in; hun holdt sig våken ved at synge stumper av viser og salmer; hun sang med stor, klar røst, intil han sovnet, siden sagte. Når solen atter stod op på den annen side og som forbud skjød en gulkold lysning foran sig over fjællene, vækket hun ham. Skogen stod ænnu sort, engen mørk, men begynte at bli brunrød og blinkende, intil fjællkammen glødde, og alle farver kom skyllende. Så drog de båten på vandet igjæn, den skar stripe i den sorte morgenbris, og snart lå de på grunnen i lag med andre fiskere.

Da vinteren kom, og turene stanste, søkte han henne i hennes hjem; han kom jævnlig igjæn og så på henne, mens hun arbeidet; men hverken hun eller han talte stort; det var som sat de sammen og væntet sommeren. Da den kom, blev desværre også denne nye utsigt til liv tat fra ham; Gunlaugs far døde, og hun forlot byen, og gutten blev på lærernes råd sat i boden. Der stod han sammen med moren; ti faren, som efterhånden hadde fått farve av de gryn han vejde, måtte til sengs i bakværelset. Derfra vilde han dog ænnu være med i alt, måtte høre hvad hver især solgte, lot som han ikke hørte, til han fik dem så nær at han kunde klipe dem. Og da væken var blet ganske tør i denne lille lampe, så sluknet den en nat. Konen gråt uten at vite bestemt hvorfor, men sønnen kunde ikke klipe en tåre. Da de hadde penger nok at leve av, hævet de handelen, utryddet hvært minne, og gjorde boden om til dagligstue. Der satte moren sig in ved vinduet og strikket strømper; Pedro satte sig i det værelse som var på den annen side av gangen, og blåste fløjte. Men straks sommeren kom, kjøpte han en liten, let sejlboat, drog over til holmen, og lå hvor Gunlaug hadde ligget.

Og som han en dag hvilte der borti lynget, så han en båt styre like mot, lægge til ved siden av hans, og Gunlaug stige ut. — Hun var aldeles den samme, blot fullvoksen og høyere æn andre kvinfolk. Men nætop som hun nu fik øje på ham, veg hun ganske langsomt; hun hadde ikke tænkt sig, at også han var blet voksen.

Dette bleke, magre ansigt kjænte hun ikke; det var ikke lenger sykeligt og fint, det var sløvt. Men ved at

se på henne fik øjet en stille lysning ut av fordums drømme; hun gik atter på, og for hvært skridt hun kom, fallt der som et år av ham, og da hun stod hos ham, hvor han var sprunget op, da lo han som et barn, da talte han som et barn; det gamle ansigt lå over et for-gjæmt barn: han var nok blet ældre, men han var ikke vokset.

Dog — nætop dette barn søkte hun, og nu da hun hadde funnet det igjæn, visste hun ikke hvad hun videre skulde gjøre: hun lo og blev rød. Uvilkårlig følte han som en magt i sig; det var første gang i hans liv, han blev smuk i samme stund, det varte måske blot et øjeblik, men i dette øjeblik var hun tat.

Hun var av de naturer som blot kan ælske hvad der er svakt, hvad de har båret på sine hænder: hun hadde tænkt at være i byen to dager, hun blev i to måneder. I disse to måneder vokste han mere æn i al sin øvrige ungdom; han løftedes såvidt op av drøm og døs, at han la planer; han vilde bort, han vilde lære at spille! Men som han atter en dag yttret dette, blev hun blek og sa: «Ja, men så må vi gifte os først.» Han så på henne, hun så visst igjæn, de blev begge ildrøde, og så sa han: «Hvad vilde folk sige til det?»

Gunlaug hadde ikke tænkt over, at han kunde ville annet æn det hun vilde, fordi hun aldrig kunde ville annet æn det han vilde. Men nu så hun det like in i sjælen på ham, at han aldrig en stund hadde tænkt på at dele annet med henne æn det hun gav. Hun opdaget i ett minut, at sådan hadde det været hele deres liv. Hun hadde begynt i medlidenhed og sluttet i kjærlighed til det som hun selv hadde været god imot. Hadde hun nu hat sindighed blot en liten stund; ti han så hennes opluende harme, blev rædd og ropte: «Jeg vill!» — hun hørte det; men harmen over egen dumbhed og hans usselhed, over egen skam og hans fejghed kokte i en sådan glødende hast op mot sprængningens stund — at aldrig er en kjærlighed, begynt i barndom og aftensol, vugget av bølger og måneskin, ledsaget av fløjte og sagte sang, ændt bedrøveligere; ti hun grep ham med

begge sine hænder, løftet ham, og ret av hjærtens fyller rundjulte ham, rodde derpå tilbake til byen og gik over fjællene med det samme.

Han var seilt ut som en forælsket yngling, der er på vej at erobre sin mandom, han rodde hjem igjæn som en olding der ingen mandom har hat. Kun én erindring ejde hans liv, og den hadde han dårlig tapt; kun ett sted i værden hadde han at ta tilbake til, og dit turde han ikke mere komme. I grubleriet over sin egen elendighed, og hvordan egentlig dette altsammen var kommet, fallt hans foretagsomhed ned som i en myr, og kom aldrig mere op. Byens smågutter, som hadde mærket sig hans underlighed, begynte snart at plage ham, og da han var byen en uklar person, såsom ingen riktig visste, hverken hvad han levde av eller tok sig for, så fallt det heller ingen in at værge ham. Han turde snart ikke mere gå ut, i all fall ikke på gaten. Hans hele tilværelse blev en kamp med smågutter; de øvde måske samme nytte som mygg i sommervarmen; ti han vilde uten dem være sunket hen i en uavladelig døs.

Gunlaug kom ni år efter til byen, likeså uvæntet som hun var kommet væk. Hun hadde da en jænte med sig på otte år, ganske som henne selv forðum, kun at alt var finere og likesom overdraget av en drøm. Gunlaug hadde været gift, sagdes der, hadde nu arvet, og kom til byen for at sette et værtskap for sjømænn.

Hun styrte dette således, at til henne søkte kjøbmænn og skipperer for at få folk, til henne matroserne for at få hyre. Ænvidere bestilte hele byen sin fisk der. Hun tok aldrig en skilling for denne sin mellemandel, men brukte despotisk magten den gav henne. Hun var ganske bestemt byens mægtigste mann, skjønt hun var en kvinne, og skjønt hun aldrig forlot sit hus. Hun kalltes «Fiske-Gunlaug» eller «Gunlaug i bakken»; titelen «Fiskerjænten» gik over på datteren som sprang om i spissen for byens smågutter.

Hennes historie er det som skal fortællers; hun hadde noget av morens naturkraft, og hun fik lejlighed til at øve den.

ANNET KAPITEL

Byens mange yndige haver duftet efter regn i sin annen og tredje blomstring. Solen gik ned over de evige snefjæll, hele himlen derborte var ild og lue, og snetinderne gav dæmpet gjænskin. De nærmere fjæll stod i skygge, men lysnet dog av sin mangefarvede høstskog; holmerne, som midt i fjorden, en efter en, fulgte hværandre inover, ret som kom de roende, gav i sin tætte skog ænnu sterkere farvespill æn fjællene, fordi de lå nærmere. Sjøen var blikstille, et stort skib varpet inover. Folk sat ute på sine trærtrapper, halvt dækket av rosenbusker på begge sider; man talte til hværandre fra trap til trap, flyttet også over, eller man vekslet hilsener med de spaserende som søkte utenfor til de lange alléer. Et piano kunde tone ut av et åpent vindu, ellers hørtes næppe en lyd mellem samtalerne; det siste solskin over sjøen øket følelsen av, at her var stille.

Da rejste sig med én gang midt i byen slik en støy, som om byen blev stormet. Gutter skrek, jænter hvinte, andre gutter ropte hurra, kjærringer skjændte og kommanderte, politibetjentens store hund gjødde, og alle byens bikkjer svarte; de som var inne, måtte ut, ut! — støjen blev så uhyre, at selve amtmannen måtte vände sig på sin trap og la disse ord falle: «Der må være noget på færde.»

«Hvad er det?» overfalt man dem som stod på trapperne, når man selv kom fra alléerne. — «Ja, hvad er det?» svarte de som sat på trapperne. — «Kjære, hvad er det?» spurte nu alle, når nogen kom utover fra midten av byen; men da denne by ligger i halvmåne om en bugt i makelig bøjning, så varte det meget længe, før alle mennesker i begge ænder hadde hørt svaret: «Det er bare Fiskerjænten.»

Denne foretagsomme sjæl som var skyttet av en frygtelig mor, og som var viss på hvær sjømanns forsvar (ti for sådant fik de altid en fri dram hos moren), hadde i spissen for sin hær av smågutter overfalt et stort æpletræ i Pedro Ohlsens frugthave. Slagplanen var følgende: Nogen gutter skulde dra Pedro hen til

forsiden av huset, ved at la hans rosenbusker klaske mot ruterne; samtidig skulde en ryste træet som stod midt i haven, og de andre kaste æplerne i alle retninger over gjærdet, ikke for at stjæle dem — langt fra! — bare for at ha moro. Denne sindrige plan var samme aften utklækket bak Pedros have; men nu vilde lykken, at Pedro sat innenfor gjærdet og hørte hvært ord. Noget før bestemt tid fik han så byens fordrukne politibetjent og hans store hund in i bakværelset, hvor begge blev trakteret. Da Fiskerjæntens hårkrull såes over plankeværket, og samtidig en mængde små fjæs tittet over på alle kanter, lot Pedro hine gavtyver foran huset klaske hans rosenbusker, alt de orket — han væntet rolig i bakværelset. Og da alle i haven i stor stillhed var samlet om træet, og Fiskerjænten barbent og forrevet oppe for at ryste, sprang bislagdøren op, og Pedro og politibetjenten stormet ut med stokker og den uhyre hund bakefter! Et forfærdelsens skrik rejste sig blant gutterne; en flokk småjænter som i al uskyldighed lekte «sisten» utenfor plankeværket, trodde nogen blev myrdet derinne, og gav sig til at hvine på det frygteligste; de gutter som var unsluppet, ropte hurra, de der ænnu hang på plankeværket, skrek under stokkens dans, og forat alt skulde være fullstændigt, steg op av dypet, som altid hvor gutterne skriker, nogen gamle kjærringer og skrek med. Pedro og politibetjenten blev selv forfærdet, og måtte forhandle med kjærringerne; men imidlertid løp gutterne. Hunden, som gutterne var mest rædd, satte efter over gjærdet, — ti dette var noget for ham! — og nu fløj de som ville ænder, gutterne, jænterne, hunden og skrikene utover al byen.

Under dette sat Fiskerjænten ganske stille i træet, og tænkte at ingen hadde lagt merke til henne. Sammenkrøpet i det aller øverste, fulgte hun stridens gang gjennem løvet. Men da politibetjenten i raseri var gåt utenfor til kjærringerne, og Pedro Ohlsen stod alene i haven, gik han like under træet, så op og ropte: «Kom ned med dig på timen, dit skarn!» — Det gav ikke et kny fra træet. — «Vil du komme ned med dig, siger jeg! Jeg vet du er der!» — Den fullstændigste stillhed. —

«Jeg skal gå in efter geværet mit og skyte op, skal jeg!» Han gjorde mine til at gå. — «Hu-hu-hu!» begynte det oppi træet. — «Ja du kan gjerne tutskråle, for du skal få en hel hagelladning op i dig, skal du!» — «U-hu, hu, hu-hu!» svarte det i ugletone, «jeg er så rædd!» — «Å, du er fanden, er du. Du er den værste ulykkesunge i hele flokken, men nu har jeg dig!» — «Å, kjære, go'e, snille Dere! Jeg skal aldrig gjøre det mere» — i det samme kylte hun et råttent æple like i næsen på ham, og en rik jubellatter trillet efter! Æplet kaket sig utover, og mens han pillet sig ren, hoppet hun ned; hun hang alt i plankeværket, før han kunde komme efter, og hun hadde hivd sig over, hvis hun ikke var blet så rædd, at han var bakefter, så hun slap sig i stedet for rolig at arbeide videre. Men da han tok henne, satte hun i et hvin; det skar, skingret, røt og ræmjet, han blev forfærdet og slap. På hennes rædselssignal stimet folk til utenfor plankeværket; hun hørte det og fik straks mot. «Lad mig gå, eller jeg siger det til mor!» truet hun og var bare lyn og lue. Da kjænte han dette åsyn og skrek: «Din mor? Hve m er din mor?» — «Gunlaug i bakken, Fiske-Gunlaug,» gjæntok ungen triumferende, hun så han var rædd. Han hadde, nærsynt som han var, aldrig set jænten før nu, han var den eneste i byen som ikke visste hvem hun var; han visste ikke engang at Gunlaug var i byen. Som besat skrek han: «Hvad heter du?» — «Petra!» ropte den annen ænnu høyere. — «Petra,» hvinte Pedro, vændte sig og løp in mot huset, som om han hadde talt med fanden. Men da den blekeste rædsel og den blekeste vrede ser likedan ut, trodde hun at han styrtet in efter geværet, frykten tok henne, hun følte alt haglene bak, og da man i det samme hadde brutt op porten utedra, fór hun igjennem, hennes mørke hår lå bak henne som en forskrækkelse, øjnene skjøt ild, hunden, som hun just traf, vændte og fulgte gjøende, og sådan fallt hun in over moren, som kom fra kjøkkenet med et suppefat, og jænten op i suppen, og suppen på gulvet, og et «så til helvede!» efter dem begge. Men der hun lå i suppen, skrek hun: «Han vil skyte mig, mor, skyte mig!» — «Hvem vil skyte dig, dit

troll?» — «Han, Pedro Ohlsen!» — «Hvem?» brølte moren. — «Pedro Ohlsen, vi tok æpler fra ham» — hun turde aldrig sige annet æn sanhed. — «Hvem taler du om, barn?» — «Om Pedro Ohlsen, han er efter mig med et stort gevær, han vil skyte mig!» — «Pedro Ohlsen!» raste moren og lo, hun var blet så stor. Barnet tok på at gråte og vilde fly. Men moren sprang over henne, de hvite tænners rovlyst lyste, hun grep henne ved skuldrene og lettet henne: «Sa du ham hvem du var?» — «Ja, ja, ja, ja!» Barnet holdt hænderne bedende op. Da rejste moren sig i hele sin størrelse: «Så han fik det at vite! — Hvad sa han?» — «Han løp in efter gevær, han vilde skyte mig.» — «Han skyte dig!» lo hun i høy hån. — Barnet hadde forskræmt og overstænket av suppe sneget sig hen i kroken, stod og tørret sig og gråt, da moren atter kom. «Dersom du går til ham,» sa hun og tok og rystet henne, «eller taler med ham, eller hører på ham, så Gud hjelpe både ham og dig! — Sig ham det fra mig!» gjæntok hun truende, da barnet ikke straks svarte. — «Ja, ja, ja, ja!» — «Sig ham det fra mig!» gjæntok hun så ænnu engang, men sagte og nikkende til hvært ord, idet hun gik.

Barnet vasket sig, byttet og satte sig i sine søndagsklær utenfor på trappen. Men som hun busket forførdelsen hun hadde været i, hikket gråten op igjæn. — «Hvad gråter du for, barn?» spurte en stemme, så venlig som ingen hun før hadde hørt. Hun så op: foran henne stod en fintbygget mann med højt ansigt og briller. Hun stod straks op; ti han var Hans Ødegård, en ung mann, for hvem hele byen rejste sig. «Hvad gråter du for, barn?» Hun så på ham og sa at hun hadde villet ta æpler av Pedro Ohlsens have sammen med «nogen andre gutter»; men så var Pedro og politibetjenten kommet, og så — hun busket at moren hadde gjort henne usikker på hint med skytningen, så hun turde ikke fortælle det; men hun gav et langt suk i vederlag. «Er det muligt,» sa han, «at et barn i din alder kan være med at gjøre en så stor synd?» Petra så på ham; hun hadde nok visst det var synd, men hun hadde altid hørt den forkynt på følgende måte: «Din

helvedes unge, din sortkrøllede satan!» Nu blev hun skamfull. — «At du ikke går på skole og lærer Guds bud til os, om hvad der er godt og ondt!» Hun stod og strøk på kjolen, og svarte at mor vilde ikke hun skulde gå på skole. — «Du kan måske ikke engang læse?» Jo, læse kunde hun. Han tok op en liten bok og gav henne. Hun så i den, vændte den og så utenpå den; «jeg kan ikke læse så fin stil,» sa hun. Men hun måtte til, og blev med ett inderlig dum; øjne og munn hang, alle lemmer slappedes: «G-u-d Gud H-e-r Gud Herren s-a-g, Gud Herren sagde til M-M-» — «Men bevar os, kan du ænnu ikke læse! Og du er et barn på 10—12 år. Vil du ikke gjerne lære at læse?» Hun slæpte efterbånden frem, at det vilde hun nok. «Så kom med mig, vi må straks ta fat!» Hun rørte på sig, men for at se in i huset. «Ja, sig det til din mor,» sa han. Moren gik nætop forbi, og da hun så barnet tale med en fremmed, kom hun ut på stenhællen. «Han vil læse med mig,» sa barnet tvilrådig, med øjnene på moren. Denne svarte ikke, men satte begge hænder i siden, og så på Ødegård. «Deres barn er et vankundigt barn,» sa han; «De kan ikke forsvare for Gud og mennesker at la henne gå således.» — «Hvem er du?» spurte Gunlaug skarpt. — «Hans Ødegård, søn av eders præst.» Hennes ansigt klarnet litt, hun hadde hørt idel godt om ham. Han begynte igjæn: «Når jeg engang imellem har været hjemme, har jeg lagt mærke til dette barn. Idag er jeg blet minnet om henne på ny. Hun må ikke lenger øve sig bare på det som er slet.» Morens ansigt uttrykte tydelig: «Hvad raker det dig?» Men rolig spurte han: «Hun skal jo dog lære noget?» — «Nej.» — En let rødme fløj over hans åsyn: «Hvorfor ikke?» — «Er de kanskje bedre, de som lærer noget?» Hun hadde kun gjort én erfaring, men den holdt hun fast. — «Det undrer mig at noget menneske kan spørge derom!» — «Ja visst; — jeg vet de er ikke bedre;» hun gik ned ad trappen for at få ænde på dette tøv. Men han gik like i vejen for henne: «Her er en pligt som De i k k e skal gå forbi. De er en uforstandig mor.»

Gunlaug målte ham fra top til tå; «hvem har sagt dig hvad jeg er?» sa hun, idet hun gik forbi ham. «Det har De selv, og nætop nu; ti De måtte ellers ha set at dette barn går til grunne.» Gunlaug vændte sig, øje møtte øje; hun så han vedstod hvad han hadde sagt, og hun blev rædd. Hun hadde kun omgås sjømenn og forretningsfolk; et sådant sprog hadde hun aldrig hørt. «Hvad vil du mit barn?» spurte hun. — «Lære henne hvad der hører til hennes sjæls frælse, og så se hvad hun skal bli.» — «Mit barn skal ikke bli annet æn det jeg vil.» — «Jo, hun skal; hun skal bli det Gud vil.» — Gunlaug blev dum; «hvad vil det sige?» sa hun og kom nærmere. — «Det vil sige, at hun skal lære hvad hun har fåt ævner til; ti derfor har Gud git dem.» — Nu kom Gunlaug ganske nær; «skal jeg da ikke rå for henne, jeg som er hennes mor?» spurte hun, som vilde hun virkelig læres. — «Det skal De, men De må agte på andres råd, som vet bedre; De må agte på Vorherres vilje.» — Gunlaug stod en stund stille. «Æn om hun lærer for meget,» sa hun; «fattigmanns barn!» la hun til og så ømt på datteren. — «Lærer hun for meget for sin stand, har hun dermed nådd en annen stand.» — Hun fattet straks hans mening, men sa som for sig selv, idet hun så mere og mere tungsindig på barnet: «Dette er farligt.» — «Derom er ikke spørsmål,» sa han mildt, «men om hvad der er ret.» — Hennes stærke øjne fik et underligt uttryk; hun så atter gjænnemtrængende på ham; men der lå så megen sandhed i hans stemme, ord, åsyn, at Gunlaug følte sig slått. Hun gik hen til barnet, la hænderne om hennes hode og kunde ikke tale.

«Jeg skal læse med henne, fra nu av til hun er konfirmeret,» sa han som for at hjelpe henne; «jeg ønsker at ta mig av dette barn.» — «Og så vil du ta henne fra mig?» Han studset og så spørgende på henne. «Du forstår det visst bedre æn jeg,» kjæmpet hun frem; «men var det ikke fordi du nævnte Vorherre» — hun stanste; hun hadde klappet datterens hår til rette, nu tok hun et tørklæ av sig selv og bant henne om halsen.

Hun sa ikke på annen måte at barnet skulde få følge ham, men hun skyndte sig bak om huset, som vilde hun ikke se det.

Han følte ved denne adfærd en pludselig frygt for det han i ungdommelig iver her hadde påtat sig. Men barnet følte frygt for den som første gang hadde overvunnet hennes mor, og med denne gjensidige frygt gik de til sin første undervisningstime.

Fra dag til dag syntes han imidlertid at hun vokste i kløgt og kunskap, og hans samtaler med henne tok stundom av sig selv en ganske egen retning. Han førte ofte personerne av bibel- og verdenshistorien frem på den måte, at han pekte på det k a l l Gud hadde git dem. Han dvælte ved Saul, der drev vidt omkring, og ved en gut som David, der vogtet sin fars hjord, til Samuel kom og la Herrens hånd på dem. Størst var dog kallet da Herren selv gik på jorden, stanste ved fiskerlejet og kallte. Og den fattige fisker rejste sig og gik med — til nød som til død, men alltid i glæde; ti følelsen av kall bærer gjennem alle gjænvordigheter.

Denne tanke fulgte henne, og hun kunde tilsist ikke holde den ut, men spurte ham om sit eget kall. Han så på henne til hun blev rød, svarte så, at gjennem arbeide når man sit kall; det kan være beskedent og lite, men det er der for alle. Nu kom der stor iver over henne; den drev hennes arbejde med den voksnes kraft, den tumlet hennes leker og avmagret henne selv. Hun fik eventyrlige længsler: at klippe sit hår, klæ sig som gut, dra ut og kjæmpe! Men da hennes lærer en dag sa at hennes hår var så smukt, når hun kun vilde fli det, fik hun sit hår kjært, og for sit lange hårs skyll offret hun hæltenavnet.

Siden blev det henne mere æn før at være pike, og roligere skred hennes arbejde frem, oversvævet av skiftende drømme.

TREDJE KAPITEL

Hans Ødegårds far var som unggut vandret ut fra Ødegård bygd i Bergens stift; folk hadde tat sig av ham, og han var nu en lærd mann og stræng prædikant.

Han var tillike en myndig mann, ikke så meget i tale som i gjærning; ti han «husket godt», som man sa. Denne mann som med seighed fik alt sit frem, skulde imidlertid stanses et sted hvor han minst væntet det, og hvor det gjorde mest ondt.

Han hadde tre døttre og én søn. Sønneren, Hans, var skolens lys; faren forberedte ham selv, og tok daglig glæde derav. Hans hadde en ven som han hjalp til at bli sin sidekammerat, og som derfor ælsket ham næst sin mor over alt på jorden. De gik sammen på skole og sammen til universitetet; de gjorde sammen de to første eksamener, skulde nu sammen ta fat på det samme embedsstudium. En dag, som de efter avtalt læseplan gik frejdig ned ad trappen, vilde Hans i følelse av godt mot og glæde kaste sig på kammeratens rygg, men bragte derved denne til et fall som nogen dager senere gav døden. Den døende bad sin mor, som var enke og nu mistet sit eneste barn, om at gjøre ham til vilje og ta Hans op i søns sted. Moren døde næsten samtidig med sønnen, men ifølge testamentet tilfalt hennes meget betydelige formue Hans Ødegård.

Det varte næsten år og dag før Hans kunde komme til sig selv efter dette. En længere utenlandsreise løftet ham så vidt, at han kunde holde sit teologiske studium frem til han blev færdig; men han var ikke at formå til at gjøre bruk av sin eksamen.

Farens hele håb hadde stått til at se ham som hjelpepræst, men nu var han ikke engang at formå til at stige på prækestolen en eneste gang; han gav altid det samme svar: han følte intet kall. Dette var faren en så bitter skuffelse, at den gjorde ham flere år ældre. Han var kommet sent til, var alt en gammel mann og hadde arbejdet strængt og altid med hint mål for øje. Nu sat sønnen ovenover ham i samme hus, bodde staselig gjennom mange værelser; men nedenunder i det lille kontorkammer ved lampen som lyste in i alderdommens nat, sat den altid arbejdende gamle præst. Han hverken kunde eller vilde efter denne skuffelse ta fremmed hjelp, ej heller vilde han føje sin søn og slutte; han kjænte derfor ingen hvile sommer eller vinter; men sønnen

gjorde hvært år en længere utenlandsrejse. Når han var hjemme, omgikkes han ingen, uten forsåvidt han i større eller mindre taushed spiste middag ved farens bord. Men vilde nogen tale med ham, møttes de av en overlegen klarhed og en sanhedsiver som altid gjorde samtalen ængstelig. Han var aldrig i kirke; men han gav mere æn sine halve intægter til velgjørende øjemed, og altid med den mest bestemte forskrift for deres bruk.

Denne godgjørenhed var i sin storartethed så forskjellig fra denne lille bys snævre sædvaner, at den overvældet alle. Kom dertil hans tilbakeholdenhet, hans bestandige utenlandsrejser og alles frygt for at tale med ham, så kan man skjønne, at han blev noget hemmelighedsfullt som man tilla alle mulige ævner og sin egen bedre dom. Da denne mann nedlot sig til at ta Fiskerjænten op i sin daglige omsorg, var hun adlet.

Nu vilde den ene som den annen også ta sig av henne, især kvinner. Hun kom en dag klædd i alle regnbuens farver: hun hadde tat alle sine foræringer på sig, og trodde hun riktig var efter hans smak, da han alltid vilde ha henne pen. Men aldrig før så han henne, før han forbød henne nogensinne at ta mot noget; han kallte henne forfængelig, tosset: hun satte sig bare tomme mål og tok sin glæde av narrestreker. Da hun næste morgen kom med forgråtte øjne, tok han henne med på en spasertur ovenfor byen. Nu fortalte han henne om David, således som han idelig tok, nu denne, nu hin skikkelse, og gjorde det velkjente nyt for henne. Først skildret han ham i hans ungdom, som han gik der, skjøn og rik på kræfter og i sorgløs tro. Derfor kom han med i triumftog, før han ænnu var voksen. Han blev fra hyrde kallt til konge, han bodde i huler, men han ændte med at bygge Jerusalem. Han sat i fagre klær og spilte for den syke Saul, men da han selv var blet en syk konge, spilte og sang han for sig selv, klædd i angerens pjalter. Da han hadde øvet sine stovværk, hvilte han ut hos synden, så kom profeten og straffen, og han blev atter barn. David, som kunde løfte alt Herrens folk op i lovsang, lå selv søn-

derknust for Herrens fot. Var han skjønnest, når han sejerkronet danset foran arken efter sine egne sange, eller når han i sit lønkammer betlet om nåde av den straffende hånd?

Hun hadde natten efter denne samtale en drøm som hun hele sit senere liv ikke glæmte. Hun var nemlig kommet op på en hvit bæst i triumftog, men samtidig danset hun selv foran bæsten i pjalter.

God tid efter var det at Pedro Ohlsen, som hun siden hin dag i haven hadde set komme altid nærmere, en kvæll hun sat ved skogkanten ovenfor byen og læste sine lekser, gik tæt forbi og med et underligt smil hvi-sket: «God kvæll!» — Skjønt år var gått, stod morens forbud mot at tale med ham så sterkt for henne, at hun ikke svarte. Men dag efter dag gik han forbi på samme måte, og altid med samme hilsen; tilsist væntet hun ham, når han ikke kom. Snart gjorde han et lite spørsmål i forbigående, litt efter vokste det til to, og ændelig blev det til samtaler. Efter en sådan lot han en dag en sølvdaler gli ned i hennes fang, og løp sjæle-glad med det samme. Nu var det imot morens bud at tale med ham; det var imot Ødegårds at ta mot gaver av nogen. Det første bud hadde hun efterhånden over-trådt, men mintes det nu, da det hadde ledet til også at overtræde det annet. For at fri sig for pengene, fik hun fat i nogen som hun trakterte dem på; det var dem dog ikke muligt trods al umake at spise for mere æn 4 ort. Men så angret hun bakefter også dette, at hun hadde ødelagt daleren istedenfor at gi den tilbake. Den ort som lå igjæn i lommen, sved, som kunde den brønne hul på klærne; hun tok og kastet den i sjøen. Men dermed var hun ikke kvitt daleren. Hennes tanker var brænt av den. Når hun tilstod, måtte det gå over, det følte hun; men morens forfærdelige raseri fra sist og Ødegårds inderlig gode tro til henne, stod hvær på sin måte like skræmmende. Mens moren intet så, op-daget Ødegård snart, at hun droges med noget som gjorde henne ulykkelig. I ømhed spurte han en dag hvad det var, og da hun istedenfor svar brast i gråt,

trodde han der var mangel hjemme, og gav henne 10 species. Nu gjorde dette, at hun tross sin synd imot ham fik penger av ham, et stærkt intryk, og da hun ovenikjøpet hadde fått penger som hun åpent kunde gi moren, ærlige penger, så følte hun dette som frigjørelse for brøden og overgav sig til den stærkeste glæde. Hun tok hans hånd med begge sine, hun takket, hun lo, hun hoppet på pletten, der hun stod, henrykkelsen strålte gjennem tårene, mens hun så på ham, sådan som en hund ser på sin herre når den skal følge ham ut. Han kjænte henne ikke igjæn; hun som ellers sat borte i det han sa, tok magten fra ham; for første gang følte han en stærk, vill natur oplade sig, for første gang sendte livets kilde sin røde strøm ut over ham, og han veg purpurhet tilbake. Men hun fór på døren og opad bakkerne, for at ta vejen fra byen hjem. Der la hun pengene på bagstehællen foran moren og fallt henne selv om halsen. «Hvem har git dig penger?» sa moren og var allerede vred. — «Det har Ødegård, mor; han er det største menneske på jorden!» — «Hvad skal jeg med dem?» — «Det vet jeg ikke; — Gud, mor, dersom du visste —» hun kastet sig atter om halsen på henne, hun kunde nu sige, og hun vilde nu sige henne alt. Men moren frigjorde sig med utålmod: «Vil du ha mig til at ta fattighjælp? Bring ham pengene straks tilbake! Har du inbildt ham at jeg trønger, har du løjet!» — «Men mor!» — «Bring ham på stedet pengene, siger jeg, eller jeg går selv til ham med dem og kaster dem i ham, ha ham, som har tat mit barn fra mig!» Morens munn dirret efter de siste ord; Petra veg tilbake, mere og mere blek, åpnat døren sagte, og gik sagte ut av huset. Før hun ret visste derav, var tispiceseddelen blet til stumper mellem hennes fingre. Opdagelsen herav forløstes i et utbrudd av harme mot moren. Men Ødegård måtte intet vite, — jo, han skulde vite alt! For ham måtte ikke lyves! — Et øjeblik efter stod hun i hans hjem, og fortalte ham at moren ingen penger vilde motta, og at hun i sin harme over at skulle gå tilbake med dem hadde revet seddelen itu. Hun vilde fortælle mere, men han tok så koldt imot henne,

han bad henne nu gå hjem, idet han gav henne den advarsel med at vise sin mor lydighed, selv hvor den fallt tung. Dette syntes henne dog underligt; ti så meget visste hun, at han ikke gjorde hvad faren helst vilde! På hjemvejen brast det løs, og nætop da møtte hun Pedro Ohlsen. Ham hadde hun i al denne tid skydd og vilde det samme nu, ti fra ham kom ulykken. «Hvor har du været?» spurte han og fulgte. «Er noget gåt dig imot?» Bølgegangen i hennes sinn var så høy, at den kunde kaste henne hvorhen det skulde være, og ret overtænkt, så forstod hun ikke hvorfor moren nætop skulde forby henne at omgås ham; det var vel et infall, det ene som det annet. «Vet du hvad jeg har gjort?» sa han næsten ydmyg, da hun var stanset. «Jeg har kjøpt en sejlbat til dig; — jeg tænkte du kunde ha lyst til at sejle» og han lo. Hans godhed, som hadde noget av den fattiges bøn, kunde nætop nu røre henne; hun nikket — og da fik han travelt, han hvisket ivrig at hun skulde gå utenom byen i alléen til høyre like til det store, gule nøst; der bakom skulde han komme og hente henne; der kunde ingen se det. Hun gik, og han kom, glad, men ærbødig som et gammelt barn, og tok henne in. De sejlte en stund rundt i den lette bris, la så til ved en holme hvor de gjorde båten fast, og steg op. Han hadde forskjelligt godt med til henne, som han med frygtsom glæde gav henne, og han tok sin fløjte frem og spilte. Hun glæmte en stund sin sorg ved at se på hans glæde, og da svake folks glæde gjør vemodig, kom hun med det samme til at holde av ham.

Efter denne dag hadde hun en ny og stadig hemmelighed for moren, og dette gik snart over til at holde moren utenfor alt. Gunlaug spurte ikke; hun trodde helt, til hun engang mistrode helt.

Men også for Ødegård hadde Petra hemmeligheter fra denne dag; ti hun mottok mange gaver av Pedro Ohlsen. Ej heller Ødegård spurte, hele undervisningen blev dag for dag holdt på fjærnere hold. Petra var altså nu delt mellem tre; hos den ene talte hun ikke om de andre, og hun hadde noget hun dulgte for hver især.

Men under dette var hun blet voksen, uten selv at vite derav, og en dag mældte Ødegård henne at hun skulde konfirmeres.

Dette budskap fyllte henne med stor uro; ti hun visste, at med konfirmationen tok undervisningen slut, og hvad skulde det så bli til? Moren lot et kvistværelse bygge på sit hus; hun skulde efter sin konfirmation få eget rum; den uavsladlige hamring og banking minte henne smærtelig. Ødegård så henne bli mere og mere stille, undertiden så han også at hun hadde grått. Religionsundervisningen gjorde under disse omstændigheder meget intryk, skjønt Ødegård med stor omhu unveg alt som kunde røre henne. Av den grunn avsluttet han, en fjorten dages tid før konfirmationen, undervisningen med den korte besked, at dette var den siste time. Hermed mente han den siste med ham; ti han vilde nok videre sørge for henne, men ved andre. Hun blev imidlertid sittende, der hun sat, blodet veg tilbake, øjnene kunde ikke komme løs, og uvilkårlig bevæget skyndte han sig at gi en grunn: «Det er jo ikke alle unge piker som er voksne ved konfirmationen; — men du føler vel, at sådan er det med dig.» Om hun hadde stått i skinnet av en stor ild, kunde hun ikke være blet rødere, æn hun blev ved disse ord; barmen bølget, øjnene så usikkert og fylltes, og jaget videre skynte han sig: «Skal vi kanskje holde frem allikevel?» Han visste først bakefter hvad han hadde foreslått; det var urigtigt; han vilde ta det tilbake; men hun løftet allerede øjnene imot ham, hun sa ikke ja med læberne, men større kunde det ikke siges. For at unskylle sig for sig selv ved at gi et påskudd, spurte han: «Der er vel så noget du især ønsker at ta fat på nu, noget du» — han bøjde sig hen mot henne — «føler kall for, Petra?» — «Nej!» svarte hun så hurtig at han rødmet og fallt avkjølet tilbake i sine egne årlange overvejelser; hennes uvæntede svar hadde vakt dem igjæn.

At der rørte sig noget ejendommelig i henne, hadde han ikke tvilt på, like fra hun var barn, og han så henne marschere syngende i spissen for byens guttekompanier. Men jo lenger han underviste henne, desto

mindre forstand fik han på hennes begavelse. I hvær rørelse var den tilstede; hvad hun tænkte, hvad hun vilde, forkynste ånd og legeme, begge på én gang, av magtens fylle, med skjønhedens blink derover. Men sat i ord, og især i skrift, blev det kun barnslighed. Hun så ut som lutter fantasi, men han fornam den riktignok især som uro. Hun var meget flittig, men hennes læsning gik mindre ut på at lære æn på at komme frem; hvad der stod på næste side, sysselsatte henne mest. Hun hadde religiøs sans, men, som provsten uttrykte sig, «intet anlæg for et religiøst liv», og Ødegård var ofte bekymret for henne. Nu stod han nætop ved utgangspunktet; uvilkårlig flyttedes han i tanken foran stentrappen hvor han hadde mottat henne, han hørte morens skarpe stemme lægge ansvaret på ham, fordi han hadde nævnt Vorherre. Efter at ha gått noen ganger op og ned, tok han sig sammen. «Nu rejser jeg til utlandet,» sa han med en viss skyhed; «jeg har bedt mine søstre ta sig av dig så længe, og når jeg kommer tilbake, skal vi videre prøve. Farvell — Vi sees nok, innen jeg rejser!» Han gik så hurtig in i næste værelse, at hun ikke engang fik ta ham i hånden.

Hun så ham igjæn, hvor hun minst hadde ventet det, nemlig i præstestolen ved koret, like foran henne, da hun i flokken stod fremme på gulvet for at konfirmeres. Hun blev derover så spænt, at hennes tanker længe var borte fra den hellige handling hvortil hun i ydmyghed og bøn hadde forberedt sig. Ja, om det var Ødegårds gamle far, så stanste han og så længe på ham, da han trådte frem for at begynne. Snart skulde Petra én gang til bli opskræmt i kirken; ti noget nedenfor sat jo Pedro Ohlsen i nye, stive klær; han strakte nætop hals, for at se over gutternes hoder hen i pikeflokken til henne! Han dukket straks ned igjæn; men gjentagende så hun ham stikke det tynnhårede hode op for atter at dukke; dette bortkallte hennes tanker, hun vilde ikke se, men hun så, og der — nætop som alle de andre var dypt grepet, mange i tårer — forfærdedes Petra ved at se Pedro stige op, men stivne, åpne munn og øjne, bli klomset, uten ævne til at sætte sig

eller flytte sig; ti overfor ham stod Gunlaug ret op i sin fulle højde. Petra gøs ved at se henne; ti hun var hvit som alterduken. Hennes sorte, krusede hår syntes at rejse sig, mens øjnene pludselig fik en frastøtende kraft, som kunde de sige: «Bort fra henne, hvad vil du hennel» Han sank også sammen på bænken under dette blik, og en stund efter listet han ut av kirken.

Siden fik Petra ro, og jo lenger det skred frem, desto sterkere kom hun med. Og da hun vændte tilbake efter at ha git løftet, og gjennem gråt så til Ødegård, som den der stod alle hennes gode forsætter nærmest, lovte hun i sit hjerte at hun ikke vilde gjøre hans tro til skamme. Det trofaste øje som så lysende tilbake på henne, syntes at be om det samme; men da hun var kommet på sin plass og ænnu en gang vilde finne ham, var han borte. Hun gik snart hjem med moren, som undervejs lot fälle: «Nu har jeg gjort mit; — nu får Vorherre gjøre sit.»

Da de hadde spist sammen, de to alene, sa hun videre, idet hun rejste sig: «Så får vi vel gå hen til ham — præstesønnen. Skjønt jeg ikke vet hvad det blir til, det han farer med, så har han vel ment det godt. Tag så på dig igjæn, barn!»

Vejen til kirken som de to så ofte hadde gått sammen, gik ovenover byen, men på gaten hadde de aldrig før gått sammen; moren hadde vel næppe været der, siden hun var kommet tilbake. Nu bøjde hun imidlertid ned på gaten, hun vilde gå hele gaten igjennem, hun vilde gå den med sin voksne datter!

Om eftermiddagen på konfirmationssøndagen er en sådan liten by på vandring, enten fra bus til bus på lykønskning, eller op og ned ad gaten for at se og sees. Der hilses og stanses for hvært skridt, håndtryk veksles, og gode budskap bæres; den fattiges barn møter i den rikes avlagte klær og vises frem for at takke. Byens sjømenn i utenlandsk stas, med huen på tre hår, og byens fiff, handelsbetjentene, hilsende på alle, gik i flokk; latinskolens halv voksne gutter, hver med sin beste ven i værden under armen, slentret efter i opløpen kritik; — men alle måtte de idag i sit stille sinn vige

for byens løve, den unge kjøbmenn, byens rikeste mann, Yngve Vold, der nætop i øjeblikket var hjemkommet fra Spanien, fiks og færdig til fra imorgen at overta sin mors store fiskehandel. Med en lys hat over sit lyse hår, strålte han i gaterne, så de unge konfirmanter næsten blev glæmt, alle hilste ham velkommen, han talte med alle, lo til alle, — i gaten frem og tilbake så man den lyse hat over det lyse hår, og hørte den lyse latter. Da Petra og hennes mor kom ned, var han den første de støtte på, og som om de virkelig hadde støtt til ham, fór han tilbake for Petra, som han ikke kjænte igjen.

Hun var blet høy, ikke som moren, men dog høyere æn de fleste, let, fin og kjæk, moren og ikke moren i bestandigt vækselblink. Selv den unge kjøbmenn, som blev ved at følge, kunde ikke lenger dra de spaserendes blik til sig; de to, mor og datter tilsammen, var et mere fremmed syn. De gik hurtig uten at hilse, fordi de sjælden hilstes av andre æn sjømenn, men kom ænnu hurtigere utover gaten igjen; ti de hørte at Ødegård nætop hadde tat hjemmefra til dampskibet, som straks skulde gå. Petra skyndte især på; hun måtte, hun måtte få hilse og takke ham, før han rejste, det var jo synd av ham at rejse således fra hennel Hun så på ingen av alle dem som så på henne, det var dampskibsrøken over takene hun så, og den syntes henne at fjærne sig. Da de kom til bryggen, la dampbåten nætop ifra, og med gråten i halsen ilte hun videre ut i alléen, hun mere sprang æn gik, og moren skridtet efter. Da dampbåten hadde brukt tid til at vænde på havnen, kom hun snart nok til at kunne springe ned i fjøren, stige op på en sten og vifte ut med sit lommeetørklæ. Moren stod igjen i alléen og vilde ikke gå ned; Petra viftet — høyere og høyere viftet hun; men der var ingen som viftet igjen.

Da kunde hun ikke mere, men måtte for gråts skyll gå de øvre vejer hjem. Moren fulgte, men i taushed. Det kvistværrelse moren hadde skjænket henne idag, og hvor hun hadde sovet første gang inat, og imorges med så stor glæde iført sig sin nye dragt, mottok henne nu i kvæll opløst i gråt og uten et blik omkring sig; hun

vilde ikke gå ned, hvor sjømænn og gjæster var kommet, sin konfirmationsdragt tok hun av, hun sat på sin seng til det blev nat, og at være blet voksen syntes henne det ulykkeligste som kunde være.

FJÆRDE KAPITEL

Straks efter konfirmationen gik hun en dag over til Ødegårds søstre, men skjønnte snart at dette måtte være en feiltagelse av Ødegård; ti provsten gik, som han ikke så henne, og døttrene, begge ældre æn Ødegård, holdt sig stive. De nøydes med at gi en sparsom underretning fra broren om, hvad hun nu skulde ta sig for. Hele formiddagen skulde hun nemlig delta i husholdningen i et hus utenfor byen og om eftermiddagen gå i syskole; hun skulde sove samt ha frokost og aftensmat hjemme. Hun gjorde som det var ordnet, og fant sig ret vel deri, så længe det var nyt, men siden, og især da det blev sommet, begynte det at kjede henne; ti på denne tid hadde hun sittet oppe ved skogen hele dagen, hadde læst i sine bøker, dem hun nu av hjertet savnet, som hun savnet Ødegård, som hun savnet samtale. Følgen blev at hun tilsist tok den hvor den fantes. Ved den tid kom nemlig en ung pike in på syskolen, som het Lise Let, d. v. s. Lise, men ikke Let; ti Let het en ung kadet som hadde været hjemme i juleferien og forlovet sig med henne på isen, da hun bare var en skoletøs. Lise vilde dø på, det var ikke sant, og gråt, straks man nævnte det; imidlertid het hun siden Lise Let. Den lille, vævre Lise Let gråt ofte og lo ofte; men enten hun gråt eller lo, tænkte hun på kjærlighed. En bisværme av tanker, nye, underlige, fyllte snart hele syskolen; straktes hånden ut efter snellen, så var det for at bejle, og snellen sa ja eller gav avslag; nålen blev forlovet med tråden, og tråden offret sig, sting på sting, for den grusomme; den der stak sig, utgjød sit hjerteblod, den der byttet nål, var svingefull. Hvisket to av pikerne sammen, var det om noget mærkeligt der var hendt dem; snart hvisket to til, så atter to; enhvær hadde sin fortrolige, og der var tusen hemmeligheter; det var ikke til at holde ut.

En eftermiddag i skumringen, i sådan fin regn som man kaller smårusk, stod Petra med et stort kastetørklæ over hodet udenfor huset hjemme, og så in i gangen hvor en ung sjømann stod og blistret på en vals. Hun holdt tørklæet sammen med begge hænder tæt under haken, så bare øjnene og næsen såes, men sjømannen opdaget med lethed at hun blinket til ham, og han hoppet straks ned hvor hun stod. «Hør, Gunnar, vil du gå en tur?» — «Men det regner?» — «Pytt, er det noget!» og så gik de til et lite hus længer oppe. «Kjøp med et par kaker til mig — av dem med fløteskum.» — «Altid skal du ha kaker.» — «Av dem med fløteskum!» Han kom ut igjæn med nogen; hun stak den ene hånd frem under tørklæet, drog dem in til sig og gik spisende videre. Da de var kommet opover byen, sa hun, idet hun gav ham et stykke kake: «Hør Gunnar, vi har nu altid holdt så meget av hværandre, vi to; jeg har altid holdt mest av dig blant alle gutter! Du tror det ikke? Men jeg forsikkrer dig, Gunnar! Og nu er du understyrmann og kan snart få skib at føre. Nu synes jeg du skulde forlove dig, Gunnar! — Kjære, spiser du ikke den kaken?» — «Nej, jeg har begynt at tygge skrå.» — «Nu, hvad svarer du så?» — «Å, men det haster da ikke.» — «Haster ikke? Du skal jo rejse iovermorgen!» — «Ja, jeg kommer da vel igjæn?» — «Men det kan rigtignok være uvisst om jeg da har tid, for du vet ikke hvor jeg kan være da, du!» — «Det skulde altså være med dig?» — «Ja, Gunnar, det måtte du da forstå, men du har alltid været så dum, derfor blev du bare sjømann også.» — «Å, jeg angrer ikke på det; det er ganske godt at være sjømann.» — — «Ja, din mor ejer jo skib. Men hvad siger du nu? Du er så dorsk av dig!» — «Ja, hvad skal jeg sige?» — «Hvad du skal sige? Ha-ha-ha, kanskje du ikke vil ha mig!» — «Å, Petra, det vet du godt jeg vil. Men jeg tror ikke jeg kan være trygg på dig.» — «Jo, Gunnar, jeg skal være dig så tro, så trol!» — Han stod en stund stille: «Få se dig i ansigtet, Petra!» — «Hvorfor det?» «Jeg vil se om du også mener det.» — «Tror du jeg går og fjaser, Gunnar!» hun var sint og løftet tørklæet.

— «Ja, Petra, skal det være rigtig ordentligt alvor, så giv mig en kyss på det, for det vet en hvad er.» — «Er du gal?» hun lukket tørklætet til og gik videre. — «Vænt, Petra, vænt, du forstår ikke det. Når vi er kjærester —» «Å, tøv med dig!» — «Ja, da vet jeg dog hvad der er bruk, mener jeg, for hvad det angår at ha verdenserfaring, da er jeg din overmann mange ganger. Husk alt det jeg har set —» — «Å, du har set som en tull, har du, og snakker som du har set.» — «Hvad mener du med at være kjærester, du da, Petra? Jeg må rigtig spørge om det. At rænne alle haugene op efter hværandre er da ikke likt til noget.» — «Nej, det er forresten sant,» lo hun og stanste. «Men hør nu, Gunnar! Mens vi står her og puster — bufl — skal jeg sige dig hvordan kjærestefolk bærer sig ad. Så længe du er i byen, skal du vente utenfor syskolen hvær aften og følge mig hjem til døren, og er jeg ute annesteds, skal du vente på gaten til jeg kommer. Men når du er rejst, skal du skrive til mig og kjøpe ting og sende mig. Det er sant: et par ringer med dit navn i den ene og mit i den annen og så årstal og dag skal vi gi hværandre; men jeg har ingen penger, så du må kjøpe dem begge to.» — «Det skal jeg nok, men —» — «Hvad er det nu for men igjæn?» — «Herregud, jeg mente bare, at så måtte jeg få mål av fingeren din.» — «Ja, det skal du få straks,» hun rev et strå av, målte og bet av; «kast det så ikke væk!» Han la det i et stykke papir og papiret i sin tegnebok; hun så på, til tegneboken atter var vel gjæmt. «Lad os nu gå, jeg er kjed av at stå her lenger.» — «Men jeg synes rigtignok at dette er likesom litt snaut, Petral!» — «Ja, vil du ikke, far, så kan det akkurat være det sammel!» — «Jo visst vil jeg. Det er ikke det; — men skal jeg ikke engang få ta dig i hånden da?» — «Hvortil det?» — «Til visshed på at vi nu virkelig er forlovet.» — — «Sånt tøv, er det mere visshed, det at ta hværandre i hånden? — Ellers kan du gjerne få hånden, der er den! — Nej takk, ingen klæmning, far!» — Hun drog atter hånden innenfor tørklætet, men nu løftet hun pludselig tørklætet med begge hænder, ansigtet kom

helt tilsyne: «Siger du det til nogen, Gunnar, så siger jeg, det er ikke sant, nu vet du det!» Hun lo og gik nedover igjæn. — Noget efter stanste hun og sa: «Imorgen slutter syskolen først kl. 9, så kan du få stå bakenom haven, du.» — «Godt.» — «Ja, men nu må du gå!» — «Vil du ikke engang gi mig hånden til avsked?» — «Jeg forstår ikke hvad du altid vil med hånden; — nej, nu får du den ikke. — Farvell!» ropte hun og sprang fra ham.

Næste kvæll laget hun det så, at hun blev den siste på syskolen. Klokken var straks 10, da hun gik, men — da hun kom utenfor haven, stod Gunnar der ikke. Hun hadde tænkt sig alle ubæld, men ikke dette; hun blev så støtt at hun selv væntet, bare for ordentlig at gi ham, når han ændelig kom. Hun hadde ellers godt selskap, der hun gik op og ned bak haven; ti de handlendes sangforening hadde nætop i et hus i nærheten begynt sine øvelser for åpent vindu; en spansk sang lokket i den milde kvæll for hennes tanker så længe, til hun var i Spanien og hørte sin pris synge fra den åpne altan. Spanien var hennes længsel; ti hvær sommer kom de mørke spanske skib på havnen, de spanske sange i gaterne, og på Ødegårds vægger hang en række skjønne billeder fra Spanien, han var der måske nu igjæn, og hun var hos ham! Men hun kalltes i et nu hjem; ti der bak æpletræet kom ændelig Gunnar farende, hun styrtet like mot — ikke Gunnar, men den fra Spanien hjemkomne lyse hat over det lyse hår. «Ha, ha, ha, ha,» lo den lyse latter, «tar De mig for en annen?» Hun nægtet ivrig, hastig og løp i vrede, men han løp efter og snakket i ett væk, mens han løp, overordentlig hurtig og med den sammenløpne uttale folk får, som bruker flere sprog. — «Ja jeg kan godt holde følge, for jeg løper udmærket — det nytter Dem ikke; jeg må tale med Dem, jeg går her på ottende kvællen.» — «På ottende kvællen!» — «På ottende kvællen, ha, ha, ha, jeg skulde gjerne gå her i otte til, for vi to passer sammen, ikke sant? Det nytter Dem ikke, jeg slipper Dem ikke, for nu er De træt, kan jeg se.» — «Nej, jeg er ikke.» — «Jo, De er!» — «Nej, jeg er

ikke.» — «Jo, De er! Tal da, hvis De ikke er træt!» — «Ha, ha, ha!» — «Ha, ha, ha, ha! Ja, det er ikke at tale!» og så stanste de. De skiftet nogen raske ordtak, halvt i skjæmt og halvt i alvor; derpå pristе han Spanien, det ene billed jog det annet; til slut bante han småbyen under deres føtter, — det første fulgte Petra med lysende øjne, det annet suste for hennes øren, mens hennes øjne gled op og ned efter en gullkjæde han hadde to ganger om halsen. «Ja, den,» sa han ilsomt, og drog frem det siste stykke av kjæden hvortil et gullkors var fæstet, — se, den tok jeg med i kvæll for at vise frem i sangforeningen, den er fra Spanien. De skal høre dens historie.» Og nu fortalte han: «Da jeg var i det sydlige Spanien, kom jeg til en skytterfæst og vant denne præmie; den blev ved fæsten overrakt mig med følgende ord: Tag den med til Norge og skjænk den fra spanske kavallerer som ærbødig hyldning til den skjønneste kvinne i Deres hjemstavn. Derpå rop og fanfarer, fanerne viftet, kavallererne klappet, og jeg mottok gaven!» — «Nej, hvor ypperligt!» utbrøt Petra; ti for hennes syn lyste straks den spanske fæst med de spanske farver og sange, Spanierne stod brune under vinhøjene i aftensolen og sendte sine tanker til den skjønneste kvinne i snelandene. Han var en godmodig ung mann med al sin underlige travlhed og selvinbildning, og nu blev han stående her og fortælle henne. — Det ene billede efter det annet øket hennes længsel, og ganske hensat i det vidunderlige land, begynte hun at nynne den spanske sang hun nylig hadde hørt, og litt efter litt at bevæge sine føtter i dens takt. «Hvad? De kan danse de spanske danser!» ropte han. — «Ja,» nynnet hun i dansetakt, slog smæll med fingrene for at efterligne kastagnetter; ti hun hadde set spanske sjømenn danse. — «De fortjener de spanske kavallerers gave,» utbrøt han, som tændt av en lys tanke; «De er den skjønneste kvinne jeg har møtt!» — han hadde løftet gullkjæden av sin hals og kastet den med lette hænder flere ganger om hennes, før hun ænnu forstod det. Men da hun forstod det, overdroges hun av den dype skamrødme som var henne egen, og tårerne vilde briste frem,

— så h a n, som var fallt fra under til under, nu grepes av den største skamfullhed over hvad han hadde gjort, og ikke visste hvad han mere vilde, men følte han burde gå, og gik.

Ænnu kl. 12 stod hun i sit åpne kvistvindu med kjæden i hånden. Eftersommernatten lå venlig over by og fjord og fjærne fjæll; fra gaten lød atter den spanske sang; ti foreningen hadde fulgt Yngve Vold hjem. Ord for ord hørtes; de gik om en fager krans. Kun to stemmer sang ordene, de andre gav med munnen gitarakkompagnement:

Tag imot kransen, den er til dig,
tag imot kransen, tænk litt på mig!

Her er det grønneste
græs til den skjønneste,
her er den hvideste
blomst til den blideste,
her er den fulleste
knopp til den huldeste,
her er et eneste
blad til den reneste.

Tag imot kransen, den er til dig,
tag imot kransen, tænk litt på mig!

* * *

Da hun om morgenen slog øjnene op, hadde hun været i en av sol på alle kanter gjennemskinnnet skog, hvor alle trær var det man kaller gullregn, og hang med lange, lyse dusker, som næsten rørte ved henne når hun strøk igjennem. Straks husket hun kjæden, grep den og hængte den over sit linnet. Så la hun et sort tørklæ over linnetet og kjæden over; ti den tok sig bedre ut på sort. Beständig sittende i sin seng spejlte hun sig i et lite håndspejl: — skulde hun virkelig være så smuk? Hun stod op for at fli sit hår og så atter spejle sig, men kom i hug moren, som ænnu intet visste, hvorfor hun skyndte sig; hun måtte jo ned og fortælle. Nætop som hun var færdig og skulde henge kjæden om halsen, fallt det henne in hvad moren vilde

sige, hvad alle mennesker vilde sige, og hvad hun skulde svare, når de spurte hvorfor hun bar denne kostbare kjæde. Da spørgsmålet var meget rimeligt, kom det alvorligere og alvorligere igjæn, intil hun l tte frem en liten  ske, la kjæden i den, stak  sken i lommen — og følte sig for første gang i sit liv fattig.

Hun kom ikke dit hun skulde, den formiddag; ti ovenfor byen, omtrent hvor hun hadde f t kjæden, blev hun sittende med den i hånden, og med en følelse som hadde hun stjålet den.

Om kv llen væntet hun bak haven  nnu længer på Yngve Vold,  n hun den foregående kv ll væntet på Gunnar; hun vilde gi ham kjæden tilbake. Men likesom det skib Gunnar f r med, uvæntet hadde lettet forrige dag, fordi det i næste by hadde f t ypperlig fragt, således m tte Yngve Vold, som ejde skibet, idag avsted i samme ærend; han tok flere forretninger med, hvorfor han blev borte i tre uker.

I disse tre uker var kjæden efterhånden flyttet fra lommen til kommodeskuffen, og derfra atter in i en konvolut, og konvolutten i et hemmeligt rum. Men hun selv var flyttet fra den ene ydmygende opdagelse in i den annen. For første gang blev hun tilfulle var den avstand som skilte henne fra byens fornemme damer; disse kunde ha båret kjæden, uten at nogen hadde spurt hvordan eller hvorfra. Men til en sådan hadde Yngve Vold ikke våget at by kjæden, uten han hadde budt sin hånd med det samme; det var blot med Fiskerjænten han våget det. Om han hadde villet gi henne noget, hvorfor da ikke, hvad hun hadde bruk for; men han hadde villet b ne henne så meget dypere, ved at gi henne hvad hun slet ikke kunde bruke. Historien med «den sk nneste» m tte være digt; ti hadde kjæden av den grunn været  slet henne, så var han ikke kommet i skjul og aften. — Harm og skam gnaget sig så meget dypere in, som hun hadde v nnet sig selv av med at tro sig til nogen. Intet under derfor, at hun, første gang hun traf ham igj en, ham som alle disse vrede og skamfulle tanker drejde sig om, blev så sterkt r d, at han måtte mistyde det, og da hun følte dette,  nnu r dere.

Hurtig bøjde hun hjem igjæn, rev kjæden til sig, og skjønt det ænnu var dag, satte hun sig ovenfor byen, for at vente på ham: nu skulde han få den tilbage! Hun følte sig sikker på han vilde komme; ti også han var blet rød ved at se henne, og han hadde været borte den hele tid. Men snart begynte disse samme tanker at tale til fordel for ham. Han var ikke blet rød, hvis hun hadde været ham likegyldig; han var kommet før, hadde han været hjemme. Det tok på at bli noget skymt; ti på disse tre uker hadde det mørknet stærkt. Men med mørkningen vender ofte vore tanker. Hun sat tæt ovenfor vejen mellem trærne; hun kunde se, men ikke sees. Da det hadde været en stund, og han ikke kom, vilde motstridende følelser lue op; snart i harm, snart i angst lyttet hun; hvær som kom, hørte hun længe før hun så, men det var aldrig ham. Fugler som byttet sæte i halvsøvne mellem bladene, kunde skræmme henne, så spænt som hun sat; hvær lyd fra byen, hvært rop drog henne til sig. Et stort skib hejste anker under opsang, det vilde varpe utover i natten for at få godt av den første morgenbris. Kunde hun følge med på storsjøen, hun længtes! Opsangen blev hennes egen, de klingende tak i spillet gav løftekraft, hvortil, hvorhen? — Da stod den lyse hat på vejen, like foran henne, hun sprang op, og uten videre løp hun, og under løpet husket hun at hun ikke burde ha løpet; det var feil i feil, derfor blev hun stående. Da han trådte til, hvor hun stod mellom trærne, stod hun og åndet, så han hørte hvært drag, og den samme magt som hun den forrige gang i sin frejdighed hadde hat over ham, øvde hun idag i sin frygt; han så meget unselig, ja forvirret ut, og hvisket: «Vær ikke bangel»

Men hun skalv, det så han. Da vilde han gi henne tillid ved fast at ta hennes hånd, men ved den første kjænsel av hans hånd sprang hun op som brænt av ild . . og avsted på ny . . mens han blev stående.

Hun løp ikke langt, hun hadde ikke mere vejr, det jog, brænte i hennes tinninger, hennes bryst vilde springe, hun trykte hænderne imot — og lyttet. Hun hørte gang i græsset, knækk i løvet, han kom, og like imot, han

så henne? . . nej, han så ikke! . . jo, han så! . . nej, han gik forbi! Hun var ikke rædd, det var ikke derfor; men hun var i oprør, og da hun følte sig sikker, tapte hun også kræfterne med spændingen, hun segnet om i utmatelse og tomhed.

Om længe rejste hun sig og gik langsomt nedover, stanste og gik, som havde hun intet mål. Da hun atter nådde vejen, sat han der og ventet tålmodig, han rejste sig nu! Hun havde ikke set ham, hun gik som i tåke, der unslap henne intet ord, hun rørte sig heller ikke, hun la kun sine hænder for øjnene og gråt. Dette overvældet Yngve Vold i den grad, at hans ellers så travle tunge stanste. Og så sa han med ejendommelig bestemtbed: «I kvæll taler jeg til min mor; imorgen skal alt være klaret, og om nogen dager skal du til utlandet, for så at bli min hustru.» Han ventet svar, han ventet i alt fall hun skulde se op; men det gjorde hun ikke. Han fortolket det på sin måte: «Du svarer ikke? Du kan ikke! Godt! — Stol på mig, ti fra nu av er du min! — God nat!» og han gik.

Hun stod tilbake som i en tåke! en let angst gled in i den og vilde skille den, men atter tåke.

Så sterkt som Yngve Vold igjennem tre uker hadde fyllt hennes tanker, stod alle overganger rede til at ordne dette nye under in i en ny fantasirække. Han var byens rikeste mann, av dens ældste familie, og han vilde løfte henne til sig op over alle hensyn. Dette var noget så uvæntet annet æn det hun i lang tids lidelse og harm hadde tænkt, at allerede det måtte gjøre henne lyksalig! Men hun blev det mere og mere, eftersom hun drog in under sit syn de nye, i alle henseender overvældende forhold. Hun så sig alles like og alle sine uklare længsler nær! Hun så først og fremst Yngve Volds største skib halet ut som flagskib på hennes bryllupsdag, hun så det efter minutskudd og fyrværkeri ta dem ombord og bære dem til Spanien, hvor bryllupssolen glød.

* * *

Da hun den næste dag vågnet, kom piken op og fortalte at klokken var halv tolv. Petra følte voldsom

hunger, fik mat, mere mat, følte hodepine og træthed og sovnet in igjæn. Da hun henimot kl. 3 på eftermiddagen atter vågnet, følte hun sig vel; moren kom op og sa hun visstnok hadde sovet sig fra en sygdom; ti det plejde hun selv at gjøre. Men nu måtte hun op for at gå på syskole. Petra sat oprejst i sengen, lænet hodet på sin arm; hun svarte uten at se op, at hun ikke mere skulde gå på syskole. Moren tænkte, hun er vel likesom litt ørsk ænnu, og gik ned efter en pakke og et brev som en skibsgut hadde bragt. Der kom allerede gaverne! Petra, som igjæn hadde lagt sig, rejste sig i en fart og åpnet, da hun var alene, med en viss højtidelighed, først pakken — som inneholdt et par franske sko. Noget skuffet vilde hun sætte dem fra sig, da de kjæntes tunge i tåen. Hun stak hånden in og drog av den ene frem en liten pakke, inviklet i fint papir, det var et gullarmbånd, — av den annen likeledes en pakke, omhyggelig forvaret, det var et par franske hansker, — og ut av den højre hanske drog hun igjæn en papirtut som gjæmte to glatte gullringer. «Alleredel!» tænkte Petra, hennes hjærte banket, hun så in efter inskriften og læste i den ene ganske rigtig: «Petra» samt årstal og dag — og i den annen «Gunnar». Hun blev blek, kastet ringene og den hele pakke på gulvet, som hadde hun brænt sig på den, og rev brevet op. Det var dateret Calais — og hun læste:

Kjære Petra!

Efter at være kommet hertil, med god bøl fra 51de breddegrad til 54de og senere med stærk bidevind like hit, som er usædvanligt selv for bedre fartøjer æn vort, som er et stolt skib for sejl. Men nu må du vite at al vejen har jeg tænkt på dig og det som sist forefalt mellem os to, og er harmeligt at jeg ikke fik ta skikkelig farvel med dig, hvorfor jeg gik ombord med harm, men glæmte dig aldrig siden, uten stundom en gang imellem; ti en sjømann har det hårdt. Men nu er vi kommet hit, og jeg har brukt al min hyre til foræringer til dig, som du bad om, og de penger jeg fik av mor, har jeg også, så nu har jeg intet. Men får jeg lov, så

kommer jeg likeså fort som foræringene; ti så længe det er hemmeligt, er det ikke visst for andre, især unge mannfolk, hvorav der er mange; men jeg vil ha det visst, så ingen tør unskylle sig, men ta sig i agt for mig. Du kan nok få en likere æn mig, for du kan få hvem du vil; men du kan aldrig få en troere, og det er mig. Nu vil jeg slutte, for jeg har brukt op to ark, og bokstaverne blir så store; ti det er det værste jeg gjør, men jeg gjør det allikevel, når du vil det. Og så vil jeg til slut sige dig at det var vel alvorligt; for var det ikke alvorligt, så var det stor synd og kan bli til ulykke for mange.

Gunnar Ask,

Understyrmann på briggen: «Den norske Grundlov».

En stor frygt overvældet henne, hun var i et nu kommet op av sengen og påklædd. Hun måtte ut, som gaves der ensteds et råd; ti alt var blet uklart, usikkert, farligt. Jo mere hun tænkte, jo mere løp tråden i floke for henne, én måtte hjelpe at rede, eller hun kom ikke løs! Men hvem turde hun tro sig til? Det kunde ingen annen bli æn moren. Da hun efter lang kamp stod i kjøkkenet hos henne, rædd, gråtfull, men sterk i at ville være fullt fortrolig, for at få full hjelp, sa moren uten at vände sig og derfor uten at lægge mærke til Petras ansigt: «Nu har han været her; — han er kommet hjem igjæn.» — «Hvem?» hvisket Petra og holdt sig fast; ti var Gunnar alt nu kommet, så var også alt håb væltet. Hun kjænte Gunnar; han var tung og godmodig, men, en gang i vrede, blev han avsyndig. «Du skal straks komme derhen,» sa han. «Derhen?» skalv Petra, hun forstod øjeblikkelig, at så hadde han alt sagt det til sin mor, og hvad vilde så ske? — «Ja, til præstegården,» sa moren. — «Til præstegården? — Er det Ødegård som er kommet hjem?» — Moren vændte sig nu imot henne: «Ja, hvem ellers?» — «Ødegård!» jublet Petra, og glædens storm jog luften ren i et blink; «Ødegård er kommet, Ødegård, å, Gud i himmelen, han er kommet!» hun var ute av døren og opover markerne. Hun stormet frem, hun lo, ropte

højt; det var ham, ham, hun trængte til; hadde han været hjemme, var intet ondt skedd! Hos ham var hun trygg; blot hun tænkte på hans høje, lyse åsyn, hans milde stemme, ja på de stille, billedrike værelser hvori han bodde, kom hun i fredeligere takt og følte sikkerhet igjæn. Hun gav sig stunder og samlet sig. Det strålte over by og landskap i den fallende høstkvæll, især lå fjorden i en mægtig glans; derute i sundet hvirvlet den siste røk væk av det dampskib som hadde bragt Ødegård. Å, blot at vite han var hjemme igjæn, gjorde henne god, hel, dygtig; hun bad Gud om at hjelpe, så Ødegård aldrig måtte slippe henne mere. Og just som hun var løftet i dette håb, ser hun ham komme smilende imot sig; han hadde visst hvad vej hun vilde ta, og gik til møte! Dette rørte henne, hun sprang imot ham, grep begge hans hender og kysste dem; han blev skamfull; da han så nogen komme langt borte, drog han henne med fra vejen opover mellom trærne, han holdt hennes hender i sine, og hun sa hele vejen: «Hvor dejligt at De kom! Nej, jeg kan ikke tro det er Dem, å, De må aldrig mere rejse bort! Forlat mig ikke, nej, forlat mig ikke!» Her styrtet hennes tårer frem, han bøjde hennes hode sagte in til sig, som for at dække dem, han vilde gi henne ro; ti han trængte hun var rolig. Men hun la sig in til ham, som fuglen under den vinge der løfter sig for den, og hun vilde ikke mere frem igjæn. Overtalt av denne tillid la han armen over henne, som vilde han tilsige henne det ly hun søkte; men neppe fornam hun det, så løftet hun sit forgråtte ansigt op imot ham, hennes øjne møtte hans, og alt som kan skifte i et blik, når anger møter kjærlighed, når taknemmelighed møter giverens glæde, når ja møter ja, det fulgte raskt på hinannen; han omfattet hennes hode og trykte sine læber mot hennes; han hadde tidlig mistet sin mor, han kysste for første gang i sit liv, og det samme gjorde hun. Ingen av dem kunde løse sig fra det, og da det skedde, var det for atter at synke sammen. Han skalv, men hun strålte og blusset, hun kastet armene om hans bals, hun hang sig ved ham som et barn. Og da de satte sig, og hun kunde få røre ved

hans hænder, hans hår, hans brystnål, halstørklæ, alt dette hun på afstand ærbødig havde set på, og da han bad henne sige du og ikke De, og hun ikke kunde, og da han vilde fortælle henne hvor rikt hun hadde gjort, hans fattige liv fra første stund, hvor længe han hadde kjæmpet imot for ikke at stanse henne ved dette, ikke ta sig betalt således, og da han opdaget at hun ikke var istand til at forstå eller samle et ord av hvad han sa, og da han selv heller ingen forstand længer fant deri; da hun vilde flytte hjem med til ham straks, og han leende måtte be henne vænte et par dagers tid, så skulde de rejse sin vej bort fra det alt sammen; — da følte de, da sa de, som de sat inne mellem træerne, med fjord og fjæll i aftensolen foran sig, mens et horn lød fjærnt og sang, at dette var lykke.

Det første møtes sødme,
det er som sang i skogen,
det er som sang på vågen
i solens siste rødme, —
det er som horn i uren,
de tonende sekunder
hvori vi med naturen
forenes i et under.

FEMTE KAPITEL

Næste morgen sat Petra på sit værelse halvt påklædd, og kunde den hele dag ikke komme længer. Hvær gang hun på ny tok fat, sank armene i hennes fang. Som fullmodent aks, som rike klokker på marken bøjde sig hennes tanker. Stillhed, trygghed, bølgende syner lå over de lyse slott hvori hun bodde. Hun levde op igjæn møtet fra igår, hvært ord, hvært blik, hvært håndtryk, hvær kyss; hun vilde gå hele fremgangen efter fra møte til avsked, men kom aldrig til ænde; ti hvær enkelt erindring blånet bort i drøm, og alle drømme kom tilbake med forjættelse. Så søt nu denne var, måtte hun skyve den fra sig, for atter at kunne buske der hun slap; men straks hun busket det, var hun atter borte i det vidunderlige.

Da hun ikke kom ned, tænkte moren at hun igjæn hadde tat fat på læsningen, siden Ødegård var kommet hjem; hun fik sin mat op og skulde være i fred den hele dag. Først mot kvællen rejste hun sig for at gjøre sig rede; hun skulde gå sin kjærlighed til møte. Hun tok på det beste hun ejde, hele sin konfirmationsstas; den var ikke rik, men det følte hun først nu. Hun hadde bat så liten sans for pynt, men fik den idag; det ene stykke gjorde det annet styggt, til de rette stykker var sammenfunnet, og da var dog det hele ikke smukt! Idag vilde hun ha git stort for at være den skjønneste — med ordet gled en erindring in som hun avviste med hånden; intet, intet måtte trø nær, som turde gi uro. Hun gik selv stille; sagte ordnet hun et og annet på sit værelse, da tiden ænnu ikke var der. Hun åpnet vinduet og så ut; røde, varme skyer lå i lejr over fjællene, men en kjølende strøm slog in med budskap fra den nære skog. Ja, nu kommer jeg! hun gik ænnu engang tilbake foran spejlet, for at hilse på sin brudefølelse.

Da hørte hun Ødegårds stemme nedenunder hos moren, hørte at der blev vist ham hvor værelset lå; han kom for at hente henne! En unselig glæde slog op om henne; hun så ut over alt, om det stod i orden for ham; derpå gik hun mot døren.

«Kom in!» svarte hun sagte på den sagte banken, og trådte selv et par skridt tilbake.

Den samme morgen hadde Ødegård, da han ringte efter kaffe, fåt høre at kjøbmenn Yngve Vold allerede to ganger om morgenen hadde søkt ham. Det misstemte ham, at han skulde blande sinn med en fremmed nætøp nu; men den der søkte ham så tidlig, måtte vel ha vigtigt ærend. Han var også næppe påklædd, før Yngve Vold kom igjæn. «De undrer Dem sagtens? Jeg gjør det selv. God dag!» Man hilstes, og han la sin lyse hat. «De sover længe, jeg har været her to ganger før; jeg har noget vigtigt på hjærte, jeg må tale med Dem!» — «Vær så god, tag plass!» han satte sig selv i en lænestol. — «Takk, takk, jeg går helst, jeg kan ikke sitte, jeg er i bevægelse. Siden iforgårs er jeg fra for-

standen, rent tullet, hverken mere eller mindre. Og deri er De skyll!» — «Jeg?» — «Ja, De. Piken har De dradd frem, ingen hadde tænkt på henne, ingen lagt mærke til henne uten Dem. Men nu har jeg heller aldrig set, nej, så sant jeg er til, aldrig set noget så makeløst, noget så — ja, ikke sant? — Nej over hele Europa har jeg ikke set noget så forbannet krushåret vidunderligt — har De? jeg fik ikke fred, jeg var fortryllet, overalt og altid var hun i vejen, jeg rejste bort, kom igjæn, umuligt — ikke sant? Visste først ikke hvem hun var, — Fiskerjænten, sa de, — Spanierinden, skulde de ha sagt, Zigøjnersken, heksen, bare ild, øjne, barm, hår — hvad? — Funker, gnistrer, hopper, ler, traller, rødmer . . noget satans noget! — Løp efter henne, ser De, op imellem træne i skogen, stille aften . . hun stod, jeg stod, nogen ord, sang, dans . . og så? . . ja, så gav jeg henne min kjæde . . jeg hadde, så sant jeg lever, et minut i forvejen ikke tænkt på det! — Næste gang samme sted, samme sprang, hun var rædd, og jeg . . ja, vil De tro det? . . jeg kunde ikke sige et menneskeligt ord, turde ikke røre ved henne; men da hun så kom igjæn, vil De tænke? så fridde jeg, jeg hadde ikke tænkt på det et sekund i forvejen! Nu prøvde jeg mig selv igår, vilde være fra henne, men så min sjæl og tro er jeg gal, — ja, jeg kan ikke, jeg må være hos henne; får jeg henne ikke, skyter jeg mig, ret og slet, se, det er historien. Mor bryr jeg mig fa'n om, heller ikke byen, det er en filleby, rent en filleby, filleby! — hun skal bort, ser De, bort og højt over denne by, hun skal bli *comme il faut*, hun skal til utlandet, Frankrike, Paris, jeg koster rejsen, De arrangerer. Jeg kunde også rejse med selv, bosette mig ute, ikke lenger være i dette hul; men ser De: fisken! Jeg vil gjøre noget av byen, den ligger i dvale, tænker ikke, spekulerer ikke, men fisken! Man skjøtter ikke fisken; Spanierne, utlandet klager, må tages på ny måte, annen tørring, annen skjøtsel, anderledes, byen skal op, forretningerne ta fart, fisken skal skape millioner! — Hvor var det jeg slap? Fisken, Fiskerjænten, — det høver

ellers: Fisken, Fiskerjænten, ha, ha, — altså jeg betaler, De arrangerer, hun blir min kone, og så —»

Længer kom han ikke; han hadde ikke under denne tale lagt mærke til Ødegård, som nu likblek hadde rejst sig og fallt over ham med et fint spanskrør i hånden. Den annens forbauselse var ikke til at skildre; han bøtte av de første slag; «vøgt Dem, De kan slå mig!» sa han. — «Ja, jeg kan slå Dem! Ser De: spansk, spanskrør, det høver også!» — og slagene fallt over skuldre, armer, hånd, ansigt, hvor det best traf; den annen fór omkring: «Er De gal... er De fra forstanden... jeg vil gifte mig med henne, hører De, gifte mig!» — «Ut!» skrek Ødegård, som ejde han ikke mere kraft, og den lyshårede ut av døren, ned ad trapperne, bort fra denne vanvittige — og stod snart på gaten, skrikende op efter sin lyse hat. Den blev kastet ut av vinduet til ham; derpå var alt stillt.

«Kom in!» svarte Petra på den sagte banken om kvællen, og trådte selv et par skridt tilbake for bedre at kunne se den kjære, idet han trådte in. Som en isnende styrtning over henne, som om jorden gled bort under henne, fornam hun det åsyn der møtte i døren! Hun tumlet tilbake og grep fat i sengestolpen, men kastet fra avgrunn til avgrunn slap tanken; i mindre tid æn et sekund var hun styrtet fra jordens lykkeligste brud til dens største synderinde; hun hørte det tordne ut av dette åsyn: han kunde i tid og evighed ikke tilgi henne! —

«Jeg ser det: du er skyldig!» hvisket han næppe hørlig, han lænet sig til dørkarmen og holdt fast ved låsen, som kunde han uten det ikke stå. Stemmen bævet, tårerne trillet nedover hans ansigt, skjønt det var aldeles roligt.

«Vet du også hvad du har gjort?» og hans øjne trykte henne til jorden. Hun svarte ikke, — ikke engang med gråt; hun var lammet av en fullstændig, håbløs avmagt. «Jeg har git min sjæl bort en gang før, og han til hvem jeg gav den, døde for min skyll. Jeg kunde ikke komme op igjen av den sorg, uten at en

vilde række sig ut over mig og gi mig sin sjæl helt igjæn. Det har du gjort — og så har du gjort det på skrømt.» Han stanste, han vilde forgjæves begynne et par ganger igjæn, men så med et pludseligt rykk av smærte: «Og du kunde være istand til at kaste alt det jeg i disse år, tanke for tanke, har lagt sammen, over ænde, som var det et billede av ler! Barn, barn, kunde du ikke forstå at jeg arbejdet mig selv op i dig? Nu er det forbi!» — Han prøvde at styre sin smærte.

«Nej, du er for ung til at fatte det,» sa han igjæn; «du vet ikke hvad du har gjort. — Men at du har bedraget mig, må du forstå. — Sig mig hvad jeg har gjort dig, at du kunde være istand til noget så grusomt? Barn, barn, hadde du ænda igår sagt mig det! Hvorfor, hvorfor løj du så frygtelig?»

Hun hørte ham, og det var sant altsammen han sa. — Han var vaklet hen til en stol som stod ved vinduet, for at få læne hodet mot et bord som stod ved siden. Han stod op igjæn, det hulket i ham av smærte, så satte han sig atter ned og var stille. «Og jeg, som ikke er god til at hjelpe min gamle far,» hvisket han for sig selv, «jeg kan ikke, jeg har ikke kall til det. Derfor skal ingen hjelpe mig, alt skal gå i stykker for mig, alt.» Han kunde ikke mere, hans hode lå i hans højre hånd, den venstre hang slap ned; han så ut som kunde han ikke røre sig — og således blev han sittende, og han sa intet. Da følte han noget varmt på sin nedhengende hånd, og fór sammen; det var Petras ånde; hun lå med bøyd hode på knæ ved siden av ham, nu foldet hun hænderne, og så med den usigeligste bøn om barmhjertighed op på ham; han så ned på henne igjæn, og ingen veg med sit blik. Da løftet han hånden avværgende imot henne, som følte han ved dette blik en overtalelsens stemme i sit indre, han ikke vilde høre, og hurtig, hæftig bøjde han sig efter sin hat, som var fallt av, og ilte mot døren. Men ænnu hurtigere var hun i vejen for ham, kastet sig ned, klamret sig om hans knæ og naglet sine øjne i hans, altsammen uten en lyd; men han både så og følte hun kjæmpet for livet. Da blev hans gamle kjærlighed for stærk; han så på henne ænnu

en gang med et fullt, men smærteligt blik, han omfattet hennes hode med begge sine hænder. Men det gråt og sang i hans bryst likesom i orglet efter det siste utdrag, når der vel er luft igjæn, men ikke mere tone. Så drog han hænderne tilbake, og på en sådan måte, at hun måtte føle hvad han tænkte derved: det var for bestandig. «Nej, nej! — Du kan hengi dig; men du kan ikke ælske!» Han overvældedes: «Ulykkelige barn, din fremtid kan jeg ikke råde; Gud tilgi dig, at du har ødelagt min!» Han gik forbi henne, hun rørte sig ikke; han lukket døren op og lukket den igjæn, hun sa intet; — hun hørte ham i trappen, hun hørte hans siste skridt på stenhællen og nedad vejen — da fik hun forløsning, hun slog ut i et skrik, et eneste ett; men på det kom moren.

Da Petra blev sig selv mægtig, fant hun sig liggende i sin seng, avklædd og vel plejet, men foran henne sat moren med armene på sine knær, hodet i begge hænder og sine ildøjne fæstet på datteren. «Har du nu læst nok med ham?» spurte hun. «Har du nu lært noget? ... Hvad er det du nu skal bli?» Den annen svarte med et utbrudd av gråt. Længe, meget længe sat moren, hørte på dette og sa så med en egen højtidelighet: «Herren, han inderlig fordømme ham!» — Datteren fór op: «Mor, mor! Ikke ham, ikke ham, men mig, mig — ikke ham!» — «Å, jeg kjenner pakket! Jeg vet hvem der skal ha det!» — «Nej, mor, han er bedraget, og det av mig, — det er mig som har bedraget ham!» — Hun fortalte det skyndsomt og hulkende alt sammen; han måtte ikke et øjeblik være mistænkt, hun fortalte om Gunnar, hvad hun hadde bedt ham om og ikke riktig forstått sig på, dernæst om Yngve Volds ulykkelige gullkjæde, som hadde viklet henne in, og så om Ødegård, at hun hadde glæmt det alt sammen, da hun så ham. Hun forstod ikke hvorledes det var gåt til, men at det var en uhyre synd imot dem alle, og især mot ham, som hadde tat henne op og git henne alt hvad et menneske kan gi et annet, det forstod hun. Efter at ha hensittet i lang taushed svarte moren: — «Og imot mig er det ingen synd? Hvor har jeg været

i al denne tid, at du ikke har sagt et ord til mig?» — «Å mor, hjælp mig, vær ikke hård imot mig nu; jeg føler det, at jeg skal bøte for det, så længe jeg lever; men derfor vil jeg også be Gud om snart at måtte få dø! — Kjære, kjære Gud,» begynte hun straks, idet hun foldet hænderne op imot ham, «kjære, kjære Gud, hør mig, jeg har allerede forspildt livet; det har ikke mere for mig, jeg er ikke så'n jeg kan leve, jeg forstår ikke livet, kjære Gud, lad mig så få dø!» — Det var en slik gripende inderlighed i bønnen, at Gunlaug, som alt hadde hat hårde ord oppe, svælgte dem og la sin hånd henover datterens arm, for at bøje den ned fra denne bøn: «Styr dit sinn, barn, frist ikke; vi må nok leve, fordi om det svier.» Hun rejste sig, og hun satte aldrig sin fot oftere på kvistværelset.

Ødegård var fallt i en sykdom der så ut til at bli farlig. Under denne flyttet hans gamle far op til ham, tok sit studerværelse ved siden av, og sa til alle som bad ham spare sig, at det kunde han ikke; hans gjærning var at våke over sønnen, hvær gang sønnen tapte nogen av dem som han ælsket høyere æn sin far.

Således stod det, og nu kom Gunnar hjem!

Han skræmte mest livet av sin mor ved at vise sig længe før skibet han fór med; hun trodde det var hans gjænfærd, og ikke stort likere gik det hans kjæninger. På alle undrende spørsmål gav han kun dårligt svar. Man fik dog straks bedre, ti ænnu samme dag han kom, blev han jaget ut av Gunlaugs hus, og det av henne selv. På trappen skrek hun efter ham, så det drønet ned igjennem hulvejen: «Kom ikke mere hit, vi har fåt nok av det slag nu!» Han var ikke nådd langt, før en jænte satte efter ham med en pakke; jænten hadde én til, men gav nu fejl, og Gunnar fant i sin en stor gullkjæde; han stod og vejde på den og så på den; ikke hadde han før forståt Gunlaugs raseri, men ænnu mindre forstod han nu hvorfor hun sendte ham en gullkjæde. Han ropte jænten tilbake; hun måtte vel ha git fejl, og hun spurte, idet hun gav ham den annen pakke, om det da var denne. Pakken viste sig at inneholde hans gaver til Petra. Jo, den var det nok; men

hvem skulde så ha gullkjæden? Det skulde kjøbmänn Vold, svarte jænten og gik med den. Gunnar stod igjen og tænkte: «Kjøbmänn Vold? gir han foræringer? Det er altså ham der har stjålet henne fra mig — Yngve Vold — nu, så skal han da også —!» hans spenning, hans harm måtte forløses, noget måtte han slå i stykker, — og så blev det Yngve Vold.

Den ulykkelige kjøbmänn blev ænnu engang aldeles uvæntet overfalt, og det på sin egen trap. Han løp fra den gale mann in på kontoret, men Gunnar efter. Her kastet alle kontorister sig over urostifteren, som imidlertid sparket og slog til alle sider; stoler, bord og pulter væltet; brev, papirer og aviser fløj om som røk; hjælp kom ændelig fra Yngves brygger, og efter stor kamp kastedes Gunnar ut på gaten. Men her begynte det først for alvor. Der lå to skib ved bryggen, et uten- og et innenlandsk, og det var nætop i middagshvilen, så matroserne tok gjerne denne moro med. De kom øjeblikkelig i slagsmål, mannskap mot mannskap, utlænding mot inlænding, flere mannskaper hændtes, og kom løpende i stormskridt, arbeidsfolk drev til, kjærringer og unger; tilsist var der ingen som visste hvorom eller mot hvem man sloss. Forgjæves bante skipperne, forgjæves befalte værdige borgere at der måtte gå bud efter byens eneste politibetjent; han lå dengang ute på fjorden og fisket. De løp til byfogden, som tillike var postmester; men han hadde stengt sig inne med posten som nylig var kommet, og svarte ut gjennem vinduet, han kunde ikke møte; postbetjenten var i begravelse, de måtte vente. Men da de ikke kunde vente med at slå hinannen ihjel, til posten var sorteret, ropte flere, især ængstede koner, at Arne smed skulde hændtes. Det istemtes av de værdige borgere, nu gik hans egen kone efter ham, «for politien var ikke hjemme». Han kom til jubel for alle skolegutter, og han gjorde et par tak in i flokken, hændet frem en rask Spanier og slog i flæng med ham til alle de andre.

Da alt var færdigt, kom byfogden gående med en stok. Han fant nogen gamle kjærringer og barn samtalende på valplassen. Disse befalte han med strængheid

at gå hjem og spise middag, hvilket han også selv gjorde.

Men dagen efter begynte han at opta forhør; det fortsattes en tid, skjønt ingen visste ringeste besked om hvem der hadde slåss. Kun var alle enige om at Arne smed hadde været med, da de hadde set ham slå de andre med en Spanier. For dette forhold måtte Arne smed betale 1 spd. i mulkt, hvorfor hans kone, som hadde ført ham op i det, fik pryl elleve søndag efter trefoldighed, det måtte vel hun huske. Dette var den eneste juridiske følge slagsmålet fik.

Men det fik andre. Den lille by var ikke lenger en stille by, Fiskerjænten hadde sat den i oprør. Der kom de sælsomste rygter i omløp — fra først av i skinsyk harm over at hun hadde kunnet dra til sig byens beste hode og dens to rikeste gifter og ænda ha «flere» i bak-hånd; ti Gunnar blev efterhånden til «flere unge mennesker». Men snart rejste sig en almindelig moralsk storm. Skammen av et stort gateslagsmål og sorg i tre av byens beste familier hvilte over den unge pike, som for kun et halvt år siden var konfirmeret; tre forlovelser på én gang, og den ene med hennes lærer, med hennes livs velgjører — nej, harmen flommet over. Hadde hun ikke været byen en forargelse fra barn av, hadde hun ikke allikevel fåt dens forventning i gave, da Ødegård tok sig av henne, og hadde hun ikke nu hånet dem alle, knust ham og ret efter sin naturs trang kastet sig utæmmet in på en bane der førte til at bli et utskudd av samfundet med alderdom i tugthuset? Moren måtte være hennes medskyldige, i hennes sjømannshus hadde barnet lært letsinnet. Man vilde ikke lenger tåle det å Gunlaug la over byen, man vilde ikke lenger tåle dem iblant sig, hverken mor eller datter, man entes om at fordrive dem.

En kvæll samledes sjøfolk som skylt Gunlaug penger, fordrukne arbeidsfolk som hun ikke vilde skaffe arbeide, unggutter hun intet vilde borge, oppi bakken, og bedre folk førte dem. De pep, de hujet, de ropte på «Fiskerjænten», på «Fiske-Gunlaug»; snart fór en sten mot døren, snart en annen in gjennem kvistvinduet.

Man skiltes først over midnat. Bak vinduerne var alt mørkt og stillt.

Næste dag vilde ikke et menneske mere se in til Gunlaug, ikke engang et barn gik forbi oppi bakken. Men om kvællen samme opløp, kun at nu alle uten forskjel var med; man trådte ned, man knuste alle vinduer, man rykket op havegjærdet, man kastet unge frugttrær om, og så sang man:

Mor, jeg har fisket en sjømann, mor!

«Så har du det?»

Mor, jeg har fisket en kjøbmann, mor!

«Nå, har du det?»

Mor, jeg har fisket en, præst skal bli!

«Ej, så dra' il» —

Å kling og klang,

den næsen blir lang!

Det nytter ej de store fisker biter på,
når'n slettes ikke kan dem op i båten få.

Mor, han har gåt, han sjømann, mor!

«Nå, har han det?»

Mor, han har gåt, han kjøbmann, mor!

«Så, har han det?»

Mor, han vil gå, han, præst skal bli!

«Ej, så dra' il» —

Å kling og klang,

den næsen blir lang!

Det nytter ej de store fisker biter på,
når'n slettes ikke kan dem op i båten få.

Man ropte især på Gunlaug, man glædet sig stort til at høre hennes magtesløse raseri larme.

Gunlaug sat også innenfor og hørte hvært ord; men hun tidde, ti man skal kunne tåle noget for sit barn.

SJETTE KAPITEL

Petra hadde været på sit værelse, da ropene, pipingen og hujingen første kvæll begynte. Hun var sprunget op, som om huset rundt om henne stod i brand, eller som

om alt skulde styrte sammen over henne; hun løp i sit rum, som pisket av gloende ris, det sved, det brænte over sjælen, hennes tanker stormet efter en utvej; men ned til moren turde hun ikke komme, og foran det eneste vindu stod de! En sten kom flyvende igjennem og fallt i hennes seng, hun gav et skrik og løp i en krok, bak et gardin, og gjæmte sig blant sine gamle klær. Der sat hun sammenkrøpen, luende av skam, skjælvende av frygt; syner av ukjent rædsel drev forbi, luften stod full av ansigter, gapende, skoggrende ansigter, de kom ganske nær, det regnet med ild omkring dem; — oho, det var ikke ild, men øjne, det regnet med øjne, store gloende og små tindrende, — øjne som stod, øjne som løp op og ned, — Jesus, Jesus, fræls mig! —

Å, hvilken lise, da de siste rop døde hen i natten, og det var ganske mørkt og ganske stillt. Hun våget sig frem, hun kastet sig på sin seng og gjæmte sig i puterne, men tankerne vilde ikke vige; moren kom frem i dem, truende, uhyre, som uvejrsskyer samler sig over fjællene; ti hvad måtte moren ikke lide for hennes skyll! Der fallt ikke blund på hennes øjne eller fred i hennes sjæl, og dagen kom, men ikke med lindring. Hun gik frem og tilbake, frem og tilbake, og tænkte blot på hvorledes hun kunde fly, men ikke turde hun møte moren, ikke turde hun gå ut, så lenge det var dag, og med kvællen vilde de komme igjæn! Dog måtte hun vente; ti før midnat var det ænnu farligere at fly. Og hvorhen så? Hun ejde intet, og hun visste ingen vej; men der fantes vel barmhjærtige mennesker etsteds, som der var en barmhjertig Gud. Han visste, at hvad hun æn hadde forbrutt, var det ikke i ondskap; han kjænte hennes anger, han kjænte også hennes hjelpe-løshed. Hun lyttet efter morens skridt nedenunder, men hun hørte dem ikke, hun skalv for at høre henne på trapperne, men hun kom ikke. Jænten som gik der, måtte vel være løpet sin vej; ti der kom ingen op med mat. Selv våget hun ikke at gå ned, heller ikke at gå til vinduet; ti der kunde stå nogen utenfor og vente på henne. Den ituslagne rute gav kulde in om morgenen, og ænnu mere da det atter blev kvæll. Hun hadde

pakket sammen en liten bylt med klær, og hun hadde klædd sig godt på for at være færdig. Men hun måtte vente på den rasende hop, og gjennemgå hvad der vilde komme.

Der var de igjæn! Pipingene, ropene, kastene, værre, langt værre æn forrige kvæll; hun krøp i sin krok, foldet sine hænder og bad og bad. Blot ikke mor gik ut til dem, blot de ikke brøt in! Da begynte de at synge, det var en smædevise, og skjønt hvært ord skar henne med kniv, så måtte hun dog høre og lytte; men straks hun fattet at moren var blandet in med, at de hadde gjort sig skyldige i en så skammelig uretfærdighed, da rejste hun sig op; da styrtet hun frem, hun vilde tale ut til det fejge pak eller kaste sig ned over dem; — men en sten og nok en sten og så en hel hagl fløj gjennem vinduet, glasstumperne singlet, stenene drev rundt i rummet, og hun krøp atter bak. Hun svedte, som stod hun i den heteste sol; men hun gråt ikke lenger og var ikke lenger rædd.

Efterhånden sagtnet larmen; hun våget sig frem, og så snart hun intet hørte, vilde hun til vinduet for at se; men hun trådte på glasstumperne og gik tilbake, hun trådte så på stenene og stod stille, forat det ikke skulde høres; ti nu gallt det at liste bort. Efter at ha væntet ænnu en god halv time, drog hun sine sko av, tok bylten og åpnet sagte døren. Atter væntet hun en fem minutter, og så gik hun stille nedad trapperne. Hun kjænte smerten ved, efter at ha forvoldt sin mor denne sorg, at måtte forlate henne uten avsked; men rædselen jog videre. «Farvel, mor! Farvel, mor!» hvisket hun til sig selv for hvært skridt hun gjorde i trappen. «Farvel, mor!» — Hun stod nede, drog pusten tungt et par ganger for at få luft, og så mot gangdøren! Da grep en henne i armen bakfra, hun gav et let skrik og vændte sig, det var moren. Gunlaug hadde hørt døren åpnes, forstod straks hvad hun vilde, og væntet på henne her. Petra følte at hun ikke kunde komme henne forbi uten kamp. Forklaring vilde ikke nytte; hvad ord hun æn fant, de vilde ikke bli trodd. Vel, så fik hun kjæmpe, intet i verden var værre æn det

værste, og det hadde hun nu oplevet. Moren spurte sagte: «Hvor skal du hen?» Hun svarte likeså sagte med bankende bryst: «Jeg vil fly!» — «Hvorhen vil du fly?» — «Det vet jeg ikke; — men jeg vil bort herfra!» — Hun trykte bylten fastere in til sig og gik på. «Nej, følg med mig!» svarte moren, holdende hennes arm; «jeg har sørget for det altsammen.» Straks slap Petra sig selv, som man slipper et altfor tungt tak; hun pustet ut som efter en kamp og overgav sig til moren. Denne gik foran henne in i et lite kot bak kjøkkenet, hvor intet vindu fantes, og hvor der brænte lys; — her hadde hun sittet gjæmt, mens de larmet utenfor. Kottet var så trangt at de knapt kunde røre sig der; moren tok frem en bylt, noget mindre æn den Petra bar, åpnet den og drog ut et sætt sjømannsklær. «Tag disse på dig,» hvisket hun. Petra skjønnte straks hvorfor hun skulde det, men at moren ikke nævnte grunnen, rørte henne. Hun klødde av sig og tok på sig, moren hjalp til og kom derved engang nær lyspråsen, så Petra kunde se hennes ansigt, og så for første gang at Gunlaug var gammel. Var hun blet det i disse døgn, eller hadde Petra ikke før set det? Barnets tårer trillet nedover moren, men hun så ikke op, hvorfor den annen heller ikke fik ord. En sydvest var det siste som hun mottok, og da hun hadde sat den på, tok moren bylten fra henne, blåste lyset ut og hvisket: «Kom nu!»

De gik atter ut i gangen, men ikke igjennem gatedøren; Gunlaug lukket op til gården og låste siden igjæn. De gik igjennem den nedtrådte have, over de kastede trær, det sønderbrutte gjærde. «Du får se dig om nu,» sa moren, «du kommer vel aldrig mere hit.» — Den annen gøs og så sig ikke om. De gik den øvre vej, langs skogen, der hvor hun hadde hat sit halve liv og hin kvæll med Gunnar, hine med Yngve Vold og den siste med Ødegård. De gik i visne blade, som nu var begynt at falle; det var natkoldt, og hun frøs i sin uvante dragt. Moren bøjde ned mot en have; Petra kjænte den straks, skjönt hun ikke hadde stått på dens øvre side efter hin dag hun som barn hadde stormet

den; det var Pedro Ohlsens have. Til den hadde moren nøkkel og lukket dem in.

Det hadde kostet Gunlaug at gå til ham om formiddagen, det kostet også nu at komme med den ulykkelige datter, hun selv ikke lenger kunde gi hjem. Men det måtte til, og det som måtte til, kunde Gunlaug gjøre. Hun banket på bislagdøren, og næsten straks hørte de trin og så lys; efter en stund blev der lukket op av Pedro, som stod innenfor i rejsestøvler og rejsedragt, blek og rædd. Han holdt et talglys i hånden og sukket, da hans øjne fallt på Petras ansigt, som var ophovnet av gråt; hun så op på ham; men da han ikke våget at kjønne henne, så våget heller ikke hun at kjønne ham. «Han her har lovet at hjelpe dig til at komme bort,» sa moren uten at se på nogen av dem, idet hun gik et par trin op til gangen og lot de andre følge efter in i Pedros værelse på den annen side. Værelset var lite og lavt, en ejendommelig innestengt luft slog dem i møte, og gav Petra kvalme; hun hadde jo nu i over et døgn hverken spist eller sovet. Midt under loftet hang et bur med en kanarifugl i; man måtte gå rundt for ikke at støte til det. De gamle, tunge stoler, et svært bord, et par store bondeskap som nådde taket, trykte alt ned, så det blev ænnu mindre. På bordet lå noter og en fløyte over dem. Pedro Ohlsen slæpte om i de store støvler, som hadde han noget at gjøre; en svak stemme lød fra bakværelset: «Hvem er det? — Hvem er inne?» — hvorpå han gik ænnu snarere rundt, idet han mumlet: «Å, det er . . hm, hm . . . det er . . hm, hm» og derpå in hvor stemmen kom fra.

Gunlaug sat ved vinduet med begge albuer på knærne og hodet i sine hender, stirrende ned i sanden som var strødd over gulvet; hun talte ikke, men hun drog stundom et tungt suk. Petra stod ved døren med sammenslåede ben og med begge hender over brystet; ti hun følte sig syk. Et gammelt slagur hakket tiden i sønder, talglyset på bordet stod og rant med lang tanne. Men moren vilde gi en grunn for deres opphold her og sa: «Jeg har kjænt denne mann engang.»

Ikke flere ord og intet svar. Pedro vedblev at være borte, lyset rant sørgelig, og uret hakket. Kvalmen tok Petra mere og mere, og derigjennem suste uophørlig morens: «Jeg har kjænt denne mann engang!» — Uret fik fat i det og begynte at gå med det: «Jeg-har-kjænt-den-ne-mann-en-gang.» Siden, hvorsomhelst hun møtte inneklæmt luft, stod stuen for henne med en minnelse av kvalme og urets: «Jeg-har-kjænt-den-ne-mann-en-gang.» Hun kom aldrig ombord i et dampskib til oljelugten, til stanken av det råtne sjøvand under kabytgulvet, til matdampen, før hun straks blev sjøsyk, og idelig gjennem sjøsyken ved nat, ved dag så stuen og hørte urets: «Jeg-har-kjænt-den-ne-mann-en-gang.»

Da Pedro kom in igjen, hadde han fåt en ullen bue på og en gammeldags, stiv kappe slått op over ørene. «Ja, jeg er færdig,» sa han og drog votter på; det var som han skulde ut i den tykkeste vinter. «Men vi må ikke glæmme» — han vændte sig — «kappen til . . til . .» han så på Petra og fra henne på Gunlaug, som tok en blå kavaj der hang over en stolrygg, og hjalp nu Petra den på; men da den kom henne under næsen, var det stuens lugt i sådan styrke, at hun bad om frisk luft; moren så hun fik ondt, lukket op og lejde henne ilsomt ut i haven. Her drak hun i den friske nat nogen fulle, lange drag av den klare høstluft. «Hvor skal jeg hen?» spurte hun, da hun begynte at komme sig. «Til Bergen,» svarte moren og hjalp henne med at knappe frakken; «det er en stor by hvor ingen kjænnner dig.» Da hun var færdig, stilte hun sig op ved porten: «Du får 100 spd. med; om det ikke skulde gå godt, så har du dog noget i bakhånd. Han låner dig dem, han her» — «gir, gir,» hvisket Pedro, som gik forbi dem ut på gaten — «låner dig dem,» gjæntok moren, som om han intet hadde sagt; «jeg skal betale ham dem igjen.» — Hun tok et tørklæ av sin hals, bant om hennes og sa: «Du skal skrive, straks det går dig godt, men ikke før.» — «Mor!» — «Og så ror han dig ombord på fartøjet som ligger utenfor.» — «Å Gud, mor!» — «Ja, så er det ikke mere. Jeg følger ikke lenger.» —

«Mor, mor!» — «Herren være nu med dig. Lev vell!» — «Mor, tilgiv mig, mor!» — «Og forkjøl dig ikke på sjøen!» — hun hadde fått henne lempelig utenfor haveporten og lukket nu.

Petra stod utenfor og så på den lukkede port. Hun følte sig så ussel og ensom, som det vel er muligt for et menneske — men nættop da skjøt en anelse, en tro op av forskytelsen, av uretten, av gråten; som glimt av ild, tændt og slukt, stort ivejrstigende og atter ganske sammensunket, men i et øjeblik herlig overstrålende — hun slog sine øjne op og stod atter i tykt mørke.

Stille gjennem den lille bys øde gate, forbi de stængte, avbladede haver, forbi de lukkede og slukkede hus drog hun sig langsomt efter ham, som slæpte lutende frem i de store støvler og i kappen uten hode. De kom ut i alléen, hvor de atter trådte i vissent løv og så de spøkelsesagtig opstrakte og utgripende grener, der tok efter dem. De kravlet nedover bærget bak det gule nøst hvor båten lå, den gav han sig ifærd med at øse; han rodde henne utover ved landet, der nu var sammendraget i én sort hop, hvorpå himlen hadde lagt sig tungt ned. Alt var utslettet, marker, hus, skog, fjæll; hun så intet mere av det hun fra sin barndom til igår hvær dag hadde set; det hadde lukket sig inne, likesom byen, likesom menneskene, i den nat hun blev utstøtt, og hun fik intet farvel.

På skibet som lå for anker like under land, vøntende morgenbrisen, gik en mann op og ned; straks han fik se dem under låringen, firte han trappen, hjalp dem ombord og varskudde kaptejnen, som også straks kom op på dækket. Hun kjænte dem, og de henne, men uten spørsmål, uten medlidenhed, blot som sædvanlig sak blev alt sagt henne som hun nu skulde vite, nemlig hvor hun skulde ligge, og hvad hun skulde gjøre, når hun ønsket noget eller følte sig syk. Det siste gjorde hun næsten i det samme hun kom ned, hvorfor hun også, straks hun var omklædd, gik op igjæn. Her kjænte hun lugten — å, av chokolade, og fik en umådelig hunger, det rev, det suget i brystet, og da kom den samme mann som hadde mottat dem, ut av kabys-

sen med en hel bolle full og kaker til; det var fra hennes mor, sa han. Mens hun spiste, fortalte han videre, at ogsaa en kiste med hennes beste klær og linnet og ulltøj var sendt ombord av moren, desuten mat og annet godt. Hun fik i samme stund en stærk erindring av sin mor, et storladent billede som hun aldrig før hadde hat, men som hun herefter beholdt sit liv. Og foran billedet en forjættelse, sikker og dog vemodig i bønnen, at hun engang kunde gi sin mor nogen glæde for al den sorg hun nu hadde voldt henne.

Pedro Ohlsen sat hos henne når hun sat, og gik hos henne når hun gik, idelig sysselsat med at være av vejen for henne og derved nætop idelig i vejen på det av varer overlæssede dæk. Hun så av hans ansigt kun den store næse og øjnene, og heller ikke disse tydelig, men han gav intryk av at gå knuget av noget han vilde sige, men ikke kunde. Han sukket, han satte sig, han rejste sig, han gik omkring henne, satte sig igjen, men ikke et ord kom frem, og hun talte ikke. Ændelig måtte han opgi det, han drog fatteslig op et uhyre av en lær-tegnebok, idet han hvisket at heri lå de 100 species — og litt til. Hun gav hånden ut og takket ham, og kom derved hans ansigt så nær at hun så hans øjne hang ved hennes i fugtig glans. Ti med henne rejste jo den rest av liv som var levnet hans hendøende tilværelse. Han vilde dog gjerne ha sagt henne noget som kunde gi ham en kjærlig tanke, når han snart ikke var mere; men det var ham forbudt, og skjønt han desuagtet vilde sige det, så kunde han ikke komme sig til; ti hun hjalp ham ikke! Petra var jo så træt, og erindringen om at han hadde fåt henne til at begå den første synd mot hennes mor, vilde nætop nu ikke forlate henne. Hun kunde ikke mere med ham; det blev værre og ikke bedre, jo lenger han sat; ti når man er træt, da ledes man. Stakkaren følte det; han måtte nok rejse, og så fik han ændelig hvisket farvel, idet han drog den tørre hånd ut av votten. Hun la sin varme i den, de rejste sig begge. «Takk — og hils fra mig!» sa hun. Han drog et suk eller et klunk, et par sådanne til, slap, vændte sig og steg baklængs og stille ned ad

trappen. Hun gik til rælingen, han så ænnu op, bilste, satte sig og rodde langsomt bort. Hun stod, til han var mørke i mørket. Men da gik hun også nedenunder, hun kunde næppe stå av træthed, og skjönt hun følte sig syk, straks hun kom ned, hadde hun næppe lagt hodet til puten og sagt de to, tre første bønner av sit Fadervor, før hun sovnet.

Oppe ved det gule nøst sat til samme tid moren; hun var gåt langsomt efter dem den hele vej, og hadde sat sig bak nøstet just som hine la fra land. På samme plet hadde Pedro Ohlsen i fordums dager lagt fra land med henne; det var meget længe siden, men hun måtte buske det nu, da han rodde datteren bort.

Så snart hun så ham komme ene tilbake, rejste hun sig og gik; ti så visste hun at datteren var kommet vel ombord. Hun tok ikke vejen hjem, men længere utover; der fant hun i mørket stien som førte over fjellene, og slog in på den. I byen stod hennes hus tomt og sønderslått i over en måned; hun vilde ikke tilbake, før hun hadde fåt godt brev fra sin datter.

Men i denne tid var stemningen imot henne også prøvd. Alle slags lavere naturer føler en hissende glæde i at slå sig sammen til forfølgelse av de sterke, men kun så længe disse kan gjøre motstand; når de ser at de lar sig rolig mishandle, går der en følelse av skam over dem, og der hysses ad den som ænnu sender en sten. Man hadde her glædet sig til at høre Gunlaugs mægtige røst larme i hulvejen, man hadde tænkt sig henne påkalle sjøfolkenes hjelp og opby til gatekrig. Da hun ikke viste sig, blev folk den tredje kvæll næppe til at styre, man vilde in efter henne, man vilde kaste de to fruentimmer ut på gaten, følge dem av byen, jage dem! Vinduerne var ikke istandsat siden forrige nat; under mængdens hurra krøp to mann igjennem for at åpne døren — og in stormet skaren! De lètte i alle rum, oppe og nede, de sprængte dører, de slog i stykker hvad der stod i vejen, de søkte i hvær krok, tilsist i kjælderens efter mor eller datter, men intet menneske

fantas. En øjeblikkelig stillhed fallt over folk, så snart denne opdagelse var gjort; de der var inne kom ut, en efter en, og gjæmte sig bak de andre. Om litt var plassen foran huset tom.

Snart fantes der dem i byen som sa, at dette hadde været uværdig fremgangsmåte mot to værgeløse kvinnfolk.

Man drøftet så længe det forefallne, til man blev enig om, at hvad æn Fiskerjænten hadde forbrutt, så hadde Gunlaug ikke skyll deri, hvorfor der var gjort henne stor uret. Hun blev hårdt savnet i byen; slagsmål og optøier på grunn av drukkenskap tok på at høre til dagens orden; ti byen hadde tapt sit politi. Man savnet også hennes mægtige skikkelse i døren, når man gik forbi; især savnet sjømennene henne. Ingensteds blev der dog som hos henne, sa de; ti der var hvær blet behandlet efter fortjeneste, hadde hat sin rang i hennes tiltro og hennes hjelp i hvad der kom på. Hverken sjøfolkene eller skipperne, hverken arbeidsherrerne eller husmødrene hadde forstått hvad hun var værd, før nu hun var kommet bort.

Derfor drog et eneste glædesbudskap gjennem byen, da en hadde set henne sitte i sit bus og steke og koke som før. Enhvær måtte op for selv at overtøye sig om, at ruterne var sat in, at døren var hel, at røken slog op av pipen. Jo, det var sant! Der sat hun igjæn! — Man kravlet op på den annen side av hulvejen for at se bedre; hun sat foran bakstehællen, hun så ikke op eller ut, øjet fulgte hånden, og hånden arbejdet; ti hun var kommet tilbake, for at tjene in igjæn hvad hun hadde tapt, og først de 100 spd. hun skyllte Pedro Ohlsen. I begynnelsen lot man det bli med således at se in på henne; man turde længe ikke gå in for sin onde samvittighed. Men efterhånden kom de — først husmødrene, de venlige, de gode; de fik dog ingen lejlighed til at tale om annet æn forretninger med henne; ti Gunlaug hørte ikke annet. Så kom fiskerne, så kjøbmennene og skipperne for at hyre folk og få vedkommendes skuddsmål, — og ændelig den første søndag

sjømændene. Det måtte være efter aftale; ti ut på kvællen blev huset med én gang så overfyldt at ikke alene begge stuer optoges, men de bord og stoler som om sommeren stod i haven, måtte tages frem og sættes op i gangen, i kjøkkenet, i bakværelset. Ingen som så denne forsamling, skulde ane med hvilke følelser disse folk sat der; ti Gunlaug hadde tat sin tause kommando over dem, i samme stund de atter trådte over hennes tærskel, og den brede sikkerhed hvormed hun gav hvær sit, bøjde ned hvært velkommen, hvært spørgsmål. Hun var den samme; kun var hennes hår ikke længer sort, og hennes færd noget mere stille. Men da sjøfolkene tok på at bli glade, kunde de ikke længer dy sig, og der blev nu, hvær gang hun og jænten var ute, tilropt Knut båtsmann, som altid hadde været hennes yndling, at han skulde drikke hennes skål, når hun kom in igjæn. Heller ikke han fik mot til det, før han blev noget varmere i hodet; så ændelig, da hun kom in for at sanke tomme flasker og glas isammen, rejste han sig og sa, «at det var bra hun var kommet igjæn. For det var rigtignok visst, at — at det var bra hun var kommet igjæn!» Dette syntes dem vel talt; ti de rejste sig og ropte: «Ja, det var bra!» og de i gangen og de i kjøkkenet og de i de andre rum rejste sig også og brøt in og istemte det, og båtsmannen gav henne glas og ropte hurra, og så ropte de nogen hurra, så taket kunde løftes og fare villt i skyerne. Snart forkyste en at de hadde gjort henne skammelig uret, så bante en annen på det samme, og snart bante og fordømte hele huset sig på, at de hadde tilføjjet henne den skammeligste uret. Da der ændelig blev stillhed, fordi de længtes efter ord fra henne selv, så sa Gunlaug at de skulde ha så mange takk; «men,» fortsatte hun, idet hun videre samlet de tomme glas og flasker ihop, — «så længe jeg ikke siger noget derom, så behøver vel heller ikke I.» Hun gik ut, da hun hadde samlet hvad hun kunde bære, og kom atter in efter resten. Men fra denne stund var hennes magt ubrødelig.

SYVENDE KAPITEL

Om kvællen og i mørke kastet fartøjet anker på Bergens havn. I en halv rus efter sjøsyken førtes Petra i kapteinens båt mellem en mangfoldighed av skib, store og små, op til den sjau av færgemænn på bryggerne, av bønder og gategutter i de smale smug hvorigjennem vejen gik. De stanste foran et smukt lite hus, hvor en gammel kone på kaptejnens bøn tok sig hjærtelig av henne. Hun trængte mat og søvn og fik begge disse krav opfyllt. Hun vågnet den næste dags middag, kvik og munter, til nye lyd og en ny sprogklang, og da gardinet kom op, til en ny natur rundt omkring, til nye mennesker og en ny by. Hun var selv blet ny, syntes hun, da hun stanste foran spejlet — dette ansigt var ikke det gamle. Hun kunde vel ikke utrede sig forskjellen og forstod ikke, at i hennes alder gjør sorg og rystelse finere og åndigere; men ved at se sig selv i spejlet måtte hun dog huske de siste nætter, og ved erindringen skalv hun. Derfor skyndte hun sig at bli færdig, for at komme ned til det nye der ventet på henne. Hun traf sin værtinne og flere damer, der først tok henne grundig i øjesyn og så lovte at ta sig av henne; til en begynnelse vilde de følge henne rundt i byen. Adskilligt skulde hun jo med det samme ha kjøpt, og sprang derfor igjæn op efter sin tegnebok, men hun skammet sig for at ta den tykke, kluntede bok ned, og åpnet den derfor deroppe for at ta pengene ut. Hun fant ikke 100 spd., men 300! Det var altså atter Pedro Ohlsen som tvært imot morens vidende og vilje gav henne penger. Så liten forstand hadde hun på disses værd, at summens størrelse ikke undret henne; derfor fallt det henne heller ikke in at tænke videre over grunnen til så stor gavmildhed. Istedenfor en glædestrålende takkeskrivelse med anende spørsmål fik Pedro Ohlsen et brev skikket ned fra Gunlaug, skrevet til henne selv, hvori datteren med slet dulgt vrede forrædde sin velgjører, og spurte hvad hun skulde gjøre med den insmuglede gave.

Det første intryk av byen var et stærkt naturintryk.

Hun kunde ikke komme fra den følelse at fjellet stod så nær in på henne, at hun måtte ta sig i agt. Hun følte tyngsel hvær gang hun løftet øjet, og så atter en drift til at strække hånden ut og banke på. Undertiden igjæn var det som ingen udgang mere gaves. Solforlatt og mørkt stod fjellet der, skyerne hang tæt nedpå eller jog derover; vind og regn i uophørligt skifte; fra fjellet kom det, fjellet slap det ut over byen. Men over mængden av mennesker rundt om henne var der ingen tyngsel. Hun blev snart glad iblant dem; ti der var i deres travlhed en frihed, lethed og lystighed, som hun ikke kjænte, og som hun, efter det hun hadde oplevet, følte som smil og velkommen. Da hun næste dag ved middagsbordet yttret, at hun helst vilde være der hvor der var mange, svarte man, at så burde hun gå i teatret; der traf hun flere hundre i ett hus. Ja, det vilde hun; billet blev kjøpt, teatret lå like ved, og på bestemt tid blev hun fulgt derhen, og plass vist henne på balkonens første bänk. Hun sat i stor strålende belysning blant mange hundre glade mennesker, livlige farver omkring og en samtale fra alle kanter brusende ut over sig med larm av storsjøen.

Hvad hun her skulde få se, hadde Petra ingen anelse om. Hun visste jo kun hvad Ødegård hadde sagt henne, og hennes tilfældige omgang lært henne. Men om teatret hadde Ødegård ikke mælet et ord; sjømennene hadde talt om et teater hvor der var ville dyr og beridere, og gutterne fallt det ikke in at tale om skuespill, selv om de fra skolen visste en del derom; ti den lille by hadde jo selv intet teater, ikke engang et hus der kalltes så; rejsende dyretæmmere, linedansere og bajadser brukte enten en sjøbod eller den frie mark. Hun var så uvidende at hun ikke forstod at spørge; hun sat frimodig og væntet noget mærkeligt, f. eks. kameler eller aper. Litt efter litt optat herav, begynte hun at se dyr i hvært ansigt omkring sig, hæster, hunder, ræver, katter, mus, og moret sig. Derfor samlet orkestret sig, uten at hun la mærke dertil. Hun hoppet skræmt i vejret; ti et kort, skarpt drøn av pauker, trommer, basuner og horn begynte Ouverturen. Hun hadde i sit liv aldrig hørt mere

musik på én gang æn av et par violiner og måske en fløjte; denne brusende herlighed fik henne til at blegne, den hadde noget av en kold, sort styrtsjø; hun sat i angst for det næste, at det skulde bli ænnu værre, og dog vilde hun ikke det skulde slutte. Snart gav mildere harmonier lys, og snart åpnet sig utsigter hun aldrig hadde drømt. Melodier vugget henne ditover, liflighed og lek fløjtet rundt i luften, det hele tok svang i lange vingeslag opad; det dalte saktelig, det samlet sig mægtig, det delte sig yrt og iltert — intil et stort mørke fallt over og dækket alt; det var som det hvirvledes bort i en brakende fosselarm. Så atter en enkelt tone som fugl på den våte gren ved dypet; vemodig, rædd begynte den, men luften over den klarnet ved dens sang, litt sol kom frem — og atter var de lange, blånende utsigter fyllt av hin underlige gyngen og flaggren bak solstrålerne. Da dette hadde varet en stund, se, da sagtnet det i mild fred; de jublende skarer toget lenger og lenger bort, intet såes uten solstrålerne som sivet og smættet gjennem luften; over hele den uændelige flate kun sol, alt lysvævet og stille — og i denne salighed drømte det hen. Hun rejste sig uvilkårlig, da det var færdigt; ti hun var også færdig! Å, under, der gik den skjønne, malte væg midt imot henne like i taket! Hun var i en kirke, en kirke på buer og søjler, en kirke i orgelbrus og fæstglans, og folk skred in mot henne i dragter hun ikke kjænte, og de talte — ja de talte i kirken, og i et sprog hun ikke forstod. Hvad? de talte også bak henne. «Sit ned!» sa de, men der var jo intet at sitte på, de to i kirken blev også ganske riktig stående, og jo lenger hun så på dem, jo klarere blev det henne, at disse dragter var de samme som hun hadde set på et billede av Olav den hellige — og der, der nævnte de jo Hellig Olavs navn! — «Sit ned!» hørte hun atter bak sig; «sit ned!» ropte flere; der er kanske noget der bak også, tænkte Petra og vændte sig raskt om. En mængde rasende ansigter, nogen likefrem truende, møtte henne; alt dette går ikke rigtig til, tænkte Petra og vilde bort; da drog en gammel kone som sat ved hennes side, læmfældig i hennes kjole. «Men så sit

ned, barn,» hvisket hun; «de bakenfor kan jo ikke se!» I et nu var hun på sin plass; ti naturligvis: teatret er derinne, og vi ser på — ja visst, teatret! hun gjæntok ordet som for at erindre sig selv. Hun så da atter in i kirken; men den der talte, kunde hun tross al sin møyje ikke forstå; først da hun ret blev var at han var en smuk ung mann, forstod hun også et og annet av hans ord, og da hun hørte han talte om kjærlighed og var forælsket, forstod hun det meste. Der kom en tredje in, som i øjeblikket drog henne bort fra ham; ti hun visste fra tegninger han måtte være en munk, og munker hadde hun meget længtes til at se. Munken gik så sagte, var så stille, ja han hadde et ret gudfrygtigt væsen, han talte redelig, langsomt, hun fulgte hvært ord. Men med ett vænder han sig, og siger det motsatte av hvad han sa før. — Gud, det er en skurk! hør, han er en skurk, han ser jo også sådan ut! At ikke den unge, smukke mann kan skjønne det! han kunde da i alle fall høre det! «Han bedrager Dem!» hvisket hun halvhøjt. «Hyss,» sa den gamle kone. Nej, den unge mann hørte det ikke, han gik bort i farlig tillid, de gik alle, — kun en gammel mann kommer in. Hvad er det? Når denne gamle mann taler, er det som den unge talte, og dog er det den gamle mann, — å, se der! se der! Et lysende tog av hvitklædde piker, lydløst, to og to, går langsomt gjennem kirken; hun så dem længe efter at de var forbi, — og for hennes erindring svævet et lignende syn fra hennes barndom. Hun hadde en vinter fulgt sin mor over fjellet; vadende frem i den nyfallne sne, skræmte de uforvarende op et kuld ryper som med ett fyllte luften foran dem; hvite var de, hvit var sneen, hvit skogen — længe efter strøk alle tanker hvite forbi, og nu her en stund likeså.

Men en av disse hvitklædde kvinner går frem alene med en krans i hånden, og knæler; den gamle har også knælt, og hun taler til ham. Han har jo bud og brev med til henne fra fremmede land, han tar det frem, man kan se det på henne, at det er fra en hun har kjær, å, hvor dejlig, de ælsker jo alle sammen her! Hun åpner det, — det er ikke noget brev, det ligger jo fullt av

musik — ja se, ja se: han er jo selv brevet; den gamle mann er den unge, og han er den hun ælsker! De omfavner hinannen, ved Gud, de kysser hinannen — Petra følte hun blev sprutrød, og gjæmte for sig med sine hænder, mens hun videre fulgte; hør, han fortæller henne at de straks skal ægte hinannen, og hun rykker leende i hans skjæg, og siger han er blet en barbar, og han siger hun er blet så skjøn, og han gir henne en ring, og han lover henne skarlagen og fløjl, gyllne sko og gyllent bælte, han tar muntert avsked og går til kongen for at tale om bryllup. Hans fæstemø ser efter ham, så det lyser, — men da hun vander sig uten ham, er det blet så tomt.

Da glir væggen hurtig ned igjæn. Forbi nu? Nætop som det begynte? Blussende vændte hun sig til den gamle dame: «Forbi?» — «Nej, nej, barn, det er første akt. Der er fem sådanne, ja det er det,» gjæntok hun sukkende; «der er fem sådanne.» — «Om det samme?» spurte Petra. — «Hvad mener De med det?» — «De samme kommer in igjæn, og det hele går videre?» — «De har nok aldrig været på komedie, De?» — «Nej.» — «Å nej, det er vel ikke mangededs de har teater; det er så dyrt.» — «Men hvad er det for noget?» spurte Petra spænt, stirrende, som kunde hun ikke vente svar; «hvem er disse mennesker?» — «Det er det selskap som direktør Naso har, et udmærket selskap; han er så flink.» — «Er det ham som finner det op? Eller hvad er det? — Gud, svar mig dog!» — «Kjære barn, vet De ikke hvad et skuespil er for noget? Hvor er De fra?» — Men da Petra mintes sin fødeby, mintes hun også sin skam, sin flugt, hun tidde og turde ikke mere spørge.

Annen akt kom, og med den kongen, ja det var kongen, her fik hun også se en konge! Hun hørte ikke hvad han sa, hun så ikke hvem han talte med, hun så på kongens klær, kongens lader, kongens miner; hun vaktet først, da den unge mann kom in, og nu drog de alle avsted for at hente bruden! — Så måtte hun atter vente.

I mellomakten læner den gamle kone sig over til

henne. «Synes De ikke at de spiller dejlig?» sa hun. Petra ser forbauset på henne. «Spiller, hvad vil det sige?» Hun la ikke merke til at alle rundt om så på henne, at den gamle kone var utsendt for at spørge; hun hørte ikke man sat og lo av henne. — «Men de taler ikke som vi?» spurte hun, da hun ikke fik svar. — «De er jo Danske,» svarte konen og begynte også at le. Da fattet hun at den gode kone lo av hennes mange spørsmål, og hun tidde; hun så uavbrutt på tæppet.

Da det atter gik op, fik hun den store glæde at se en erkebiskop. Det gik nu som før; hun fortapte sig således i synet av ham, at hun ikke hørte et ord av hvad han sa. Men da lød musik, å, så stille, så langt bortefra, men den kom nærmere; det var sang av kvinner, spill av fløjter og violiner og av et instrument, det var ikke gitar, og dog som mange gitarer, men bløtere, fullere, mere svingende toner, den hele samlede harmoni skyllet ind i lange bølger — og da alt var blet vuggende farver, kom toget, soldater med hellebarder, kordrenge med røkelsekar, munker med lys og kongen med krone på, og ved hans side brudgommen, klædd i hvitt, — så atter de hvite kvinner, strøende roser og musik foran bruden, som var i hvit silke og med rød krans på håret; ved hennes side gik en høy kvinne i purpurslæp med gullkroner og med en liten strålende krone på håret, det måtte være dronningen! Den hele kirke fylltes av deres sang og farver, og alt som nu skedde, like fra brudgommen førte bruden til brudeskammelen, hvor de knælte, mens hele følget knælte rundt om, og til erkebispens kom i optog med sine korsbrødre, var blot nye slyngninger i den farvede musikkjæde. —

Men som nu vielsen skulde foregå, rakte erkebispens sin stav i vejret og forbød den; deres vielse var imot de hellige forskrifter, de kunde aldrig i livet få hinannen, — å himmelske fader, forbarm dig! — bruden segnet, og Petra fallt også med et skjærende skrik; ti hun hadde rejst sig!

«Vand, kom med vand!» roptes rundt om. — «Nej,» svarte den gamle kone; «hun er ikke besvimet, det be-

høves ikke!» — «Det behøves ikke,» gjæntok man; «stille!» — «Stille!» roptes nede fra parket; «stille på balkonen!» — «Stille!» svartes på balkonen. — «De må ikke ta Dem det så nær; det er bare digt og tøv alt sammen,» hvisket den gamle kone; «men madam Naso spiller udmærket.»

«Stille!» ropte nu også Petra, hun var allerede dypt inne i handlingen; ti den djævelske munk var kommet til med et sværd, de to ælskende måtte ta et klæde, og han skar det i sponder mellem dem, som kirken skar, som smærten skar, som sværdet over paradisetts port skar hin første dag. Gråtende kvinner tok brudens røde krans, og gav henne en hvit; med den var hun fæstet til klostret for livstid. Han, hvem hun tilhørte over tid og evighet, han skulde vite henne i live, men ikke få henne, vite henne derinne, men aldrig se henne; hvor sønderrivende de sa hinannen farvel, der var ingen større nød på jorden æn deres! —

«Herregud!» hvisket den gamle kone, da tæppet fallt; «vær dog ikke naragtig! det er jo bare madam Naso, direktørens kone.» Petra spilte øjnene op og så og så på den gode kone; hun trodde hun var gal, og da konen længe hadde trodd det samme om Petra, vedblev de av og til at se noget sky til hinannen, men talte ikke mere.

Da tæppet atter gik op, kunde Petra ikke følge med; ti bruden bak klostrets mur og brudgommen ved dag og nat utenfor i fortvilelse var det hun så, hun led deres pine og bad deres bønner; men det som foregik for hennes øjne, gled farveløst forbi. Da blev hun hitkallt ved at der fallt manende stillhed; det tomme kirkerum blev stort, klokken tolv slag gik alene igjennem. Det drøner under hvælvingerne, murene skjælver, den hellige Olav har rejst sig av sit skrin i likdragt, høy og forfærdelig; med spyd i hånd kommer han skridende, vakten flygter, tordenen faller, og munken gjænnembøres av det utstrakte spyd, hvorpå alt blir mørkt, og synet er sunket. Men munken ligger igjæn som en hop aske hvor lynilden slog ned.

Petra hadde uten at vite det holdt sig fast ved den gamle kone, som var blet meget rædd under dette kramp-

agtige tak, og nu ved at se hennes stigende blekhet skyndte sig at sige: «Gud velsigne Dem, barn, det er jo bare Knudsen; dette er den eneste rolle han kan spille, for han har så tykt et mæle.» — «Nej, nej, nej, nej, jeg så luer omkring ham,» sa Petra, «og kirken skalv under hans trin!» — «Men så stille da!» roptes fra flere kanter; «ut med den som ikke kan være stille!» — «Stille på balkonen!» roper parket; «stille!» svarer balkonen. Petra var krøpet sammen, som kunde hun skjule sig, men glæmte dem straks allesammen; ti se, de ælskende er der igjæn, lynilden har brutt op for dem, de vil fly! De har hinannen, de omfavner hinannen, beskyt dem nu, Gud i din himmell!

Da rejser sig en larm av rop og lurer, brudgommen rives fra hennes side, der kjæmpes for fædrelandet, han såres, han hilser i døden til sin brud! . . . Petra fatter først hvad her er skedd, da bruden stille kommer gående in — og ser hans lik! Da er det som alle smærtens skyer vil samle sig over ett eneste punkt; men et blik adspredde dem: bruden ser op fra den døde bryst, og ber om selv at måtte få dø! Himlen åpner sig over dette blik, lysning faller, bryllupssalen er deroppe, luk bruden in! Ja — hun kan allerede se derin; ti fra hennes øjne utgår fred som hin på høje fjæll. Da synker øjenlåkene: kampen hadde høyere løsning, deres trofasthed en større kroning; hun er nu hos ham.

Petra sat længe stille; hjærtet var løftet i tro, styrke av det store fyllte henne. Hun rejste sig fra alt der var småt, hun rejste sig op over frygt og smærte, hun rejste sig med smil til alle, de var brødre og søstre; det onde som adskiller, var ikke til, det lå knust under tordenen. Man lo tilbake til henne; det var jo henne som hadde været halvgal under komedien; — men hun så ikke annet i deres smil æn gjænskin av den sejer hun selv bar. I den tro at de smilte i samfund med henne, smilte hun så strålende tilbake, at de måtte smile med hennes smil; hun skred ned ad de brede trapper mellem to vigende rækker, der gav glæde tilbake av hennes glæde, og skjønnhed av den skjønnhed der lyste over henne. Strålerne i vort indre kan undertiden bli så sterke, at

vi gir alt klarhed om os, skjønt vi selv ikke kan se. Dette er verdens største triumftog, at mældes, bæres og følges av sine egne lysende tanker.

Da hun uten at vite derav var kommet hjem, spurte hun hvad dette dog hadde været. Der var flere tilstede som kunde forstå henne og gi hjelpende svar. Og da hun hadde fåt sikker besked om hvad skuespill var og store skuespillere ævnet, da rejste hun sig og sa: «Dette er det største på jorden, dette vil jeg være.»

Til deres forundring tok hun på sig og gik ut igjæn; hun måtte være alene og i det frie. Hun gik bort fra byen og i sterk vind ut på den nærliggende pynt. Der larmet sjøen opunder, men byen lå på begge sider av bugten i en lyståke, bak hvilken de utallige enkelte blink arbeidet sammen uten at kunne mere æn gjennemlyse floret, de kunde ikke løfte. Det blev hennes sjæls bilde. Det store dunkle under hennes føtter gav i sin dumpe larm varsel fra et uigjænnemtrængeligt dyp; det gallt at synke ditned, eller at være med og prøve at lyse. Hun spurte sig selv, hvorfor hun aldrig før hadde følt disse tanker, og hun svarte sig selv, at det var fordi kun øjeblikkene hadde magt i henne; men så følte hun også at hun hadde magt i dem. Hun så det nu: likeså mange øjeblik vilde der gives henne som der hist var tindrende blink, og hun bad Gud om at få gjøre fyldest i dem alle, så han ikke hadde tændt noget forgjæves. Hun rejste sig, fordi der gik en isnende vind; hun var ikke længe borte, men da hun gik hjem igjæn, visste hun hvorhen hun gik.

Den næste dag stod hun utenfor direktørens dør. Et stort skjænderi lød innefra; den ene stemme syntes henne at ha likhed med ælskerinnens fra igår, den gik rigtignok nu i en annen toneart, men den kunde dog bringe Petra til at bæve. Hun ventet længe; da det aldrig vilde høre op, banket hun på. «Kom in!» skrek en meget vred herrestemme, — «å!» hvinte en damestemme, og idet Petra åpnet, så hun den flygtende skræk av et opløst hår og en natdragt forsvinde gjennem en

sidedør. Direktøren, en lang mann med et par sure øjne, for hvilke han skyndte sig at sætte et par gullbriller, gik frem og tilbake i oprør. Hans lange næse hersket således over hans ansigt, at alt det øvrige var til for dens skyll, øjnene stak ut som to børsepiper bak denne voll, munnen var en grav foran den og pannen en let bro ifra den over til skogen eller «forbuggningerne». — «Hvad vil De?» han stanste tvært; «er det Dem som vil bli koristinne?» spurte han ilsomt. — «Koristinne — hvad er det?» — «Nå, så det vet De ikke, ja så; hvad vil De da?» — «Jeg vil bli skuespiller.» — «Så det vil De — og vet ikke hvad en koristinne er, ja så. — Men De taler jo dialekt!» — «Dialekt, hvad er det?» — «Nå, så det vet De heller ikke og vil dog bli skuespillerinne, ja så; ja, det ligner Nordmännene. Dialekt, d. v. s., at De taler ikke som vi.» — «Ja, men jeg har øvd mig på det hele morgenen.» — «Saa det har De; se, se! Lad mig høre!» Og Petra stilte sig op som ælskerinnen igår: «Jaj helser daj, min kærlighedh, godh måren!» — «Jeg mener fanden plager Dem; er De kommet hitop for at gjøre nar av min kone!» En skrallende latter lød inne fra sideværelset, og direktøren lukket døren op, og sa derin uten spor av erindring av at de for et øjeblik siden hadde skjændtes på liv og død: «Her er en norsk tøs som vil karikere dig, kom dog og se på!» Et damehode med uredt, trossigt sort hår, mørke øjne, stor munn så virkelig in og lo. Og dog ilte Petra imot henne; ti det måtte jo være ælskerinnen — nej, hennes mor, tænkte hun, da hun kom nærmere. Hun så på damen og sa: «Jeg vet ikke — om det er Dem, — eller er det Deres mor!» Nu lo også direktøren; damehodet hadde dradd sig tilbake, men lo i sideværelset. Petras forlegenhet stod så sterkt malet i hennes ansigt, stilling, minespill, at direktøren blev opmærksom; han så en stund på henne, tok en bok og sa, som ingen verdens ting var forefalt: «Tag her og læs, min pige, men læs som De selv taler.» — Det gjorde hun straks. «Nej, nej, det er galt, hør her!» han læste for henne, og hun efter ham, ganske som han. «Nej, nej, det er galt, læs norsk, — for en ulykke,

norsk!» — og Petra læste atter som før. «Nej, siger jeg, det er rent ravruskende galt. Forstår De ikke hvad jeg mener? Er De dum?» — Han prøvde atter og atter og gav hende en annen: «Se, det er motsat, det er komisk, læs det!» — Ja, Petra læste, men samme spektakel, til han blev kjed og ropte: «Nej, nej, nej! Så hold op for fanden! — Hvad er det De vil ved scenen? Hvad pokker er det De vil spille?» — «Jeg vil spille det jeg så igår.» — «Aha! Naturligvis, ja! Nå, og så?» — «Ja,» sa hun og blev unselig, «jeg syntes det var så dejligt igår, men idag har jeg dog tænkt det vilde være ænnu dejligere om det fik en god ænde, og det vilde jeg så gi det.» — «Nå, så det vilde De! Ja så. Der er ingenting i vejen, digteren er død. Naturligvis er han ikke korrekt længer, og De som hverken kan tale eller læse, vil så digte ham om; — ja, det er norsk!» Petra forstod ikke et ord; kun at det gik henne imot, forstod hun, og begynte at bli bange. «Får jeg ikke lov?» spurte hun sagte. — «Jo, gudbevars, der er ingenting i vejen, værsgo! — Hør,» sa han i en forandret tone, idet han gik like til henne, «De har ikke mere begrep om skuespill æn en kat. Og De har ingen ævne hverken for det komiske eller det tragiske, jeg har nu prøvet Dem i begge dele. Fordi De har et kjønt ansigt og en kjøn figur, har folk vel bildt Dem in at De kan spille meget bedre æn min kone, naturligvis! og så vil De op i den største rolle i repertoiret og digte den om med det samme; — ja, sådan er Nordmennene, det er folk som kan gjøre det.» — Petra var blet mere og mere kortåndet og strævde og strævde; ændelig våget hun at hviske: «Får jeg virkelig ikke lov?» Han hadde stått og set ut av vinduet, og var viss på hun var gåt; forbauset vander han sig om; men ved at se hennes bevægelse og den forunderlige styrke hvormed den formet alt hennes væsen, står han en stund stille, griper pludselig efter boken, og siger atter med en stemme og en mine hvori alt foregående er utslettet: «Tag her, det stykke her, og læs langsomt, lad mig bare høre stemmen. — Nå, lad høre!» Men hun kunde ikke læse; ti hun kunde ikke se bokstaverne. «Ikke forknytt, nå!»

— Hun læste ændelig, men koldt, farveløst; han bad henne læse op igjæn «med mere følelse»; da blev det ænnu værre. Så tok han boken roligt fra henne og sa: «Nu har jeg prøvet Dem på alle façons, så jeg har intet ansvar. Jeg forsikkrer Dem, beste jomfru, om jeg sender min støvle in på scenen, eller jeg sender Dem, vil det gjøre samme intryk, nemlig et høyst mærkeligt. — Og så må det være nok!» — Men som siste anstrængelse våget Petra bønlig: «Jeg tror dog jeg forstår det, når jeg bare får —» — «Ja naturligvis — hvær fiskerflække forstår det langt bedre æn vi; det norske publikum er det mest oplyste i værden Ja, vil nu ikke De gå, så går jeg!» Hun vændte sig mot døren og brast i gråt. «Hør,» siger han; ti denne hæftige bevægelse tændte et lys i ham; «det er dog vel ikke Dem som igår gjorde skandale i teatret?» — Hun vændte sig ildrød om og så på ham. «Jo visst er det Dem, nu kjender jeg Dem, «Fiskerjænten!» Jeg var efter teatret sammen med en herre fra Deres fødeby; han «kjænte Dem godt». Nå, så det er derfor De så gjerne vil til teatret; De vil prøve Deres kunster der, — sådan!» Hør: mit teater er et anstændigt sted, jeg fraber mig alle slags prøver på at omdanne det. — Gå! — Vil De gå, siger jeg!» og Petra på døren, storhulkende ned ad trapperne og ut på gaten. Hun løp og gråt frem igjænnem mængden, men en dame som ved højllys dag løp og gråt på gaten, gjorde, som tænkeligt, stor opsig. Folk stanste, smågutter løp efter, og snart fulgte flere; Petra hørte i denne susen bak sig dønninger efter hine nætter på kvistværelset, hun busket ansigterne i luften og løp. Men erindringen vokste for hvært skridt, likesom larmen bak henne, og da hun hadde nådd huset og slått gatedøren i, nådd værelset og stængt efter sig, måtte hun kaste sig i en krok og værge sig mot ansigterne; hun slog dem tilbake med hender, med trusler, sank så uttømt sammen og fik stillere gråt — og var frælst.

*

Samme eftermiddag benimot kvællen rejste hun fra Bergen in igjænnem landet. Hun visste ikke selv hvor-

hen, men hun vilde dit hvor hun ikke var kjænt. Hun sat i en kariol med sin kiste spænt bakpå og en skyssgut oppe på den; det øsregnet, hun sat sammenkrøpen under en stor regnhat og så bange opunder mot fjellet, derpå ned igjæn mot styrtingen ved hennes side. Skogen foran var en rugende tåkemasse, hvori det spøkte; i næste øjeblik skulde hun derin, men tåken veg bestandig, efter hvært som hun drog imot den. Et mægtigt drøn der altid blev sterkere, øket følelsen av at hun færdedes i en hemmelighedsfull kreds, hvor alt hadde sin egen tydning og dunkle sammenhæng, og hvor mennesket blot var en rædd gjænnemrejsende, der måtte se om han kunde komme videre. Drønet kom fra flere fosser, der i regnvejret var vokset op til kjæmper, og nu kastet sig støtvis fra fremspring til fremspring med uhyre bulder. Der vejen skulde frem, var smale broer over; hun så det koke nedenunder i hulningerne. Snart gik det i krumning og slyngning nedover; hist og her lå en enkelt opdyrket flække, nogen torvtækte hus stod sammen; så atter opad mot skogen og duren. Hun var våt, og hun frøs, men hun vilde videre, så længe det var dag, videre også den næste dag, alltid dypere in, til hun fant et sted hun turde tro sig til. Dertil vilde han selv hjelpe henne, han, den almægtige, som nu styrte gjænnem mørket og uvejret.

OTTENDE KAPITEL

Et mildt efterår kan undertiden nætop inne mellem fjællene i Bergens stift, hvor der er lunt og frugtbart, gi halve sommerdager langt ut på høsten. Da slipper man en stund midt på dagen atter buskapen på marken, selv om den allerede var insat på vinterforing, kreaturerne er da fete og kåte og gjør det livlig på gården, når de om eftermiddagen tages in.

Således kom de nedover råket, kjør, sauer og geter, rautende, bækkrende, dansende under bjelleklang, in til en stor gård, netop som Petra skulde kjøre gården forbi. Vejret var smukt, den lange hvite træbygning lyste med alle sine høje ruter i solen, og over husene stod fjellet,

så inpakket av furu, bjørk, hagg og rognetrær, og av villklunger ute på nabberne, at husene syntes lune derav. Foran hovedbygningen på siden mot vejen lå en have; den stod i sterk vækst av æple-, kirsebær- og moreltrær, og langs ganger og gjærder av ribs-, stikkelsbær- og solbærbusker; men ut over dem alle raget nogen store gamle asketrær med bred krone. Huset så ut som et avgjæmt rede inne mellem grenene, og ikke til at nå for andre æn solen. Men nætop dette avgjæmte vakte længsel i Petra, og da solen lyste på ruterne, og bjællerne lokket lystig, og da hun hørte det var en præstegård, så grep hun raskt i tømmerne: «Nej, her må jeg in!» og viket til siden, op langs haven.

Et par finnehunder fløj rasende frem mot henne, som hun kjørte in på gårdsplassen, der var en stor, inbygget firkant med fjøset like mot hovedbygningen, en annen fløj av hovedbygningen tilhøjre og bryggerhus og borgestue til venstre. Gårdsrummet var nu fullt av buskaper; men midt inne blant den stod en dame, temmelig høy og meget fint bygget; hun hadde tætsluttende klær og et lite silketørklæ over hodet; rundt om henne samt opover henne var gjeter, hvite, sorte, brune, brogede gjeter, hvær med sin lille bjælle, tilsammen stemt i treklang; hun hadde navn til alle sine gjeter og noget godt til dem i et fat som budejen gjæntagende fyllte. — Men på den lave trap som fra hovedbygningen førte ut til gården, stod provsten med et fat salt i hånden, og foran trappen gårdens kjør, der slikket saltet av hans hånd og av stenhællen hvorpå han strødde. Provsten var ingen stor, men en tætbodygd mann med kort hals og kort panne; de buskete bryn lå utover øjet, der ikke gjærne så like, men skjøt nu og da til siden med stor glans. Hans kortklipte tykke hår var grått og stod op til alle sider, det vokste nedover nakken næsten likeså sterkt som på hodet; han bar intet halstørklæ, men en skjorteknapp, foran var skjorten åpen, så det hårrike bryst stak frem; ej heller var den tilknappet på håndleddene, så linningen lå ut over de små, sterke, nu slimete hænder, hvormed han gav salt; både hænderne og armene opover var aldeles lodne. Han så fra siden

skarpt på den fremmede dame som var steget av og hadde arbejdet sig frem mellem gjeterne, til hun stod hos hans datter. Hvad de to talte om, var det ikke muligt at høre for kreaturene, hundene og bjællerne; men nu så begge damer hen til ham, og med gjeterne omkring sig kom de mot trappen. En gjætergut måtte på tegn av prosten jage kjørne væk. Signe, hans datter, ropte, — og Petra måtte lægge mærke til hennes stemmes vellyd —: «Far, her er en rejsende dame som gjerne vilde hvile ut hos os en dags tid.» — «Hun skal være velkommen!» ropte provsten til svar, gav fatet fra sig og gik in i kontoret like ved siden av til højre, formodentlig for at vaske og fli sig. Petra fulgte frøkenen in i gangen som egentlig var en forstue, så lys og bred var den; gutten blev klareret, hennes tøj inbåret, hun selv gjorde i et sideværelse like mot kontoret litt omklædning, og gik derpå ut igjæn i gangen, for at føres videre frem i dagligstuen.

Hvilket lyst, stort værelse! Næsten hele væggen ut mot haven var vinduer, det midterste fag tillike dør til haven. Vinduerne var brede, høje, og løp næsten helt til gulvet; men de var opfyllt av blomster; blomster stod på forhøjningerne helt frem over gulvet, blomster stod i vinduskarmene tillike, og istedenfor gardiner flættet vedbend nedover fra to små blomsterbækker højt oppi karmen. Da der nu stod busker eller blomster utenfor, både under, ved siden av og op efter muren, ændelig foran henne på plænen, så var det som at træ in i et drivhus, bygd midt i haven. Og dog hadde man ikke været i dette værelse et øjeblik, før blomsterne ikke sås; men kirken, frit liggende på en høy til højre, var det som såes, og det blånende vand som optok dens billede, og strømmet skinnende så langt bort imellem fjællene at man ikke visste, om det var en insjø eller arm av havet som buet in. Og så selve disse fjæll! Intet enkelt, men kjæder av fjæll, den ene vældige rygg bestandig bakenom den annen, som var her det beboddes grænsel

Da Petra atter drog øjet til sig, var alt i stuen blet viet av synet derute; det stod rent og let og gav blom-

sterramme om et storladent maleri. Hun følte sig omgitt av noget usynligt der gav agt på hennes adfærd, ja tanker; hun gik undersøkende omkring, uten at vite derav, og rørte ved tingene. Da så hun over sofaen på den lange vægg mot lyset et portræt i legemsstørrelse av en dame der smilte ned på henne. Hun sat med hodet litt på hæld og med foldede hænder, hun hadde den højre arm lænet på en bok hvis bakside med tydelige bokstaver bar inskriften: Søndagsbok. Lysbåret, skjærbudet skinte hun ned, og gav alt det søndagsro som hun skinte på. Smilet var alvor, men alvoret var hengivenhed. Hun syntes at kunne dra til sig alle i kjærlighed; ti hun syntes at forstå alt, fordi hun så i alting kun det gode. Hennes ansigt bar præg av svakelighed, men denne svakhet måtte være hennes styrke; ti der var visst ikke det menneske til som turde såre den. En evighedskrans hang rundt om rammen; hun var død.

«Dette var min mor,» hørte hun mildt bak sig, og vændte sig mot datteren, som var gåt ut og nu kommet in igjen. Men det hele værelse var herefter fyllt av portrættet, alt førte ditop, alt fik sit lys av det, alt var innrettet for det, og datteren var dets stille avglans. Noget tausere syntes datteren, noget mere tilbakeholden. Moren optok alles blik og gav dem fyllt tilbake, datteren bøjde sit ned. Men samme lyshed og mildhet. Hun hadde også morens bygning, men intet spor av svakhet; de livlige farver i hennes tætsluttende dragt, i hennes forklæ og lille halstørklæ, der var fæstet av en romersk nål, gav tværtimot noget friskt tilbake til hennes ansigt, og lot en ynde og sans for ynde ane som gjorde henne til datter av portrættet og til alv på stedet. Som hun gik derinne mellem morens blomster, følte Petra stor længsel til henne; i denne kvinnes omgang og på dette sted måtte alt godt vokse — turde hun bare komme innenfor! Hun følte sin forlatthet dobbelt; hun fulgte Signe ufravændt, hvor hun gik og hvor hun stod; Signe følte det og unveg, men det hjalp ikke, hvorfor hun blev unselig og bøjde sig over blomsterne. Ændelig fattet Petra sin nærgåenhet, blev skamfull og vilde avbeden, men der var noget ved det omhyggelig opsatte hår,

den fine panne og det tætsluttende ved dragten, som bad henne være varsom. Hun så op på moren, å, henne kunde hun allerede ha omfavnet! Var det ikke som hun sa henne velkommen! Ja, turde hun tro det? Ti således hadde ænnu aldrig nogen set på henne; i det blik lå at hun kjænte alt som var hændt den vejfarende, og vilde dog tilgi henne. Overbærenhed trængte hun til, hun kunde ikke slippe disse øjnes velvilje, hun fik hodet på hæld likesom portrættet, hun foldet hænderne likesom det og vændte sig så næsten uten at vite av det; «la mig få være her!» sa hun. Signe løftet sig og vændte sig; hun kunde for forundring ikke svare. «La mig få være her!» bad Petra igjæn med et skridt henimot henne; «her er dejligt!» hennes øjne fylltes.

Den unge dame sa: «Jeg skal be far komme.» — Petra fulgte henne med øjnene, til hun var inne gjennem kontordøren; men straks hun var alene, blev hun ræd for hvad hun hadde gjort, og skalv da hun fik se provstens forbausede ansigt i døren. Han kom, litt bedre påklædd æn sist og med pipe. Han holdt om den med fast grep, lot spissen slippe læberne, hvær gang han hadde dradd røken til, og jog denne ut i tre avdelinger, hvær med et lite smæll; han gjorde dette op igjæn nogen ganger, idet han stod like foran Petra, midt på gulvet, uten nætop at se på henne, men som han væntet hun skulde tale. Hun turde ikke foran denne mann gjænta sin begjæring; ti han så stræng ut. «De vil bli her?» spurte han, og hun fik et stort, lyst sideblik. Skrækken gav hennes stemme noget bævende: «Jeg har ingensteds at ta hen.» — «Hvor er De fra?» Petra nævnte sagte byen og sit eget navn. «Hvorledes er De kommet her?» — «Jeg vet ikke . . . jeg søker . . . jeg vil betale for mig . . . jeg . . . ja, jeg vet ikke;» hun vændte sig og kunde en stund ikke mere; men tok atter mot og sa: «Jeg skal gjøre alt I ber mig om, bare jeg får være her og slippe for at rejse lenger. . . og slippe for at be én gang til.» Datteren var fulgt in, men var stanset ved kakkelovnen, hvor hun uten at se op stod og fingret ved de tørre roser, dér lå. Provsten svarte ikke; man hørte kun smællene av hans pipe, mens han

så avvekslende på henne, datteren og portrættet. Nu kan den samme ting gi forskjellige intryk; ti mens Petra bad at portrættet måtte ingi ham overbærenhed, syntes han det hvisket: «Beskyt vort barn; tag ingen ukjent in til henne!» — Han vændte sig med et skarpt sideblik til Petra: — «Nej — De kan ikke være her!»

Petra blev blek, drog et hæftigt, dypt suk, så usikkert omkring sig — og styrtet in i et sideværelse hvortil døren stod halvåpen, kastet sig der ned over et bord og hengav sig fullt ut til sin smærte og skuffelse! — Far og datter så på hinannen; denne mangel på levemåte, uten videre at storme in i et annet værelse og der sette sig for sig selv, hadde kun sidestykke i den adfærd at komme in fra landevejen, be om at få bli der og gi sig til at tutskråle, så snart hun ikke fik. Provsten gik efter henne, ikke for at tale til henne, men tværtom for at lukke døren til bak henne. Han kom ganske rød tilbake, og sa sagte til datteren, som ænnu stod ved ovnen: «Har du set make til fruentimmer? — Hvem er det? — Hvad vil hun?» — Datteren svarte ikke straks; men da det skedde, var det ænnu saktere æn faren: «Hun bærer sig bakvændt ad; men der er noget særsynt ved henne.» — Provsten gik op og ned og så mot døren; ændelig stanste han og hvisket: «Hun kan ikke være ved sin fulle forstand!» — og da Signe ikke svarte, kom han nærmere og gjæntok mere bestemt: «Hun er gal, Signe, halvtosset, det er det særsynte ved henne.» Han gav sig atter til at gå, han kom i andre tanker, han hadde næsten glæmt hvad han sist sa, da datteren ændelig svarte hviskende: «Det tror jeg dog ikke; men hun er visst meget ulykkelig,» hun bøjde sig ned over de tørre roser, som hun ænnu fingret i. Stemmens klang så vel som bevægelsen vilde for en annen intet påfallende ha; men faren blev straks forandret, gik nogen ganger op og ned, seende på portrættet, og sa ændelig, men ganske sagte: «Mener du, fordi hun ser ulykkelig ut . . . at mor vilde ha bedt henne bli?» «Mor vilde ikke ha svart før om nogen dager,» hvisket datteren og bøjde sig ænnu dypere over roserne. Den sagnetste erindring om henne deroppe kunde, når datteren

bredte den således ut, få hint hårrike løvehode til at bli mykt som et lams. Han følte straks sanheden, han stod som en skolegut der er grepet i fusk; han glømte at dampe og at gå, og langt om længe hvisket han: «Skulde jeg be henne bli i nogen dager?» — «Du har jo nu svart.» — «Ja, men ett er at opta henne, et annet at la henne være her i nogen dager.» — Signe syntes også tænke sig om, sa ændelig: «Du får gjøre som du synes.»

Provsten vilde nok prøve forslaget ænnu nøjere, idet han atter gik op og ned nogen ganger og røkte stærkt. Ændelig stanste han: «Vil Du gå in, eller skal jeg?» — «Det gjør visst mest godt når du går,» sa datteren og så mildt op.

Han var just i færd med at ta i låsen, da en smælende latter lød innefra — atter stillt, og derpå et helt brak av latter. — Provsten, som var veget tilbake, fór atter frem, og datteren efter; ti hun derinne måtte være blet syk.

Da døren blev åpnet, så de Petra sitte hvor hun hadde sat sig, og foran henne en opslått bok, som hun hadde kastet sig over uten at vite derav. Hennes tårer hadde trillet på dens blad; hun så det og vilde tørre dem bort, da hun blev var et uttryk av det saftige slag som hun husket fra sin gatetid, men som hun aldrig hadde trodd at nogen bok turde ta i sin munn. Ganske forfærdet glømte hun at gråte, men stirret ned i boken — hvad kunde dette dog være for galskap! — hun læste med åpen munn, det blev værre og værre, så grovt, men så uimotståelig morsomt, at det var umuligt annet, hun måtte lese mere; hun læste, til hun intet annet sanste, hun læste sig fra både sorg og sut, både stund og sted — hos gamle fader Holberg; ti ham var det! Hun lo, hun skoggerlo — selv nu, da provsten og hans datter stod over henne, så hun ikke deres alvor, husket ikke sit ærend, men lo og spurte: «Hvad er det, hvad i al verden er det?» hun slog selv op titelbladet.

Da blegnet hun, så op på dem og ned igjæn i boken på de kjænte slyngninger; — der er ting der træffer hjertet som en kule, ting man trodde at være flygtet

hundre mil ifra, men ser like foran sig; — her på første blad stod skrevet: Hans Ødegård. Rød som blod ropte hun: «Er boken hans? — Kommer han hit?» hun rejste sig. — «Han har lovet det,» svarte Signe, — og nu husket Petra, at det var en præstefamilie i Bergens stift som han hadde været sammen med i utlandet, hun var kun rejst i en runding, hun var faret like mot ham. «Kommer han kanskje snart? Er han her kanskje?» hun vilde straks fly videre. — «Nej, han er jo syk,» sa Signe. — «Ja, det er sant, han er syk,» sa Petra smærtelig og sank sammen.

«Men sig mig,» utbrøt Signe, «De skulde da vel ikke være —» «Fiskerjænten?» fullførte provsten. Petra så bønlig op på dem. «Jo, jeg er Fiskerjænten,» sa hun.

Men henne kjænte de godt; ti Ødegård hadde jo ikke talt om annet. «Det er en annen sak,» sa provsten, — han skjønnte her var noget i stykker som hadde venners hjelp behov; — «bliv her så længe!» sa han. — Petra så op, hun så det blik hvormed Signe takket ham; dette gjorde henne så godt, at hun gik bort, tok begge Signes hænder (ti mere turde hun ikke) og sa, skjønt med unselighet: «Jeg skal sige Dem alt, straks vi to er alene.»

En time efter kjænte Signe hele Petras historie, som hun straks meddelte sin far. På hans råd skrev Signe samme dag til Ødegård og vedblev dermed, så længe Petra var i deres hus.

Men da Petra den kvæll la sig til hvile i den svære dunseng, i et lunt værelse med knyttrende bjørkeved i ovnen og det Nye Testamente lagt mellem de to lys på det hvite natbord, — takket hun, idet hun grep boken, sin Gud for alt, det onde som det gode.

Provsten hadde som ung mann med en brænnende ånd og ævne til veltalenhed ønsket at bli prest; hans formuende forældre hadde været derimot; de så ham helst vælge hvad de kalte en u a v h æ n g i g livsstilling; men deres motstand gav ham kun større iver, og da han var færdig, drog han utenlands for at studere videre.

Under et foreløbigt ophold i Danmark kom han til oftere at træffe sammen med en dame, som tilhørte en trosretning der ikke var ham stræng nok, og derfor meget imot; han vilde idelig invirke på henne, men den måte hvorpå hun da så på ham og derved bragte ham til taushed, kunde han siden ikke glømme under hele sit ophold i utlandet! Da han kom tilbake, søkte han henne straks op. De omgikkes og vokste i hinannens yndest, til de blev forlovet og straks efter gift. Nu viste det sig imidlertid at hvær hadde hat sin sidetanke; han hadde foresat sig at dra henne med al hennes ynde over i sin mørkere lære, og hun hadde været så barnlig sikker på at kunne få hans kraft og veltalenhed over i sit tros-samfunds tjeneste. Hans første aller sagteste forsøk blev møtt av hennes første aller sagteste; — han drog sig tilbake, skuffet, mistænksom. Hun var snar nok til at se det, og fra den dag gik han og vogtet på hennes forsøk, og hun gik og vogtet på hans. Ingen av dem gjorde dog et eneste mere; ti de var begge blet bange. Han var bange sin egen lidenskabelige natur, og hun var bange at hun ved et fejlagtigt forsøk skulde forspilde sig lejligheden til at dra ham; ti hun opgav aldrig håbet, det var blet hennes livs opgave. Men aldrig kom det til kamp; ti hvor hun var, kjæmpedes ikke. Sin arbeidende vilje, sin sammenpressede lidenskap måtte han dog gi utslag, — og så skedde det hvær gang han kom på prækestolen og så henne sitte nedenunder. Menigheden droges in med ham som i en hvirvel, han hisset den, og snart den ham. Hun så det og lot sit bange hjærte hvile ut i velgjørenhed — og senere, da hun blev mor, hos datteren, som hun tok i sin legemlige og åndelige favn og bar til sine stille timer. Der gav hun, der mottok hun, der vugget hun sit eget store barn i barnets uskyll, der holdt hun kjærlighedens fæst, og derfra kom hun tilbake til ham, den strænge, med kvinnens og kristendommens forenede blidhed, og da var det jo ham umuligt at sige noget som ikke fallt godt. Han måtte jo ælske henne over alt på jorden, men desto mere sorgfull blev han, desto sterkere blødte det i ham, at han ikke kunde hjelpe henne i hennes

saligheds sak. Med morens stille ret tok hun også barnet bort fra hans religiøse undervisning; barnets sange, barnets spørsmål var ham snart en ny og dyp kilde til smerte, — og når han nu på prækestolen kunde være hisset til hårdhed av sin voldsomme sinnsbevægelse, mottok hustruen ham, idet de gik hjem sammen, blot med ænnu større mildhed; øjnene talte, men munnen ikke med et ord. Og datteren hang sig ved hans hånd og så på ham med øjne som var morens.

Om alt blev talt i dette hus, kun ikke om det som var roten i alle deres tanker. Men en så rystende spenning kunde i længden ikke holdes ut. Hun smilte vel ænnu, men alene fordi hun ikke våget at gråte. Da den tid nærmet sig, at datteren skulde forberedes til konfirmation, og han altså med sit embeds ret kunde dra henne likeså stille over i sin undervisning, som moren hittil hadde holdt henne i sin, da steg spenningen til det ytterste, og efter den prækensøndag hvorpå integning av konfirmander var tillyst, blev moren syk, omtrent som man ellers blir træt. Hun sa smilende, at nu kunde hun ikke gå mere, og nogen dager senere, like smilende, at nu kunde hun heller ikke sitte. Hun vilde alltid ha datteren hos sig, skjønt hun ikke kunde tale med henne; ti hun kunde jo se henne. Og datteren visste hvad hun helst vilde; hun læste for henne av livets bok og sang for henne hennes barndoms salmer, de nye, liflige fra hennes trossamfund. Provsten fattet længe ikke hvad her forberedte sig; men da han fattet det, tapte han alle tråder, han kunde kun samle sig i ett, at få høre henne sige noget til ham, blot nogen ord, men det var hun nu ikke istand til; hun kunde ikke lenger tale. Han stod foran sengens fot og så og bad; hun smilte til ham, intil han fallt på sine knær og tok datterens hånd og la den i morens, som vilde han sige: her, behold henne — hos dig skal hun evig bli! Da smilte hun som aldrig før, — og i det smil gik hun in.

Efter dette var provsten længe ikke at få i tale; en annen blev sat til at styre hans kall, han selv gik fra rum til rum, fra sted til sted, som søkte han noget. Han

gik stille; når han talte, var det dæmpet, — og kun ved at gå in på hele denne tyste måte kunde datteren litt efter litt komme i samfund med ham. Nu hjalp hun ham at søke; hvært ord av moren blev tat frem igjæn; hvad hun hadde villet, blev den rettesnor hvorefter de gik videre. Datterens samliv med henne, det som han hadde været utenfor, blev nu først levd; — fra første stund barnet kunde huske, blev alt gjennemgått på ny, hennes salmer blev sunget, hennes bønner bedt, de prækenes hun hadde holdt sig mest til, blev én for én læst, og hennes utlægning og yttringer med tro ihukommet. Således sat i virksomhed vilde han snart videre dit ned hvor han hadde funnet henne, for på samme måte der at gå efter. De rejste, og han kom sig ved helt og holdent at opta hennes liv i sig. Selv en ny begynner, fik han sans for alle begyndelser omkring sig, de store nationale, de mindre politiske, — og disse gav ham tilbake av sit eget unge liv. Hans kræfter strømmet in igjæn, hans længsler med dem, — nu vilde han forkynde ordet, så det forberedte for livet og ikke alene for døden!

Forinnen han atter i sin fjællbygd stængte sig in med denne sin kjære gjærning, følte han drift til at ta et større syn av det som var utenfor. De rejste derfor videre ut og sat nu i store minner.

Mellem disse mennesker levde Petra.

NIENDE KAPITEL

På det tredje år, en fredag nogen dager før jul, sat de to piker sammen i aftenskumringen; provsten var just kommet in med sin pipe. Dagen var tilbragt som de fleste i disse to år, nemlig begynt med en spasetur og efter frokosten en times tid spill og sang, dernæst sprog eller annen undervisning, så litt syslen med i husholdningen. Om eftermiddagen hvær for sig på sit værelse, Signe netop idag i færd med at skrive til Ødegård, efter hvem Petra aldrig spurte, likesom hun aldrig vilde høre tale om fortiden. Henimot mørkningen en kjækefart, og nu in for at samtale eller synge eller senere læse

højt. Det var hertil provsten altid kom in. Han læste udmærket, og hans datter ikke mindre; Petra lærte sig begges måte, men især begges sprog. Signes uttale og tonefall hadde en sådan vellyd for hennes øre, at det gav gjænlyd, når hun gik alene. Petra holdt i det hele Signe så højt at en mann vilde ha tat fjærdeparten for stormende ælskov; hun gjorde også ofte Signe rød. Idet provsten eller Signe hvær kvæll læste højt (Petra var ikke at formå dertil), hadde de gjænnemgått den nordiske litteraturs hoveddigtere, og efterhånden vunnet videre ut i den store litteratur. De dramatiske værker læstes helst. Nætop som de i kvæll skulde tænde lamperne for at begynne, kom kjøkkenjænten in og sa, at der var en ute som hadde en hilsen til Petra. Det viste sig at være en sjømann fra hennes fødeby; hennes mor hadde pålagt ham at søke henne, da han skulde på de kanter; han var nu gåt en mils vej og måtte skynde sig avsted igjæn, da fartøjet skulde sejle. Petra fulgte ham på vej, hun vilde tale mere med ham; ti han var en trofast mann som hun kjænte. Aftenen var temmelig mørk, der var også mørkt på gården i alle vinduer untagen i ildhuset, hvor de hadde storvask; på vejen såes intet lys, knapt nok vejen kunde sees, før månen var istand til at vinne sig op over fjællene; men hun gik tappert med og in i skogen, skjønt det skygget styggt mellem granerne. En nyhed hadde især lokket henne til at følge; sjømannen hadde nemlig fortalt henne at Pedro Ohlsens mor var død, hvorefter han selv hadde solgt huset og flyttet op til Gunlaug, hvor han bodde på Petras kvist. Dette var næsten to år gammelt, men moren hadde ikke nævnt et ord derom. Nu kunde imidlertid Petra skjønne, hvem det var som skrev brevene for moren, hvorom hun ofte, men altid forgjæves hadde spurt henne; ti på hvært brev stod stadig til slut: «og en hilsen fra den som skriver brevet.» Sjømannen hadde i ærend at spørge hvor længe hun skulde bli i præstegården, og hvad hun videre vilde foreta sig. Petra svarte på det første, at det visste hun ikke, og på det annet, at han skulde sige moren: der var bare ett i værden hun vilde, og fik hun ikke det,

blev hun ulykkelig sin levetid; men for det første kunde hun ikke sige hvad det var.

Mens Petra gik og talte med sjømannen, sat provsten og Signe tilbage i dagligstuen og talte om henne, i hvem de begge var inderlig glade. Da kom rådsdrengen in, og efter at ha gjort rede for dagen, spurte han, om der var nogen av dem som visste av, at den fremmede jomfru om natten gik ned fra sit kammers og op igjæn efter en taugstige. Han måtte gjænta det tre ganger, før nogen av dem forstod hvad han mente; ti han kunde likeså gjerne ha mældt at hun gik op og ned i månens stråler. Der var mørkt i stuen, og nu blev det aldeles stillt; ikke engang provstens pipe hørtes. Ændelig måtte han spørge, og med en viss dump klang i stemmen: «Hvem har set det?» — «Det har jeg set. Jeg var oppe og gav bæstene; klokken kunde være omkring ett.» — «Hun gik ned ad en taugstige?» — «Og op igjæn.» — Atter lang stillhed. Petra hadde værelse ovenpå, i det hjørne som vændte ut mot inkjørselen; hun var ene deroppe, ingen hadde værelse på den side uten hun. Her kunde altså ikke være nogen misforståelse. «Det har vel været i søvne,» sa gutten og vilde dra sig tilbake. — «Men taugstigen kan hun dog ikke ha laget i søvne,» sa provsten. — «Nej, det var hvad også jeg syntes; derfor tænkte jeg det var rigtigst at sige det til han far; jeg har ikke sagt det til nogen annen.» — «Er det flere æn dig som har set det?» — «Nej, men om han far tviler, kan vel taugstigen være vidne; ligger den ikke deroppe, så har vel jeg set fejl.» — Provsten rejste sig straks. «Far!» bad Signe. — «Kom med lys!» svarte provsten på en måte som ingen motstand tillot. Signe tændte det selv; «far!» bad hun én gang til, da hun gav ham det. — «Ja, jeg er også hennes far, så længe hun er i mit hus; det er min pligt at se efter.» — Provsten gik foran med lyset, Signe, rådsdrengen efter. På det lille værelse var alt i orden; kun lå på bordet foran sengen en hel række bøker, den ene opslått ovenpå den annen. — «Læser hun om natten?» — «Jeg vet ikke; men hun slukker aldrig sit lys f ø r klokken ett.» — Provsten og Signe så på hinannen; man skiltes på

præstegården om kvællen klokken ti, halv elleve, og man samledes igjæn om morgenen kl. seks, syv. — «Vet du noget derom?» Signe svarte ikke. Men rådsdrengen, som lå på knæ i kroken og grov, svarte derfra: «Hun er jo ikke alene.» — «Hvad er det du siger?» — «Nej, her er altid nogen hos henne som taler med henne; ofte er de meget højrøstet; jeg har hørt henne både be for sig og true. Hun er vel i magten på en, stakkar!» Signe vændte sig bort, provsten var blet likblek. «Og her er stigen,» sa rådsdrengen videre, han drog den frem og rejste sig. To klæssnorer var sammenføjet av en tredje, som slog knute, løp tværtover og slog med en halv alens avstand atter en knute, og over igjæn, og dette så længe til stigen var laget. — Man tok den opmærksomt i øjesyn. «Var hun længe borte?» spurte provsten. — Rådsdrengen så på ham: «Hvorledes borte?» — «Var hun længe borte, da hun var kommet ned?» — Signe stod og skalv av kulde og frygt. — «Hun gik ingensteds hen; hun gik op igjæn.» — «Op igjæn? — Hvem gik så bort?» — Signe gjorde en bevægelse og brast i gråt. — «Der var nok ingen hos henne den kvæll; det var igår.» — «Ingen på stigen altså uten henne?» — «Nej.» — «Og hun gik ned og straks op igjæn?» — «Ja.»

«Hun har altså villet prøve den,» sa provsten og drog pusten likesom litt lettet. — «Ja, før hun lot nogen annen gå den,» føjde rådsdrengen til. — Provsten så på ham: «Så mener du, dette ikke er den første hun har laget?» — «Nej — hvorledes kunde ellers folk være kommet op til henne?» — «Er det længe du har visst, at der kom nogen til henne?» — «Ikke før i vinter, da hun tok på at bruke lys; det fallt mig ikke før in at gå hitned.» Provsten spurte strængt: «Åltså, du har visst det den hele vinter; — hvorfor har du så ikke før sagt det?» — «Jeg tænkte, det var en av husets folk der var hos henne; — men da jeg igår nat så henne på stigen, skjønnte jeg først det måtte være andre. Hadde jeg før skjönt det, hadde jeg også før sagt det.» — «Ja, det er klart nok hun har skuffet os alle!» — Signe så bønlig op. — «Hun burde vel ikke ligge så langt fra

folk,» mente rådsdrengen; han viklet stigen op. — «Hun burde ikke ligge længer nogensteds her i huset,» sa provsten og gik, de andre efter. Men da han var kommet ned og hadde sat lyset fra sig på bordet, kom Signe og kastet sig in til ham . . . «Ja, mit barn, dette er en hård skuffelse.»

En stund efter sat Signe i sofahjørnet med et lommetørklæ for sine øjne, provsten hadde tændt sin pipe og gik hurtig op og ned. Da hørte de skrik i kjøkkenet, fart i trapperne, sprang over gangen ovenpå; de ilte begge ut: der var ild på Petras kammer! Av lyset var vel fallt en gnist i kroken — ti derfra var ilden kommet — hadde i et øjeblik dradd sig opover vægg-tapetet og nådd træværket om vinduet, da den blev set fra vejen av en fremmed, som straks hadde løpet in i ildhuset til dem der vasket. Ilden blev snart slukket; men på landet, hvor alt har sin jævne gang år ut og år in, bringer enhver avbrytelse sinnene i oprør; ilden er deres største og farligste fiende, aldrig ute av deres tanker, og når han så kommer og en nat stikker hodet op av avgrunnen og slikker fræsende efter rov, skjælver man og finner ikke mere ro i uker, somme ikke mere i sit liv.

Da nu provsten og datteren stod sammen i dagligstuen efter dette og hadde fått lamperne tændt, følte de begge den uhygge som lå deri, at Petras værelse straks var blet utryddet, og minnerne om henne opbrænt. I det samme hørte de Petras klare stemme spørge og rope; hun sprang trapperne op og ned, løp fra loft til gang, fra gang til kjøkken, og kom styrtende in med rejseklær på: «Gud, mit værelse er brænt!» Ingen svarte, men i samme fart spurte hun: «Hvem har været der? Når skedde det? Hvorledes er ilden kommet op?» Provsten sa nu, det var dem som hadde været der, de hadde søkt efter noget — han så skarpt på henne. Men Petra yttret ikke minste tegn til at finne dette underligt, ej heller røbet hun nogensomhelst frygt for hvad de der kunde ha set. Hun fattet ikke engang mistanke, da Signe ikke så op fra sit sofahjørne; hun trodde det betydde skræk efter ildebranden, spurte uophørlig om

hvorledes det var opdaget, slukket, hvem der var kommet først, og da hun ikke fik rask nok besked, fór hun ut, som hun var kommet. Hun kom på ny farende in, hadde nu fått rejsetøjet halvvejs av sig og fortalte så provsten og Signe hvorledes det altsammen var gåt til, og at hun selv hadde set lysningen og løpet så frygtelig, men var nu så glad ved, at det dog ikke var værre. Hun tok under dette resten av tøjjet av sig, bar det ut og kom atter in og satte sig på sin plass ved bordet, uavladelig fortællende om hvad denne sa, hin gjorde; gården var jo vændt op og ned, og det var meget morsomt. Da de andre vedblev at holde sig tause, klaget hun over at dette hadde ødelagt kvællen for dem; ti hun hadde glædet sig så sterkt til «Romeo og Julie», som de for tiden læste højt, hun hadde nætop i kvæll villet få Signe til at læse op igjæn den scene som syntes henne den smukkeste av alle: Romeos avsked fra Julie på balkonen. Midt under hennes ordstrøm kom en av pikerne fra ildhuset, og sa at de manglet klæssnorer; der var en bunt borte. Petra blev hastig rød og rejste sig: «Jeg vet hvor de er, jeg skal hente dem,» hun gik et par skridt, kom så i hug ildebranden, stanset, blusset: — «Gud, de er visst brænt! de lå inne på mit værelse!» Signe hadde vændt sig mot henne, provsten tok fullt sigte fra siden: «Hvad bruker du klæssnorer til?» Andedrættet drog hastig, han kunde næppe tale. Petra så på ham, hans skrækkelige alvor fik henne halvt rædd, men i næste øjeblik fristet det henne til latter, hun strævdde en stund imot, men ved atter at se på ham brast hun i en sådan hjærtens latter, at hun ikke mere kunde stanse; — der fantes ikke mere ond samvittighed i den æn i en rislende bæk. Signe hørte det på klangen, sprang op av sofaen: «Hvad er det, hvad er det?» — Petra vændte sig, lo, hoppet, dukket og vilde på dør. Men Signe i vejen: «Hvad er det? Petra, sig det!» — Petra gjæmte sig hos henne, som vilde hun i skjul, men vedblev at le over alle grænser. Nej, således bærer skyl-len sig ikke ad, det kunde provsten nu også skjønne; — han som stod på sprang midt oppi raseriet, hoppet istedet ned i latteren, og Signe efter; intet i værden er

«Gud fri henne fra nogensinne at bli skuespiller,» sa provsten og blev med én gang alvorlig. — «Men, far; du tror da vel ikke at Petra tænker på så'nt?» sa Signe og lo; «jeg kom bare til at nævne det, fordi jeg altid ser stadfæstet, at den som fra ungdommen er opdraget med sit sprogs poesi, har slet ingen længsel til at gå til scenen, mens den som ikke kjenner synderlig til poesi, før han blir voksen, sværmer derfor; det er den på én gang vakte længsel som forfører ham.» — «Dette er visst meget sant. Sjælden går et virkelig dannet menneske til scenen.» — «Og ænnu sjældnere et poetisk dannet.» — «Ja, sker det, så er der vel en karaktermangel med, som gjør at forfængeligheden og letsindigheden får overtaket. Jeg har kjænt mange skuespillere, både fra min studietid og fra mine rejser; men jeg har ikke kjænt, og jeg har aldrig hørt noget menneske kjenne en skuespiller som har ført et ægte kristeligt liv. De har følt sig draget, det har jeg set; men der er i deres dont noget uroligt og oprivende; det har været dem umuligt at samle sig — selv længe efter at de er gått derifra. Har jeg talt med dem derom, har de selv tilståt det og beklaget det; men snart har de dog tilføyd: «Vi får trøste os med, at vi dog ikke er værre æn så mange andre.» Men dette er hvad jeg kaller en dårlig trøst. Et liv som ikke på nogen måte magter at bygge på kristmennesket i os, er et syndigt liv. — Herren hjelpe dem, og han bevare rene hjerter derifra!»

Næste dag, lørdag, var provsten som sædvanlig oppe før syv, gik sig en morgentur rundt om til sine arbeidere og videre ut, og kom hjem i lysningen. Han så da, just som han gik forbi huset in til gården, en opslått stilebok eller noget sådant, som formodentlig var kastet ut igår av Petras vindu og ikke funnet, fordi den hadde sneens farve. Han tok boken og bar den in med på kontoret; da han bredte den ut for at tørre den, så han det var avskedigede franske stiløvelser, hvori nu stod vers. Han tænkte ikke på at se disse vers, men traf det ord: Skuespillerinne skrevet op og

ned, ned og op, det stod overalt — det stod også i versene. Han satte sig til rette for at se nøjere på dette.

Efter mangeløst tilløb og utstrykninger fant han følgende rimeri, der dog ænnu var rettet men kunde læses:

Jeg må sige dig ett, du kjære,
og det er hvad jeg vil være.
Jeg vil være s k u e s p i l l e r i n n e,
jeg vil vise værden en kvinne,
hvordan hun lider, hvordan hun ler,
hvordan hun elsker, hvordan hun ber,
hvordan hun er, når hun er yndig,
hvordan hun er, når hun er syndig.
O, Gud hjælpe mig dertil,
at bli det eneste jeg vil!

Litt nedenfor atter følgende:

Kan jeg ikke være din tjenerinne?
Kan jeg ikke, Gud, få dit minne?

Så nedenfor, visstnok som randgloser til en digtning de for nogen måneder siden hadde læst:

O, at gå som elverpige,
elverpige,
måneskin og tåkestige,
tåkestige,
liste frem og atter vige,
atter vige,
dræpe ham som in vil kige,
in vil kige —
— — nej, det var synd, lorum, larum, ba!

Og efter mangfoldige utstrykninger og overskrivninger, tegninger og noter:

Hopp, sa, sa, — hopp, sa, sa,
danse med dem alle, men aldrig la sig ta!
Tra, la, la, — tra, la, la,
være nummer én, men ingen ville ha!

Og dette hemmelige mål! Det som provsten ofte i hennes nærværelse hadde fordømt, utsmykket hun med Guds kall og våget at be ham velsigne! Et liv fullt av utvortesbed og forfængelighed, skinsyke og liden-skabelighed, dovenskab og sanselighed, løgn og voksende

karakterløshed, et liv hvorover alle gripper fløj som over et åtsel, var det hun længtes at hengi sig til, og bad Gud at invie! Og til dette liv skulde provsten og hans datter ha hjulpet henne frem i den stille præstegård under den vakte menigheds strænge agtpågivenhed.

Da Signe kom in, klar, let som vintermorgen, for at hilse på sin far, fant hun kontoret fullt av røk. Likesom dette altid var et tegn på sinnslidelse, var det et dobbelt så tidlig på morgenen. Han talte heller ikke et ord til henne, men gav henne boken. Hun så straks det var Petras; en minnelse om mistanke og smærte fra igårftes fløj imot henne; hun turde ikke se i den; hennes hjerte slog så sterkt at hun måtte sette sig. Men det samme ord som provsten først var blet var, slog også henne; hun måtte se videre og læste det så. Hennes første følelse derunder var skamfullhed — ikke over Petra, men over at faren også hadde set det.

Men snart følte hun den dype ydmygelse som det gir at kjænne sig skuffet av den man ælsker. Et øjeblik synes den der har kunnet det, større, opfinsommere, klokere æn vi, ja han glir in i det hemmelighedsfulle. Men snart samler sjælen sig i harm; ærligheden får magt av kræfter der ikke er hemmelige, skjønt de er usynlige; man kjænnar styrke til i ett slag at knuse hundre puslende påfund; man f o r a g t e r hvad man før følte sig ydmyget av.

Inne i dagligstuen hadde Petra sat sig til klaveret, og nu hørte de henne syng:

Dagen er oppe, glæden tændt,
mismotets skyborg stormet og brænt,
over de glødende fjælle
lyskongens hærskarer tjælde.
«Oppe, oppel!» fugl i lund,
«oppe, oppel!» barnemunn,
oppe mit håb med solen.

Så jagedes klaveret op i storm, og ut av den bruste følgende sang:

Takk for dit råd,
men jeg legger min båd
in i brønningens brus
til det fristende sus.

Om æn rejsen skal blive den siste jeg gjør,
jeg må prøve hvad ikke jeg prøvede før.

Ej blot til lyst
jeg forlater din kyst,
jeg må storsjøen nå,
jeg må havstyrten få,
jeg må kjølen se, når det krængende skjær,
jeg må friste hvor langt og hvor længe det bær!

Nej, dette blev præsten for galt, han trev i forbifarten boken fra Signes hånd, han stormet mot døren, og denne gang holdt hun ham ikke tilbake. Han fór like hen til Petra, kastet boken på pianofortet foran henne, vændte og gjorde et slag bortover gulvet. Da han kom tilbake, var hun stå op, hun holdt boken trykket til brystet og så med forvildet blik til alle sider. Han stanste for at sige henne full besked, men hans vrede over i to år at være brukt av denne snedige ungdom, og især over at hans varme, hengivne datter var holdt for nar, kom så voldsomt at han ikke straks fant ord, og da han fant dem, selv følte at de var for hårde. Efter at ha gjort ænnu et slag bortover gulvet og ænnu en gang være kommet like til henne, blodrød i synet, vændte han henne ryggen, og gik uten en yttring in på kontoret. Da han kom dit, var Signe gåt.

Hele denne dag var hvær hos sig. Provsten spiste alene til middag, ingen av pikerne kom in. Petra var på husholderskens værelse, som efter ildebranden var henne lånt; hun hadde forgjæves og overalt søkt Signe for at forklare sig; men Signe var næppe på gården.

Petra følte at hun stod foran en avgjørelse. Hennes livs hemmeligste tanke var slitt fra henne, og man vilde tiltvinge sig en inflydelse på den, som hun ikke kunde tilstede. Hun kjænte best selv, at skulde hun opgi dette mål, drev hun avsted for lejligheds vind. Hun kunde være glad mellem glade, fortrolig mellem fortrolige,

sikker i alt, men det var i kraft av hint hemmelige mål, — at hun nemlig engang skulde få nå hvad hennes ævner stundet og vokste til. Tro sig til nogen efter hint første fejlslagne forsøk i Bergen, — nej, det hadde hun ikke kunnet, selv om det hadde været til Ødegård! Hun måtte være alene om det, til det var vokset så vidt, at det kunde tåle man åndet tvil på det.

Men nu var det blet anderledes. Provstens ildrøde ansigt så idelig ned i hennes skræmte samvittighed; — det gallt at redde sig! — Hun lètte om efter Signe, altid hæftigere og hurtigere; men ænnu om eftermid-dagen var Signe ikke funnet. Jo længer det menneske viger fra os som vi søker, des større gjør vi også adskil-lensens årsak, og således gik det til, at hun ændelig fattet det hadde været forræderi mot Signe hemmelig at bruke hennes venskap til det som Signe holdt for en stor synd. Den alvidende Gud måtte være hennes vidne, at dette syn på forholdet hadde aldrig før været oppe i hennes sjæl; hun følte sig en stor synderinne.

Ganske som før i sit hjem stod hun overvældet herav — og hadde en stund i forvejen ingen anelse hat derom! At dette forfærdelige ænnu kunde gjænta sig, at hun ænnu ikke var kommet et skridt videre, øket hennes usikkre frygt til rædsel; hun så en fremtid av ulykke. Men i samme forhold som hennes egen synde-skyll vokste, steg Signes billede i sjælsrenhed og stor-hjærtet hengivenhed. I sanhed, det la glødende kul på hennes tanker; hun vilde kaste sig for Signes føtter, hun vilde rope og be, og ikke slippe tak og tale, før Signe igjæn hadde git henne blot et blik av venlighed.

Det var blet mørkt; Signe måtte være kommet hjem, hvor hun så æn hadde været. Hun løp ned i gangen i fløybygningen, hvor Signes værelse lå, og der var avlåset — tegn på at hun var der. Hennes hjærte banket, da hun atter tok i låsen og bad in: «Signe, la mig få tale med dig! — Signe, jeg holder det ikke ut!» — Ikke en lyd fra værelset; Petra bøjde sig ned, lydde, banket på: «Signe, å Signe, du vet ikke hvor jeg er ulykkelig!» — Intet svar; lang lying, men intet. Får man slet intet svar, tviler man tilsist på der er nogen, selv om man

vet det, og er det mørkt, blir man tillike rædd. «Signe — Signe! Er du der, så gjør barmhjertighed: svar mig! — Signe!» Der var og blev stillt; hun tok på at fryse og skjælve, Men kjøkkendøren gik op med stor bred lysning, og lette lystige trin lød over gården. Dette gav glan; hun vilde selv ut på gården, hun vilde stige op på listen, der lå over stenmuren hvorpå fløybygningen stod, hun vilde gå langs listen, rundt hele bygningen, for at komme på den annen side, hvor der var meget højt. Hun vilde se in til Signe!

Det var en blank stjernekvæll, fjellet som busene stod i skarpe omriss, men annet æn omrissene av dem såes ikke. Sneen tindret, de mørke gangstier hen efter den øket kun det lysers skarphed; ute fra vejen lød dombjæller; farten, glansen opmandet, hun sprang op på listen! Hun vilde holde sig fast ved de fremspringende bord i bygningens træklædning, men hun fik overvægt og fallt ned igjæn. Hun tok en tom tønne og rullet hen til, steg op på den og fra den på listen. Nu flyttet hun hånd og fot samtidig omtrent et kvarter ad gangen; der skulde en sterk hånds sterke fingre til for at holde fast; hun fik ikke tak; ti bordene sprang næppe en tomme frem. Hun var rædd nogen skulde se henne; ti man vilde naturligvis straks sette det i sammenheng med taugstigen. Blot hun kunde komme bort fra den side som vændte til gården, og ut på tværvæggen! Men da hun ændelig kom dit, var der ny fare; ti der var intet for vinduerne, og hun måtte dukke, mens hun i stor frygt for at falle passerte under hvært vindu. På langvæggen blev det meget højt, og nedenunder, langs hele væggen, løp en stikkelsbærhæk, som nok vilde ta henne op, hvis hun fallt. Men hun frygtet ikke. Det sved i fingrene, senerne skalv, hele legemet sittret, men hun gik på. Nu blot nogen skridt, så var vinduet nådd. Der brænte ikke lys hos Signe, og der var ikke rullet ned; månen stod like in, så hun måtte kunne se den innerste krok. Dette gav også nyt mot; hun nådde vinduslisten, kunde så ændelig få et tak med full hånd og hvile ut; ti hjertet begyndte, da hun stod ved målet, at banke, så det næsten tok pusten. Men da det kun

blev værre, jo længer hun ventet, måtte hun altså skynde sig — og la sig så med én gang helt ut over ruterne. Et stort skrik svarte fra værelset. Signe hadde sittet i det ene sofahjørne, stod i et nu midt på gulvet og skjôt med begge armer det skræmmende syn ifra sig, villt, avskyende, og flygtet. Denne figur på ruterne og i skin av månen, denne hensynsløse, motbydelige djærvhed, ansigtet i måneomrissene, hisset, funkende — Petra fattet selv i et nu, at hennes ulykkelige infall alene hadde injaget avsky, ja at hennes billede måske herefter vilde bli et bestandigt skræmsel for Signe; hun tapte sansningen og falt med et gjænnemtrængende skrik. Folk i huset var stormet ut på Signes skrik, men fant ingen, hørte nu et sådant skrik til, hele gården kom på benene, man søkte, man ropte uten at finne, det var rent tilfældigt, at provsten kom til at se ut igjennem vinduet i Signes værelse og fik se i måneskinnet Petra ligge nedtrykt mellem buskene. En stor frygt grep dem alle, det kostet møje at få henne løs og op; hun blev båret in i Signes værelse, da husholderskens var koldt, hun blev klædd av og lagt i sengen, hvor man badet hennes hender og hals, der var dygtig forrevet, mens andre gjorde det hyggeligt, lyst, varmt. Da hun fullt var blet sig selv og så sig om, bad hun om at få være alene.

Værelsets rolige hygge, det fine hvite hvormed vinduer, toiletbord, seng, stoler var pyntet, minte så sårt om Signe. Hun busket hennes rene ælskelighed, hennes stille stemme, der gik så mælkehvit, hennes fine følelse for andres tanker, hennes bløte velvilje. Alt dette hadde hun nu lukket sig ute fra; snart skulde hun ut av værelset, som hun vel skulde ut av gården. Og hvor skulde hun så hen? Tredje gang tages man ikke op av alfarvej, og selv om det kunde ske, vilde hun ikke mere; ti det vilde kun ænde på samme måte. Ingen mennesker kunde ha tillid til henne; hvad nu æn grunnen var, så følte hun at det var så. Hun var jo ikke kommet et stykke længer; hun vilde aldrig komme et stykke længer; ti uten menneskers tillid gik det ikke. Hvor hun bad, hvor hun gråt! Hun kastet og vred sig i sin sjæls bæven, til hun armet sig ut og sovnet.

Straks blev i søvne alting snehvitt, litt efter litt tillike så højt; hun hadde aldrig nogensinde set så højt og sådan lys tindren av millioner stjærner.

TIENDE KAPITEL

Ænnu da hun vågnet, var hun deroppe; dagens tanker, som straks strømmet til, vilde efter, men toges til fange og bares av noget der fyllte hele luften — det var klokkeklangen på søndagsmorgen. Hun sprang op og klædde sig, hun skar sig litt mat i spiskammerset, pakket sig godt til og ilte avsted — så tørst efter Guds ord hadde hun aldrig været! Da hun kom, hadde de nætop begynt, og døren var stengt; det var en kold dag, fingrene sved, da hun tok i nøkkelen for at dreje om. Præsten stod just for alteret, hun væntet nede ved døren, til han var færdig, og medhjælperen skulde ta messebagelen av ham, gik da opover til den såkallte bispestol, der stod i koret med gardiner for. Præstefolkets rette stol var oppe på trevet; men hadde man noget for hvis skyll man gjerne vilde sitte gjæmt og ene, tydde man til bispestolen. Da hun nådde den og smøg in, så hun Signe allerede sitte der i den innerste krok. Hun gjorde et skridt ut igjæn, men nætop da vændte provsten sig, for at gå fra alteret forbi henne in i sakristiet; hun skyndte sig atter in i stolen og satte sig så yderlig som muligt; Signe hadde latt sit slør falle. Dette gjorde Petra ondt. Hun så ut over menigheden, der sat pakket i høje træstoler, mennene til høyre, kvinnerne til venstre; deres ånde lå over dem i svævende tåke, på vinduerne var tommetyk is, de tungt skårne træbilleder, den slæpende, svære sang, de inpakkede mennesker, — det hørte tilsammen, det var hårdt og fjærnt; hun busket sine naturintryk fra hin eftermiddag hun forlot Bergen; hun var også her kun en rædd gjænnemrejsende.

Provsten steg på prækestolen, også han så stræng ut. Hans bøn var: Led os ikke ut i fristelse! Vi visste, at de ævner Gud har git, har alle fristelsen i sig; men han måtte være nådig og ikke prøve dem over vor formue; dette skulde vi altid buske at be ham om; ti kun

ved at ydmyge vore ævner under ham, blev de os til frælse. Prækenen utla videre samme æmne, idet han gik ut ifra vor dobbelte opgave, den at gjøre vor livsgjærning, enhvær, hvor han av sine ævner og sine forhold var sat — og den at utvikle kristenmennesket i os selv og i dem der var trodd til vor omsorg. Man måtte være varsom i valg av livsgjærning, ti der gaves desværre den livsgjærning der var syndig i sig selv, der gaves også den der kunde bli det for os, enten fordi den ikke hævde os, eller hævde så altfor vel vore dårlige lyster. Ænvidere: Så visst som enhvær måtte prøve at vælge efter sine ævner, så visst kunde et valg der både var riktig og godt, allikevel bli vor fristelse, når vi, fordi gjærningen tiltalte os, lot den opsluke al vor tid og alle vore tanker. Vort kristenmenneske skal ikke forsømmes, så litt som vore forældreplichter mot vore barn. Vi må kunne være samlet i os selv, så den Helligånd kan ha sin stadige gjærning i os; vi må kunne plante og værgje den gode kristensæd i vore barn. Der gives ingen pligt, intet påskudd som her kan fri os, om æn lejligheden må læmpes.

Og nu gik han videre — in i deres livsgjærning som her sat, in i deres hus, deres forhold, deres meninger. Så løftet han eksempler fra andre vilkår og større gjøremål, der kastet strejflys hit. Provsten var, fra det øjeblik han vokste ut på prækestolen, aldeles ny for dem som kun kjænte ham fra det daglige liv. Ændogså i det ydre var han ny: hans sammenlagte, stærke ansigt hadde åpnet sig og var blet gjænnemsigtigt for tankernes underløp; hans øje var fyllt, det så likefrem og fast, bringende store bud; hele det sammenrullede lodne hadde løftet sig og viste sig nu at være en løve, hans stemme rullet i lang torden eller skar i korte, hæftige vændinger, fallt undertiden også i stille ord, men kun for atter at ta høyden. Han kunde i grunnen ikke tale uten i stort rum og med det uendelige over tanken; ti hans stemme hadde ingen vellyd, før den skrek, hans åsyn ingen klarhed, hans tanke ingen slående tydelighet, før den brant av ildbu. Ikke fordi æmnet var funnet først nu; nej, så visst som smerten

hadde drat store forråd sammen i denne sjæl, hadde også tænkningen gjort det; han var en stræng, innesluttet arbejder. Men han var til det sædvanlige ikke altid ordnet, han kunde ikke mynte samtalens tanker; han måtte få enetale, han måtte i alle fall få gå stærkt op og ned. At yppe ordskifte med ham var nær overfall på våbenløs mann, men farligt allikevel; ti hans overbevisning møtte straks og med sådan voldsomhed, at han ingen tid fik til grunner; tvang man ham enda til at gi dem, skedde ett av to: enten oversprøjtet han motparten således at det kunde gå helt ille, eller han tidde tvært, fordi han var rædd sig selv. Ingen kunde lettere bringes til taushed æn denne stærke, veltalende mann.

Petra hadde bævet, straks provsten begynte sin bøn; ti hun følte hvor den var tat. Jo lenger han kom i teksten, des nærmere følte hun han kom henne selv; hun krøp sammen, og hun så Signe gjøre det samme. Men ubarmhjertig skar den vældige i vej, løven var ute efter bytte, hun følte sig fra alle kanter forfulgt, avstængt og infanget, — men hvad strængt var grepet, blev holdt mykt i forbarmelsens hånd. Det var som blev hun — uten et dommens ord — kun lagt infanget over i Alkjærlighedens favn. Og der bad hun, og gråt hun, og hun hørte Signe gjøre det samme og ælsket henne for det!

Da provsten gik ned fra sin sanheds stol for at gå forbi til sakristiet, lå ænnu glansen over hans åsyn fra møtet med den høje. Hans øje fallt like og forskende på Petra, men da hun så stort op i det, gik en mildhedsstråle henover; han så raskt hen i kroken til datteren, idet han gik videre.

Signe rejste sig kort efter; sløret var for, så Petra ikke våget at følge. Hun gik derfor senere. Men idag sat atter alle tre sammen ved spisebordet; provsten talte litt, men Signe var sky. Så snart provsten, der øjensynlig vilde ha det forefallne på tale, kom med den sagteste hentydning, unveg Signe så bly og fint, at provsten måtte huske hennes mor — blev taus og efterhånden sørgmodig. Der skulde så lite til.

Nu er der intet pinligere æn en mislykket forsoningsprøve. Man rejste sig uten at kunne se like på hværandre, æn sige takke. I dagligstuen blev det tilsist så trykket at alle tre gjerne vilde gå ut igjæn, men ingen først; — Petra for sin del følte, at gik hun, så var det for bestandig. Hun kunde ikke gjænse Signe, når hun ikke fik lov at ælske henne, hun kunde ikke tåle at se provsten sorgfull for sin skyll. Men skulde hun rejse, måtte hun avsted uten avsked; ti hvorledes kunde hun ta avsked fra disse mennesker? Blot tanken derom jog henne op i en bevægelse hun med yderste nød kunde dæmpe.

Hvært minut som forlænger en sådan trykket stillhed, hvori vi venter på hværandre, gjør den mere uutholdelig. Man kan ikke røre sig, fordi man føler at det mærkes; hvært suk høres, det høres også at en er ganske rolig; ti det høres som hårdhed. Man kommer i spænning, fordi der ikke siges noget, og man bærer for at noget skal bli sagt.

Enhver følte at dette øjeblik aldrig kom igjæn. De murer man sitter og bygger op imellem sig, vokser, vor egen skyll vokser, de andres vokser, vokser med hvært åndedrag; snart er vi i fortvilelse, men snart i harm; ti den der bærer sig således ad imot os, er ubarmhjærtig, ond, ikke tåler vi det, ikke tilgir vi det, — Petra kunde ikke mere, enten måtte hun skrike eller løpe!

Da lød dombjæller på vejen; snart såes en ulveskinnsklædd mann i spiss-slæde med skyssgut bakpå at suse forbi foran haven og in i gården. — Alle drog pusten lettere og lydde efter befrielse! De hørte den kommende i gangen, han drog rejsestøvler og klær av, og talte med piken der hjalp ham; provsten rejste sig for at gå imot ham, men vændte om for ikke at sette de to piker alene; — atter talte den fremmede i gangen og nu nærmere, så stemmen bragte alle tre til at se op, men Petra til at rejse sig og nagle øjnene i døren. — Der bankedes på; — «kom in!» sa provsten i bevægelse, en mann med lyst åsyn og briller stod i døren, Petra gav et skrik og sank ned igjæn: — det var jo Ødegård.

Han kom ikke uvæntet for provsten og Signe; ti han

var ventet til præstegården til julen, skjønt ingen hadde sagt Petra det; men at han kom nætop nu, var jo forsynets førelse, det føltes straks av dem alle.

Petra sanste intet, før han stod foran henne og holdt hennes hånd. Han vedblev at holde den, men sa intet, heller ikke hun; — hun kunde ikke engang rejse sig. Men der kom to tårer trillende ned ad kinnerne, mens hun vedblev at se på ham. Han var meget blek, ellers ganske rolig og kjærlig; han drog sin hånd ut igjæn, gik ned over gulvet og siden bort til Signe, som var krøpet in imellem sin mors blomster i det borteste vindu.

Petra længtes efter at være alene, hun drog sig derfor tilbake. Signe fik travelt i huset, hvorfor provsten og Ødegård satte sig på kontoret med et glas som den rejssende trængte til. Her fik han i korthed hvad de siste dager hadde bragt, blev meget tankefull derved, men yttret intet. De blev også på en egen måte avbrutt.

Foran vinduerne kom to kvinner og tre menn gående, en efter en, og provsten så dem næppe, før han sprang op: «Der er de igjæn! — Nu må vi ha tålmod.» — In kom først kvinnfolkene, så mennene, langsomt, taust. De stilte sig op langs væggen under bokhylderne og midt imot sofaen, hvor Ødegård sat. Provsten satte stoler frem og hæntet flere fra stuen; de satte sig også alle med untagelse av en ung mann, bymæssig klædd, som vægret sig og blev stående op efter dørkarmen — ikke uten et trossigt uttryk og med begge henderne i lommen.

Efter en lang taushed, hvori provsten stoppet sin pipe, og Ødegård, der ikke røykte, tok dem i øjesyn, begynte ændelig en lyslett, blek kone på henved 40 år samtalen. Hennes panne var temmelig smal; hennes øjne store, men sky; de visste ikke ret hvor de skulde holde sig. Nu sa hun: «Han far holdt en vakker præken idag, det høvde hvad vi just tænkte på; — for vi på Ølgarene har i det siste talt meget om fristelse.» — Hun sukket; en mann med et kort, knapt underansigt og et stort, bredt overansigt sukket også: «Herre, vogt

vore vejel Bortvænd mine øjne, at de ikke ser til forfængelighed!» — Og Else, hun som først hadde talt, sukket atter og sa: «Herre, hvormed skal en ung holde sin sti ren, at han går efter dit ord?» — det klang i hennes munn noget underlig; ti hun var ikke lenger ung. Men en middelaldrende mann, som sat med hodet på skakke og vugget og vugget, idet øjenlågene aldrig var rigtig løftet, sa som ut av halvsøvne:

For fristelser og satans stød
ej nogen fri kan være,
som haver part i Jesu død
og Kristi navn vil bære.

Provsten kjænte dem for godt til ikke at vite at dette blot var inledning; derfor væntet han, som om ingenting var sagt, skjønt der atter fallt lang stillbed med sukke.

En lav kvinne, som blev ænnu lavere derved at hun lutet, og som var intullet i en så urimelig mængde tørklær, at hun så ut som en pakke — ansigtet var aldeles borte — begynte nu at rugge og flytte, og lot ændelig et par «hm, hm!» høre. Straks skræmtes den lyse kone op og sa: «Der er slut på al slags spill og dans i Ølgarene nu; . . . men . . .» hun stanste igjæn, hvorimot Lars, han med det store overansigt og det korte underansigt, holdt frem: «— Men nu er der én mann, nemlig han Hans spillemann, som i k k e v i l slutte.» — Da også Lars betænkte sig på resten, kom den unge mann med den: «For han vet, at også provsten har et spill hvorefter de både danser og synger her i præstegården.» — «Det kan vel ikke være større synd for ham, æn det er for provsten,» sa Lars. — «Det er så, at provstens spill nok er dem til fristelse,» sa Else varsomt, som for at hjelpe på det. Men den unge mann la stærkere til: «Det forarger de umyndige, som skrevet står: Hvo som forarger en av disse små, ham var det bedre, at der hængtes en møllesten om hans hals, og at han ned-sænktes på havsens bund.» — Og Lars avløste ham: «Vor begjæring til dig er derfor, at du sender bort

spillet dit eller bränner det op, så det ikke er til forargelse . . .» — «for dine sognebørn,» la den unge mann til.

Provsten dampet og pustet, og sa ændelig med hørligt stræv for at være rolig: «Mig er dette spill ikke til fristelse, mig er det en vederkvægelse og frigjørelse. — Nu vet I, at det som kan frigjøre vor ånd, bringer os nærmere til at motta og forstå; derfor tror jeg ganske visst, at sådant som dette spill er mig til hjælp.» — «Og jeg vet der er præster som ifølge Pauli ord allikevel vilde forsage derfra, når sognebørn bad derom,» sa den unge mann. — «Kanske jeg også før har forstået hans ord så,» svarte provsten; «men nu ikke længer. Man kan vel forsage en vane eller et behag; men man skal nødig gjøre sig ensidig eller tåpelig med de ensidige og tåpelige. Jeg handler da ikke alene ille mot mig selv, men også mot dem jeg skal være til eksempel; ti jeg gir dem jo et galt eksempel, et eksempel mot min overbevisning.» Provsten kunde sjælden gi så lang utvikling utenfor prækestolen. Han la til: «Jeg vil ikke utlevere mit spill, ikke brænne det; jeg vil høre det ofte; ti jeg har ofte trang til det, og jeg vilde ønske, at også I stundimellem i al uskyldighed frigjorde eders ånd ved sang, ved spill, ved dans; ti jeg holder sådant for godt og rigtigt.»

Den unge mann bøjde hodet til siden. «Tvil» spyttet han.

Provsten blev blodrød i ansigtet, og der blev meget stillt. Da satte den vuggende i med høy røst:

«O, Herre, min Gud, jeg finne kan,
det volder angst og kvide
hos fattig og rik, hos kvinn' og mann
sit kors tålmodig at lide.
Ti kjød og blod er skrøbelig',
det kunne vi alle vide. —»

Og dernæst Lars med blid stemme: «Så du siger at spill og sang og dans er riktig, du; nå! . . . Så det er rigtigt at vække satan gjennem sanserne; nå! — Så det

siger vor præst; — ja, så vet vi det da! . . . Nå, så han siger, at alt slikt som sker i lediggang og sanselighed, er til frigjørelse og hjælp . . . at det som er til fristelse, er rigtigt!» — Men nu skyndte Ødegård sig; ti han så på provsten at dette tok galt på vej: «Sig mig, min gode mann, hvad det er som ikke er til fristelse?»

Alle så mot ham fra hvem disse sikkert avklipte ord kom. Spørsmålet var i sig selv så uvæntet, at Lars visste i en håndvending ikke hvad han skulde svare; heller ikke de andre. Da lød det som op av en brønn eller ut av en kjælder: «Det er arbejde.» — Røsten kom fra de mange tørklær, det var Randi som for første gang la sit ord in. Et sejrssmil drog op over Lars's korte underansigt, den lyse kone så i tro til henne, selv den unge mann som stod op efter dørkarmen, mistet et øjeblik den spotske krumning av læben. Ødegård forstod at her var hodet, skjønt det ikke var til at se.

Han henvendte sig derfor til henne: «Forat arbejdet kan være uten fristelse, hvordan skal det så være?» Hun vilde ikke svare herpå, men den unge mann svarte: «Forbannelsen lyder: I dit ansigts sved skal du æde dit brød; det skal altså gi sved og møje.» — «Og intet uten sved og møje? For eksempel ingen fordel?» — Herpå vilde heller ikke han svare; men nu følte det knappe underansigt kall: «Jo, så megen fordel som du kan få.» — «Men så må der dog også ligge fristelse i arbejde, nemlig fristelse til for stor fordel?» I denne snævring kom unsætningen fra det dype: «Så er det fordelens som frister, og ikke arbejdet.» — «Ja, hvad vil det sige, når arbejdet overdrives for fordelens skyll?» Hun krøp in igjæn; men Lars kom ut: «Hvad vil det sige at arbejdet overdrives?» — «Jo, når det gjør dig til et dyr, når det binder dig i trældom.» — «Det skal være trældom,» sa han som vilde ha sveden. — «Men kan det som trældom føre til Gud?» — «Arbejde er gudsyndelse!» ropte Lars. — «Tør du sige det om alt dit arbejde?» — Lars tidde. — «Nej, vær rimelig og inrøm mig at for fordelens skyll kan arbejdet overdrives, som om vi kun levde for det. Altså er

der også fristelse i arbejde.» — «Ja, der er fristelse i alt, børn, — der er fristelse i alt!» dømte nu provsten, idet han rejste sig og som til avslutning slog pipen ut. Det sukket inne i de mange tørklær, men det svarte ikke.

«Hør,» begynte Ødegård igjæn, — og provsten stoppet sig en ny pipe, — «når nu arbejde gir fordel, d. v. s. frugt, så har vi vel lov til at nyde denne frugt? Om den nu blir rigdom, har vi vel lov til at nyde denne rigdom?» Dette vakte megen betænkelighed, den ene så på den annen. «Jeg skal svare, mens I tænker over,» sa han. «Gud må ha tillatt os at prøve at forvandle hans forbannelse til en velsignelse; ti selv styrte han sine patriarker, han styrte hele sit folk til nydelse av rigdom.» — «Apostlerne skulde intet eje,» kastet den unge mann sejrssikker in. — «Ja, det er sant; ti dem vilde han sette utenfor og over alle menneskelige vilkår, at de kun skulde se Gud; — de var kallte!» — «Vi er alle kallte!» — «Men ikke i samme forstand; er du kallt til apostel?» — Den unge manns ansigt blev likblekt, hans øjne blev skumle under den mur av panne som lå over; han måtte ha sin grunn til at ta sig det nær.

«Men den rike skal også arbejde,» mente Lars; «ti arbejde er befaleet.» — «Visst skal han så, skjönt hans midler og opgaver blir andre; enhver har sine. Men sig mig: skal mennesket idelig arbejde?» — «Det skal også be!» fallt den lyse kone in og foldet sine hænder, som kom hun i hu at hun for længe hadde forsømt det. — «Altså: hver gang et menneske ikke arbejder, skal det be? — Kan noget menneske det? — Hvad blev det for bøn, og hvad blev det for arbejde? — Skal det ikke også hvile?» — «Vi skal først hvile, når vi ikke kan mere; for så fristes vi ikke av onde tanker — ak, så fristes vi ikke!» sa Else atter, og salmisten fallt in:

«Så gak, I trætte lemmer,
i Jesu navn, og næmmer,
hvor hvilen den er sød.

Der kommer tid og stunder,
man også eder under
en liten seng i jordens skjød! — —»

«Stille, Erik, og hør på dette,» sa provsten. Men Ødegård drog nu knyttet sammen: «Ser I, arbeidet har sin frugt og trønger sin hvile. Men nu mener jeg om selskabelighed, sang, spill og sådant, at det både er en søt frugt av arbeide, og at det tillike byr ånden styrkende hvile.»

Her blev det uro i lejren; alle så mot Randi; ti nu burde hovedstyrken rykke frem; hun rokket og rokket, og ændelig lød det langsomt og stille: «Der er ingen hvile i værdselig sang og i spill og dans; ti sådant hisser kjødet i syndigt begjær. Frugt av arbeidet kan vel beller ikke det være som spilder arbeidet og forveker.» — «Ak, der er stor fristelse i sådant!» sa den lyse kone med et suk. Dette satte Erik på et salmevers:

«Med sorg hvær dag vi ser,
her vokser mer og mer
av laster og av lyder,
utsmykkede som dyder,
de sagte sig insniger
og højt i vejret stiger —»

«Ti stille, Erik!» sa provsten; «du skipler bare.» — «Å ja, jeg gjør vel det,» sa Erik — og begynte igjæn:

«Vil nogen eder virke på
med sleske ord, at I skal gå
på syndens brede, baned' vej,
da værer hans stallbrødre ei — —»

«Nej, hold op engang, Erik! — Salmen er bra nok, men alt til tid og sted.» — «Ja, ja, far, det er sant — alt til tid og sted:

«Ak, hvær en stund og time
påkalle du i løn,
hvært hjerteslag må kime
som klokkerne til bøn —»

«Nej, nej, Erik, da blev jo også bønnen til fristelse; du måtte bli katolik og gå i kloster!» — «Vorherre bevar os!» sa Erik og åpnede øjnene helt, lukket dem så igjæn og begynte:

«Som muld og skarn mot ægte gull
er katolik —»

«Hør nu, Erik, kan du ikke tie, må du gå utenfor med resten. — Hvor var det nu vi slap?» Men Ødegård hadde med stor munterhed fulgt Erik, og han husket det ikke. Da lød det fredelig fra de mange tørklær: «Jeg sa at det kan ikke eje hvile eller være frugt av arbejde, det som —» — «Nu husker jeg: som der var fristelse i — og så kom Erik og beviste at der kan også være fristelse i bønne. — Lad os derfor se på hvad hine ting ellers kan føre med sig. Har I lagt mærke til at glade folk arbejder bedre æn tungsindige? Hvorfor?»

Lars mærket hvor dette stilet hen, og sa derfor: «Det er troen som gjør glad.» — «Ja, når den er lys; men har du ikke set, at troen kan gjøre så mørk at værden om os kan bli til et tugthus?»

Den lyse kone drog så idelig suk i suk, at de mange tørklær tok på at røre sig derved; Lars så også skarpt på henne, og hun tidde. — Ødegård gik videre: «Bestendig det samme, enten det er arbejde, bøn eller lek, gjør dum og mørk. Du kan grave i jorden, til du blir dyr, be, til du blir en vane-munk, leke til du blir en slap lededukke. Men bland det nu! I skiftet styrkes sinn og tanke; derved monner dit arbejde, og din tro lysner.» — «Vi skal altså til at holde os glade nu!» sa det unge menneske, han lo. — «Ja, da vant du for din del samfund med andre mennesker; ti først i glæden ser du det gode hos andre og ælsker det. Men kun ved at ælske andre kan du ælske Gud.»

Da ingen straks vilde motsige dette, prøvde Ødegård annen gang på at dra knyttet sammen, idet han sa: «De ting som frigjør, så den Helligånd kan få gjærning i os — ti han har ingen gjærning i den bundne!

— de ting som hjælper os, må ha velsignelse i sig —
— og det gjør dette.» Provsten rejste sig, han hadde
atter en pipe at slå ut.

I den stillhed som nu fulgte, og som var uten suk,
så man de mange tørklær arbeide, og ændelig hørte
man sagtmodig: «Der står skrevet: Hvad du gjør, det
gjør alt til Guds ære; — men er værdslig sang, spill
og dans til Guds ære?»

«Likefrem, nej! — men kan vi ikke spørge om det
samme, når vi spiser, sover, klær os på. Og dog må
vi gjøre sådant. Meningen kan altså ingen annen være,
æn at du skal intet gjøre der er synd.» — «Ja, men
er det ikke synd?»

For første gang blev Ødegård litt utålmodig; han lot
det derfor bli med at svare: «Vi ser i Bibelen, at både
sang, spill og dans blev brukt.» — «Ja, til Guds ære.»
— «Nu vel — til Guds ære. Men hvorfor Jøderne
altid og i alt nævnte Gud, var fordi de som barn
ænnu ikke hadde indelt tingene. For barnene er alle
fremmede menn «mannen», — til barnets spørsmål:
«hvorfra kommer det, hvorfra det?» svarer vi altid det
samme: «fra Gud»; men som voksne til voksne nævner
vi det mellemstående tillike, vi nævner ikke blot giveren,
Gud. Således kan f. eks. en skjøn sang handle om Gud
eller føre til Gud, fordi om Guds navn ikke er nævnt;
ti meget fører dit, fordi det ikke fører likefrem. Vor
dans, når den i sanhed er den sundes, uskyldiges glæde,
priser — om ikke likefrem, så allikevel — ha m, som
gav sundheden og ælsker barnet i vort hjerte.»

«Hør dette, hør dette!» sa provsten; han visste med
sig selv at han længe hadde misforståt disse ting og
mistydet dem for andre.

Men Lars hadde længe sittet og tænkt. Nu var han
færdig. Kornet hadde sänket sig fra den høje panne til
det korte, knarvorne underansigt; der var det blet knust
og malt, og fallt nu ut: «Er også al slags eventyr,
rægler og risper, al slags digt og påfund som de nutil-
dags fyller bøkerne med, er det også tillatt? Står der
ikke skrevet: Hvært ord som utgår av din munn, skal
være sanhed?»

«Du skal ret ha takk, fordi du kom med dette. — Ser du, det er med tanken som med det hus du bor i. Var det så knapt, at du næppe fik hodet in og benene strakt, så måtte du nok til at vide det ut. Og digtet løfter på tanken og vider den ut! Skulde det mål av tanker som var over det aller nødtørftigste, være løgn, så blev nok også snart de aller nødtørftigste tanker til løgn, de med. De vilde således klæmme dig sammen i dit jordhus, at du aldrig nådde evigheden, og dog var det nættop dit du skulde, og det var dem der i troen skulde bære dig dithen.» — «Men digt er jo noget som ikke har været til, og så er det jo løgn?» sa Randi betænksomt. — «Nej, det har ofte større sanhed for os æn det som vi ser,» svarte Ødegård. Her så de alle tvilende på ham, og den unge mann henkastet: «Jeg har aldrig før visst, at eventyrene om Askeladden hadde større sanhed æn det jeg ser for mine øjne!» — De lo så småt alle sammen. — «Så sig mig da, om du altid skjønner sammenhængen i det du ser for dine øjne?» — «Jeg er vel ikke lærd nok?» — «Å, den lærde skjønner den visst ænnu mindre! Jeg mener nemlig sådanne ting i det daglige liv der gir sorg og svie, og som vi grunner os sort over, som det heter. Hænder der os ikke slikt?» — Han svarte ikke, men inne fra de mange tørklær lød i alvorlighet: «Jo, meget ofte.» — «Men om du nu hørte en digtet historie, der lignet din egen på en sådan måte, at idet du hørte den, så forstod du din egen? Vilde du ikke si om den historie som oplot din egen for dig, som gav dig den trøst og opmanning der ligger i forståelsen — at den historie for dig hadde større sanhed æn din egen?» Den lyse kone sa: «Jeg har engang læst en historie som hjalp mig i en stor sorg så vidt, at det som længe var mig så tungt, næsten blev til glæde.» Det kræftet ut fra tørklærne; — «ja, det er dog sant,» la hun frygtsomt til.

Men den unge mann vilde ikke være med på dette: «Kan eventyrene om Askeladden være noget menneske til trøst?» — «Nu — hvært til sit bruk. Det morsomme har stor magt, og hint eventyr viser på en morsom måte, at den som værden tror minst om, ofte kan

være mest, — at alt står ham bi som selv har godt mot, og at den mann kommer frem som av hjertet vil. Tror du ikke mange barn har godt av at huske det, og mange voksne med?» — «Men at tro på djævelskap og troll er dog overtro.» — «Hvem har sagt du skal tro på det? Det er billedskrift.» — «Men det er os forbudt at bruke billeder og tegn, likesom alt skin hører djævelen til.» — «Så; hvor står det?» — «I Bibelen.» — Her fallt provsten in: «Nej, det er misforstand; ti Bibelen bruker selv billeder.» — Alle så op på ham. «Den bruker billeder på hvær side, såsom østerlandske folk er stærke i sådant. Vi bruker selv billeder i vor kirke, vi bruker billeder i vort sprog, i træ, på lærret, i sten, og vi kan ikke tænke os guddommen uten gjennem billeder. Ikke nok med det: Jesus bruker billeder; Gud Herren selv, har han ikke påtat sig mangehånde skikkelser, når han åbenbarte sig for profeterne; kom han ikke i en vandrers skikkelse til Abraham i Mamre og spiste ved hans bord. Men kan g u d d o m m e n påta sig flere skikkelser og bruke billeder, så kan menneskene med.» — Man måtte samtykke; men Ødegård rejste sig og slog provsten sagte på skulderen: «Takk, der beviste De ypperlig av Bibelen at skuespill er tillatt!» — Provsten stanste forfærdet: den røk han hadde i munnen, rant langsomt ut av sig selv.

Ødegård gik videre bortover gulvet til henne med de mange tørklær, bøjde sig for at få se et glimt av hennes ansigt, skjønt forgjæves. «Er der mere du vil vite?» spurte han; «ti du synes mig at ha tænkt over et og annet.» — «Å, Gud bæ're mig, jeg tænker nok ikke altid rigtig.» — «Ja — i den første tid efter omvendelsens nåde er man så optat av dens under, at alt annet synes unyttigt og urigtigt. Man er som ælskeren, man forlanger kun den ælskede.» — «Ja, men se til de første kristne, de må dog være vort eksempel.» — «Nej, deres stränge vilkår blant hedningerne er ikke lenger vore; vi har andre opgaver, vi må føre kristendommen in i livet, som det nu er.» — «Men der er så mange ord i det Gamle Testamente som taler imot hele ånden

i det du siger,» sa den unge mann, for første gang uten bitterhed. — «Ja; ti hine ord er nu døde, de er «avskaffet», som Paulus siger: «Vier den nye pakts tjenere, ikke bokstavens, men åndens» — æn videre: «hvor Herrens ånd er, der er frihed.» Og: «Alt er mig tillatt,» siger Paulus videre, men legger til: «Ikke alt gavner.» — Nu er vi så hældige at ha en manns liv for os som viser hvad Paulus har ment. Det er Luthers. Om Luther tror I dog at han var en god, oplyst kristen?» Det trodde de. — «Luthers tro var lys, den var det nye Testamentes! Han mente om den mørke tro at bak den lå djævelen helst på lur. Han mente om frygt for fristelse, at den som frygter minst, blir minst fristet. Han brukte alle de ævner Gud hadde git, også ævnerne til glæde, han tok under sig hele livet. Vil I høre nogen eksempler? Den fromme Melanchton skrev engang så ivrig på et forsvar for den rene lære, at han ikke unte sig matro. Da rykket Luther ham pennen av hånden. «Man tjener ikke Gud alene med arbeide,» sa han, «men også med hvile og roligheid; derfor har Gud git det tredje bud og instiftet sabaten.» Æn videre: Luther brukte billeder i sin tale, skjæmtsomme og alvorlige om binannen, og han var full av gode, ofte lystige infall. Han oversatte også gamle, ypperlige folkeeventyr i sit morsmål, og sa i fortalen at næst Bibelen kjænte han næppe bedre formaninger æn disse. Han spilte cither, som I måske vet, og sang med barn og venner — ikke alene salmer, nej, også gamle, muntre viser; han yndet selskapsleker, spilte skaktavl, lot ungdommen danse hos sig; han krævde kun at det skulde ske i tugt og ære. Dette har en gammel enfoldig discipel av Luther, nemlig præsten Johan Mathesius, skrevet op og fortalt sine sognebørn fra prækestolen. Han bad det skulde bli dem til vejledning — og la os be om det samme!»

Provsten rejste sig: «Kjære venner, nu skal vi slutte for idag.» Alle rejste sig. «Her er talt mange ord til oplysning; måtte nu Gud gi nåde til denne utsæd!

Kjære venner, I bor på avsides steder; I bor højt oppe, hvor kulden oftere skjærer kornet æn sigden.

Slike ødemarker tilfjælls burde nu atter overlates til eventyrene og det græssende kvæg. Åndslivet gror deroppe knapt og blir mørkladent som urterne. Fordommen legger sig over livet som fjællene hvorunder de avles; den skygger det og skiller det. Herren samle, Herren lyse! — Takk for idag, mine venner! Det blev en dag til større klarhed også for mig.» Han tok hvær av dem i hånden, og selv den unge mann gav sin i venlighed, dog uten at se op.

«I tar over fjellet; — når kommer I så hjem?» spurte provsten, da de skulde gå. — «Å, i nat engang,» svarte Lars; «der har samlet sig meget sne nu, og hvor den er avblåst, ligger issvull.» — «Ja venner, det er al ære værd at søke kirken på de vilkår. — Måtte I nu ikke komme til skade på vejen!» — Erik svarte stille:

«Er Gud for mig, så træde
mig hvad der vil imot.
Jeg kan i bønnens glæde
det træde under fot!»

«Det er sant, Erik, den gang traf du det!»

«Ja, vænt dog,» sa Ødegård, da de vilde til at gå; «det er ikke underligt at I ikke kjænnner mig; men jeg skulde dog nok ha slægt på Ødegårdene.» De vændte sig alle mot ham, selv provsten, som vel hadde visst det, men ganske glæmt det. «Jeg heter Hans Ødegård, søn av Knut Hansen Ødegård, provsten, som engang vandret ut fra eder med skræppen på ryggen.» — Da lød det ut fra de mange tørklær: «Herregud — det er bror min, det.» —

De hadde stanset alle sammen, men ingen var god til at sige noget. Ændelig spurte Ødegård: «Det var altså hos dig jeg var, da jeg engang som smågut fulgte far ditop?» — «Ja, det var hos mig.» — «Og en stund hos mig,» sa Lars; «din far er mit søskenbarn. — Men Randi sa med vemod: «Så du er han vesle Hans; — ja, tiden går.» — «Hvorledes går det Else?» spurte Ødegård. — «Dette er Else,» sa Randi og pekte på den lyse kone. — «Er du Else!» utbrøt han; «du hadde

en kjærestesorg den gang; du vilde ha bygdens spille-mann, fik du ham?» Ingen svarte. Tross det tok på at skumre, så han Else bli meget rød og mennene se bort eller ned — med untagelse av den unge, som så stivt på Else. Ødegård skjønte at han hadde spurt galt; provsten kom ham til hjelp: «Nej, Hans spillemann er ugift; Else fik søn til Lars; men nu er hun blet fri igjæn, hun er enke.» — Atter blev hun blussende rød, den unge mann så det og smilte spotsk.

Men Randi sa: «Ja, du har vel rejst vide du? Du har lært meget, kan jeg høre.» — «Ja, hittil har jeg læst eller rejst; men nu vil jeg bli og ta fat.» — «Å ja; så går det: — nogen rejser ut og kommer til lys og lærdom; andre sitter igjæn.» Og Lars la til: «Fædre-jorden er ofte tung at vænde. Arbejder vi så en mann frem som kan bli til hjelp, så farer han.» — «Kallet er forskjelligt; enhver må følge sit,» sa provsten. — «Og Vorherre lægger nok arbeidet sammen,» sa Ødegård; «min fars arbejde når nok hit igjæn, hvis Gud vil.» — «Å ja, det gjør det vel,» sa Randi sagtmødig; «men det er ofte tungt at vænte; for det varer så længe.»

De skiltes; provsten stilte sig ved det ene og Ødegård ved det annet vindu for at se efter dem; ti de skulde nu gå over fjellet; den unge mann gik sist. Ødegård fik høre om ham at han var fra byen, hvor han hadde begynt på flere ting, men var altid røket uklar med folk. Han trodde sig kallt til noget stort, visstnok til apostel, men var forunderlig nok stanset oppi Ødegårdsbygden, — somme mente av ælskov til Else. Han var en ildsjæl, som hadde gjennemgått mange skuffelser og hadde flere i vænte.

De var nu blet synlige i fjellet; fjøsets tak dækket dem ikke lenger. De arbeidet tungt opover, trærne tok dem, de kom frem igjæn, alltid høyere op. Der var ingen vej i den dype sne, trærne var vejvisere i uføret, og langt borte til siden gav snefjællene retningen av deres hjem.

Men inne fra stuen kom et par trillende forspill og derpå:

Jeg giver mit digt til våren,
skjønt ænnu den ej er båren;
jeg giver mit digt til våren
som længsler til længsler lagt.
Så slutter de to en pagt:
at lokke på sol med liste,
så vinterens nød må friste,
at slippe et kor av bække,
så sangen må ham forskrække —:
at jage ham ut av luften
med idelig blomsterduften. —
Jeg giver mit digt til våren!

ELLEVTE KAPITEL

Fra hin dag av var provsten meget lite sammen med de øvrige; dels optok julen ham, dels blev han ikke færdig med at utfinne om skuespillet var den kristne tillatt eller ej; blot Petra viste sig, fallt han i staver.

Mens provsten altså sat inne på kontoret enten med sine prækener eller en kristelig etik foran sig, sat Ødegård hos damerne, som han idelig måtte sammenligne. Petra funket og var aldrig sig selv lik, den der vilde følge med, blev holdt i arbejde som over en bok. Signe var derimot så velgjørende i sin stadige inderlighed; hennes bevægelser var aldrig uvæntede; ti de spejlte hennes væsen. Petras stemme hadde alle farver, skarpe og blide, og hvær styrkegrad. Signes ejde en særegen vellyd, men var ikke vækslende — uten for faren, som intil mesterskap forstod at skille. Petra var hos ett ad gangen; var hun hos mere, var det for at iagtta, slet ikke for at hjelpe. Signe hadde øje for alt og alle, og fordelte sig uten at man mærket det. Talte Ødegård med Petra om Signe, hørte han en håbløs ælsker klage; men talte han med Signe om Petra, blev ordene meget få. Inbyrdes talte pikerne ofte sammen, og uten tvang; men det var blot om likegyldige ting.

Han stod i stor taknemlighedsgjæll til Signe; ti det var henne han skyllte hvad han kallte «sit nye men-

neske». Det første brev han mottok fra Signe i sin store sorg, var som en bløt hånd over pannen. Så var-somt hun fortalte at Petra var kommet til dem, mis-forståt og mishandlet, så fint hun utla at det tilfældige i hennes komme måtte være Guds styrelse, «forat intet skulde gå i stykker», lød som fjærn lokken i en skog, når man står og sunder sig på hvor vejen går.

Signes brev fulgte ham, hvor han rejste, og var den tråd der holdt. Hun tænkte gjennem hvær linje at styre Petra like i hans favn, men gjorde nætop det mot-satte; ti Petras kunstnernatur steg op for ham av disse brev; det midtpunkt i hennes begavelse som han selv forgjæves hadde søkt, hadde Signe stadig for øje uten at vite derav — og straks han forstod det, forstod han både hennes og sin fejltagelse, og blev som et nyt men-neske derved.

Han vogtet sig nøje for at skrive til Signe om det som hennes brev lærte ham. Det første ord måtte ikke komme fra Petras omgang, men fra henne selv, at intet skulde forhastes. Men fra den stund dette var gåt op for ham, hadde han også set Petra i nyt lys. Natur-ligvis: disse idelige hinannen jagende øjeblik, hvært en-kelt fullt følt, men alle sammen i det uendelige mot-sigende, sådan måtte jo en kunstners begynnelse være. Og arbejdet måtte bli at samle dem i sterk væsens-helhed; ellers blev alt stykkeværk, og livet selv bare kunst. Altså: ikke for tidlig in på banen! Taushed så længe som muligt, ja motstand.

På denne måte optat visste han selv ikke av før Petra var på ny blet det stadige arbejde i hans sjæl — men arbejde for et fremmed mål. Han tok kunsten rundt om sig i øjesyn, men især kunstnerne, og av disse især scenens. Han så meget som måtte forfærde en kristen. Han så de uhyre misbruk. Men så han ikke det samme rundt om sig, så han det ikke også i kirken? Fordi der var hule præster, var kallet det samme evige, store. Når arbejdet til sanhed som overalt var begynt, fik magt i livet og digtningen — skulde det da ikke også nå scenen?

Han var efterhånden blet sikker i sin sak. Med megen

glæde så han av Signes brev, at Petra uddannet sig stærkt, og at Signe var den rette til at hjælpe henne. Nu var han kommet hjem for at se og takke denne fylgje, som selv ikke visste av hvad hun hadde været ham.

Men han var også kommet for at gjænse Petra. Hvor langt var hun nådd? Ordet var sagt, han kunde altså tale frit med henne derom; det var dem også begge kjærkomment; ti så talte de ikke om fortiden.

Imidlertid forstyrredes de snart av gjester fra byen, inbudne og uinbudne! Sakerne stod dog allerede så, at et eneste velnyttet tilfælde kunde bringe klarhed — og dette førte gjæsterne med sig. Der gjordes nemlig et stort selskap for dem, og i dette selskap, straks efter middagen, da herrerne var forsamlet i kontoret, gled samtalen in på skuespillet; ti en stiftskapellan hadde set en kristelig etik ligge opslått på provstens bord og hadde møtt det forfærdelige ord: skuespill. Der yppedes et hæftigt ordskitte, og midt i det kom provsten til, som ikke hadde været ved middagen, da han var blet bortkallt til en syk; han var alvorlig stemt, han spiste ikke, han tok heller ingen del i samtalen; men han stoppet sin pipe og hørte på. Straks Ødegård mærket at provsten sat stille og fulgte, blandet han sig in, men prøvde længe forgjæves at få mening i det; ti stiftskapellanden hadde for vis at rope, hvær gang et led i bevisrækken skulde knyttes: «Jeg nægter!» (han vilde ikke sige be-nægter) og så måtte først det der skulde bevise, selv bevises; det gik følgelig baklængs; man var fra skuespillet allerede kommet til skibsfarten og skulde, for at få noget bevist i skibsfarten, nætop over i akerbruket.

Nej, så utnævnte Ødegård provsten til ordstyrer. Foruten ham var flere præster tilstede, samt kaptejnen, en liten sortsmusket en med umådelig mave, men et par små ben under der gik som et stokkespill. Ødegård gav ordet til stiftskapellanden, forat han i samlet sum kunde fremføre hvad han hadde imot skuespillet. Stiftskapellanden tok ordet:

«Allerede retskafne hedninger var imot skuespillet:

Platon, Aristoteles, fordi det fordærvet sæderne. Sokrates så rigtignok undertiden på skuespill, men slutter nogen derav at han billiget det, så nægter jeg det; ti man må se meget som man ikke synes om. De første kristne advartes ihærdig mot skuespill, læs Tertullian! Siden skuespillet i nyere tider er gjenopvakt, har alvorlige kristne talt og skrevet derimot; jeg nævner navn som Spener og Francke; jeg nævner en kristelig etiker som Schwarz, jeg nævner Schleiermacher. («Hør!» ropte kaptejnen; ti dette navn kjænte han.) De to siste inrømmer tilladeligheten av dramatisk digtning, Schleiermacher mener ændog at i private selskaper av private skuespillere kan et godt digt opføres; men han fordømmer skuespill st a n d e n. Skuespillet som fag er for en kristen en så mangfoldig fristelse, at han skal sky det. — Men er det ikke også en fristelse for tilskuerne? At røres av digtet lidelse, at løftes av digtede dydsmønstre, slikt som man bedre kan værge sig imot, når man læser, det lokker til at tro man selv er hvad man ser; det svækker viljen, selvarbejdet, det drar os ned i hørelyst, skuelyst, fantasilyst. Er det ikke sant? Hvem er især på komedie! Lediggjængere som vil mores, vellystige som vil pirres, forføngelige som selv vil sees, fantaster som flygter hit fra det virkelige liv, det de ikke tør gå i kast med. Synd innenfor tæppet, synd utenfor! Jeg har aldrig hørt alvorlige kristne sige annet!»

Kaptejnen: «Jeg blir aldeles rædd for mig selv. Har jeg været oppi en slik ulverede, hvær gang jeg har været på komedie, så måtte fanden —» — «Fy, kaptejn,» sa en liten pike som var kommet in med; «du må ikke banne, for så kommer du i helvede!» — «Ja, mit barn, ja visst, ja visst.» — Men Ødegård tok ordet:

«Platon hadde det samme at invænde mot digtningen som mot skuespillet, og Aristoteles's mening er tvilsom. Jeg lar dem derfor fare. Men de første kristne gjorde vel i at holde sig fra h e d e n s k e skuespill — jeg lar også dem fare. At alvorlige kristne i den nyere tid har sine betænkeligheter, også ved det skuespill der står på kristelig grunn, kan jeg forstå; jeg har selv hat dem. Men inrømmer man at digteren har lov til at skrive et drama,

så har skuespilleren lov til at spille det; ti hvad gjør digteren annet, når han skriver det, æn spiller det — i sine tanker, med ildhu, med lyst, og «hvo som ser på en kvinne med lyst» o. s. v. — I kjæenner Kristi egne ord. Når Schleiermacher siger, dramaet må blot spilles privat og av uøvede, da siger han, at de ævner vi har fåt av Gud, skal forsømmes, mens meningen dog er at de skal drives op til den størst mulige fullkommenhed; ti derfor har vi fåt dem. Vi spiller alle hvær dag, idet vi eftergjør andre, eller for spøk eller alvor tar os en fremmed mening på. Denne ævne blir hos en enkelt alle andre overvejende, og da gad jeg dog se når man lot være at dyrke den, om det så ikke snart vilde vise sig på ham selv, at dette var synd. Ti den der ikke følger sit kall, blir uduelig til annet, uredelig, vaklende — kort, et langt lettere bytte for fristelser, æn om han fulgte kallet. Hvor arbeidet og lysten faller sammen, utelukkes megen fristelse. — Men, siger man, kallet er i sig selv for fullt av fristelse. Ja, enhver føler det forskjelligt. For mig har det kall den største fristelse som narrer en til at tro, han selv er retfærdig fordi han bringer bud fra den retfærdige, — til at tro han selv er troende fordi han taler til andres tro, eller yderligere talt: for mig har præstekallet den største fristelse av alle.» (Stor larm: Jeg nægter! Jo! Stille! Jeg nægter! Det er sant! Stille!) Kaptejnen: «Nu har jeg aldrig hørt at præsterne var værre æn skuespillerne!» Latter og rop av alle: «Nej, det har han ikke sagt.» Kaptejnen: «Jo, fanden —» — «Nå, kaptejn, nu kommer djævelen straks!» — «Vel, mit barn, meget vel!» Ødegård tok tråden op:

«Al den fristelse ved at røres i øjeblikket, ved at synke ned i hørelyst, fantasilyst, ved uten arbeide at ta dyds-mønstres liv og gjøre til sit, den er sandelig også tilstede i kirken!» (Samme forfærdelige larm.)

Men damerne kunde ikke gjæntagende høre denne larm uten at ville in med. Nu var døren åpen. Ødegård så Petra blant dem og sa med sterkere stemme: «Visstnok er der skuespillere som røres på scenen og løper derfra i kirken og røres der med — og like slemme er de. Visstnok er der skuespillere der er hule råberter, som

ellers i livet ingen nytte vilde ha gjort, men i dette kall dog gjør tjeneste som råberter. Men det almindelige er at skuespillerne i likhed med sjømennene så ofte er stedt i den hårdeste nød — ti øjeblikkene, før man skal in, kan være forfærdelige! — og så ofte kallt til redskap i Guds hånd, så ofte til møte med det uvæntede, det store, at de bærer i sit hjerte en frygt og en længsel, en stor følelse av uværdighet, og det vet vi, at hos toldere og angerfulle kvinner fantes Kristus helst tilstede. Jeg gir dem ikke fribrev; sandelig, jo større gjærning jeg tror de har i landet — hvad også derav er synligt, at der lever ikke mange store skuespillere i et folk! — desto større skyll har de, når deres gjærning river dem hen i hadskhed eller kaster dem av i slapt letsinn. Men likesom der ingen skuespiller er, der ikke av en række skuffelser har lært hvor intetsigende bifall og smiger er, skjønt de fleste later som de tror på det, — således ser vi vel deres fejltrin og mangler, men vi kjenner ikke så godt deres eget forhold til dem, og derpå kommer det dog an.»

En mængde mældte sig for at tale, de begynte også alle sammen på én gang, men —

Fjorton år tror jag visst, at jag var —

lød inne fra pianoet, og de strømmet in; ti det var Signe som sang, og Signes svenske folkeviser var noget av det dejligste de visste om. Den ene vise fulgte den annen, og da nu disse værdens første folkeviser, trofaste bud fra et stort folks sjæl, hadde inviet, så de stod i forventning, rejste Ødegård sig og bad Petra at sige et digt frem. Hun måtte være vidende om det; ti hun var ildrød. Men hun trådte straks frem, skjønt hun skalv, så hun måtte holde sig fast ved en stolrygg, blev så likblek og begynte:

Han fik ej lov til at lægge ut,
hans far var gammel, hans mor var svag,
og bruket voksende dag for dag: —
«Hvad vil han også på vikingfærden?
Her har han alt som kan ønskes i værden.»

Men gutten længtes, når skyen jog,
da så han kjæmper til slaget drog.
Og gutten længtes, når solen sken,
da så han kongen i hallen tren.
Han stod, han glæmte at gjøre gagn,
han stod og tænkte på gamle sagn.

Det var en morgen, avsted han drev
mot ytterste skjær, mot det åpne hav,
at se på leken om strand og rev
og høre det døn som kampen gav.
Det var en dag i den første vår,
da stormens røst over landet går:
Du må ikke lenger islagt sove! —
Da så han syn som gav lyst at vove.

Der lå et langskib i stålgrå vig,
det hvilte ut efter stormens krig.
Dets sejl var bundet, det selv fortøjet,
men syntes derved ej vel fornøjet;
ti sejlet rykket, og masten rystet,
og skibet huggede skum med brystet.

Ombord man tok sig en liten pust;
man sov, hvad heller holdt måltid just.
Da hørte de ned fra klippen råbe
— det syntes ord av en topmålt tåbe —:
«Tør ingen ride så høy en bære,
så giv mig roret; — jeg langes såre!»

Nogen så op imot fjællets hang,
andre vændte sig ej engang;
ingen lot sig sin matro rane.
Da fallt en sten og blev to manns bane.

Op sprang alle fra dæk og tilje,
kastede matkar og grep til våben;
opad pilene sang, — men åben
stod han på klippen og gav sin vilje:
«Høvding! giver du skibet med læmpe,
hvad heller lyster dig først at kjæmpe?»

Slikt at høre blot tidsspild var,
et spyd blev skikket at gå med svar.
Traf ham ikke. Han sagde rolig:
«Mig venter ingen i dødens bolig.
Du som havene alt har pløjet,
kan gå derin eller hjem dig skynde.
Alt du under dig her har bøjet,
det må du give; jeg skal begynne!
For mig du samlet; nu mig du hænter;
min tid er kommet; på mig det venter.»

Den annen lo fra sin høje løfting:
«Ifald du længes så, som du siger,
fred skal du nyde. Kom, bliv min kriger!» –
«Det kan jeg ikke, jeg fødtes høvding.
Jeg vet min vej, og så må jeg byde;
det ny kan ikke det gamle lyde.»

Forgjæves øret mot svar han lagde.
Da sprang han nærmere ned og sagde:
«I kjæmper, høvdingen vise skylder,
hvem seiersfader sit gull forlener.
Ha m som det bliver, ham hærmænn bylder.
Skam den som ikke det største tjener!»

Da blusset høvdingens kinn av harme;
han sprang i sjøen og svam mot landet;
den annen hoppede ned mot vandet
og tok ham op i de sterke arme.

Men høvdingen så ham i øjet in,
og straks han kjænte hans høje sinn.
«Kast våben til ham, han ingen ejer,»
ombord han ropte; «hvis du får sejer,
så kan du sige, han selv dig rakte
det sværd du svang, da du fall ham bragte.»
Og kampen rejste sig under fjellet,
hvært bugg gav sukkende døn tilbake.
Derute snøftet den vrede drage,
snart lå dens høvding på stenen fællat.

Det gav et skrik mot det isgrå fjæll,
det mylret op ifra stævn til stævn,
i sjøen sprang de, hvær mann til bævn,
og stod snart oppe på klippehæld.
Men svakt den døende hånden svang,
han bød iblant dem for siste gang:
«En mann må falle, når han er færdig;
ti stort skal sluttes en kjæmpesang.
Tag h a m til høvding; ti han er værdig!»
Han mer ej kunde, hans læbe blegnet,
hans kjæmper ilede til, han segnet;
ham plass var ryddet ved Odins bord,
på hin han viste, idet han fór.

Den nye høvding var ikke sen,
han steg på stenen og tok til orde:
«Først rejses tegn over hælens ben,
og derved minnes hvad stort han gjorde.
Men før det kvæller, vi sejl må hejse;
ej døde hæfter på livets rejse.»

Og varden bygdes og sejl fór op,
snart dragen lekte på bølgens top.
Et minnidråpa klang over sjøen
til ham tilbake på dødningøen,
et velkomstkvad mot den unge fór,
han stod i løftingen ved sit ror.

Men da han hjemmet strøk tæt forbi,
hvor alle stormede ned mot stranden
med rop, med undrende syn på mannen
som styrte Øgers sjøstærke ski —
fallt kvællsol rødlig på sejl og skjold
og på den høje bak kjæmpevoll.

Han styrte skibet ret like på,
så rædd de ropte: «Han vil forgå!»
Han vændte skibet, så der stod gov,
og smilte mot dem: «Får jeg n u lov?»

Digtet sagdes bævende, højtidelig, uten spor av pral.
De stod som om der mellem dem var skutt en stråle op

av jorden med hundre fots stigning i regnbuglans. Ingen talte, ingen rørte sig; — men kaptejnen kunde ikke længer holde dette ut, han sprang op, pustet, løftet sig og sa: «Ja, jeg vet ikke hvorledes det er med eder andre; men når jeg tages på den måte, så må jeg fanden —» — «Kaptejn, nu bante du igjæn,» sa den lille pike og truet med fingeren til ham; «nu kommer djævelen på timen og tar dig!» — «Ja, det er det samme, barnet mit, lad ham bare komme, for nu må jeg, fanden gale, ha en fædrelandssang!» Uten nogen synderlig annen inledning sat Signe en stund efter ved pianoet, og det gladstemte selskap sang:

Jeg vil værge mit land,
jeg vil bygge mit land,
jeg vil ælske det frem i min bøn, i mit barn,
jeg vil øke dets gavn,
jeg vil søke dets savn
ifra grænsen og ut til de drivende garn.

Her er sommersol nok,
her er sædejord nok,
bare vi, bare vi have kjærlighed nok.
Her er digtende trang
gjænnem arbeidets gang
til at løfte vort land, blot vi løfter i flokk.

Vi fór vide på tog
over gyngende våg,
rundt i landene knejser normanniske tårn.
Men vort modige flag
flyver vidre idag,
og det rødmer av sundhed som aldrig tilforn.

Og vor fremtid er stor;
ti det tre-kløvde Nord,
det skal samles igjæn, det skal blive sig selv.
Hvad du ævner, kast av
i det nærmeste krav,
det skal bæres helt frem av en voksende elv.

Denne bostavn er vor,
og vi elsker den for
hvad den var, hvad den er, hvad den bliver igjæn.
Og som kjærlighed gror
av den hjæmlige jord,
skal den gro av vor kjærligheds frøkorn igjæn.

Men Signe rejste sig fra pianoet, kom og la armen om Petra og drog henne in med på kontoret, hvor ingen var. — «Petra, skal vi være venner igjæn!» — «Å, Signe, ændelig tilgir du mig!» — «Nu kan jeg hvad det skal være! Petra, elsker du ikke Ødegård?» — «Gud, Signe!» — «Petra! det har jeg trodd fra første dag . . og jeg har trodd at han nu ændelig var kommet for at . . . alt hvad jeg i halvtredje år har tænkt og gjort for eder, har været med det for øje, og far har trodd det samme; han har nu visst også talt med Ødegård derom.» — «Men Signe —!» — «Hyss!» hun la hånden for hennes munn og løp; der var nogen som kallte på henne: man skulde til aftensbordet.

Dette var dækket med vin, fordi provsten hadde været borte fra middagen. Men provsten, som den hele tid hadde været meget alvorlig og meget stille, sat ænnu, som om ingen var tilstede, like til man var ved at rejse sig. Da banket han på glasset og sa: «Jeg har en forlovelse at kungjøre!» — Alle så mot de unge piker som sat sammen, og disse visste begge ikke om de skulde falle av stolen eller bli sittende.

«Jeg har en forlovelse at kungjøre,» tok provsten op igjæn, som hadde han svært for at komme i gang. «Jeg vil vedstå at den fra først av ikke har været mig kjær;» — alle gjæster så på Ødegård med høy forbauselse; den blev uten grænse, da han sat rolig og så på provsten. «Jeg tænkte, oprigtig talt, at han ikke var henne værdig». — Gjæsterne blev her så unselige at ingen lenger turde se op, og da pikerne længst ikke hadde våget det, hadde provsten bare et eneste ansigt at tale til, det var Ødegårds, der imidlertid nød den lykkeligste ro. «Men nu,» fortsatte provsten, «nu, da jeg har lært ham nøjere at kjænne, nu er det ændt med, at jeg vet ikke om hun

er ha m værdig, så stor er han blet mig, ti det er kunsten, scenens store kunst, og hans forlovede er Petra, min plejedatter, mit kjære barn; måtte det gå eder godt sammen! Jeg bæver ved det, men hvad der hører sammen, skal også sammen. Gud være med dig, min datter!» Hun var i et nu over gulvet og ved hans bryst.

Da ingen av dem mere satte sig, gik naturligvis det hele selskap fra bordet. Men Petra gik hen til Ødegård, som straks tok henne med til det borteste vindu; han hadde noget at sige henne nu, men hun måtte først sige: «Dem skylder jeg alt!» — «Nej, Petra; jeg har kun været en god bror; det var stor synd av mig at jeg vilde være mere; ti var det skedd, hadde hele din bane været brutt.» — «Ødegård!» De hadde hinannens hænder, men de så ikke på hværandre; en stund efter slap han og gik. Men hun kastet sig ned på en stol og gråt.

Dagen efter rejste Ødegård.

Henimot våren mottok Petra et stort brev med stort embedssegel for; hun blev rent rædd det og bar det in til provsten, som åpnet det og læste. Det var fra byfogden i hennes fødeby og lød:

«Da Pedro Ohlsen, som igår avgik ved døden, har efterlatt et testamente, så lydende:

Det som finnes efter mig, hvilket nøjagtig er optegnet i den regnskapsbok som ligger i det blå skrin, som står på mit værelse i Gunlaug Åmundsdatters gård her i bakken, og hvortil nævnte Gunlaug har nøkkelen, likesom hun alene vet besked om det hele, — efterlater jeg herved, såfremt hun, Gunlaug Åmundsdatter, dertil gir sit minne, hvilket hun ikke kan gi, hvis hun ikke tillater, at en betingelse som jeg har tilføjet, hvilken hun alene, som er den eneste der kjenner den, kan opfylle, blir opfylt, — til jomfru Petra, datter av titnævnte Gunlaug Åmundsdatter, at sige, hvis jomfru Petra vil værdiges at ihukomme en gammel, syk mann, som hun har gjort godt, skjönt hun ikke visste derom, hvilket hun heller

ikke kunde, og som hun alene har været til glæde i hans siste år, hvorfor han har tænkt engang at gjøre henne en liten glæde igjæn, som hun ikke må forsmå. Gud være mig stakkars synder nådig!

Pedro Ohlsen.

— så tillater jeg mig at spørge, om De selv vil henvende Dem til Deres mor desangående eller ønsker sådant av mig.»

Postdagen efter bragte brev fra moren, skrevet av provst Ødegård, den eneste hun nu hadde turdet tro sig til; det inneholdt at hun gav sit minne og opfylte bebingelsen, den at meddele Petra hvem Pedro var.

Tidenden og summen satte henne i en egen stemning; det var som alt nu begynte at lægge sig til rette; det var en minnelse mere om avreisen.

Altså til hennes kunst-øiemed hadde gamle Per Ohlsen spillet sine første penger sammen i bryllupper og ved danser, og han, søn og sønnesøn på forskjellig måte slitt og lidt. Summen var ikke stor, men den vilde magte at bære henne et stykke lenger ut i værden og derved også hurtigere frem.

Men som sol steg den tanke op, at nu kunde moren flytte til henne, hun kunde hvær dag gi sin mor glæde, hun kunde gjængjælle sin mor! Hun skrev et langt brev til henne hvær postdag, hun kunde næppe oppebie svaret. Da det kom, var det en stor skuffelse; ti Gunlaug takket, men mente «at hvær sat best i sit». Nu lovte provsten at skrive, og da Gunlaug fik hans brev, kunde hun ikke lenger dy sig, hun måtte fortælle sine sjøfolk og andre kjænninger, at hennes datter skulde bli noget stort ensteds og vilde ha henne til sig. Derved blev saken til et meget vigtigt spørsmål i byen, det blev avhandlet både på brygger og fartøjer og i alle kjøkkener. Gunlaug, som til denne tid ikke hadde nævnt sin datter, talte herefter aldrig om annet æn «min datter Petra», likesom ingen herefter talte om annet til henne.

Men ænnu da det lakket mot Petras avreise, hadde Gunlaug ikke git besked, hvilket bedrøvet datteren meget.

Derimot blev det højtidelig lovet henne både av provsten og Signe, at de begge skulde komme in til henne, når hun første gang skulde optræ.

Sneen tok på at gli av fjællene, det grønnedes så småt på markerne. Det liv som ved vårens komme vågner på en jord mellem fjællene, er stort, som længselen var stor. Menneskene blir raskere, arbeidet lettere, rejsehugen ser ut over fjællene. Men Petra, skjønt hun længtes, hadde aldrig ælsket stedet og tingene som nu, hun skulde skilles fra dem; ja, det var som hun intil nu hadde forsømt dem, fordi hun først nu forstod dem. Hun hadde bare nogen dager igjæn der på gården; hun og Signe gik omkring og tok farvel med alle og alt — især med de steder de sammen hadde fåt kjær. Da mældtes dem av en bonde at Ødegård var oppe på Ølgarene, og at han agtet sig ned til dem. Pikerne blev begge ganske sky og hørte op at gå ut.

Men da Ødegård kom, var han så lys og glad som ingen før hadde set ham. Hans ærend i bygden var at lægge en folkehøjskole der, og i den første tid, til han fik en lærer han likte, selv at styre den; senere vilde han sætte annet og mere i gang. Han betalte på den måte, sa han, noget av farens gjæll til bygden, og hans far hadde lovet ham at flytte til ham, straks huset var færdigt. Såvel provsten som Signe blev overmåde glade ved dette naboskap, Petra også, men det fallt henne dog fremmed, at nætop som hun rejste, bosatte han sig.

Provsten vilde at de dagen før Petras avreise tilsammen skulde nyde den bellige nadver. Dermed fallt en stille højtidelighed over de siste dager, og når de talte sammen skedde det halvt sagte. I skjær av denne stemning stod alt Petra gav sit øje for siste gang, med alvorlig tale. Det oplevde vilde gjænnemgås, hun stod i avregningsforhold til det; ti intil nu hadde hun aldrig set tilbake, men kun frem. Nu møtte det alt sammen, fra barndommen til idag, de første lokkende spanske viser sang atter, de mange forvillelser av uredig længsel, som

hennes barndom og ungdom hadde dradd sammen, toges atter på og av igjæn, stykke for stykke, som man prøver gamle mål. Var der noget hun glæmte, så hadde en ting i hennes nærhed minnelse på rede hånd; ti ved synet av den hadde hun engang tænkt på det, og tingen og tanken var siden forenet. Især hadde pianoet så meget at minne om, at det næsten var til overvældelse. Hun blev sittende ved det uten ret at kunne røre det, og spilte Signe, kunde hun næppe være inne. Hun var også helst alene; Ødegård og Signe forstod det og holdt sig for sig selv; alle mennesker så på henne med vemodig venlighed, og provsten gik i de dager aldrig forbi henne, uten at han strøk henne over håret.

Ændelig kom dagen. Det var en halvklar, dæmpet dag, det tødde i fjellene og grønnedes på akeren. De fire holdt sig hvær på sit værelse, til den tid kom at de sammen skulde gå i kirke. Der var foruten dem kun klokkeren og en fremmed præst tilstede; provsten vilde selv nyde det hellige måltid; men tillike vilde han holde skrifttalen; ti han hadde nogen særskilte ord at sige den bortdragende. Han talte som når de en hellegaften eller fødselsdag sat ved deres bord hjemme. Det vilde snart vise sig, mente han, om den tid hun med bøn til Gud om nåde idag avsluttet, hadde lagt et grunnlag. Intet menneske blir fullt sant, før det når sin rette gjærning. Det var en forkynnensens gjærning hun fik, og den der kom med sanhed og holdt sig selv værdig, fik den største og varigste frugt. Gud brukte ganske visst ofte også de uværdige, så visst som vi i høyere forstand alle var uværdige; han brukte vore længsler. Men der er en forkynnelse som intet menneske tar ut av sin længsel alene, og den vilde hun dog vel prøve at nå; alle måtte stræbe at nå det største. Han bad henne idelig at komme tilbake til dem; ti det er meningen av menighed, at samfund i troen hjelper og styrker. Om hun fejlte, vilde hun her helst finne barmhjertighet, og om hun selv ikke forstod hun var kommet bort, vilde de kjærligst kunne sige henne det.

De gik efter den hellige handling hjem sammen, som de var kommet; men resten av dagen var de hvær for

sig. Kun var Petra og Signe længe sammen på Petras værelse ut over natten.

Næste morgen var avrejsen. Ved avskedsbordet tok provsten det ømmeste farvel. «Han var enig med hennes ven deri,» sa han, «at hun burde begynne sådan som hun nu en gang var, og begynne alene. I den kamp hun vilde få, skulde hun prøve hvor det var godt at vite, at der ensteds sat nogen mennesker sammen som hun var viss på. Bare at vite med sikkerhed, at de bestandig bad for henne — hun skulde se det vilde hjelpe!» — han henvendte efter avskeden for Petra en velkomst til Ødegård. «At være forenet i kjærlighed til en og den samme var den skjønneste inledning til at ælske hinanden.» Provsten tænkte ved denne skål ganske visst ikke på det som i disse ord først gjorde Signe rød, dernæst Petra; om Ødegård var det, visste de ikke; ti ingen våget at se på ham.

Men da hestene stod for døren, og de tre venner stod omkring den unge pike, og alt gårdens folk omkring vognene, hvisket Petra, da hun for siste gang omfavnet Signe: «Jeg vet jeg snart får høre stort nyt fra eder; Gud velsigne det!»

En timestid efter så hun kun de hvite tinder, som viste hvor stedet lå.

TOLVTE KAPITEL

En aften tæt før jul var hovedstadens teater utsolgt; en ny skuespillerinne skulde optræ, om hvem der gik det største ord. Ut av folket — hennes mor var en fattig fiskerkone — hadde hun ved andres hjelp, som hadde set hennes ævner, nu nådd hit, og hun skulde gi stort løfte. Mellem publikum hviskedes mangehånde ting i den tid før tæppet gik op. Hun skulde ha været en skrækelig jæntunge og siden som voksen været forlovet med 6 personer på én gang og ha holdt det gående i et halvt år. Hun skulde være blet ledsaget ut av byen av politivakt, fordi den var i fullstændigt oprør for hennes skyll; det var mærkeligt at direktionen tillot en sådan person at træ op. Andre påstod det var ikke minste sanhed deri;

hun var, fra hun var 10 år, opdraget hos en stille præstefamilie i Bergens stift; hun var en dannet, ælskelig pike, de kjænte henne godt, hun måtte ha et makeløst talent; ti hun var så smuk.

Andre sat der, som visste bedre besked. Først den over hele landet velkjænte storhandler med fisk — Yngve Vold. Han var kommet her tilfældig på en forretningsrejse; man sa rigtignok, at den glødende Spanierinne med hvem han var gift, gjorde ham huset hjemme så hett, at han blot rejste for at avkjøle sig. Nu hadde han tat teatrets største loge alene og inbudt sine tilfældige bordfæller på hotellet til med ham at se på «noget allerbeldes noget». Han var i udmærket stemning, like til han fik se — var det også ham? — — i en loge i annen rad og med et helt skibsmannskap omkring sig, — nej! jo! — jo visst det var Gunnar Ask! Gunnar Ask, som ved morens penger var blet ejer og fører av «Den norske Grundlov», var på kryssningen ut av fjorden kommet til at sejle side om side med et skib som førte navnet: «Den danske Grundlov», og da Gunnar syntes at mærke at den vilde foran ham, kunde dog sådant aldeles ikke gå an; han satte alle de kluter på han ejde, det knaket i den gamle grunnlov, og følgen blev at han, for at knipe så længe og langt i vinden som bare muligt, satte skuten på grunn på et aldeles urimeligt sted. Nu lå han ufrivillig i byen, mens «Den norske Grundlov» blev lappet. Han hadde en dag i byen truffet Petra, som inbhæntet ham og var så inderlig god imot ham både da og siden, at han ikke alene glæmte sit nag, men kallte sig selv den største tosk som deres fælles fødeby nogensinne hadde utskibet, at han nogensinne kunde bilde sig in at ha fortjent en sådan jænte som Petra. Han hadde idag tat billet til forhøjet pris for hele sit skibsmannskap og sat med det stille forsæt at traktere det mellem hvær akt, og skibsmannskapet, som alle var fra Petras fødeby og velset i morens beværtning, dette jordens paradys, følte Petras ære at være deres, og sat og lovte hværandre at de skulde klappe, så folk aldrig hadde hørt make.

Men nede i parkettet så man provstens stive, tætte hår. Han sat rolig, han hadde fortrodd hennes sak til en

større. Ved siden av ham sat Signe, nu Signe Ødegård. Hennes mann, hun og Petra hadde just ændt en tre måneders utenlandsreise; hun så lykkelig ut, hun sat og smilte over til Ødegård; ti imellem dem sat en gammel kone med kridhvitt hår, der stod op om hennes brune ansigt som en krone. Hun var højere i sætet æn alle omsittende, hun såes fra hele huset, og snart var også alle kikkerter rettet på henne; ti man sa det var den unge skuespillerinnes mor. Hun der bar en manns navn, gjorde også nu et så vældigt intryk, at hun lyste fred over datteren. Et ungt folk er fullt av forventning; det ejer tro på grunnkraften i sin natur, og synet av denne mor vakte troen.

Selv så hun ingen eller intet; hvad det var for grejer, det hele, brød hun sig lite om; hun vilde blot være med for at se om folk var gode nok mot hennes datter eller ej.

Det gik in på tiden; snakket døde hen i spenning, som litt efter litt begynte at ta alle og at gjøre dem gode.

Et stærkt slag av pauker, trommer og horn på én gang begynte Ouverturen; «Axel og Valborg» av Adam Oehlenschläger skulde gå, og Petra hadde selv bedt om denne Ouverture. Hun sat bak en kulisse og hørte på. Men foran tæppet sat den lille del av hennes landsmenn som huset kunde rumme, i bæven for henne, som altid for den begynnelse hvor man venter noget dyrebart av sit eget at komme til åbenbaring. Det var som hvær av dem selv skulde til; i sådanne øjeblik stiger mange bønner, også fra hjærter som ellers sjælden ber.

Ouverturen sagtnet av, fred fallt over harmonierne, de smæltet efterhånden hen som i solskin. Ouverturen sluttet, bange stillhed intrådte.

Så gik tæppet op.

-

MINDRE FORTÆLLINGER

-

JÆRNBANEN OG KIRKEGARDEN

(1866)

FØRSTE KAPITEL

Knut Åkre var av en gammel familie i bygden, hvor den altid hadde stått i ry for sin oplysning og omsorg for det almene. Hans far hadde arbejdet sig frem til præst, men døde tidlig, og da enken var av bondefolk, blev barnene opdraget som bønder. Knut hadde altså kun fåt den undervisning som da gaves i almueskolerne, men farens bibliotek hadde tidlig git ham kjærlighed til kunnskaper. Denne var videre båret frem av hans ven Henrik Wergeland, som ofte besøkte ham og sendte ham bøker, frøsorter og mange råd. Ifølge et sådant stiftet Knut tidlig en forening, som i begynnelsen hadde høyst blandet formål, f. eks. «at opøve medlemmerne i talekunst samt grunnlovsfortolkning», men senere gik over til at bli et praktisk landhusholdningsselskap for det hele fogderi. Efter Wergelands råd stiftet han også et sognebibliotek og lot sin fars bøker være første gave dertil. Efter sammes råd fik han en søndagsskole i stand på sin gård for dem som måtte ville lære skrivning, regning og historie. Alt dette drog opmærksomheden hen på ham, så han kom in i formannskapet, hvor han snart blev ordfører. Her tok han sig videre av skolevæsenet, som han virkelig også fik i udmærket stand. Knut Åkre var en liten, rørig mann med små, snare øjne under et meget lurvet hår. Han hadde en storlæbet munn, som altid arbejdet, og en rad ypperlige tænder syntes at arbejdet med; ti det glinste i dem, mens ordene blev overbugget og spraket om som funker av en stor ild.

Blant de mange han hadde hjulpet frem til kunskap,

var hans nabo Lars Høgstad den fornemste. Lars var ikke synderlig yngre æn Knut, men langsommere utviklet. Da Knut gjerne måtte tale om det han læste og tænkte, fant han i Lars, der hadde et stille, alvorligt væsen, en god tilhører og litt efter litt en forstandig dommer. Forholdet blev snart sådant at Knut ikke gjerne la tilvegs med nogen sak, før Lars Høgstad var rådspurt, og fik saken der gjerne en praktisk ændring. Knut drog derfor naboen in i formannskapet, og efterhånden in i alt hvori han selv stod. De kjørte altid sammen til møterne, hvor Lars aldrig talte; men på vejen til og fra fik Knut hans mening at vite. De ansåes for uadskillelige.

* * *

En vakker høstdag var formannskapet samlet, for blant annet at overveje et forslag fra fogden om at selge præstegjællens kornmagasin og for kapitalen stifte en liten sparebank. Knut Åkre, ordføreren, vilde visst ha været med herpå, hvis han hadde stått frit i saken. Men dels var forslaget fra fogden, som Wergeland ikke likte, følgelig heller ikke Knut, dels var kornmagasinet oppbygd av Knuts mægtige farfar og skjænket til bygden. Det var ikke frit at han så en personlig fornærmelse i forslaget, hadde derfor ikke talt med nogen derom, ikke engang med Lars, og denne talte aldrig om noget som en annen ikke først hadde bragt på bane.

Som ordfører opläste Knut Åkre forslaget uten at føje nogen mening til. Men som hans vis var, så han bort på Lars, der gjerne stod eller sat litt avsides med et halmstrå mellom tænnene, det han altid fant sig når han kom i tale med en mann. Han brukte det enten til tannstikker, eller han lot det henge løst i den ene munnvik, mens han drejde det hurtigere eller langsommere, ettersom hans stemning var til. Med forundring så Knut at halmstrået gik meget hurtig. Han spurte raskt: «Tror du vi skal gå in på dette?» Lars svarte tørt: «Ja, jeg tror.» Hele formannskapet, som følte at Knut var av en ganske annen mening, studset og så på Lars, men denne sa intet videre, heller ikke blev mere spurt. Knut bøjde av til en annen sak, som om intet var forefalt. Først

mot slutten av møtet tok han saken atter op og spurte meget likegyldig, om man ikke skulde sende fogden det tilbake til nærmere overvejelse, da det visst ikke ramte bygdens mening; ti bygden hadde kornmagasinet kjær. Ingen svarte. Knut spurte om han skulde føre til protokols: Saken ansees ikke hensigtsmæssig. «Mot én stemme,» fjøde Lars til. «Mot to,» sa en annen straks, «mot tre,» en tredje, og føræn ordføreren visste av det, var der altså flertal for saken. Han blev så overrasket at han glæmte at sige imot, han førte til protokols og læste op med lav røst: «Saken instilles til antagelse. Møtet hævet.» Han var blussende rød i ansigtet, idet han rejste sig og la protokollen sammen, men tænkte ved sig selv, han skulde nok ta dette igjæn i repræsentantskapet! Ute på gården spænte han sin hæst for, og Lars kom og satte sig op hos ham. De talte om adskilligt på hjemvejen, men ikke om dette.

Dagen efter gik Knuts kone op til Lars's kone for at spørge om der var noget mellem mennene, ti Knut hadde været så underlig, da han kom hjem. Litt ovenfor husene møtte hun Lars's kone, som kom for at gjøre samme spørsmål, ti Lars hadde været så underlig. Hans kone var en stille, blufærdig ting, noget forskræmt, ikke av hård tale, men av taushed; ti Lars talte aldrig til henne, uten når hun hadde gjort noget galt, eller han frygtet hun skulde gjøre noget sådant. Knut Åkres kone talte derimot mere med sin mann, og især om formannskapet, fordi det på den senere tid tok hans tanker, arbeide og kjærlighed fra henne og barnene. Hun var skinsyk på det som på et fruentimmer, hun gråt om natten over formannskapet og skjændtes med ham om det om dagen. Men nætop derfor kunde hun intet sige nu, da han engang kom ulykkelig hjem derfra; ti straks følte hun sig meget ulykkeligere æn han, og måtte for sit liv få vite hvad det var. Da altså ikke Lars's kone visste det, måtte hun ut i bygden. Hun fik vite det og var naturligvis straks av sin manns mening og fant Lars ubegripelig, for ikke at sige ond. Men da hun lot mannen mærke det, følte hun, at ænnu var intet brutt mellem Lars og ham; tværtom, at han holdt av ham.

Repræsentantsamlingen kom. Lars Høgstad kjørte om morgenen in på Åkre, Knut kom ut og satte sig op. De hilstes som sædvanlig, talte vel noget mindre på henvejen, men ikke om saken. Møtet var fulltalligt, nogen hadde også infunnet sig for at høre på, hvilket Knut ikke likte; ti der var altså bragt gjæring in i bygden. Lars hadde fått sit halmstrå fat, stod ellers henne ved ovnen for at varme sig; ti høsten begynte at bli kold. Ordføreren læste forslaget op, meget dæmpet og forsigtig; han tilføjde at det kom fra fogden, som ikke plejde at være heldig. Bygningen var jo en gave, og gaver plejde man ikke at frabænde sig, aller minst når ingen trang stod for døren.

Lars, som aldrig før hadde talt i møterne, tok til alles forundring ordet. Han skalv i stemmen; om det var av hensyn til Knut Åkre eller av frygt for at tape, skal være usagt. Men hans grunner var gode og greie og av et samhold, en trausthed, som næppe før var hørt i disse møter. Og da grunnene alle var git, føjde han til: «Hvad angår, at forslaget er av fogden, så kommer dette ikke saken ved, likeså litt som hvem det er der engang har opført huset, eller på hvad måte det er blet kommunens.»

Knut Åkre var rød i ansigtet (han blev det let) og flyttet og flyttet, som hans vis var når han blev utålmodig; men ikke desto mindre svarte han med varsomhed og lav røst. Der var sparebanker nok i landet, mente han, og ganske nær herved, han vilde gjerne sige for nær herved. Men skulde ændelig en sådan oprettes, var der vel andre vejer at komme til den på æn over de døde mænns gaver og de levendes kjærlighed. Han var litt usikker i stemmen, da han sa dette, men tok sig igjæn, da han gik over til at tale om kornmagasinet som sådant og at bevise hvori dets gavn bestod. — Lars svarte ham grundig på det siste og føjde dernæst til: «Et og annet kan for resten gjøre mig tvilsom på, om denne bygd er til for de levendes skyll eller for de dødes. Ænvidere om det er en enkelt families kjærlighed og had som rår her, eller om det er det heles gagn.» — Hurtig svarte Knut: «Jeg vet ikke om den som nu taler, er den som minst har nytt godt av denne familie — både av

den som er død, og den som nu lever.» Det første sigtet til at Knuts mægtige farfar hadde i sin tid reddet gården for Lars's farfar, da denne på sine egne vegne var en liten rejse inne på tugthuset.

Halmstrået, som længe hadde gåt meget fort, gik nu med én gang rolig. «Jeg har ikke den vane overalt at ville tale om mig selv og min familie,» sa han og tok saken fat, rolig, overlegent, og gav en oversigt som han førte mot et bestemt mål. Knut tilstod sig selv, at han aldrig hadde set saken fra den vidde eller hørt sådanne grunner; han måtte uvilkårlig se op på ham. Lars stod høy, svær, med klarhed over den stærkmurede panne og i de dype øjne. Munnen var knap, halmstrået hang ænnu i munnviken og lekte; men en vældig styrke lå omkring. Han holdt hænderne på ryggen og stod bent op og ned, mens røsten gav denne dumpe klang fra dypet, som var han plantet i jorden. Knut så ham for første gang i sit liv og følte en angst ned i sit innerste; ti denne mann hadde altså alltid været ham overlegen! Han hadde tat alt Knut selv visste og fortalte, men hadde kastet vraket tilbake og beholdt hvad der hadde git denne skjulte, stærke vækst.

Knut hadde ammet ham og ælsket ham; det var blet en kjæmpe av ham, men som nu hadet Knut dypt, forfærdelig; han kunde ikke forklare sig hvorfor, men han følte det instinktmæssig, mens han så på ham, og herover glæmte han alt annet og fór op: «Men Lars, Lars, hvad i Herrens navn går der av dig?» Bevægelsen tok ham . . «dig som jeg har . . . du som har» . . han kunde ikke få et ord frem, han satte sig; men for at kjæmpe rørelsen ned som Lars ikke var værdig til at se, tok han sig sammen, slog i bordet og gnistret under det stærke, lurvede hår, som alltid hang ham ned i øjnene. Lars stod, som var han ikke blet avbrutt, vændte kun hodet til de andre, spørgende om dette skulde være slag i saken; ti i så fall behøvde man jo ikke længer at tale om den.

Denne ro holdt Knut ikke ut. «Hvad er det som er kommet in iblant os?» skrek han. «Vi som til idag kun har forhandlet i kjærlighed og iver, står tirret mot hverandre, som av en ond ånd,» og han så funklende op på

Lars. Denne svarte: «Du lægger nok selv ånden til, Knut; ti jeg har ikke talt om annet æn saken. Men denne er for dig kun det du selv vil; nu måtte vi prøve om kjærligheden og iveren består, når den en gang blir hvad vi vil.» — «Har jeg da vanskjøttet bygdens saker?» — Derpå svarte ingen. Dette gjorde Knut ondt, og han tilføjde: «Jeg visste virkelig ikke annet, æn at jeg har fåt adskilligt i stand — adskilligt som har været bygden til det gode; — — men kanskje jeg har bedraget mig.» Han var atter bevæget; ti det var en ildig natur som brøtes i mange stemninger, og bruddet med Lars smærtet ham, så han næppe kunde styre sig. Lars svarte: «Ja, jeg vet du tillægger dig selv æren for alt som her er gjort, og skulde man dømme efter hvem der har snakket mest i møterne, så har visst også du gjort det meste.» — «Slap det sådan ut!» ropte den annen og så skarpt på Lars; «det er du som har æren av det?» — «Siden vi ændelig skal tale om os selv,» sa Lars, «så blev nok hvær sak overvejet, før den kom hit.» — Her gjænvant den lille Knut Åkre sin raske tale: «Tag du æren i Guds navn, jeg skal nok leve den foruten; — der er andre ting som det er værre at tape!» — Lars bøjde sig uvilkårlig bort for hans blik, men sa, idet halmstrået gik meget fort: «Når jeg skal sige min mening, så er her ikke stort at ta ære for; — præst og skolelærere kan vel være fornøyd med hvad her er gjort, men almuen siger visst at bygden til idag bare har fåt større og større avgifter.» Her opstod en mumlen i forsamlingen, idet man flyttet og flyttet på sig. Lars fortsatte: «Vi har ændelig idag en sak fore som kunde bringe bygden litt in for alt det den har lagt ut; det er kanskje derfor den røjner slik motstand. Dette er en bygdesak til velfærd for alle, vi måtte dog vel kunne få den bort fra at være en familiesak.» — Folk så på hværandre, talte allerede halvhøyt, da en rejste sig for at gå hen til sin matniste, men slengte hen i det samme, at dette var det sanneste ord han her i forsamlingen hadde hørt på mange år. Nu rejste alle sig, samtalen blev almindelig, og Knut Åkre følte, der han sat, at saken var tapt, forfærdelig tapt, og han prøvde ikke

mere på at redde den. Ti han hadde noget av den natur man tillægger franskmændene: han var god til at gå på — både første, annen og tredje gang; men dårlig til at forsvare sig; ti hans følelser overvældet hans tanker.

Han begrep det ikke, han kunde ikke længer sitte, han overlot plassen til viceordføreren og gik; — det var ikke frit for at de andre lo.

Han var kommet til møtet sammen med Lars, men gik hjem alene, skjønt vejen var lang. Det var en kold høstdag, skarp og avblåst stod skogen, grågul marken, rim begynte hist og her at ligge efter i veikanten. Skuffelsen er en frygtelig kammerat, han følte sig så liten og forlatt, der han gik, men Lars stod for ham alle vegne, ragende til himmels i aftenslumringen som en kjæmpe. Det harmet ham at han skyllte sig selv, at dette var blet et hovedslag: ti han hadde sat for meget på en eneste liten sak. Men overraskelsen, smerten, vreden hadde vunnet på ham, — det brænte, suste, gråt og raste i ham ænnu. Han hørte vognrammel bakved sig, det var Lars som kom i skarpt trav med sin ypperlige hest, og kjørte forbi ham så det dundret på den hårde vej. Han så efter ham, som han sat der bredskuldret i vognen, mens hæsten raste på av hjæmlængsel, uten at Lars gjorde annet med den æn at la den ha slap tømme. Dette blev som et billede på hans kræfter; denne mann kjørte frem til målet! Selv følte han sig kastet ut av hans kjærre, der han piltet frem i høstkulden.

Hjemme på Åkre gik konen og væntet. Hun visste at et slag skulde stå, hun hadde aldrig i sit liv trodd Lars, og følte nu rædsel for ham. Det hadde ikke trøstet henne, at de hadde kjørt væk sammen, det vilde ikke engang trøste henne, om de kom hjem sammen. Men mørket fallt på, og de kom ikke. Hun stod i døren; ti vejen gik der forbi, hun gik nedover, og hun gik hjem igjæn, men ingen vogn. Ændelig hører hun det durer i den hårde vej, hjærtet slår så hurtig som vognehjulene går rundt, hun holder sig til dørkarmen og ser; vognen kommer, kun én sitter i; hun kjanner Lars, som ser og kjanner henne, men kjører forbi uten

at stanse: nu blev hun rædd tilgagns! Hun kjænte ikke benene under sig, hun vaklet in og sank ned på bænken under vinduet. Barnene blev bange og kom om henne, den minste spurte efter far; ti hun talte aldrig med dem om annet æn om ham. Det var sådant hjærtelag i ham, derfor ælsket hun ham, men nu var dette hjærtelag ikke hjemme hos dem, derimot ute i alt slags bestyr, hvor han selv blev ulykkelig og gjorde alle dem ulykkelige. Bare der ikke var hændt noget galt; ti Knut var så opfarende — hvorfor kom Lars alene? hvorfor stanste han ikke? — Skulde hun springe efter ham? Eller nedover mot mannen? Hun pintes, og barnene trængte på og spurte hvad det var. Men for dem vilde hun ikke være ved det, så hun rejste sig og sa at de måtte spise kvællsmaten alene, stelte så til rette og hjalp dem. Hun så alt i ett nedover vejen. Han kom ikke. Hun klødde av dem og la dem ned, og den minste læste sin aftenbøn, mens hun stod over ham. Hun bad selv så inderlig med i ordene som den spæde munn så trøstig sa foran, at hun ikke la mærke til skridtene utenfor. Knut stod i døren og så sin lille forsamling i bøn. Hun rejste sig op, alle ungerne ropte «far!» — men han satte sig straks ned og sa stille: «Å, lad ham sige den en gang til.» Moren gik bort til sengen igjæn, forat han ikke skulde se hennes ansigt så længe; ti det vilde ha været som at blande sig in i hans sorg, før han selv følte trang til at sige den. Den lille foldet hænderne over brystet, alle de andre med, og han fremsa:

Jeg er ænnu bare liden,
men jeg vokser nok med tiden
og blir både dygtig og stor
og til glæde for både far og mor,
når bare du, kjære, kjære Gud!
hjælper mig at holde dine bud.
Og nu skal vi alle huske Herren at love,
og så skal vi se til at sove!

Hvilken fred der fallt! Der var ikke et minut, før alle barnene sov i den som i Guds favn, men moren gik

tyst og satte maten frem for faren, som dog ikke kunde spise. Men da han hadde lagt sig, sa han: «Nu vil jeg herefter være hjemme.» Og hun bævet av glæde, der hun lå, uten at turde røbe sig, og hun takket Gud for alt som var skedd; ti hvad det æn var, så var det nu blet til det gode!

ANNET KAPITEL

Innen et år var Lars ordfører i formannskapet, formann i sparebanken, første forlikelseskommisær, kort alt som det var muligt at vælge ham til. I amtsformannskapet tidde han første året, men gjorde det annet, da han talte, samme opsigst som i formannskapet. Ti også her trådte han op i kamp med den som til da hadde været den rådende, sejret over hele linjen, og var siden selv den rådende. Derifra bar det in i stortinget, hvor hans ry var gåt forut, og hvor det derfor ikke fejlte på utæskning. Men der forblev han, skjønt stø og vægtig, altid tilbakeholdende. Han vilde ikke ha magt lenger æn han var kjænt mann, og ikke forspilde sin hærførerstilling hjemme ved et muligt nederlag ute.

Ti han hadde det godt hjemme. Når han stod ved kirkemuren om søndagen, og almuen seg forbi, hilsende og skottende, og den ene stanste efter den annen, for at få tale et par ord med ham, så kunde man sige at han styrte, der han stod, hele gjellet med et halmstrå; ti dette hang naturligvis i munnviken.

Han fortjente sin anseelse. Vejen de kom til kirken på, hadde han lagt, den nye kirke de stod ved, hadde han bygd; dette og meget mere var en frugt av den sparebanks arbejde som han selv hadde stiftet og selv styrte. Ti de midler den gav, blev videre gjort frugtbare, og præstegjullet blev av mange fremstillet som et eksempel for alle andre på selvstyrelse og god orden.

Knut Åkre hadde trukket sig rent tilbake. Først møtte han nogen ganger, da han blev enig med sig selv om at han skulde by sin tjeneste frem, selv om hans forfængelighed ikke lenger fant den behagelig. Ved det første forslag han gjorde, blev han således inviklet av

Lars, der vilde ha det fremstillet i alle sine følger, at Knut Åkre noget støtt sa: «Den gang Kolumbus opdaget Amerika, hadde han det ikke indelt i præstegjæll og provstier — sådant kom efter hvært;» hvorfor Lars i sit svar sammenholdt Amerikas opdagelse med Knuts forslag — det handlet for resten om midler til et forbedret fjøsstel — og siden blev Knut dem imellem aldrig kallt annet æn «Amerikas opdagelse». Så tænkte Knut at der man ingen nytte længer kunde gjøre, skulde man ikke arbejde, og tok ikke senere mot valg.

Men virksom var han, og for dog at ha noget, utvidet han sin søndagsskole og satte den ved små bidrag av de søkende i forbindelse med missjonssaken, for hvilken han snart blev midtpunkt og leder i denne som de omkringliggende egne. Lars Høgstad bemærket hertil, at dersom Knut Åkre skulde samle penger til noget, så visste han forut at det måtte ligge tusen mil borte.

Der var for resten intet usams dem imellem. De omgikkes ikke mere, men de både hilste på og talte med hværandre. Knut følte altid en liten smærte, blot han husket ham, men kjæmpet den ned og sa sig selv, at det var gåt som det skulde gå. I et stort bryllup mange år efter, hvor de begge var tilstede, og også begge litt muntre, steg han op på en stol og utbragte en skål for præstegjællets ordfører og amtets første stortingsmann! Han talte, til han blev bevæget, og da som sædvanlig overmåde smukt. Man fant dette hæderlig gjort av ham, og Lars kom bort til ham og var usikker i blikket, da han sa at han hadde ham at takke for meget av det han visste og var. Næste formannskapsvalg blev Knut Åkre atter formann!

Men hadde Lars Høgstad visst hvad nu fulgte, så hadde han ikke gjort ham til det. Enhvær ting sker til sin tid, siger et ordsprog, og nætop som Knut Åkre kom in igjæn i formannskapet, truedes bygdens beste menn med at gå til grunne i en spekulationsfeber som længe hadde raset, men nu først begynte at kræve sine offere. Man sa at Lars Høgstad hadde fremkallt denne store ulykke; ti han hadde vænnet bygden til at spekulere. Fra formannskapet var skillingssyken kommet ut-

over; ti formannskapet selv var bygdens første spekulant. Alle, til den tyveårige løskar, vilde nu ved en handel få daleren til at bli ti; en overordentlig gjærrighed i begynnelsen, for at komme til at samle, avløstes av en overordentlig flothed til slut. Og da alles sinn kun var rettet på penger, var der samtidig utviklet en mistænk-somhed, en ufordragelighed, et rethaveri, som gik op i processer og had. Også her anførte formannskapet, sa man; ti noget av det første Lars som ordfører hadde gjort, var at anlægge proces mot den gamle, ærværdige præst angående tvilsomme rettigheter. Præsten hadde tapt, men hadde også straks tat avsked. Somme hadde den gang rost dette, andre hadde dadlet det; til et slemt eksempel var det blet. Nu kom følgerne av hans styresæt igjæn i form av tap for hvær enkelt storkar i bygden, og da slog stemningen hvasst om! Motstanden fik også straks en ordfører; ti Knut Åkre var kommet in i formannskapet — der inført av Lars selv!

Kampen begynte straks. Alle hine unge som Knut Åkre i sin tid hadde git undervisning, var nu voksne menn og bygdens mest oplyste, inne i alle forretninger og offentlige forhold; — det var med dem han skulde kjæmpe, og de bar ondt til Lars fra deres ungdom. Når han om kvællen efter en av disse stormende forhand-linger stod på trappen foran sit hus og så ut over bygden, gik der som en fjærn, truende torden op til ham fra de store gårder som nu lå i uvejret. Han visste, at den dag de røk overænde, væltet sparebanken og han selv, og hele hans lange gjærning vilde samle sig i en forbannelse over ham!

I disse fortvilelsens kampdager kom en jærnbane-kom-missjon, som skulde utstikke linje for en ny jærnbane, en aften til Høgstad, den første gård ved inkjørslen til bygden. Ved at tale med dem om kvællen hørte Lars, at der var spørsmål om at få linjen lagt enten her eller gjænnem en dal, likeløpende med denne.

Med lynets glimt fór det gjænnem hans ånd, at kunde han få linjen herigjænnem, steg alle ejendommer, og han selv vilde ikke alene være frælst, men hans anseelse plan-tet ned i den sildigste slægt! Han kunde ikke sove den

nat, det lyste og glimtet for hans øjne, det var undertiden som hørte han jærnbanelen gå! Den næste dag var han selv med kommissjonens medlemmer for at undersøke egnen; hans hest førte dem, og til hans gård vændte de tilbake. Dagen derefter tok de in i sidedalen, han var ænnu med, og han førte dem atter tilbake. Hele Høgstad var oplyst, da de kom hjem; bygdens beste menn var inbuddt for at delta i et dundrende lag for kommissjonen; det varte til næste morgen. Men intet nytt; ti jo nærmere man kom det ændelige utfall, desto klarere viste det sig at jærnbanelen ikke uten stor bekostning kunde gå her. Inkjørselen var trang, nemlig gjennem en fjællkløft, og i det samme man svingte in i bygden, svingte også den svære elv således til, at enten måtte jærnbanelen gjøre det samme tværsving langs fjælllet, som vejen nu gjorde, og derved komme meget for højt og gå to ganger over elven, — eller også måtte den gå like frem, og da over den gamle, nu nedlagte kirkegård! Men det var ikke længe siden at kirken var flyttet, og de siste lik nedlagt på kirkegården.

Stod det bare på den stump gamle kirkegård, tænkte Lars, om den store velsignelse skulde gå in i bygden eller ej, da måtte han sette sit navn og sin arbeidskraft på at få denne hindring av vejen! Han foretok straks en rejse til præst og provst, videre til stiftsdirektionen og departementet; han talte og forhandlet, han hadde skaffet sig alle mulige oplysninger om de uhyre fordele på den ene side, om bygdens stemning på den annen, og opnådde virkelig at få alle parter med. Der blev lovet ham, at ved omflytning av en del lik ned til den nye kirkegård måtte hindringen ansees fjærnet, og kongelig bestemmelse opnåes for at kirkegården kunde tages til jærnbanelinje. Der sagdes ham, at han blot behøvde at sette saken i gang i formannskapet.

Bygden var kommet i samme bevægelse som han selv; ti den spekulationens ånd som i mange år hadde været bygdens eneste, blev som ellevill av jubel. Der taltes ikke om, der tænktes ikke på annet æn Lars's rejse og dens mulige utfall. Da han kom igjen med de ypperligste utsagn, gjorde man stor stas for ham; der blev

sunget viser til hans pris; ja om i de dager de største gårder hadde ramlet overende, den ene efter den annen, så hadde intet menneske lagt merke dertil; spekulationsfeberen var avløst av jernbanefeberen!

Formannskapet forsamlet sig; underdanigst andragende blev forelagt om, at den gamle kirkegård måtte utlægges til jernbanelinje. Det blev enstemmig vedtat, ja det var på tale at votere Lars en taksigelse og en kaffekanne i form av et lokomotiv. Men man mente at det var best at vente, til det hele var fullbragt. Saken kom tilbake fra stiftsdirektionen, som vilde ha en fortegnelse over hvært lik som måtte flyttes. Præsten gav på foranledning en sådan liste, men istedenfor at sende den direkte, hadde han sine grunner for at sende den gjennem formannskapet. Et av medlemmerne bragte den med til deres neste møte. Her åpnet Lars som ordfører omslaget og læste listen op.

Nu hændte det sig, at det første lik som skulde flyttes, var Lars's egen farfar! Det gøs litt i forsamlingen; Lars selv studset, men læste dog videre. Nu hændte det sig at det annet lik var Knut Åkres farfar; ti disse to var døde straks efter hverandre. Knut Åkre sprang op fra sit sæte, Lars stanste, alle så op med forfærdelse; ti gamle Knut Åkre hadde været bygdens velgjører og dens mest ælskede mann i uminnelige tider. Der blev et ophold som varte minutter. Ændelig rømte Lars sig og læste videre. Men det blev værre, jo lenger listen skred frem; ti desto nærmere kom den deres egen tid, desto kjærere blev de døde. Da han ændte, spurte Knut Åkre stille, om ikke de andre syntes som han, at der sat spøkelser omkring dem. Det var nætop blet skymt i stuen, og skjönt de var voksne menn og sat flere sammen, var det ikke frit at de følte sig rædde. Lars tok en fyrstikbunt op av lommen og tændte lys, idet han noget tørt sa, at dette var jo ikke mere æn hvad de visste før. «Jo,» sa Knut, idet han gik op og ned ad gulvet; «dette er mere æn jeg før visste. Nu begynner jeg tro at selv jernbaner kan kjøpes for dyrt.» Det gav som et sætt i de andre, og Knut sa at saken måtte tages op igjen; han fremsatte derom for-

slag. «I den ophisselse som her har været,» sa han, «er også jærnbansens nytte betydelig blet overvurdert; ti dersom jærnbanen ikke kommer til at gå gjennem bygden, må der lægges station ved begge dens ændepunkter; ti det er altid bryssommere at kjøre dit æn om vi hadde stationen midt iblant os, det er sant; men så forfærdeligt er det dog ikke, at man for den saks skyll behøver at krænke de dødes ro.» — Knut var av dem som, når der kom fart i hans tanker, fik udmærkede grunne til forærings, han hadde ikke et minut i forvejen visst hvad han her sa, men det slog alle. Lars følte stillingens fare og tænkte det var best at være forsiktig, og gik derfor tilsyneladende in på Knuts forslag; ti sådanne følelser er altid værst i begynnelsen, tænkte han; man får utsætte.

Men her hadde han forregnet sig. Ti i bestandig større og større bølger gik rædselen for at røre ved deres slægtningers lik ut over bygden; hvad ingen hadde tænkt på, så længe saken var almindelig, blev til et dypt spørsmål da det viste sig at røre dem selv. Kvinnerne kom især i bevægelse, og ved tingstuen var der sort av folk den dag de hadde deres næste møte. Det var en varm sommerdag, vinduerne blev tat ut, og der stod likeså mange utenfor som innenfor. Alle følte, at idag vilde stå et stort slag.

Lars kom kjørende med sin smukke hæst, hilst av alle; han så sig rolig og sikker omkring, det hele syntes ikke på nogen måte at overraske ham. Han satte sig nærmest ved vinduet, halmstrået var funnet, og det var ikke frit at et smil spilte op over hans kloke ansigt, da han så Knut Åkre rejse sig for at føre ordet for alle de døde henne på Høgstad gamle kirkegård.

Men Knut Åkre begynte ikke med kirkegården. Han begynte med en nøjere utvikling av, at fordelene ved jærnbanen gjennem bygden var blet overvurdert i al denne ståbej. Han førte bevis, idet han hadde fåt alle gårders avstande fra nærmeste station utregnet, og så spurte han: «Hvorfor er der gjort så meget væsen av denne jærnbane, når det ikke er for bygdens skyll?» Jo, det skulde han nok fortælle: Der var dem som

hadde bragt sådan forstyrrelse i stand, at der måtte en ænnu større til for at få hin glæmt. Der var ænvidere dem som i den første opbrusning vilde få sine gårder og grejer solgt til fremmede, som var dumme nok til at kjøpe; det var en skammelig spekulation, som ikke alene de levende, men de døde skulde tjene! — Virkningen av hans optræden var meget betydelig. Men Lars hadde nu engang besluttet at bevare sin ro, der komme hvad der vilde. Han svarte derfor smilende, at han visste ikke bedre æn at Knut Åkre selv hadde været ivrig for jærnbanen, og der var visst ingen som beskyllte ham for at forstå sig på spekulation. (Man lo så småt.) Knut hadde intet hat imot, at likene av almindelige folk blev flyttet for jærnbanens skyll; men da hans egen farfar skulde flyttes, blev det pludselig til en velfærdssak for hele bygden! — Mere sa han ikke, men så småleende hen på Knut, hvad også flere gjorde. Knut Åkre overrasket imidlertid både ham og de andre ved at svare: «Jeg tilstår det: jeg forstod ikke saken før den rørte ved min slægtsfølelse; det er muligt at dette er en skam, men så er det da virkelig en større skam ikke at forstå den ænda — sådan som tilfældet er med Lars! Aldrig,» føjde han til, «har dennes lune været mere på urette sted; ti for folk med almindelig følelse var dog saken virkelig oprørende.» — «Det er kommet svært nylig på med denne følelse,» svarte Lars, «så vi får håbe den også snart går over igjæn. Kanske det hjælper at tænke litt på, hvad præst, provst, stiftsdirektion, ingeniører og regjering alle vil sige, når vi først enstemmig får saken i gang og så baktefter kommer og ber om at få den stanset? — Når vi først jubler og synger viser, og så gråter og holder liktaler? — Dersom de ikke siger at vi er blet gale her i bygden, så må de i alle fall sige vi er blet litt underlige på de siste dager.» — «Ja, det vet Gud, at de må sige,» svarte Knut; «vi er blet meget underlige på de siste dager, så det var på tid vi vændte om igjæn. Det er virkelig kommet vidt, når vi skal grave, du din og jeg min farfar op, for at skaffe jærnbanevej — når vi skal kaste de dødes hvilested om, for at få vore lass lettere frem. Ti er dette ikke det samme

som at rote i vor kirkegård for at få den til at gi mat? Hvad der er gravet ned i Jesu navn, graver vi op igjæn i pengenes, i Moloks navn, — det er ikke stort likere æn at æte sine forfædres ben.» Lars sa tørt: «Så er naturens gang.» — «Ja, planternes og dyrenes.» — «Er vi ikke dyr, vi da?» — «Jo, men også den levende Guds børn som har begravet vore døde i troen på ham: det er ham som skal vække dem, og ikke vi.» — «Å, du prater! Må vi så ikke grave dem op igjæn allikevel, når turen engang kommer til dem? Hvad ondt er der i, at det sker nogen år før?» — «Det skal jeg sige dig! Det som er født av dem, ånder ænnu, det som de har bygd, står ænnu, det som de har ælsket, lært og lidt for, det lever om os og i os, og skulde vi så ikke la dem selv hvile med fred?» — «Jeg kan høre du nu tænker på din farfar,» svarte Lars, «ti du blir så varm. Men da må jeg sige, at det var på tide bygden engang fik fred for ham. Ti han tok stor nok plass, mens han levde; det var derfor ikke værdt han lå i vejen nu, da han er død. Skulde hans lik hindre en velsignelse for bygden som vilde række ned i hundre led, så må man rigtignok sige, at av alle dem som her er født, har han været til største skade.»

Knut Åkre kastet det lurvede hår op, hans øjne funket, hele karen så ut som en spænt stålfjær. — «Hvordan det er med den velsignelse du taler om, har jeg allerede vist. Den er av samme art som al annen du har forsynt bygden med, nemlig av en tvilsom art. Ti vel har du skaffet os en ny kirke, men også en ny ånd til at fylle den med — og det er ikke kjærlighedens. Vel har du skaffet os nye vejer — men også nye vejer til fordærvelse, som nu tydelig kan sees i manges ulykke. Vel har du minket vore avgifter til det offentlige, men så har du forøket dem vi har til os selv; processer, væksler og fallitter er ingen frugtbar gave til en bygd. Og du tør skjæmme den mann i hans grav som hele bygden velsigner? Du tør sige han ligger i vejen for os... ja, for dig ligger han nok i vejen, det sees nu; ti over den grav skal du falle! Den ånd som har hersket over dig,

og til idag over os, er ikke født til at herske, men kun til at træle. Kirkegården skal nok få ligge i fred . . . kun får den idag én grav til, nemlig for din anseelse i bygden, som nu der skal jordfæstes.»

Lars Høgstad rejste sig, hvid som et laken; han åpnede munnen uten at få ord frem, og halmstrået fallt. Efter tre, fire forgjæves forsøk på at finne det igjæn og på at tale, brøt det ut som en vulkan: «Er dette takken for alt mit slit og slæp! En slik kvinnfolkprædikant skal kunne rå, — ja, gid så djævelen være eders ordfører, om jeg nogensinne sætter min fot her mere! Jeg har holdt det sammen til idag, alt eders skrap, og efter mig vil det falle i tusen stumper, men lad det nu ramle — her er protokollen!» Han slengte den henad bordet. — «Tvi være over en slik forsamling av kjærringer og unger!» Han slog i bordet. — «Tvi over hele bygden, at den kan se en mann bli lønnet, som nu jeg!» — Han slog én gang til, så platen på det store tingbord hoppet, og blækhuset ned på gulvet med alt sit inhold, for at vise for kommende slægter den flæk hvor Lars Høgstad fallt overænde med hele sin klokskap, sit herredømme og sit tålmod!

Han fór på døren, og en stund efter var han av gårde. Den hele forsamling stod ænnu ganske stille; ti hans stemmes og vredes vælde hadde skræmt dem — intil Knut Åkre, huskende de ord han selv hadde fåt den gang han fallt, med muntert ansigt og Lars's stemme sa: «Skal dette være slag i saken» — og den hele forsamling brøt ut i en uhyre jubel! Det alvorlige møte slog med én gang over i latter og tale og høy glæde; ti få gik, de tilbakeblevne fik drikkevarer frem til sin mat og holdt en tordnende kvæll ovenpå en lynende dag. De følte sig lykkelige og selvstændige som i gamle tider, før Lars's bydende ånd hadde skræmt sinnene ned i taus lydighed. De drak skåler for sin frihed, de sang, ja tilsist danset de, Knut Åkre med viceordføreren først, og hele forsamlingen efter, gutter og jænter med — og ungerne ropte hurra utenfor, for slikt spir hadde de aldrig før set!

TREDJE KAPITEL

Lars gik omkring i de store stuer på Høgstad uten et ords lyd. Konen som ælsket ham, men altid i frygt og bæven, turde ikke engang vise sig. Gårdsstellet, huset måtte trives som det kunde, derimot vokste der op en mangfoldighed av brev, som fór frem og tilbake mellem Høgstad og bygden, Høgstad og posten; ti han hadde krav på formannskapet, fik dem ikke godkjænt og anla proces — på sparebanken, fik dem atter ikke godkjænt og anla atter proces; av yttringer i korrespondancen herover tok han forargelse og anla proces, nu mot formannskapets ordfører, nu mot sparebankens formann. Samtidig stod forfærdelige artikler i bladene som efter rygtet skrev sig fra ham, og som satte stor splid i bygden og rejste nabo mot nabo. Undertiden var han borte hele uker, ingen visste hvor, og når han så kom igjen, levde han innestengt som før. Ved kirken var han ikke set siden det store optrin i representantskapet.

Da kom posten en lørdagskvæll med den tidende at jærnbanelinjen skulde gå frem gjennem bygden allikevel, og over den gamle kirkegård! Det slog ned som lynild i alle hus. Formannskapets enstemmige optræden hadde været forgjæves, Lars Høgstads anseelse hadde været sterkere. Dette hadde hans rejser betydd, dette hadde han utrettet! Det var uvilkårligt at beundringen over mannen og hans seige utholdenhet måtte dæmpe misnøjen med at ha tapt. Og jo mere man talte derom, desto bedre fant man sig til rette deri; ti det skedde har altid grunner i sig selv, som man litt om litt blir nødt til at finne frem, når det nu engang ikke kan være anderledes. Man samledes ved kirken dagen efter, og man kunde ikke annet, man måtte le når man traf hværandre. Og just som den hele almue, ung og gammel, menn som kvinner, ja barnene, alle talte om Lars Høgstad, hans ævner, hans hårde vilje, hans store inflydelse — kom han selv kjørende med hele sit hus i fire vogner efter hværandre! Det var to år siden han sist hadde været der! Han steg av, og gik frem gjennem

mængden, idet alle som én uvægerlig gav hilsen, men han så ikke til side og besvarte ikke en eneste. Hans lille kone gik blek som døden efter ham. Inne i kirken blev forundringen så stor, at efter hvært som man så ham, holdt man op at synge og bare så på ham. Knut Åkre, som sat i sin stol foran Lars's, mærket der var noget på færde, og da han intet forunderligt så foran sig, vændte han sig om. Han så Lars, som sat nedlutet over salmeboken, letende efter verset.

Han hadde ikke set ham siden hin kvæll i møtet, og sådan forvandling hadde han aldrig tænkt sig mulig. Ti dette var ingen sejrherre! Det tynne, bløte hår var sterkt fallt av, ansigtet magert og sammenbitt, øjnene hule og hete, kjæmpehalsen svunnet in til skrukker og sener. Han forstod i et øjeblik hvad denne mann hadde gjennemgått, grepes av en pludselig og sterk medlidenhed, ja følte noget av den gamle kjærlighed til ham. Han bad for ham til Gud og tok det bestemte løfte at søke ham efter gudstjenesten; men Lars var tat bort forinnen. Knut vilde ænnu samme kvæll gå op til ham. Konen holdt ham imidlertid tilbake; Lars er av dem, sa hun, som næppe kan bære taknemlighetsgjæll: hold dig borte, til han likesom selv kan gjøre dig en tjeneste, og da kanskje også selv kommel!

Men han kom ikke. Han viste sig en og annen gang ved kirken, men ellers ingensteds og omgikkes ingen. Derimot tok han sig nu av sin gård og hele øvrige bedrift med en sådan voldsomhed, som om han i ett år vilde gjøre godt hvad han hadde forsømt i mange; der var også dem som sa at det trængtes.

Jærnbaneanbejderne i dalen begynte meget snart. Da linjen skulde gå like forbi hans gård, rev han ned den del av hovedbygningen som vændte ut mot banen, for at bygge op en stor og smuk altan; ti gården skulde dog sees. Man holdt just på hermed, da skinnerne blev foreløbig nedlagt for grus- og tømmerføring på banen, og et lite lokomotiv blev kjørt op. Det var en vakker høstkvæll at de første grusvogner skulde drages nedover. Lars stod på sin trap for at høre det første signal og se den første røksøjle; alle gårdens folk stod omkring

trappen. Han så ut over bygden, som lå i fallende sol, og han følte man måtte huske ham, så længe et træn bruste frem gjennem den frugtbare dal. Der gled tilgivelse in i hans sjæl. Han så mot kirkegården, hvorav en del stod igjæn med kors der nejde mot jorden, men en del var nu jærnbanevej; han vilde just klare sig hvad han følte: da pep det første signal, en stund efter kom toget langsomt arbeidende, røken slog op, blandet med gnister, ti det var furuved man brænte; vinden gik imot gården, så de derhenne snart stod i en tæt røk; men efter hvært som denne drog væk, så han toget arbeide ned over dalen som en stærk vilje.

Han var tilfreds og gik in som fra et dagværk. Hans farfars billede stod for ham i denne stund. Farfaren hadde hævet slægten fra usselhed til velstand; en del av hans medborgerlige ære var strøket med, det var sant, men frem var han kommet! Hans fejl var datidens fejl; de fantes på de usikre grænser av datidens moralske begreper; enhvær tid har sine usikre grænseskjel, og sine offre for at få dem sikke.

Hæder over ham i hans grav; ti han hadde lidt og arbeidet! Fred være med ham, det måtte være godt at få hvile til slut! Men han fik jo ikke hvile for sønnesønnens uhyre ærgjærrighed; han var jo nu kastet op sammen med sten og grus — sladder! han måtte just smile dertil, at sønnesønnens arbeide gik hen over hans hode.

Under disse tanker var han avklædd og i seng. Farfarens billede gled atter frem. Det var nu strængere. Trætheden gjør os svakere, og Lars gjorde sig nu bebrejdelser. Men han forsvarte sig også. Hvad vilde hans farfar ha? Nu måtte han dog være tilfreds; ti slægtens ære bruste frem over hans grav; hvem annen hadde en sådan hovedstav . . . ? Men hvad var dog dette? Disse to uhyre ildøjne og det fræsende, susende, det er jo ikke lokomotivet lenger; ti det bøjer bort fra banen. Det kommer fra kirkegården og like mot huset i en uhyre rækkefølge. Ildøjnene er farfarens, og det tog bakefter er alle de døde. Det går bestandig frem mot gården,

larmende, brakende, lysende. Vinduet brænnar alt i gjænskinnet av de dødes øjne han tok sig sammen med voldsom kraft, ti det var en drøm, naturligvis, bare drøm, vønt dog, til jeg blir våken! Se så: nu er jeg våken, kom nu, I stakkarer! Og se: de kom virkelig, fra kirkegården, kastende banen, skinnerne, lokomotiv og tog, så det med stort drøn sank i Jorden. Der blev græsvoll med kors og graver som før, og ganske stillt. Men store som kjæmper kom de selv, og salmen: Lad de døde ha ro! gik foran dem; han kjænte den; ti den hadde nu i alle disse år daglig sust gjennem hans sjæl, nu kom den for at bli hans liksang; ti dette var døden og dødens syner. Sveden perlet frem over hele legemet; ti nærmere og nærmere . . og se der på ruten, der lå de nu, og han hørte sit navn. Forfærdelsens magt grep ham, han kjæmpet for at få skrike; ti det vilde kvæle ham; en død, kold hånd tok alt i hans strupe, da han nætop fik målet op i et hvinende: Hjælp mig! — og vågnet. Vinduet var knust utenfra, så stumperne var fløjet hen i sengen til ham, han op, der stod en i det sprængte vindu, og omkring ham røk og ildsluer: «Gården brænder, Lars! Nu skal vi hjelpe dig ut!» Det var Knut Åkre.

Da han atter sanset sig, lå han ute i en skarp vind som isnet hans lemmer. Der var ikke et menneske hos ham; han så gården brænne til venstre, rundt om ham græsset og rautet hans buskap, sauene trykket hinannen i en rædd flokk, saker lå sløngt hen, og da han skulde se til, sat der dog også et menneske tætt ved ham på en tue og gråt. Det var hans hustru. Han kallte på henne. Hun fór sammen: «Herre Jesus være takk, at du lever!» Hun kom hen til ham og satte sig, eller rettere fallt sammen like foran ham: «Å Gud, å Gud! nu har vi fått nok av den jærnbannen!» — «Jærnbannen?» spurte han; men han hadde ikke uttalt, før en forståelsens gysning gjennemfør ham; ti det var naturligvis gnister av lokomotivet som var fallt ned i høvelspånen foran den nye sidevægg. Han blev sittende stum og hensunken, konen turde ikke tale, men forsøkte at finne

klær til ham; ti det hun hadde bredd over ham, mens han lå, var nu fallt av. Han tok hennes omsorg i taushed, men som hun lå foran ham på knæ for at bre over hans ben på ny, la han hånden på hennes hode. Hun fallt straks med ansigtet i hans fang og gråt højt. Der var jo blet lagt mærke til henne. Men Lars forstod henne og sa: «Du er den eneste ven jeg har.» Skulde det også koste gården at få høre dette, så kunde det være det samme; ti hun blev så glad at hun fik mot, og da sa hun, idet hun rejste sig og så ydmyg på ham: «For der er ingen annen som forstår dig æn jeg.» Da smæltet et hårdt hjerte; tårene rant ham over kinnerne, mens han holdt sin bustrus hånd.

Nu talte han med henne som med sin sjæl. Nu fik han også høre hennes mening. De talte videre om hvordan alt dette var gåt til, eller rettere, han tidde, men hun fortalte. Knut Åkre hadde været den første som hadde set branden, hadde vækket sine folk, sendt jænterne ut over bygden, men var selv kommet med sine gutter og hæster til brandstedet, hvor alle sov. Han hadde siden styret slukningen og bærgningen, og Lars hadde han selv draget ut av den brænnende stue og bragt hit til venstre, hvorfra vinden stod — hit ut på kirkegården.

Og som de talte herom, kom en raskt kjørende op over vejen, bøjde av mot kirkegården, hvor han steg av. Det var Knut, som hadde været hjemme efter sin kirkevogn, den samme hvori de så mangel gang hadde kjørt sammen til og fra formannskapet. Nu skulde Lars sette sig op hos ham og kjøre hjem med ham. De gav hverandre hånden, den ene sittende, den annen stående; «nu får du komme med,» sa Knut. Uten at svare rejste den annen sig, de gik side om side bort til vognen, Lars blev hjulpet op, Knut satte sig hos ham. Hvad de talte om, mens de kjørte, eller siden i det lille kammers på Åkre, hvor de var til ut på morgenen næste dag, er ikke blet kjent. Men fra den dag var de uadskillelige som før.

Så snart ulykken rammer en mann, skjønner alle hvad han er værd. Derfor påtok bygden sig at opføre Lars

Høgstads hus, større og staseligere æn noget annet i dalen. Han blev atter ordfører, men med Knut Åkre ved sin side; Knuts ånd og hjærtelag blev aldrig overset, — og fra den dag gik intet i stykker.

BLAKKEN

(1868)

Bjørgan var fordum præstegård i Kvikne præstegjæll i Dovrekjæden. Gården ligger højt oppe, ganske for sig selv; jeg stod som liten gut på bordet i dagligstuen og så ned i dalen med længsel efter dem, som der om vinteren rænte på skøjter langs elven eller om sommeren lekte på vollen. Bjørgan lå så højt at der ikke vokste korn, hvorfor gården også nu er solgt til en Schweizer, og præstegård kjøpt i dalen, hvor det dog er litt likere. Vinterens komme på Bjørgan var sørgelig tidlig! En aker som far i en varm og tidlig vår forsøksvis hadde tilsådd, lå en morgen gjæmt av sne; det slagne høy kunde få en snebyge istedenfor et regnskyll, og når nu vinteren vokste! Kulden blev sådan at jeg ikke turde ta i gatedørens dørklinke, fordi fingrene sved på jærnet. Min far, der var barnefødt i Land ved Randsfjorden og således ret hærdet, måtte dog ofte kjøre med maske for ansigtet til det fjærne anneks. Det knirket og skrek i vejene, når en kom gående, og kom flere, blev det til skjærende larm. Sneen lå ofte jævnhøj med annet stokværk i den svære bygning, mindre uthus snedde helt ned, bakker, busker og gjærder utjævnedes, et snehav bredte sig med topper av høje bjørketrær, svømmende og i bølging efter stormen, der hist hadde hulet, her sammenjaget. Jeg stod på bordet og så skiløpere fare nedover fra os mot dalen, jeg så Finner komme med sine rendyr fra Rørosskogen susende nedover fjællene og opover igjæn til os. Pulkene slang av og til, og jeg glæmmer aldrig når toget ændelig holdt på tunet, og en skinnball krøp ut av hvær pulk, og var et lite travelt, fornøjet menneske, som solgte rendyrkjøtt.

Kviknedølen skal i senere tider ha vokset frem til et

oplyst, fermt folk; men den gang var Kvikne kall et av de mest ille omtalte i landet. For ikke så langt tilbake hadde en prest måttet føre pistoler med til kirken, en annen kom hjem fra sin kirketur og fant alt sit bohove knust eller ituslitt av menn som hadde været sværtet i ansigtet, og næsten hadde skræmt livet av hans hustru, der var ene hjemme. Den siste prest hadde flygtet derfra og bestemt nægtet at vandre tilbake. Kallet hadde været præstløst i mange år, da far — kan-ske netop derfor — fik det; ti man trodde ham istand til at andøve en båt i storm.

Jeg husker ænnu tydelig hvorledes jeg en lørdags-morgen på alle fire holdt på at klyve op ad trappen til kontoret, fordi den var islagt efter vaskingen, og var ikke kommet mange steg, da et brak og brott oppe fra kontoret jog mig forfærdet ned igjæn. Ti deroppe hadde bygdens kjæmpe påtat sig at ville lære den gjæn-stridige prest folkets skik, men fant til sin skræk at præsten først vilde lære ham sin. Han kom således ut av døren, at han lot sig falle trapperne helt ned, samlet der sine forskjellige lemmer, og fant gatedøren i fire byks. Folket i Kvikne visste ikke bedre, æn at præsten gav dem de love som kom fra stortinget. De vilde således forby ham at gjænnemføre skoleloven; de unsa min far, de samlet sig mannstærke i skoleformann-skapet for at hindre forretningen med vold. Tross mors instændige bønner hadde han tat derhen, og da ingen våget at hjelpe ham med skoledistrikternes indeling o. s. v., gjorde han det selv efter beste skjøn under mængdens truende torden; men da han med protokollen under armen gik ut, veg de, og ingen rørte ham. Man tænke sig min mors jubel, da hun så ham komme kjø-rende, rolig som altid.

I disse forhold og omgivelser fødtes Blakken! Hans mor var en stor, rød hoppe fra Gudbrandsdalen, alles fryd som så henne; hans far var en galning av en sort fjordhæst, som på et fremmed sted hvor de drog sorg-løse forbi med hoppen, brøt skrikende ut av skogen, og over gjærder og grøfter kom og tok hvad hans var, med kjærlighedens ret. Om Blakken sagdes tidlig: Denne

blir den stærkeste hest noget menneske har set her nordpå, og så opvant som jeg var med historier om kjæmper og slagsmål, så jeg på det lille føll som på en begavet kammerat. Han var ellers ikke altid god mot mig; jeg bærer ænnu et arr over det højre øje efter hans hov; men like tro fulgte jeg med hoppen og føllet, sov med dem på marken og trillet mig imellem hoppens ben, når den spiste. Men engang hadde jeg fulgt for langt. Dagen hadde været varm, jeg var sovnet av inne i en åpentstående skoglade, hvor vi vel alle hadde søkt skygge; hoppen og føllet var gåt videre, men jeg var blet liggende. Det var sent på dag, da de som hadde ropt og søkt forgjæves, kom hjem med den tidende at jeg ikke var til at finne. Man tænke sig mine forældres skræk, — alle ut at søke, mark og skog blev gjennem-ropt, bækkene, styrtningerne undersøkt — intil ændelig en hører et barn gråte inne i laden, og opdager mig sittende i højet. Jeg var så forskræmt at jeg længe ikke kunde tale; ti et stort dyr hadde stå og set på mig med ildøjne. Om jeg hadde drømt eller oplevet det, er ikke godt at sige, — men visst er det, at jeg ænnu for nogen år siden vågnet ved at se dette dyr stå over mig.

Blakken og jeg fik snart kammerater: først en liten hund som lærte mig at stjele sukker, så en kat som en dag uvæntet optrådte i kjøkkenet. Jeg hadde aldrig før set en kat; likblek styrtet jeg in og skrek at en stor mus kom op av kjælderens! Næste forår blev vi ænnu flere; ti da kom en liten gris til, — og så ofte som Blakken fulgte med moren på arbejde, blev det hunden, katten, grisen og jeg som holdt ihop. Vi forslog tiden nokså godt, især med at sove sammen. Jeg gav jo disse kammerater alt det jeg selv syntes om; således bar jeg en sølvske ut til grisen, forat den skulde spise penere; den forsøkte også — d. v. s. at spise sølvskeen. Når jeg skulde følge mine forældre ned til folk i dalen, fulgte hunden, katten og grisen med. De to første kom i færgen som skulde føre over elven, grisen gryntet litt og svømmet så efter. Vi blev da trakteret hvær på sin vis, og om kvellen drog vi hjem igjæn i samme optog.

Men snart skulde jeg miste disse kammerater og blot beholde Blakken; ti min far fik Næssets kall i Romsdal. Det var en forunderlig dag, da vi drog avsted, vi barn og en barnepike i et lite hus som var sat på en langslæde, så hverken vind eller sne kunde nå os, og min far og mor foran i en bredslæde, og alle de omkring os som atter og atter vilde sige os farvel. Jeg kan ikke sige at jeg var synderlig sørgmodig; ti jeg var bare 6 år gammel, og jeg visste at der var kjøpt en hat og frak og bukser til mig i Trondhjem, som jeg skulde få på når vi kom frem! Og der, i vort nye hjem, skulde jeg for første gang få se sjøen! Og så var jo Blakken med!

Her på Næssets præstegård, en av de skjønneste gårder i landet, som den ligger der bredbarmet mellem to møtende fjorder, med grønt fjæll over sig, fossefall og gårder på den motsatte strand, bølgende marker og liv inne i dalbunden, og utover langs fjorden fjæll med næs i næs skytende ut i sjøen og en stor gård ute på hvært, — her på Næssets præstegård, hvor jeg kunde stå i kvællen og se på solspillet over fjæll og fjord, til jeg gråt som om jeg hadde gjort noget ondt, — og hvor jeg på mine ski ned i en eller annen dal pludselig kunde stanse som trollbundet av en skjønnhed, av en længsel som jeg ikke magtet at klare, men som var så stor at jeg ovenpå den høyeste glæde følte den dypeste innestængelse og sorg, — her på Næssets præstegård vokste mine intryk, men et av de livligste var det jeg fik av Blakken; ti her vokste også han, blev en kjæmpe og gjorde kjæmpeværk.

Han hadde ikke meget over middelhøjde, men var forholdsvis særdeles lang og av en bredde som man måtte le av; han var blakk av farve, mere gul æn hvit, med sort, overordentlig fyldigt faks; han blev et tungt, godmodigt dyr — til dagligt bruk altid lutende. Hvad han var vant til, gjorde han rolig som en okse, men tilgagns. Foruten at han forrettet mere æn det halve hæstarbejde ved akerbruk, vedkjørsel o. s. v. på denne tungbrukte gård, drog han frem til en stor, ny hovedbygning og til det meget min far ellers lot bygge, over

halvparten av virket, og drog det av en langt borte liggende, forskrækkelig utmark. Hvor to hæster ikke kunde få det frem, der bruktes Blakken, og så sant grejerne holdt, kom det frem. Han så gjerne tilbake på gutterne, mens de læsset hans dobbelte og tredobbelte lass; han sa just ikke noget dertil, men man måtte dog en tre, fire ganger be ham gå, før han gik, og selv da gjorde han først et par prøvetak — og så tok han det! Det gik makelig, skridt for skridt; der kom undertiden en ny tjenestegut, som vilde inøve ham i en hurtigere takt, men det ændte altid med at gutten måtte lære hestens. Svøpe blev aldrig brukt; ti man fik snart den vældige arbejder så kjær at det hele gik med kjæleri. Efterhvert som Blakken blev berømt i bygdene, blev det jo en ære at kjøre ham.

Ti Blakken var snart uten sammenligning præstegjællets største vidunder. Det begynte, som overalt hvor noget stort stikker op, med grueligt spektakel og had, det begynte nemlig med at Blakken, som gik i utmarken og på fjellet mellem bygdens andre hæster, vilde ha alle hopper for sig selv. Han således skamslog og flænget de medbejlere som inbildte sig noget, at bønderne kom dragende med dem til præstegården under dyre forbannelser og med krav på erstatning. De slog sig efterhånden til tåls, da de nok inså at de kunde stå sig på det allikevel; ti Blakkens avkom priste ham! Men det var dem dog længe harmeligt, at hans overlegenhed var så uhyre og uomtvistelig. Vor nabo, løytnanten, kunde som krigsmann ikke finne sig deri; han fik fat i to svære gudbrandsdalske dyr, herlige hæster, — og disse skulde lære Blakken respekt. Der blev våget for og imot; hvor var vi ikke spænt på utfallet av det første sammenstøt om våren oppi fjellbejtet! Jeg glømmer derfor aldrig den vakkre pinsedags kvæll jeg stod ute og lydde på årfuglen, som spilte i lien, da en jante kom løpende og mældte, at begge løytnantshæstene stod henne ved slipestenene og trykte sig op til hverandre. Alle derhen — og se: de to dejlige dyr stod og skalv, blødende av sår i sår, de hadde været under Blakkens uhyre hover og tønner! Rædselen hadde git dem kraft

til at sætte over præstegårdens høje skigar; ti de hadde ikke våget at stanse, før de kom til hus. Dagen efter lød Blakkens pris ved kirkemuren, og førtes derfra over «fjæll og fjøre».

Blakken hadde den sorg at en av hans sønner, en kvik, brun hest, om nogen år vilde dele magten med ham. Men han grep ham midt i hans første oprørsforsøk, og da den dristige søn ikke vilde ta flugten, men rejste et utæskende kampskrik, løftet den prøvede kjæmpe sig, de gik imot hverandre på bakbenene, la forbenene om hverandres hals og brøtes. (Skjothæster slåss altid på den måte.) Snart stod den unge galning som en violinbue; litt efter lå han nedbrutt på jorden og fik sine faderlige bank. Dette stod jeg og så på.

Næsten hver sommer var der bjørn i marken, som slog ned mange kjøer og sauer for os og andre. Ret som det var, hørte vi gjætergutten nidhauke og bubunden halse; da ringtes med klokken, arbeidsfolkene kom løpende, og op i marken med geværer, økser og jernstaurer; men de kom i regelen for sent: enten hadde bunden alt jaget bjørnen, eller også var kreaturet nedslått, før hjelpen kom. Hæstene kunde bedre hytte sig; men det hændte dog nu og da, at han dræpte en hest, enten ved at lokke ham i en myr hvor hæsten sank i og blev et let offer, eller ved at få ham på jag så han styrtet ut over et sva. En sommer var det især slemt, der var næsten ingen uke hvor bjørnen ikke var ved kreaturene: hæstene kom, ret som det var, helt frem til råket, og var dygtig rædde av sig; ti hver gang var de jaget av bjørnen. Men Blakken og den hoppe og det fjøll han med skarpe sko holdt vakt for, kom aldrig. Vi visste tilsist ikke hvorledes det var gåt dem; gjæterne hadde ikke hørt hoppens bjælle på mange dager. Da det hadde været et langvarigt uvejr, hvori hæstene ellers plejde at søke nærmere til hjæmmet, ja ofte at stille sig like utenfor ved grinden som førte til stallen, og de ænda ikke var kommet, sendtes gutterne mannstærke op i skogen for at søke. De søkte mest omkring myrlændt jord, om bjørnen der skulde ha forlokket den kamplystne hest og så overvunnet ham, og siden kanske

tat både føllet og hoppen, som naturligvis vilde forsvare føllet. De søkte og søkte uten at se noget mistænkeligt; spor («far», som det heter) efter bjørnen var allevegne at se, men intet tegn til kamp med hæster. Som gutterne går og taler om dette og nærmer sig det beste hæstebejte i hele skogen, blir en av dem opmærksom på, at like i nærheten av en myr er spor efter føll og hoppe, men at de i det uendelige har gått rundt på samme plet, altså i stor angst, og dette er skedd nylig, visstnok ænnu samme dag. Ved så at undersøke myren fant de ganske riktig denne opsparket efter en stor kamp. Det begynte at gå gutterne både kaldt og varmt, men de vilde dog se nøjere efter. Ved kanten av myren så de spor efter bakbenene både på bjørn og hest; de hadde altså begge straks rejst sig op, bjørnen var gått baklængs ut i myren for at narre hæsten, og hæsten efter; ti bjørnens brede labb og lægg kan myrjorden nok bære; ej heller er han så tung som hæsten, der synker i og sitter fast. Men denne gang hadde bjørnen forregnet sig; ti vel var Blakken sunket styggt nedi, men hans lænders kjæmpekræfter hadde løftet benene op av myrens sug, mens de skarpskodde forben prylte, og skjæretænnene rev, — og snart så man ikke lenger likt til bjørnens bakben, men derimot et nøjagtigt avtryk av hans pels, og atter ett og atter ett, og så hele myren nedover; han var kastet overende, hadde ikke kunnet løfte sig igjæn, men hadde væltet sig, rull i rull, for at skytte sig mot slagene og bitene av den rasende hest, og dette kunde de forfølge like til fast jord. Opildnet av kampplassens varme fortælling blev gutterne mere lydhøre og gløgge, og kunde nu i den stille, solsittrende luft efter regnvejret høre hoppens bjælle fra løvskogen under åsen. De ilte derhen — men møttes av Blakken, som med sprutende øjne forbød dem at komme nærmere. Han var ikke til at kjænne igjæn. Med løftet hode, vajende manke travet han rundt om hoppen og føllet i store kredser, og det var kun efter megen blid tale og ved hjelp av salt som de bar med, at de kunde få ham til at huske det var kjæntfolk som kom. Men denne Blakens storbedrift som i sit slags var enestående, la sådan

glans om hans navn, at han fra «Præstebلاكken» her-
efter ophøjedes til at hete «Bjørneblakken». Gang på
gang, år efter år var han i kast med bjørnen, og hvær
gang længe baktefter ikke til at styre. Han kom engang
hjem med mærke efter bjørnens klør; det hadde været
en gammel kjæmpe, som hadde fåt tak oppe under
øjnene på hæsten og hadde rispet forfærdelig nedover,
da hæsten hadde slitt hodet løst. At ha en så gammel
skjothæst gående skarpskodd i utmarken var ellers far-
ligt; men hæstene kjænte ham og flygtet, og selv om
en og annen ænnu var dum nok til at la sig banke,
så var man overbærende med Blakken for hans store
berømtheds skyll. En hest som la bjørnen i bakken,
måtte få gjøre hvad han vilde.

Hvor beundret han var, kunde best sees, når vi, som
sjælden hændte, var nødt til at ta ham til kirkehæst.
Skulde hele familien med husjomfru og lærer op at
kjøre, måtte han dra tre, fire av os i en gammel gigg,
hvori man sat «ei blot til lyst». Da ingen av de sæd-
vanlige stas-sæler var stor nok, måtte han humpe i vej
i arbejdstøjet, og da den svære, gjænstridige man lå
ned i øjnene på ham, så han just ikke ut til at fare i
kirkefærd. Man måtte sette ham bakerst; ti dels vilde
han ikke springe, men bare gå som foran arbeidskjær-
ren, dels vilde han op med kirkefolket i alle de skog-
vejer han var vant til. Men gik han bakerst, fulgte han
jo på en vis med; når de andre hæster sprang, så bykste
Blakken, og således kom de der sat i giggen, frem hum-
pende i rykkevis, eller som i sjøgang, og ved én lejlig-
hed med virkelig sjøsyke. Ved kirken derimot forandret
det hele sig. Der var nemlig mange andre hæster, han
løftet straks hodet og gav et kampfærdigt skrik; det
svarte fra markerne rundt om, han vilde avsted med
giggen, men blev holdt, avklædd og tjoret. Han hadde
sit særegne tjor med, og blev sat på en plass tæt under
fjællet, for at være så langt fra de andre hæster som
muligt. Men han vilde til dem, han slet i tjoret, rejste
sig på bakbenene, rystet manken og skrek nedover! Der
var flere folk omkring ham æn i kirken; når han en
stund var rolig, klappet de ham og målte hans bryst,

hans bals, hans lænder, tok også tak i munnen for at se på hans tanngar, men så snart en av de andre hæster skrek, slet han sig fra dem, rejste sig og skrek igjæn, — det tyktes dem det herligste syn de hadde set. Jeg for min del har visst aldrig senere været så stolt av noget som jeg den gang var av Blakken, når jeg stod mellem bønderne og hørte de smællende lovord.

Og her på toppen av hans triumfbane vil jeg forlate ham. Jeg kom ut, og fik andre mål for min beundring og andre hælter at følge.

TROFASTHED

(1868)

Borte på flaterne i min hjembygd bodde et par ægtefolk med seks sønner; de strævdde trofast på en meget stor, men vanrøgtet gård, intil et vådehugg ændte mannens dager, og konen sat alene igjæn med det tungvinte bruk og de seks barn. Hun tapte ikke motet, men ledte de to ældste sønner frem foran kisten, og lot dem der over farens lik love henne at sørge for småsøsknene sine og være henne til hjelp, så vidt Gud gav kræfter. Det lovte de, og det gjorde de, så længe til den yngste av sønnerne var konfirmeret. Da kjænte de sig løst, den ældste ægtet en gårdmannsenke, og den næstældste en stund efter hennes velhavende søster.

De fire tilbakeblevne brødre skulde nu styre det hele, efter hittil selv uavladelig at være styret. De kjænte sig ikke videre modige til det; de var fra barn av vante til at holde sammen, to og to eller alle fire, og gjorde det nu så meget mere som de måtte søke hjelp hos hverandre. Ingen gav nogen mening tilkjænne, før han trodde sig sikker på de øvriges, ja de kjænte i grunnen ikke sin egen, før de hadde set på hverandres ansigter. Uten at ha gjort nogen avtale, var der dog en stiltiende overenskomst mellem dem, at de ikke skulde skilles så længe moren levde. Hun selv vilde det imidlertid noget anderledes og fik de to utflyttede over på sin side. Gården var blet til et dygtigt bruk; den trængte mere hjelp, hvorfor moren foreslog at løse de to ældste ut og dele

gården mellem de fire, således at to og to holdt sammen om hver sin del. Der skulde opføres et nyt sæt hus ved siden av de gamle; det ene par skulde dra derin, det annet par bli hos henne. Men av det par som drog ut, måtte én gifte sig; ti de måtte ha hjælp til hus og fæ, — og moren nævnte den jænte hun ønsket til sønnekone.

Det hadde ingen noget imot; men nu var spørsmålet bare: hvilke to skulde flytte ut, og hvem av disse to skulde gifte sig? Den ældste sa at han nok kunde flytte ut, men aldrig vilde han gifte sig, og hver av de andre skjøt det også fra sig.

Da blev de enige med moren om at jænten selv kunde få avgjøre det. Og oppe ved sommerfjøsset en kvæll spurte moren henne om hun ikke vilde flytte in som kone på Flaterne, og jænten vilde nok gjerne det. Ja, hvem av gutterne hun så ønsket, for hun kunde få hvem hun vilde. Nej, hun hadde ikke tænkt over det. Så måtte hun nu gjøre det, for det stod til henne. Ja, så kunde det vel bli den ældste; men ham kunde hun ikke få, for han vilde ikke. — Jænten nævnte så den yngste. Men moren mente det var så underligt med det; «han var den yngste.» — Så den næstyingste. — «Hvorfor ikke den næstældste?» — «Ja, hvorfor ikke den næstældste?» svarte jænten; for det var ham hun hadde tænkt på hele tiden, derfor hadde hun ikke nævnt ham. Men moren hadde skjønt, like fra den stund den ældste vægret sig, at så måtte han tro den næstældste og jænten hadde et godt øje til hinannen. Den næstældste ægtet altså jænten, og den ældste flyttet ut med ham. Hvorledes gården nu blev delt, fik ingen utenforstående vite; ti de arbejdet sammen som før og bar in sammen, nu i den ene, nu i den annen lade.

Om en stund tok moren på at bli klejn; hun trængte hvile, følgelig hjælp, og sønnerne kom overens om at fæste en jænte som ellers gik i arbejde der. Den yngste skulde spørge jænten næste dag de løvet; han kjænte henne best. Men den yngste måtte længe i stillhed ha likt jænten, for da han skulde spørge, gjorde han det så underlig, at jænten trodde han vilde fri, og hun svarte ja. Gutten blev rædd, gik straks til sine brødre, og sa

dem hvor galt det var gåt. Alle fire blev alvorlige, og ingen turde sige det første ord. Men den næstyoungste så på den yngste, at han virkelig holdt av jænten, og at det var derfor han var blet rædd. Han ante med det samme sin egen lodd, den at bli ungkar; ti skulde den yngste giftes, kunde ikke han. Det fallt litt hårdt, for han hadde selv en han syntes om; men derved var nu intet at gjøre. Han sa da det første ord, nemlig at de var sikkrest på jænten når hun blev kone på gården. Straks en hadde talt, var de andre enige, og brødrene gik for at tale med moren. Men som de kom hjem, var moren blet syk for alvor; de måtte vente, til hun var blet frisk, og da hun ikke mere blev frisk, holdt de atter råd. I dette fik den yngste sat igjænnem, at så længe moren lå, skulde de ikke gjøre forandring; ti jænten måtte ikke få flere at passe æn moren. Derved blev det.

I seksten år lå moren. I seksten år plejde den tilkommende svigerdatter henne, stille, tålmodig. I seksten år møtte sønnerne hvær kvæll ved hennes seng, for at holde opbyggelse, og om søndagen også de to ældste. Hun bad dem ofte i disse stille timer at huske den som hadde plejet henne; de forstod hvad hun dermed mente, og lovte det. Hun velsignet i alle disse seksten år sin sygdom, fordi den hadde latt henne smake en mors glæde til det siste; hun takket dem i hvær sammenkomst, og én gang blev så den siste.

Da hun var død, møtte de seks sønner, for selv at bære henne til graven. Her var bruk at også kvinner fulgte til graven, og denne gang fulgte det hele sogn, menn og kvinner, alle som kunde gå, like til barnene, — først klokkeren som forsanger, så de seks sønner med kisten, og derefter hele sognet, alle i sang, så det hørtes en fjærding borte. Og da liket var jordet, og de seks hadde skoflet til, drog hele følget in i kirken, for der skulde den yngste vies med det samme; de vilde ha det så, brødrene, fordi det i grunnen hørte sammen. Her talte præsten, som var min nu avdøde far, om trofasthed, og talte således, at jeg som tilfældig var kommet til stede, syntes, da jeg kom ut igjæn av kirken, at det gik sammen med fjællene og sjøen og storheden i den hele natur.

EN LIVSGADE

(1869)

«Hvorfor skal vi sætte os her?» — «Fordi her er højt og lyst.» — «Men her er dypt ned; jeg blir ør, og solen står for stærkt på vandet; lad os gå længer!» — «Nej, ikke længer.» — «Så tilbake til det grønne innelukke; der var så vakkert.» — «Å nej, heller ikke dit;» han slap sig ned, som kunde eller vilde han ikke mere. Hun blev stående med øjnene ufravændt hæftet på ham. Da sa han: «Åsta, nu får du forklare mig, hvorfor du blev så redd den fremmede skipper som trådte in i skumringen.» — «Var det ikke det jeg tænkte,» hvisket hun og syntes at ville løpe derfra. — «Du får sige mig det før du går, for jeg kommer ellers ikke efter.» — «Botolf!» ropte hun og vændte sig, men blev stående. Han sa: «Jeg har lovet dig ikke at spørge, det er sant. Jeg skal også holde det, hvis du heller vil det; men så slutter det her.» — Nu brast hun i gråt og kom opover mot ham. Hennes lille fine figur, hennes små hænder, hennes bløte, lyse hår, som tørklæet var glidd ned av, og så hennes øjne og munn, — det blinket særskilt og samlet; solen stod like på, han sprang op: «Ja, du vet det: når du ser slik på mig, så gir jeg efter. Men nu vet også jeg, at så blir det bakefter bare værre. Kan du ikke forstå det: om jeg hundre ganger lover dig ikke at ville kjænne din fortid, jeg får ikke fred, jeg kan ikke holde det!» Hans åsyn viste også en lidelse som ikke var fra igår. «Botolf, det var jo det du lovte mig, da du aldrig lot mig ha fred, du lovte mig at la det ligge, det som jeg aldrig, aldrig kunde sige dig. Du lovte mig det høytidelig, du sa det var dig ganske det samme, det var bare mig du vilde ha! — Botolf!» — og hun sat på knæ foran ham i lynget, hun gråt, som var hun i vånde for sit liv, hun så på ham, mens tåre på tåre talte videre, og hun var det vakkreste og det ulykkeligste han i sit liv hadde set. — «Gud bevare mig,» sa han, rejste sig, men satte sig straks igjæn: «hvis du holdt så vidt av mig, at du kunde ha tiltro til mig — hvor vi to kunde være lyk-

kelige!» — «Æn hvis du kunde ha litt tiltro til mig!» bad hun og kom på knærne nærmere, og så tilføjede hun: «Holde av dig? Hin nat da jeg kom op på dækket, vort skib hadde støtt mot dit, du stod i vanterne og kommanderte, — jeg hadde aldrig set noget så stærkt, jeg holdt straks av dig! Og da du bar mig over i båten, mens skibene sank, — jeg følte lyst til livet igjæn, og det trodde jeg at jeg aldrig mere skulde.» Hun tidde og gråt, men så la hun hænderne sammen på hans knæ; «Botolf!» bad hun, «vær stor! vær stor som den gang du tok mig uten nogen ting med — bare mig! — Botolf!» Næsten hårdt svarte han: «Hvorfor frister du mig? Du vet jo jeg kan ikke! Det er sjælen vi vil ha, det er ikke dette; — i de første dager går slikt, men ikke siden.» Hun drog sig tilbake og sa håbløst: «Å nej, et liv blir aldrig helt igjæn; å Gud!» og skar i at gråte. — «Giv du mig alt dit liv og ikke blot et stykke derav, så skal det bli helt igjæn hos mig!» Han talte stærkt, som for at opmanne henne, hun svarte ikke, men han så henne kjæmpe. «Vinn på dig selv, våg dig till! Værre æn det nu er, kan det dog ikke bli.» — «Du kan drive mig til det yderste!» bad hun; han misforstod henne og blev ved: «Om det er den største forbrydelse, den skal jeg prøve at bære, men dette kan jeg ikke bære!» — «Nej, beller ikke jeg!» ropte hun nu og rejste sig. — «Jeg skal hjelpe dig!» han rejste sig også, «hver eneste dag skal jeg hjelpe dig, når jeg bare vet hvad det er. Men jeg er for stolt til at være vogter for noget jeg ikke kjæner — og som kanskje er en annens!» — Her blev hun funkende rød: «Skam dig! av os to er jeg den stolteste, jeg byr ikke av en annens. — Nu må du holde op!» — «Nej, er du stolt, så tag først bort min mistanke!» — «Jesus Kristus, dette holder jeg ikke lenger ut!» — «Nej, jeg har svoret, at det skal ha en ænde idag!» — «Er dette ikke ubarmhjærtigt,» skrek hun, «at ville pine og plage en kvinne som har fortrodd sig til dig, og som har bedt for sig så inderlig som jeg!» og hun var atter ved gråten, men med pludseligt omsving utbrøt hun: «Jeg skjønner dig: du vil rigtig det skal storskrike i mig; ti

så får du vite noget.» Hun så harmfullt på ham og vændte sig. Da hørte hun langsomt ord for ord: «Vil du, eller vil du ikke?» Hun strakte hånden ut: «Ikke om du bød mig alt det vi kan overse herfra!» Hun gik fra ham, barmen bølget, øjnene fór av og til, men mest mot ham, snart hårdt, snart smærteligt, så atter hårdt. Hun lænet sig op til et træ og gråt, så gråt hun ikke mere, men gik som før. «Jeg visste jo du ikke holdt av mig,» hørte hun og — var i et nu det ydmygeste og angerfulleste; et par ganger vilde hun svare, men i dettes sted kastet hun sig ned i lynget og skjulte sit ansigt i sine hænder. Han gik hen og stod over henne. Hun følte ham stå der, hun væntet hans tale, hun dækket for sig; men da den ikke kom, blev hun ænnu mere rædd og måtte se op. Hun sprang i vejret med det samme, hans vejrbitte, langagtige ansigt var blet hult, det dype øje uten bryn, den lange, men pressede munn, den hele uhyre figur la sig med sådan samlet, overordentlig vægt over henne, at hun pludselig så ham oppi vanterne som hin forlisets nat; han var blet stor som da og av en styrke uten grænse, men nu stod den mot henne selv! «Du har løjet for mig, Åsta!» Hun veg, men han kom efter; «du har også fått mig til at lyve, der har ikke været full sanhed i en eneste dag vi har levd sammen!» Han stod henne så nær at hun kunde føle hans varme ånde, han så henne like in i øjnene, så det sortnet for henne, hun visste ikke hvad han i næste øjeblik kunde si eller gjøre, derfor lukket hun øjnene. Hun stod som hun vilde falle eller legge på sprang, avgjørelsens stund var kommet. I den dype stillhed som gik foran, blev han selv rædd; ænnu én gang slog det om i ham: «Bevis dig! Læg av dig alle kunsterne dine, — gjør det nu, her!» — «Ja,» svarte hun, men uten at vite det. — «Gjør det nu her, siger jeg!» Han gav et skrik; ti hun fór forbi ham og utover, han så hennes lyse hår, hennes oprakte hænder, et tørklæ, som slog ut og slap og fór efter alene, svævende længer ut. Han hørte intet skrik, ej heller noget plask; ti der var dypt ned. Han hørte heller ikke; ti han var fallt om.

Av havet var hun kommet til ham hin nat, i havet var hun atter forsvundet, og med henne historien om hennes liv. I det natsorte dyp var alt det dukket som ejde hans sjæl, — skulde han ikke efter? Han var kommet hit med den urokkelige vilje at få en ænde på sin kval; — dette var ingen ænde, nu kunde den aldrig komme, nu vilde det først for alvor begynne. Hennes siste gjærning ropte jo op til ham, at han hadde tat feil og dræpt henne! Uagtet kvalen blev tidobbelt, han måtte leve, for at grunne over hvorledes dette var gåt til. Hun, som næsten var den eneste der var reddet hin frygtelige nat, hun skulde bli reddet, blot for at dræpes av ham som hadde reddet henne. Han som hadde sejlet og handlet, som om værden kun var hav og handel, var pludselig blet offer for en ælskov der dræpte både ham og henne. Var han ond? Han hadde aldrig hørt det sige, og aldrig følt det. Men hvad var det så? Han rejste sig — ikke for at kaste sig ut, men for at gå nedover igjæn; ingen dræper sig i samme stund han har fåt en gåde at løse.

Men den kunde jo aldrig løses. Hun hadde bodd i Amerika siden hun var voksen, hun kom derfra da skibene støtte. Hvor i Amerika skulde han begynne? Hvor var hun fra i Norge, han visste det ikke bestemt, han var ikke engang viss på, at hennes familienavn var det familien i Norge hadde båret. Den fremmede skipper? Ja, hvor er han? Og kjænte han henne, eller var det blot henne som kjænte ham? Dette var som at spørge havet, at rejse og begynne en efterforskning var som at styrte sig deri.

Han hadde tat feil! En angrende skyldig vilde ha lettet sig ved at tilstå for sin mann, en ikke angrende vilde ha søkt utflugter. Men hun åbenbarte intet, hun søkte heller ikke utflugter, hun kastet sig i døden, da han trængte på. Det mot har ingen skyldig. Ja, hvorfor ikke? Heller æn at tilstå; ti dertil skal et ænnu større. Men tilståelsens mot savnet hun ikke; ti hun hadde jo begynt med at tilstå, at der var noget hun ikke kunde sige. Det måtte være brøden selv som forbød det. Men hun kunde ikke ha båret på nogen stor brøde; ti hun

var ofte glad, ja overgiven, hun var hæftig, men hun hadde fin følelse og var hjertegod. Brøden måtte være en annens. Hvorfor så aldrig sige at den var en annens; ti dermed hadde alt været forbi. Men var det hverken hennes eller en annens, hvad var det så? Hun hadde jo selv sagt der var noget, — og den fremmede skipper som hun var blet så rædd? Hvad var det, hvad i evighed var det? — Hadde hun levd ænnu, han hadde plaget henne ænnu, — han grep sig deri og følte sit store elende.

Men det begynte igjæn. Måske var hun ikke så skyldig som hun selv trodde, eller måske ikke så skyldig som hun måtte synes andre; hvor ofte er der ikke uskyll bak vor skyll, enfold i synden, skjønt så få kan forstå det, og h a m hadde hun ikke trodd istand til at forstå det, ham som var idel mistanke. Han vilde av ett klart svar ha fåt tusen mistænksomme spørsmål, derfor hadde hun heller trodd sig til døden æn til ham. Hvorfor hadde han aldrig, aldrig kunnet la henne i ro? Til h a m var hun flygtet fra sin fortid, hos h a m hadde hun søkt vern imot den, og så var det ham som lokket den efter, og som idelig slap den løs på henne! Hun var jo ham hengiven, hun var varm og dejlig hos ham, — hvad kom så hennes fortid ham ved! Og hvis den kom ham ved, hvorfor da ikke straks? Nej, efter hvært som hennes ømhed steg, steg hans uro; da hun ikke blot av beundring og taknemmelighed, men av hjertet blev hans, da vilde han vite om hun hadde været nogen annens, og hvad hun før hadde oplevet. Og jo mere ondt det gjorde henne, jo mere hun bad for sig, desto mere måtte han trænge på, ti så var der jo noget!

For første gang fallt det ham in: Hadde h a n sagt h e n n e alt? Gik det virkelig an at sige hværandre alt? Vilde det forstås som det var? Visselig ikke.

Han hørte to barn leke, og så sig om. Han sat i det grønne innelukke som hun nylig hadde talt om, men han visste ikke derav før nu. Fem timer var gåt, han trodde det var nogen minutter. Åk, var det ikke Å g n e s, præstens seks- eller otteårige datter, som Åsta hadde ælsket til avguder, og som var henne så lik, — Gud

i himlen, hvor var hun henne lik! Hun hadde nætop hjulpet sin lille bror op på en sten, han skulde sitte i skole, og hun være skolemester. «Sig nu, som jeg siger,» sa hun: «Fader vor!» — «Fa' vå!» — «Du som er i himlen!» — «Himmen!» — «Helliget werde dit navn!» — «Hæge vå nam!» — «Tilkomme dit rike!» — «Nej!» — «Ske din vilje!» — «Nej, vil ikke!» Botolf hadde baklængs sneget sig ut, det var ikke bønnen som tok ham, han la ikke engang straks merke til at det var en bøn; men mens han så og hørte på barnene, blev han i sine egne øjne til et urent rovdyr, utstøtt av Guds og menneskers samfund. Bak buskene drog han sig bort, forat barnene ikke skulde opdage ham; han var mere rædd dem æn han i sit liv hadde været nogen. Han listet in i skogen, langt fra alfarvejer. Hvor skulde han hen? Til det tomme bus hadde kjøpt og inredet for henne? . . . Eller længer ut? . . . Det var likegyldigt, ti hvorhen han tænkte sig, så stod hun foran ham. Man siger om døende at de tar det siste billede med i sine øjne; den der vågner av en ond gjærning, tar det første han ser, og blir det aldrig mere kvit. Det var ikke Åsta han så, som hun nylig stod på skrænten; det var en liten uskyldig pike, det var Agnes. Selv billedet av den synkende blev til barnet med de små oprakte hænder. Minnet om Åstas usigelige kjærlighed til barnet forbyttet hemmelighedsfullt billederne i hans sjæl, den store likhed spilte in i den månedslange tvil om skyldig eller uskyldig. Hadde Åsta gjæmt et sådant barn i sit hjærte? Ja! Han hadde set det, eller rettere, han så først nu at han hadde set det. Før hadde han jo blot grunnet på, om dette også var uskyll, om hun hadde kunnet smile således til flere, eller hvad det var som hadde dækket over dette barn i henne, siden det kun formådde at bryte frem i strålende øjeblikke. Et bestandigt skifte i hennes natur, en uro med evig overdrivelse, som også forledte andre til overdrivelse, hadde i hennes levende live lokket eller bortstøtt ham; nu, efter hennes sørgelige død, ente alle erindringer sig i et uskyldigt barn som bad.

Hvor tanken vændte sig, jamrende efter lys, møtte

han barnet; det holdt alle vejer til forskning stængt. Hvert optrin i det korte samliv, fra hin forlisets nat til søndagsmorgen på skrænten — når han vilde gi det et spørgsmål, så viste det barnets åsyn, og denne sælsomme forvæksling utmattet ham således på sjæl og legeme, at han efter nogen dagers forløp næppe kunde ta næring til sig, og om en stund ikke mere forlate sin seng.

Det så enhver, at dette gik til døden. Den der selv bærer en gåde, får et eget væsen som gjør ham til gåde for andre. Like fra den dag han flyttet in, hadde han s mørke taushed, h e n n e s skjønhed og begges forgjæmte liv optat bygdesnakket; da kongen med ett forsvandt, steg spenningen, intil det utroligste best blev trodd. Ingen kunde gi nogen oplysning, såsom ingen av alle dem der bodde eller færdedes langs stranden og åsene, hadde set bortover mot skrænten hin søndagsmorgen, nætop idet hun i solskinnet kastet sig ut. Ej heller drev hennes lik i land for selv at vidne. Der dannet sig derfor underlige sagn om ham ænnu i hans levende live. Stygg så han ut; han lå der med det langagtige, uthulte ansigt, som rødt skjæg og stridt rødt hår vokste sammen om. De store øjne så op av det som av et ingjærdet tjærn. Da han syntes hverken at ville leve eller dø, sa de at der var kamp om ham mellem Gud og djævelen. Nogen hadde set den onde selv, omgit av ildsluer, række sig op efter vinduerne til hans kammers for at rope på ham. De hadde også set ham snuse rundt husene som en sort hund, eller trille foran dem som et hoppende nyste. Folk der rodde forbi, hadde set hele gården stå i brand, andre hadde hørt et tog, hujende, gjøende, skoggrende, komme av sjøen, fare langsomt mot huset, dra derin ad lukkede døre, rase gjennem alle rum, og så med samme skrik, hundeglam og hæstevrinsk nedover igjæn i sjøen, hvor det var blet borte. Den sykes tyende, menn som kvinner, rømte uten videre, og de fortalte alt dette. Ingen turde mere nærme sig gården. Hadde ikke et par gamle husmannsfolk som han hadde været god imot, nu tat sig av ham, så var han blet liggende uten hjelp. Den gamle kone som gik om ham, var selv i stor frygt; hun brænte halm under

hans seng, for at fordrive den onde; men skjønt den syke nær var blet brænt op, forløstes han ikke. Han lå i utrolige lidelser. Den gamle kone tænkte ændelig, der måtte være et menneske han væntet på. Hun spurte ham om der skulde gå bud efter præsten. Han rystet på hodet. Var der ingen annen han gjerne vilde se? Derpå svarte han ikke. Den følgende dag, best som han lå, nævnte han tydelig navnet Agnes. Ganske visst kom det ikke som svar på konens spørsmål fra igår, men den gamle tok det derfor; glad rejste hun sig og gik ut til sin mann, og bad ham skynde sig at spenne for og rejse over til præstens og hente Agnes. På præstegården trodde de jo der var hørt fejl, og at det var præsten som skulde i sognebud; men den gamle mann påstod sit, at det var Agnes. Hun sat selv inne og hørte det, og blev meget rædd; for hun hadde jo også hørt om djævelen og om toget op av sjøen; men hun hadde også hørt at den syke væntet på nogen, for at få dø, og fant det ikke underligt, at det var på henne som hans kone så ofte hadde hængt over. Hvad en døende vilde, måtte gjøres, sa de henne, og når hun bad vakkert til Gud, så gjorde ingen henne noget ondt. Og det trodde hun, og lot sig klæ på. Det var en kold, klar kvæll med lange, følgende skygger, dumbjællerne fik ekko i skogen, det var litt fælent, men så sat hun og bad med foldede hænder inne i sin muffe. Hun så ingen djævel, ej heller hørte hun tog fra sjøen, ved hvis side hun kjørte; men hun så stjernerne over og lyset ret foran på bakken. Oppe ved gården var det uhyggelig stillt, men den gamle kone kom straks ut og bar henne in, og tok av henne rejsetøjet og lot henne varme sig ved ovnen. Og imens sa den gamle at hun skulde være ved godt mot, og bare gå trøstig frem til ham og be sit Fadervor over ham. Da hun var blet varm, tok den gamle henne ved hånden og ledte henne in i kammerset. Der lå han med langt skjæg og hule øjne, og så stort på henne; hun syntes ikke han var stygg, og hun var ikke rædd. «Tilgir du mig?» hvisket han. Hun skjønnte hun skulde sige ja, og derfor sa hun ja. Da smilte han og prøvde at lette sig, men blev

kraftesløs liggende. Hun begynte straks på sit Fadervor, men han gjorde en avværgende bevægelse og pekte på sit bryst, og nu la hun begge sine hænder derpå, for hun forstod det så, og han la straks sin klamme, iskolde knokkelhånd ovenpå hennes små varme, og så lukket han øjnene. Da han intet sa, den gang hun var færdig, våget hun ikke at dra hænderne bort, men begynte på igjæn. Da hun gjorde dette for tredje gang, kom den gamle kone in, så derhen og sa: «Du kan slutte nu, barnet mit, for nu er han forløst.»

EN NY FERIEFART

(1869)

Det norske Nordland og Finmarken er så lite kjænt av Nordmenn utenfor selve egnene og utenfor forretningerne deroppe, at man ikke kan forlange av Danske eller Svenske, at de skal kjænne dem. Det er imidlertid likeså meget til disse som til Nordmennene, at jeg henvender denne opmuntring til at gjøre en feriefart ditop. Men jeg må da straks tilføje, at de som ikke har råd eller tid til at gjøre mere æn én eller et par længere rejser i sit liv, naturligvis ikke er dem jeg vil vise derhen, men derimot de mange som har set kulturlandene i Europa, som ikke længes til de store byer, men nætop bort derifra, som ikke søker mere adspredelse, men et par måneders vederkvægelse i en overordentlig natur. Også til dem henvender jeg mig som vil sætte i stand sit nervenet, og som dertil heller bør vælge en styrkende sjørejse æn det kvalme badeliv. Visstnok kan der følge litt sjøsyke med, skjønt sjældnere om sommeren i det stille vejr; men dels er sjøsyken en sund sygdom, dels er nætop denne rejse den minst utsatte som kan finnes; ti farten går på nogen korte undtagelser nær (Jæderen, Stadt, Hustadviken, Folden, Vestfjorden) al vej innenskjærs; selv i stærk storm går dampskibet ganske stille døgn efter døgn; man lever som på sit stuegulv, kun at man nærer sig av den stærke sjøluft, og har for øje den største natur som Norden ejer. Englænderne har visst at finne den, nu også Ame-

rikanere, Franskmænn og Hollændere. På hvær lystfarende Nordmann kommer ti à tyve fremmede. Engländerne har kjøpt eller lejet alle de beste laksefiskerier og jagtsteder deroppe.

Den gamle tyske maler *P r e l l e r*, der i sin tid i Nordlandene har søkt studier for sine historiske landskaper (jeg så just en mytologisk scene hos ham som var lagt hen i denne natur), sa til mig: «Den som vil se hav og luft og jord i kamp, og menneskenes kamp med dem alle, han bør rejse ditop.» En lystrejsende ønsker måske ikke at se det, såsom det lettelig kunde gå ut over ham selv, men foran disse fjellformer og med de tydninger som jo altid naturen vil sørge for at gi, kan han ane det og av folk på stedet få full besked. Jeg nævner det, fordi Nordlændingens fortælling fra hans natur og hans bedrift hører til det beste fra min rejse; hans fantasi er opdraget av fare og ensomhed og har slægtskap med naturen.

En tysk verdensrejsende, *A l e x a n d e r v. Z i e g l e r*, var den første (jeg må til min skam bekjenne det) som vakte min lyst til at se disse egne. Han nævnte tre steder i världen, som han hvært i sit slags kallte det største han hadde set, og derav var Nordlandene og Finmarken det ene.

Rejsen ditop bør helst lægges således, at man enten på optur eller nedtur rejser over land fra eller til *N a m s o s*; måske er det best at dele vejen, altså på opturen over land til *T r o n d h j e m*, og derfra igjæn med dampskib langs kysten til de romsdalske byer (blant disse det skjønnne *M o l d e*) og videre langs Bergenskysten, hvor man så i *B e r g e n* atter kan gjøre en stans til fordel for *Hardangerfjorden*, eller andre av de mange fjorder som mindre dampskibe fra *Bergen* søker in til. Nordlandene må man i hvært fall ha nådd i slutten av juni eller begynnelsen av juli måned for midnatssolens skyll. Man ser den med full virkning også senere, men da længere nordpå, og kun på høje eller frie steder.

Farten derhen er, synes mig, meget dyr. Om de forskjellige dampskibsselskaber entes om en nedsættelse for

langfarerne fra Sverige, Danmark og ditop, i forhold til rejsens længde, og således at man undervejs kunde stige av og fare videre efter eget behag, så vilde det visselig være til deres fordel; ti det kan ikke fejle at denne sommerrute om nogen tid er en av de mest søkte i Norden. Det kan ikke fejle; ti så sant nordboen ælsker nordisk poesi og saga, må han ælske at se en natur der lægger tone til Eddaens største digte eller sagaens stærkeste handling. Længselen efter at opta slike naturintryk er nedlagt i hvær nordbo, han bygge ved havet eller mellem bærg.¹

Straks man har sejlet ut av inløpet til N a m s o s, der hører til et av de skjønneste i vort land, som det bugter sig frem mellem furuvoksede fjæll og fremskytende tanger, og man litt efter har forlatt det Trondhjemske, skifter også naturen. Den større trævækst flygter in i de bedre skyttede fjorder, hvor ikke havstormene kan bryte den, — og hvor menneskenes adgang til at hærje den ikke er fullt så let. Ti at der engang langs den hele kyst var store skoger, er utenom al tvil, likesom at havstormene sørget for at ta den rest som menneskene levnet. Det græsbælte som følger helt op i det øverste av Finmarken, er det frodigste jeg har set. Det

¹ Nordiske kunstnere må fremfor alle dra ditop, ikke blot landskapsmalere, som her finner stof de ellers aldrig kan nå; ikke blot historie- og genremalere, som her vil møte et liv så stærkt, så mangfoldigt og så lite kjænt, og møte det under forhold der likeså let legger til rette en historisk opfatning som en nutidsscene av gripende eller glad virkning; men kunstnere av enhver art, så sant som alle trenger til at højne sine intryk og derigjennem sine ævner, skaffe sig store syner hvori der er nordisk farve og form, og som har fæste i vore første fantasier over eventyr, gudelære og saga. Musikere, sangere, skuespillere har desuten lejlighed til i de nordlandske byer (T r o m s ø, H a m m e r f e s t, V a d s ø) at tjene en del av sine rejseutgifter in igjæn. Men det råd må dog følge med, at ikke enhver som helst må by sig frem; man har i disse samme byer ikke et almindeligt «småstadspublikum» for sig, såsom man her oppe på landet og i byerne møter en læsning og en danselse som man i det første studser ved, men senere finner fullkommen svarende til de fordringer, som det ensomme liv i en stor natur kræver av sjæle der er opdraget av farer, savn og henrivende syner, og som næsten alle har gjæstet utlandet, likeså meget av trang som fordi den hele folkemagt er handelsmenn eller sjømenn.

står tæt som hårene på et rensdyr, smukt grønt og saftigt av det salte hav som stænker det, ofte bokstavelig, altid gjennem luften som mellemmann. Kvægrøgten er en så vigtig faktor i Nordlændingens liv, at selv et godt fiske kan ikke nære ham, når væten et enkelt år har hindret ham i at få det altid frodige græs i hus. Dette forhold er glædeligt; ti et folk som kun tar sin næring av havet, får for meget av dettes ustadighed, mens jorden binder sinnet til tro og orden.

Fjællene blir alt ved Helgeland sværere og mere skilt fra hverandre, så de alt her begynner at stå ensomme i havet. Fjællene har ofte et eget slags mosklædning, der brer sig dels grågrøn, dels brunrød opover, og kan, når det øvrige landskap gir kraftige motsætninger, fremkalle så nye farvevirkninger under solspillet, at en maler måtte føle det som klang av fremmede melodier og kunde — med ævne til at fange dem — lokke frem en samlet virkning av henrivende skjønnhed. Man rejser her forbi et par historiske steder, således det hvor Hårek av Tjotta bodde; det skyter ut i sjøen som et langskib, der nætop glir i vandet, omkredsen er vid og stor.¹ Efuglflokkene som svømmer, måkerne som skriker, nordlandsbåtene som legger til, jægterne

¹ Jeg var denne gang på alle tre gårder hvor de tre høvdinger for opstanden mot Olav den hellige bodde. Senere var jeg på selve Stiklestad i Værdalen, hvor de førte sine skarer frem mot den store konge som der fallt. Fullere har intet historisk minne rørt mig. Men i påsyn av det vidunderlige landskap som her storladent åpner sig, og som var det samme Olav og hans trofaste følge så, da de kom over fjællene efter langt fravær og jublet mot hjemmet — hvilket her i sanhed også er værdt at falle for —, mintes jeg uvilkårlig Bjarkøys øverst i Lofoten, hvor Tore Hunds brede gård omsluttet av fjællrækker, sønderrevne, men høje som hans sjæl, og av havet som på to sider gav inløp og havn for rævens hule med de to utganger; mintes jeg Tjotta på Hålogaland, hvor den smidige Hårek hadde stille tømret den plan som i tidens fylde løp av stabelen og bar ham til Stiklestad, men hverken ham selv til jarledømme eller hans æt til tronen; mintes jeg Egge i Trøndelag, der så ut som en sadel, lagt over landskapets brede, tålmodige rygg, og som Kalv Arneson red; han kunde også tøje tøjlen, til hvad side han vilde, længe tvilsom om hvorhen, men ændelig til Stiklestad mot kongen, mot sine fire brødre! Alle disse store hjem hadde git hvær av dem karakter. Man kan

med det ene store råsejl som man overalt møter, og løpets behagelige bredde med det bestandige fjærnsyn av store fjæll, gjør det tilsist hjemligt, næsten fortroligt, så ganske svarer det ene i det annet, og så sterkt er det tillike; det erobrer og holder fast.

Men det hele er kun en invielse til den stund da *L of o t f j æ l l e n e* begynner at blåne. Jeg vet ikke hvad der er herligst, enten at ha dem i fjærnsyn som en eneste dypblå mur med tusen tårn på — over den umådelige jættestue hvori vi samtidig er svømmet in, selve Vestfjordens gulv, i solvejr skinnende så langt du ser, men også ofte avstængt av luftspejlinger, der sætter fjællrækker på hodet foran dig og bak dig, altid flyttende. mens hvaler leker, fugl skriker og slår ned — eller at komme dem nær og se muren åpne sig, hvær tind blir fjæll for sig, det ene alltid villere æn det annet, og dette i en eneste linje, så langt du ser, selv med den beste kikkert. Når man roser *R o m s d a l* med Trolltinderne, Vængatinderne, Hornet o. s. v., så vil jeg straks legge til: *L o f o t e n* gir disse fjælltinder flere hundre ganger efter hinannen, — eller bedre uttrykt: det fjællpanorama som sees ved *M o l d e*, varer heroppe ved, selv med det raskeste dampskib i hele døgn. Men fjællformerne er så forrevne at intet billede i min sjæl fra mytologiens eller Bibelens eller dramaets kreds slår til, for ret at utsige den forstenede bevægelse jeg så på, den truende kjæmpeorden, den rolige rædsel, den tusen-taggede mangfoldighed i denne eneste gydning av sten. Man kan værge sig den første stund, kanskje den første dag, og prøve at holde det på skjønhedens avstand, men når det blir ved i døgn, og like stort enten man sejler til eller fra, så føler man tilsist i den døde natur en spenning som midt i en levende handling. Dette har også de følt som engang har digtet, og de som nu på være viss på, at ved *Stiklestad* bar de sine hjem i sinne, der de hugg sig frem; ti at slippe taket her var at slippe taket der. De ærgjærrige stormænn kjænte midt i hævn, midt i forventningen og angsten syner dukke frem fra deres barndoms lekeplasser, fra deres fædres kjæmpehauger; de så pludselig højsættet i hallen, de hørte en hjemlig visetone gi takt, og i den steg atter omrisset av hjemfjællene.

stedet fortæller de store sagn, som svæver over disse steder, og hvori fjællene tar dramatisk liv, optrær som jætter og jættemøer, riddere og jomfruer, det storstilede deri blir ænnu større ved den uoverskuelige avstand mellem de handlende i dette stendrama. De der sejler og drømmer og digter heroppe, betrakter nemlig mile som vi spaserturer, og i den rene luft sees også ting i elleve, ja i tretten miles avstand, som man tror at komme hen til om et øjeblik, og det lys som skinner over denne eventyrnatur, avlater jo ikke. Vi er nu der hvor der for nogen få måneder siden var en eneste nat, men hvor der nu er en eneste dag. Samlet på dækket går passagererne i påvænte av midnatssolen: man har hørt det, at hvilke forestillinger man æn bringer med, de vil tåke hen i selve synets naturmagt. Og det er sant. Straks den svømmende ildkule glir stort op over horisonten, hvor den kun et øjeblik har hat forbud, forvandles himmel, fjæll og hav. Selv kan den sees timevis med blotte øjne; der står ingen hindrende stråleglans omkring, al brand er innen dens omkreds, men denne er også meget større, æn man er vant til at tænke sig den om dagen, ja så stor at man i begynnelsen betages derav og længe av intet annet. Ændelig vinner farven; det er en rødglødende meteor, som man kunde tænke vilde smælle i millioner stykker og stumper, hvis ikke synets rolige høyhed, farvernes harmonipragt i den himmel det majestætisk skrider frem i, gav fred, full og forklaret fred. Når en skystump glir in over kulen, gjænnembrænnens den straks og blir mørkere rød, så der tegner sig på solen som fjæll eller landskap. Men når en skystump glir in i den farvefine himmel, tændes blot kanterne, de gjøres hvit- eller rødglødende, mens det indre holder farve og hæver derved alt omliggende. Ti himmelen står i alle farveoverganger fra det stærkeste blodrøde over fjællene til det hvitgrå likegyldige i højden, men dette således at du på intet punkt kan sette blot en synålspiss in og sige: der løper den ene farve over i den annen. Dersom nu dette syn stod stille, så kunde man måske dog engang bli mæt derav. Men det skifter uavladelig; nu er solen mere violet, nu mere gul-

rød, nu med et slør over av grønt, nu atter opklaret av hvitt; men altid varm, rød bak sine vækslende slør. Nu glir en tåkestump in, nu glødes den, nu atter ut, nu hel blank solbrand, nu atter en liten lang skystrimmel som bæver og brønner og glir bort. Og den omgivende himmel skifter samtidig gjennem alle farveoverganger, som sittret det gjennem den, og skyerne deri, efter som de fortynnes eller fortættes, efter som de kommer i de blålige, hvite lag eller i de røde, violette, brønnes sterkere i kanterne, hvitner eller mørkner i det indre. Synet er så bestandig nyt, at jeg har set gamle folk på stedet møte dertil med samme uavladelige oppmærksomhed som vi.

Særegent blir det også derved, at den øvrige himmel og de fjæll som ligger under den, står urørt. Der er den samme urokkelige farvekulde i det stålblå hav, i den mørkegrønne fjællfot, i de dypblå fjællsider og tagger, mens alt her gløder, stråler, skifter, jubler i solen. Men så kan igjæn et enkelt fjæll henne i det kolde skille sig helt ut og stå i rødme fra top til fot; det er som holdt dette fjæll sin egen lille sol skjult bak ved sig. Det vander nu engang således til at det kan nåes av solen, og dets glød hæver ænnu sterkere den klare kulde i omgivelsen.

Engang som midnatssolen var på sit skjønneste, kom månen op; den visste formentlig ikke hvad der var på færde; ti skidnere, grætnere fjæs, mere fordrukket og vantrent, kan ingen til opiumsrøk forfallen Kineser fremvise. Med dette hårløse eksemplar av drukkenboltens klasse hadde den overhode en slående likhed. At nogen digter nogensinne har skrevet oder til ham, nogen ælskerinne nogensteds smægtet mot ham, var ikke let at forstå. Vi pep ham ut, så ynkelig han drog sig hen, og dængte ham til med latter. Han var også blet påfallende liten og sammenskrumpen; han måtte visst føle det selv; ti han holdt sig på betydelig avstand.

Den fjællkarakter som Lofoten har, optrær ikke længer nordpå uten enkeltvis i rækker på nogen få tinder, omtrent som dem vi beundrer sydpå, f. eks. i Romsdal. I Lyngenfjord har vi dem igjæn, tildels

også i Balsfjord, måske i flere fjorder, som jeg ikke har været inne i, og langs kysten nu og da, skjønt sjældnere. Dog sejler vi frem mellem fjæll og ser blot fjæll, klædde og ikke klædde, undertiden grønne til toppen, undertiden milevidt grå masser uten græstorv. Derfor kan man komme til steder som synes overhændig stygge; men stiger man et stykke til vejrs og får stedet i fjærnsyn, så at stenens former og forhold, havets dype farve, luftens klarhed får magt, da kan uændelighedens forestilling suse in over det utstrakte, ville land, og da er det skjønt. Således f. eks. Hammerfest. Straks man fra den lille, hist og her av jordhytter sammenæltede tranby kommer op på «Salen», et lite fjæll bak den — ligger byen lun og ordnet, bøjd med bugten. Dens overordentlige virksomhed spiller på fjord og fjøre i fartøjer, store og små, fiskehjæller, trankokerier, finnebåter, dampskibe. I den flere mil store dam som sjøen synes at være — innestængt av grå fjæll, bak hvilke snefjæll blinker — stiger desuten en klippe-ø op, skyter et frodigt næss ut. I luftens klarhed toner den tunge natur venligere hen, og den menneskelige virksomhed innen dens ramme løftes op med i et storladent intryk. Dette er verdens nordligste by, under 71de breddegrad. Alt norsk landskap synes mig ellers, i motsætning til dansk, at by lite behag i det nærværende, d. v. s. på den plet hvor man står, men desto oftere uændelig skjønhed i fjærnsyn.

Ænvidere synes den norske natur mig at fængsle ved sin ejendommelighed, og dette da især kysten, og her igjæn, jo længere nordpå man kommer. Men til ret at føle ejendommeligheden hører det at sinnet stemmes til iagttagelse av livet, menneskers, fugles, fiskes, som her møter frem. Man vil langs hele Norges kyst likeså visst møte forskjel i ansigtsformer, sprog, væsen og klædedragt, som man alt i det fjærne ser forskjellige båtformer stævne imot sig. Nordlændingens båt (forskjellig hele vejen opover) viser sig for den langrejsende som noget aldeles nyt, efter mit tykke som den skjønneste i landet, inrettet for hans behov i de store avstande deroppe, nemlig som skarpsejler, desuten for fiskebruket,

idet den er let at vände og håndtere. Dens form er på én gang stærk og smidig, og noget av det samme synes folket mig at ha. Man har kallt Nordlændingen træg, og han vil ænnu længe vise sig så; han er nemlig mistænksom. Et mere vanskjøttet, mere utplyndret og overset folk har Norden intil for nylig ikke hat. Oprørende er det at høre om embedsmænn og forordninger i Dansketiden, om Bergenserkjøbmænnenes snyterier like op i vor, og om landhandlernes do. I Nordland og Finmarken hadde et så gjennemført plyndringssystem vunnet virkelig bævd, at ændog Petter Dass ofte i sin «Nordlands Trompet» gir skildringer av overgrep og utsigelser som han ikke selv føler.¹ Men Nordlændingen, landets første fisker, dets modigste, ufortrødneste sjømann, er ikke træg. Se ham i båten! — enhvær må dømmes i sit kall! — Ikke alene er han en vældig rorskar, rask løsser, men hans bevægelser, når han sætter sejl op eller ved manøvrer, er mere æn raske, de er lette, skjønne. Tal så med ham! Hvad har han ikke læst og tænkt over, hvor let følger han ikke med, når du fortæller. Vistnok er han for tiden vel meget fordypet i de Jaabækske kannestøperier, men dels er det ikke til at undres over, når man kjænnner hans fortid, dels må vi takke vor Gud, om Nordlændingen slipper så let over, fra at være regjeret til selv at regjere, som ved i samlag at varme nogen fremmede ægg, som vil råtne under rugningen, og som han derfor selv blir den første til at sparke ut. Hermed vil også hans embedsstand hjelpe ham; den er i sin store almindelighed nu det motsatte av den gamle.² Den nuværende embedsstand er for det

¹ Enhvær nordlandsrejsende må eje Petter Dass' «Nordlands Trompet», men ikke læse den før på nedturen, når han selv har fåt begrep om hvor uforlignelig sann den er.

² For at skildre enkelte av den gamle embedsstand hitsættes følgende: Kort efter at Norge blev et selvstændigt land, blev en fortrukken dansk præst avsat, som i sin vrede over at stortinget ingen pension gav ham, skjællte den norske konstitution ut for en kjælt-ring; han trodde det var en mann! Ænnu op i de fyrti hadde Finmarken en præst som lot klokkeren fra prækestolen læse en præken op av en prækenbok, mens han selv sat hos landhandlerne og spilte kort; litt før hadde Nordland en præst som satte en låge på sin dør, forat bønderne kunde tale med ham igjennem den, og gav dem en stok ut at knipe i, når de vilde ta ham i hånd.

meste unge mænd, som med liv og sjæl slutter sig til folket. Disse egne har det ved sig at de fortryller de indflyttede: embedsmændene derfra taler altid siden om sit ophold der nordpå som sin skønneste tid. I pakt med folket vil de unge embedsmænd snart vinne dets tillid; mange av dem har den allerede. Den sejge naturmagt i folket selv, som har holdt ut århundreders forulæmpning, hærdet som den var av sjøens slit og lykkespill med liv og gods, mot hvilke hine plagerier blev halvt latterlige småting — denne prøvede naturmagt vil nu, i ly av stortingets omsorg, hvis kjælebarn Nordlandene og Finmarken er blet, løfte disse egne imot en stor fremtid.

En del av folket er, som kjænt, Kvæner og Finlapper. De første (Finlands Finner) er et stærkt, dygtigt folk, gode sælhundsskyttere, hvalrossfangere og hækjærringfiskere, også landbrukere. Når de i ægteskap med Norske altid får disse til at tale Kvænsk, kommer dette ikke, som man har trodd, av overlegenhed, men tværtom derav at det er Kvænen en fysisk umulighed at tale Norsk, når han ikke er vant dertil fra barn. Man kan på stedet overbevise sig derom. Et godt skolevæsen sørger nu for at lære barnene Norsk, og det er en erfaring, at de som en gang har lært Norsk, tar det til sit daglige sprog.

Finlapperne er naturligvis dem man ser mest på og spør mest efter, fra det øjeblik den første Finn er kommet ombord i sin gråhvite ullbluse, kantet med rødt og med bælte om (om vinteren bæres rensdyrpels), og med sit eiendommelige skotøi og sin særegne hodedækning. De er næsten alle små, yderst venlige, snaksomme, fulle av fantasi og følelse. Mange av Havfinnerne klær sig som Nordmenn, og vil i tidens længde kanskje gå over til dem. Fjellfinnerne derimot holder sig for sig selv; fra at ha ejet alt land deroppe, er de nu trængt tilbake til høj fjellene, kommer også der ofte i strid med de inflyttede, og nærer i regelen stærkt nag til Nordmennene. I deres eventyr om fanden er han altid klædd som Nordmann. Træffes en Nordmann på fjellene uten i følge med en Finn, blir han ufejlbarlig skutt; dette hørte jeg bekræfte fra flere sider, således også av en Finn

som gav mig mange oplysninger om dette særegne folkefærd han nu, i kraft av sin dannelse og stilling, ikke længer kunde siges at tilhøre, men som han ælsket. Hvilken utholdenhed har ikke dette folk, som lever i sneen største delen av sit liv, i kamp med ulv og elementer! På vandring efter bortskræmt eller stjålen ren det meste av året, på ski så længe sneen ligger, og siden klyvende i ur eller på ubanede vejer, har fjellfinnen fåt en egen gang med skrævende ben og svigtende knær; han ser mere ut til at gli æn at gå. De vejstykker han kan tilbakelægge med uforandret hurtighed, og ofte med svær bøl på ryggen, forekommer utrolige, likesom at han kan gå i døgn uten at trænge hvile. Mat har han med sig inne på brystet, nemlig et stykke rensdyrkjøtt og brød. Når han på sine ski har fåt «far av ulven», går han efter den til han når den. Ulven avsted nedover fjællene, men Finnen hurtigere efter på skierne, og nu opover og nedover, ofte i døgn; Finnen spiser, ulven får hverken spise eller stanse; den kan bli så træt at den legger sig ned i bakken, og biter imot Finnen som en hund, og da skytes den eller slæes simpelthen ihjel med skistaven. Ti species har da Finnen i skuddpræmie, desuten hudens kostende. En ulv som Finnen får far av, kan på sneen aldrig unslippe ham. Ikke desto mindre er ulven hans værste fiende. Den kommer gjerne i mulm og mørke; rensdyrene står i snefuren, som de har sparket op for mosens skyll, de står side om side, ofte flere hundre bortover, alle med bakdelen op og hode og forkrop i furen, altså ute av stand til at vejre. Da kommer ulven, og er i ett sprang på ryggen av den feteste ren; før hundene, som også kan narres, får vækket Finnen, og han får krøpet frem av gammen med sin rifle, er flokken spredt, det koster ofte ukers møje at samle dem — om de nogensinne alie samles; ti de fremmede ren som faller in i en Finns flokk, slagtes i regelen straks, og når ejeren kommer, er intet at se. Forstår sig, han gjør gjengjæll, når han kan. Men det er ikke altid han kan.

Finnen lever udmærket. Rensdyrets blod, hvorav han koker suppe, og dets kjøtt og mælk er så fet og stærk

mat, at ikke alle av os kan nyde den, selv når vi lager den på vor vis. Når maten sættes frem, bydes mel og salt med det samme; man lager da selv sit brød og steker det på hællen. Jeg fortæller så meget om Finnen, fordi jeg selv aldrig kunde bli træt av at spørge, og forutsætter at det vil gå andre rejsende likeså. Embedsmændene deroppe holder av Finnerne og fortæller trolig om dem. En tingrejse der nordpå er ofte en utfart over ødefjællene i pilsnar kjørsel med rensdyr. Vejviseren kjører foran, dernæst den rejsende, så en ren med tøjjet; den siste er ofte et utæmmet dyr, hæftet til den rejsendes pulk for at holde igjæn, og herav kan de kosteligste scener opstå. Farten er farlig nok, på grunn av at den best tæmmede ren dog er et villt dyr der pryler løs både på mann og pulk, når han blir træt — sætter sig selv på, når det går nedover, og vil overhode ingenting uten først efter mange kunster. Farten går vælt i vælt, men tømme er godt viklet om armen, dyret må følgelig vente, og pelsklædningen hytter mot sneen; derfor bare op igjæn — nogen kunster, og atter avsted.

Men jeg kan ikke slutte med at fortælle om Finnerne uten også at minnes *Else Marie Schanche i Tanen*, om hvem jeg hørte av mangfoldige, da jeg først hadde lært at spørge. Hun kalles «mor» av alle Finner på fjællene deromkring, og hun har i sanhed været en mor for dem! Gift med en rik handelsmann, gav hun sin og mannens formue til Finnerne og offret det meste av sit liv til deres omsorg, skjønt hun var mor til tolv barn, og sat for et stort hus. Et eksempel blant alle: kvællen før julekvæll, da *Else Marie* delte maten ut i en stor kreds av slægt og gjæster, kom en Finn in og bad henne med tårer at følge ham, skjønt det var langt til fjælls og i uvejr; hans kone hadde ligget to døgn i barselnød; hvis ikke «mor» vilde ta med, så gaves der ikke frælse. Såvel hennes barn som gjæsterne sa ham, at en kvinne på 72 år kunde ikke ta til fjælls mot natten og i uvejr, og æn mindre så langt bort. Men Finnen kjænte «mor»; han holdt sig til henne selv og bad Gud hjelpe ham at bæ. Da rejste den gamle sig, én

måtte avsted efter hennes ski, en annen efter hennes finnepæsk, mens hun selv fant mat og medicin sammen og klødde sig som Finnen; hun fulgte ham så på ski opover i snefoket. Såvel den nat som dagen derefter blev hun borte; de hadde alt samlet sig over julegrøten, og just ikke med glade tanker, da hun rask kom in, hilste, hilstes og omringedes. Men hun vilde ingen ænse, hun gav korte befalinger, nu om varmt vand, nu om mælk, nu om en liten kasse hvori der hadde været sukker; og da hun fik det, så tok hun frem av barmen en liten rull, viklet den ut, og så lå der et spædbarn i et mykt hareskinn: «Dette har Gud git mig; ti moren er død.» Hun foret den lille kasse med hareskinnet, fant tøy sammen og la barnet deri, vasket og velstelt. Denne kasse hadde hun siden foran sin seng, hun plejde barnet utrættelig og bar det med sig overalt. Barnet var, som hun selv sa, «hennes hjerte-barn». Men seks år gammelt brænte det inne. Hun lette da selv op benene i askehopen, la dem i den samme lille sukkerkasse, foret med hareskinnet, hvori hun først hadde lagt barnet, og begrov det. Ved den lejlighed yttret hun: «Jeg var ikke god nok mor for mine tolv barn. Var det så ikke at friste Vorherre at ville ta det trettende?»

Der er ellers også fortællinger at høre om rike, godgjørende Finner, der av sine hjorder på flere tusen ren skjænker, ja opholder de fattigere brødre. Men Nordlandenes folk, de være Nordmenn, Kvæner eller Finner, er et velvilligt, venligt folk. Det som i regelen hindrer menneskene i at være det, alle de tusen hensyn, de splittede gjøremål, det spredte sinn, for hvilket alting kommer ubelejligh, ærgerligt, — dette er her sjældnere tilstede. Menneskene er glade i hværandre under så ensomme forhold; der gror dypere tanker i en så stor natur og farefull drift, i så langt et mørke og så stort et lys.

Ingen langrejsende må forsømme at gå ombord i et russeskib, hvorav det vrimler i Tromsø og Hammerfest. Istedenfor de dårlige lodjer hvorpå de fór fór, har de nu smukke skonnerter og brigger. Kan man få en kjøbmann med, som taler Russisk (og det er næsten likeså almin-

deligt at kjøbmændene deroppe taler Russisk som at vore taler Spansk),¹ så er man sikker på en udmærket modtagelse; man blir trakteret med den fortrinlige Russe-te, med vin o. s. v. Russerne er et godmodigt hjærtfolk; tviler man, så læg mærke til dem når de har sig en glad dag; tviler man, så hør dem synge og se dem danse til sine sange, gamle og unge om hinannen! Der er altid en forsanger som de andre slutter sig til i kor, ofte med stor færdighed. Man kan høre at disse sange er flere hundre år gamle, og man kan ænvidere høre at de i al den tid har været sjælenes ejendom; ti alle synger dem uten spor av dressur, viser på halvhundre vers, ganske som man hejser op av en brønn, med bestandig visshed for at der er mere igjæn. Man fortalte os at deres fleste sange gik om kjærlighed, men Ruslands navn og tsarens var altid med: fædrelandsfølelsen bar sangen. Er det så underligt? Hvad har det ikke været for en dum tro, at Russerne var en flokk halvville man førte i kamp likesom hæster, og som levde, kjæmpet og døde uten tanker og følelser, blot på tsarens bud? Kan så store ting utrettes av slaver og dyr? Russerne har gjennem århundrer hat en folkefølelse med erindringer fra den store kamp-tid, hvorav sagnene og viserne er opsteget; de har ikke kunnet læse, ikke skrive, men de har kunnet fortælle og synge, de har kunnet gråte og danse, tåle og dø. Det var den russiske længsel i tro og kvad som tsar Peter satte på tronen, Suvarov førte til sejr, Nikolaus forsvarte og døde for, og Alexander gav frihedens adelsret. Derfor har Russerne været så frygtelige, fordi de møtte med en levende Gud i sit hjerte og en levende fædrelandshistorie i sin sang, — det var nættop hvad de «civiliserte» motstandere ofte savnet. Herved forstår man også deres berømte «disciplin», den som brænte Moskva, som sænket skibene i Sebastopols havn, og som la hundre tusener av dem på alle Europas valplasser.

Måske har jeg dvælet for længe ved de folk man mø-

¹ Mange av kjøbmændene deroppe forstår også Finsk og Kvænsk, så de har et betydeligt tillæg av sprogkunskap til det som alle kjøbmenn må kunne.

ter på denne rejse; jeg ber det i så fall optat blot som tanker undervejs; de samme tanker vil møte hver enkelt i uungåelig rækkefølge.

Uavladelig spiller også dyre- og planteværdenen in. En hval dukker op, sprøyter og vælter. Hvalens fiende er sværdfisker, der rønner sit våben i den, så den vill av smærte ofte farer like på land. Vi så just en hval som måtte være såret; ti den skjøtt skarpt til veirs, så den stod bent op og ned i luften, alner fra sjøens overflate; den skrek, så alle på skibets dæk vændte sig og ropte. Ved slik leilighet får du fortællinger nok av fiskere og kjøbmenn ombord, fortællinger fra de store fiskerier deroppe, når tusen båter er sammen, når fisken eller silden står så tæt at båten løftes, og man kan øse in med håver og hender, eller fortællinger om de store uvejr, der jager båtene milevidt bort; der hvor de driver hen, sker der et overfall av forfrosne og forsultne folk, de plyndrer stabbur og kjøkken; de kan ofte ikke vente, til grøten som de koker sig i husets storgryte, øses op, men omringer gryten, spiser med fingrene og drikker vand til! Ænvidere får du høre om forlis og jamrende på båthvælv, om hæltemodige prøver på at frælse, men som ofte blot legger hvælv ved hvælv og jamrende ved jamrende. Da får du denne store naturs store historie.

Men midt under fortællingerne svømmer noen efugl fortrolige forbi og deres hyggelige historie med dem. Efuglen er Nordlændingens yndling; den er også så tam at den ofte går like in i husene og legger sit rede under sengen, ja op i den, i hvilket tilfælde folkene flytter for at gi gjæsten fred. Efuglen vil under rugningen gjerne være dækket, man inretter derfor små skjul for den av bord og gamle båter; er der kat eller hund på gården, føres disse bort. Folkene kan ta og løfte fuglen av redet; de fjær den legger omkring sig, er dens rike takk for leje og pleje. Men ravner, kråker og måker passer på den, når den et øjeblik vralter nedover til stranden, for at svømme og snakke med sin make, som imidlertid ligger der på vakt. Har de funnet redet ved at følge efter, når den går op igjæn, så står de på lur, til den næste gang stiger av; de vil nemlig drikke æggene i sig. Men efuglen

er slu; den blir liggende så længe at hine i sit utålmod biter og hakker i den, så skriker den, det hører steggen, og kommer humpende opover; nu blir der kamp. Får han bare tak i en av røverne, så drar han ham under skrækkelige skrik, for hvilke de andre flygter, baklængs og skridt for skridt ned til sjøen; han er tungvint, men han er kraftig, og nu dukker han kjæltringen under, til livet går av ham. Når efuglen har fåt sine unger utklækket, har hun stort stræv med at få dem til stranden, hele vejen forfulgt av rovfuglene og i nød hjulpet av sin sterke ven; men har hun først fåt dem i vandet, svømmer han til havs både fra henne og ungerne, og med tusen kammerater ligger han da på eventyr ute ved de ytterste skjær. Hun kjemper videre for hans og hennes. Mister hun ungerne i disse stille, lumske vand, som hun desværre ænnu ikke tør forlate, så svømmer hun ut efter den troløse og deler havflokkens eventyr med ham.

Mens du nu hører om efuglen eller om hin dumme fugl der fanges med hund (læs P e t t e r D a s s' Nordlands Trompet, pag. 124, 4de utg.), eller om tyvjo, som kun lever av det rov som andre fugler fanger, og som han nøder dem til at slippe, — har dampbåten skræmt op et fuglevær av måker og tærner, og vi er som i en snesky. De tindrende sneballer med vinger på, som i millioner¹ krysser hinannen, buende, dalende, skrikende, i det travleste skrål, i det tætteste maskenæt av mylder, er i sanhed et så muntert billede som Guds sol nogensinne har skinnnet på. Dobbelt velgjørende kommer det i en så stor, men tung natur, hvor hist og her en træløs flate bærer nøkne hus og i mile intet annet spor av liv.

Inne i de buede fjorddaler hvor Golfstrømmens vel-signelse ikke ånder ut i det tomme rum, hvor solen drikkes av fjællsider som kovner og ånder ut igjæn over alt det som bygger i deres ly — der vokser trær, der grønnes enger, der drives planter til vejrs i uavladelig sol ved nat og dag, så de i tre måneder kommer længer æn annesteds i fem, og der ser man en vegetation som i Norges frugtbareste dalfører. Kun det som sydpå kræver seks

¹ At ta bokstavelig! En tysk videnskapsmann har ved at tælle enkelte kvadrater i flokkene fåt ut intil seks millioner.

måneders vækst, såsom finere frugt, kan ikke nå frem; ti dette er — vel at mærke — under 70de og 71de breddegrad, derfor måske det største under i dette undernes land. Når jeg stod i *L y n g e n f j o r d* og ikke nætop fæstet mig ved, hvad slags træer og frugt det var som her vokste så frodig,¹ kunde naturens yppighed og form, solvirkningen over fjord og fjæll overtale mig til at tro jeg stod i Italien; snefjællene længst bak kunde ikke forstyrre dette intryk; ti dem ser man ofte i Italien.

I selve sejlleden møter også undertiden en blid skjønhed midt i det store, f. eks. den brede insejling til Tromsø. Snefjællstort på begge sider, men nedentil flatt og fint utskytende i sundet, står landskapet med gårder og grønne enger; byen ligger under en stor høj, klædd med bjørkeskog, hvorutav invånerne mange sommerhus hvitner, og flag vifter. Står man oppi en av disse sommerboliger, blir synet ænnu større, men byen nedenunder liten i den store natur; alt som gir liv, føles venligt. Går du gjennem haven, dufter blomsterne med Nordens fine aroma, og skyter du gjænvej gjennem skogen til et annet hus, hilser græs og bjørk på samme måte. For din fot flyver op det ene rypekuld efter det annet; disse sommerspraglede fugler med de hvite, butte halser og tykke sokker holder til like ved husvæggene.

Idet jeg nu må slutte denne skildring, som jeg tænkte skulde opmuntre til en ny feriefart, skulde kalle på Nordens rejsende folk — samler alle billeder sig for mig i et eneste. Jeg har alt nævnt det, idet jeg sa at Norges natur er skjønnest i fjærnsyn.

Det er i fremtidens fjærnsyn jeg ser det. Norge er ikke alltid rikt i det nærværende — uryddet, ufærdigt som det står; men der skyter fremtid op av det ufærdige. Det symbol er nu over landet, at hine egne som i vor histories gry stod med store slægter og stærke bedrifter, atter luer i opgående sol.

Som siste nydelse ved hin færd må jeg dog nævne den, efter ukelang fart mellem fjæll, igjæn at sejle frem blant lave skogrygger, se på store kornsletter og lunede bus, at svinge in i sundet ved *N a m s o s*, at tumle blant

¹ Ribs vokser t. eks. i *Lyngens præstegjæll* i fri mark.

O v e r h a l l e n s friske folk med deres raske hæster mellem gårdene i det berømte korn- og skogland. Vil man gjøre det, da over S n å s e n til S t e n k j æ r og ikke den annen (almindelige) vej. Fra S t e n k j æ r til L e v - a n g e r er det skjønneste stykke i sit slags i vort land; men det må sees i solskin. Her føler man pakt i sit sinn med de brede bygder; at ha været i det store og ville har styrket, ja fordoblet ævnen til at forstå og ælske det jævne, det frugtbare, det yndige.

INNHold

De nygifte	5
Fiskerjænten	41
Mindre fortællinger	171
Jærnbansen og kirkegården	173
Blakken	195
Trofasthed	203
En livsgåde	206
En ny feriefart	214

P
4699

